

Oliy ta'lim muassasasida magistratura yo'nalishini ochishning asosiy sharti – bu o'quv tarbiyaviy jarayon bilan bog'liq va yuqori malakali mutaxassislarni tayorlanishini ta'minlovchi mos kafedralarning ilmiy pedagogik potentsiali mavjudligi va ilmiy tadqiqot ishlarini yuqori darajada olib borish imkoniyatining bo'lishi.

Magistrlarni yangi mutaxassisliklari bo'yicha tayyorlash huquqi oliy ta'lim muassalarining oliy ta'limni boshqarish bo'yicha davlat vakolatli organi rasmiy iltimosiga binoan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga belgilangan tartibda taqdim etiladi.

Oliy ta'lim muassasasi strukturasi magistraturaning maxsus bo'limi (fakultet, markaz) ochiladi va unga quyidagi vazifalar beriladi:

- talabalarining o'quv-tarbiyaviy jarayonini tashkillashtirish va nazorat qilish, o'quv-uslubiy xujjatlar va o'quv-uslubiy ta'minotni ishlab chiqish;
- magistrlar yetishtirib beruvchi kafedralar faoliyatini koordinatsiyalash;
- magistrlar tayyorlash prosesining monitoringi.

Oliy ta'lim tizimini boshqarish

O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimining boshqaruvi Vazirlar Mahkamasi va O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi doirasida oliy ta'limni boshqarish davlat vakolatli organlari tomonidan amalga oshiriladi.

Oliy ta'lim boshqaruv organi O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi hisoblanadi.

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligiga, tarkibida oliy ta'lim muassasalari mavjud bo'lgan vazirliklar va boshqarmalar bilan birgalikda quyidagi vazifalar beriladi:

- bakalavr yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklari uchun davlat ta'lim standartlarini, o'quv reja va o'quv fanlari dasturlarni ishlab chiqish, tasdiqlash va bosqichma-boqich kiritib borish, hamda respublika oliy ta'lim muassalarini ular bilan ta'minlash;
- oliy ta'lim yo'nalish va mutaxassislik Klasifikatoriga zarur bo'lganda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi bilan kelishilgan holda o'zgartirishlar va qo'shimchalar kiritish;
- oliy ta'lim muassasi faoliyatining normativ-huquqiy ta'minotini ishlab chiqish va o'quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil qilish;
- O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalari o'quv-uslubiy boshqaruvini amalga oshirish;
- Oliy va o'rta maxsus kasb hunar ta'limi kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish masalalarini muvoqlashtirish;
- Ta'lim, fan va ishlab chiqarishning normativ-uslubiy integratsiyasini ta'minlash.

Oliy ta'lim sifatini boshqarishning ijtimoiy shakllarini rivojlantirish maqsadida oliy ta'lim muassasalarining rektorlar kengashi tashkil qilingan bo'lib, uning faoliyati belgilangan nizom bilan tartibga solinadi.

Oliy ta'lim muassasalarining boshqaruvi O'zbekiston Respublikasi qonunchiligi va mazkur nizom asosida amalga oshiriladi.

Oliy ta'lim muassasining bevosita boshqaruvi rektor tomonidan amalga oshiriladi. Davlat oliy ta'lim muassasasi rektori O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan, nodavlat oliy ta'lim muassasalari rektorlari ta'sischi tomonidan tayinlanadi.

Oliy ta'lim muassasasining ish natijalari uchun to'liq javobgarlik rektor zimmasida turadi. O'zbekiston Respublikasi qonunchiligiga va oliy ta'lim muassasa Nizomiga ko'ra, rektor oliy ta'lim muassasasi nomidan barcha organ va tashkilotlarda faoliyat yuritadi, mol-mulkga belgilangan tartbd egalik qiladi, shartnomalar tuzadi, ishonchnomalarni taqdim etadi, bankda oliy ta'lim muassasasining hisob raqamini ochadi va kreditlar boshqaruvchisi hisoblanadi.

Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlarini amalga oshirilishining alohida javobgarligi rektor zimmasiga yuklatilgan.

Oliy ta'lim muassasasi vakolatlari doirasida rektor:

- oliy ta'lim muassasasi ishchilar va talabalari uchun majburiy bo'lgan buyruq va topshiriqlarni chiqaradi;
- prorektorlarning aniq majburiyatlarini va mas'uliyatlarini belgilab beradi;

МУНДАРИЖА

Сўзбоши	4
Кириш	3
Журналистика таълимига оид ЮНЕСКО ўқув дастурлари ва уларни Ўзбекистон олий журналистика таълим марказларида жорий этиш механизмлари	7
1. Медиа барқарорлик.....	9
2. Дата журналистика	16
3. Маданиятлараро журналистика.....	22
4. Глобал журналистика.....	29
5. Илмий журналистика, бирлаштирувчи (incorporating) биоэтика	36
6. Гендер ва журналистика	44
7. Гуманитар журналистика	51
8. Журналист суриштируви	59
9. Хавфсизлик ва журналистика.....	72
ЎзМУ, ҚДУ ва ЎзДЖТУ да журналистларни тайёрлаш бўйича янги ўқув дастурлари моделларини жорий этишга доир лойиҳалар.....	77
Хулоса	83
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати	83
Иловалар	84

СЎЗБОШИ

ЮНЕСКО Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг сўз эркинлиги, ахборот ва билим олишни қўллаб-қувватлаш борасидаги етакчи агентлиги сифатида бутун дунёда журналистика таълими сифатини ошириш бўйича турли ташаббусларни амалга ошириб келмоқда.

2007 йилдан бошлаб ЮНЕСКО алоҳида институционал ва миллий шароитларни инобатга олган ҳолда Ўқув Дастурлари Моделларининг журналистика таълимига глобал кесимдаги таъсирини ўрганишга ҳаракат қилмоқда.

Бу саъй-ҳаракатлар демократия, мулоқот ва ривожланишга ёрдам берувчи оммавий ахборот воситалари тизими учун профессионал журналистика стандартларининг муҳим эканлигидан келиб чиқади. ЮНЕСКО журналистика таълимининг сифатини яхшилаш натижасида соҳа ўқитувчилари ва талабалари журналистик ишлаб чиқариш жараёнидаги янгиликлар тайёрлашда кўпроқ имкониятларга эришадилар, деб ҳисоблайди.

Сифатли журналистика таълими нафақат демократия ва тараққиёт, балки эркинлик кафолатидир.

Ўзбекистонда оммавий ахборот воситалари, жумладан ноанъанавий шаклдаги медиалар ҳажми йил сайин ортмоқда. ОАВ ҳамда таҳририятлар сони ва турларининг кўпая бориши, шунингдек, кучаяётган медиа рақобат муҳити ўз навбатида юқори малакали журналистларга бўлган эҳтиёжнинг ортишига сабаб бўлмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев ўзининг Олий Мажлис Сенати ва Қонунчилик палатаси аъзоларига Мурожаатномасида ҳозирги кунда Ўзбекистоннинг бир ярим мингдан зиёд оммавий ахборот воситалари юқори малакали кадрларга эҳтиёж сезаётганлигини қайд этди. «Афсуски, бундай кенг қўламли вазифани талаб даражасида ҳал этадиган таянч олий ўқув юрти мамлакатимизда мавжуд эмас», деди Президент Ш.Мирзиёев. Шу муносабат билан Журналистика ва оммавий коммуникация воситалари университетини ташкил этиш зарурлиги таъкидланди.

ЮНЕСКОнинг Тошкентдаги ваколатхонаси ва Журналистларни қайта тайёрлаш маркази томонидан Журналистика таълими ўқув дастурлари моделларини маҳаллийлаштириш бўйича қатор семинар ва ишчи учрашувлар ташкил этилди. Ташкилотнинг Коммуникацияни Ривожлантириш учун Халқаро Дастури (IPDC) доирасида молиялаштирилган мазкур учрашувларда Ўзбекистон миллий университети, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети ҳамда Қорақалпоғистон давлат университетининг кўплаб ўқитувчи ва тадқиқотчилари қатнашдилар. Уларда ЮНЕСКОнинг Журналистика таълими бўйича ўқув дастурлари тақдим этилди ҳамда Ўзбекистонда мавжуд ўқув режалари кўриб чиқилди. Муҳокамалар чоғида журналистиканинг сифат стандартлари тўғрисида ҳам ўзаро фикрлар алмашилди.

Умид қиламанки, мамлакатдаги барча журналистика мактаблари ўз фаолиятлари давомида ушбу ўқув дастурларидан илҳомландилар ва ундан фойдаланадилар.

Денев Бадарч,

ЮНЕСКОнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси раҳбари в.б.

tasdiqlangan 343-sonli "Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlari. Asosiy nizomlar" qarori bilan belgilanadi. (№ 15-16, O'zbekiston Respublikasi qonunlar majmuasi, 104-bet).

Bakalavrning professional faoliyat sohasi va turi xarakteristikasi, kvalifikatsion talablar va o'quv fanlari bo'yicha talablar, ta'lim dasturining struktura va tarkibi, uni amalga oshirish mexanizmi va sifatini nazorat qilish aniq tayorlov yo'nalishi bo'yicha davlat ta'lim standartlari orqali belgilanadi. Bakalavriyatning mos yo'nalishlari uchun, davlat ta'lim standartlari asosida, oliy ta'limni boshqarish bo'yicha davlatning vakolatli organi tomonidan tasdiqlangan o'quv reja va dasturlar, o'quv fanlari ishlab chiqiladi. Bakalavriyatda bir xil profilli (umumiy kasb-hunar tayyorgarligi o'xshash) o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limiga ega bo'lgan shaxslarga, oliy ta'limning shu yo'nalishidagi o'quv rejalariga bog'liq (ketma-ketlikni ta'minlovchi) ta'lim dasturini to'liq gallashning tezkor imkoniyatlari beriladi.

O'quv rejasiga bog'liq yo'nalish ro'yxati va kadrlar tayyorlash sharoitlari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga tomonidan belgilanadi.

Bakalavr:

- yo'nalish bo'yicha lavozimga tayyorlangan oliy ma'lumotga ega bo'lgan shaxslar bilan almashtirilishi kerak bo'lgan ishga;

- bakalavriyatning mos keluvchi yo'nalishlar doirasida tanlagan mutaxassislik bo'yicha magistraturada oliy ta'limni davom ettirishga;

- qo'shimcha professional ta'limni kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimida olishga tayor.

Bakalavrlarni yangi yo'nalishlari bo'yicha tayyorlash huquqi oliy ta'lim muassalarining oliy ta'limni boshqarish bo'yicha davlat vakolatli organi rasmiy iltimosiga binoan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga belgilangan tartibda taqdim etiladi.

Magistratura

"Ta'lim to'g'risida" va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq, O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassalarining magistraturasiga talabalarni qabul qilish tartibi "Oliy ta'lim muassalarining magistraturasiga qabul qilish tartibi to'g'risida Nizom" bilan belgilanadi.

Magistratura – bakalavriyat asosidagi ikki yildan kam bo'lmagan aniq mutaxassislik bo'yicha oliy ta'limning davomi hisoblanadi. Magistraturada o'qishning davomiyligi ishlab chiqarishdan ajralmagan holda olti oydan kam bo'lmagan vaqtga uzayadi.

Bitiruvchilarga davlat attestatsiya natijalariga ko'ra, magistratura ta'lim daturining oxirida aniq mutaxassislik bo'yicha "magistr" akademiyak unvoni, munosib ko'krak nishoni va davlat namunasidagi diplom va uning ilovasi beriladi.

Ta'lim dasturining tarkibiy qismiga, magistr tayyorlashning kerakli darajasiga, o'quv vazifalarning maksimal hajmiga, kadrlar tayyorlash sifat nazoratining protsedura va mexanizmlariga umumiy talablar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 16-avgust 2001-yilda tasdiqlangan 343-sonli "Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlari. Asosiy nizomlar" qarori bilan belgilanadi. (№ 15-16, O'zbekiston Respublikasi qonunlar majmuasi, 2001yil, 104- bet).

Magistrning professional faoliyat sohasi va turi xarakteristikasi, kvalifikatsion talablar va o'quv fanlari bo'yicha talablar, ta'lim dasturining struktura va tarkibi, uni amalga oshirish mexanizmi va sifatini nazorat qilish magistraturaning aniq mutaxassisligi bo'yicha davlat ta'lim standartlari orqali belgilanadi.

Magistraturaning mos mutaxassisligi uchun, davlat ta'lim standartlari asosida, oliy ta'limni boshqarish bo'yicha davlatning vakolatli organi tomonidan tasdiqlangan o'quv reja va dasturlar, o'quv fanlari ishlab chiqiladi.

Magistr:

- aniq mutaxassislik bo'yicha mustaqil ilmiy tadqiqot, ilmiy pedagogik va boshqaruv, professional foaliyatini olib borishga;

- magistraturaning mos keluvchi mutaxassisligi doirasida oliy ta'limdan keyingi aspiranturada davom ettirishga;

- qo'shimcha professional ta'limni kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimida olishga tayor.

КИРИШ

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномасида Журналистика ва оммавий коммуникация университетининг ташкил этилиши, мамлакатда журналистика таълимини янада ривожлантириш зарурлигини қайд этгани соҳа мутахассислари олдида муҳим ва долзарб вазифаларни қўймоқда.

Шунингдек 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида жамоатчилик бошқаруви тизимини такомиллаштириш мақсадига эришиш учун халқ билан самарали мулоқот механизмларини жорий қилиш; жамоатчилик назоратини амалга оширишнинг замонавий шакллари ривожлантириш, ижтимоий шерикликнинг самарасини ошириш; фуқаролик жамияти институтларини, шу жумладан, маҳалла институтини ривожлантириш, уларнинг ижтимоий ва сиёсий фаоллигини ошириш; оммавий ахборот воситалари(ОАВ)нинг ролини кучайтириш, журналистларнинг профессионал фаолиятини химоя қилиш¹ вазифаларини амалга ошириш кўзда тутилган.

Ушбу вазифаларни ҳаётга татбиқ этиш 2015 йилда БМТ Бош Ассамблеясининг 70-юбилей сессиясида қабул қилинган Барқарор ривожланишнинг янги Мақсад ва вазифаларини Ўзбекистонда амалга оширишга ҳам хизмат қилади. Жумладан, Барқарор ривожланиш йўлида тинчликпарвар ва очиқ жамиятлар барпо этиш, турли даражадаги самарали ва ҳисобот беришга асосланган муассасалар фаолиятини йўлга қўйиш мақсадида барча даражадаги вакиллик органлари томонидан жамиятнинг турфа қатламлари иштирокида масъулиятли қарорларни қабул қилишни таъминлаш, жамоатчиликнинг ахборот олишини кафолатлаш ва асосий эркинликларни химоялаш кўрсатиб ўтилган².

Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислом Каримов 2016 йил 27 июнь – Матбуот ва оммавий ахборот воситалари куни муносабати билан журналистларга йўллаган байрам табригида юксак касб маҳоратига эга бўлган журналистлар, таҳлилчи ва шарҳловчиларни, ўз касбининг ҳақиқий устаси бўлган мутахассисларни тайёрлаш вазифаси ҳамон долзарб бўлиб турганини эътироф этган эди. Журналистларимизнинг ҳаётга чуқур кириб бориши, жамиятимиздаги ижтимоий-сиёсий жараёнларнинг туб моҳияти ва аҳамияти, мураккаблиги билан очиб бериш, тараққиётимиз йўлида тўсиқ бўлиб турган муаммоларни дадил кўтариб чиқиш, мавзуга холисона ва ҳаққоний ёндашиш каби мезонлар матбуотимизнинг ўзгармас қоидаси бўлиб қолиши кераклигини яна бир бор эслатган³.

Шу боис замон талабларига жавоб берадиган журналист кадрларни тайёрлаш учун:

тегишли олий таълим муассасаларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, таълим соҳаларининг давлат таълим стандартлари, таълим йўналишлари(мутахассисликлари)нинг малака талаблари ва ўқув режалари ҳамда фан дастурларини мунтазам такомиллаштириб бориш;

жаҳоннинг етакчи илмий-таълим муассасалари билан яқин ҳамкорлик алоқаларини ўрнатиш, ўқув жараёнига халқаро таълим стандартларига асосланган илғор педагогик технологиялар, ўқув дастурлари ва ўқув-услубий материалларини кенг жорий қилиш, ўқув-педагогик фаолиятга, мастер-класслар ўтказишга, малака ошириш курсларига хорижий ҳамкор таълим муассасаларидан юқори малакали ўқитувчилар ва олимларни фаол жалб қилиш, уларнинг базасида тизимли асосда республикамиз олий таълим муассасалари магистрант, ёш ўқитувчи ва илмий ходимларининг стажировка ўташларини, профессор-ўқитувчиларни қайта тайёрлаш ва малакасини оширишни ташкил қилиш;

олий маълумотли мутахассислар тайёрлашнинг мақсадли параметрларини шакллантириш, олий таълим муассасаларида ўқитиш йўналишлари ва мутахассисликларини истиқболда минтақалар ва иктисодиёт тармоқларини комплекс ривожлантириш, амалга

¹ 2017–2021- йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегияси. 2017- йил 7- февралда қабул қилинган.// Халқ сўзи, 2017, 8- феврал.

² www.unesco.org.

³ Халқ сўзи, 2016, 28- июнь.

Олий та'лим тuzilishi

Олий та'лим тизими quyidagicha tuzilgan:

- davlat va nodavlat oliy ta'lim muassasalarida ta'lim dasturining bajarilishi davlat ta'lim standartiga muvofiq yo`nalishlar va mutaxassisliklar asosida olib boriladi;

- ilmiy-tadqiqot muassasalari ilmiy tadqiqot ishlarini oliy ta'limni huquqiy-normativ va ilmiy-metodik jihatdan ta'minlash uchun erishadi;

- oliy ta'limni boshqarish davlat organlarining vakillari, shuningdek, ularga tegishli korxonalar, muassasa, tashkilotlar orqali amalga oshiriladi.

Олий та'лим икки bosqichdan iborat: bakalavriyat va magistratura.

О'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim muassasalarining quyidagi turlari mavjud: universitet, akademiya, institut (ular bilan teng mavqegayaga bo`lgan o`quv muassasalari).

Universitet:

- oliy va undan keyingi ta'lim uchun ta'limni bir necha yo`nalishda beradi;

- turli sohalaridagi mutaxassislarining malakasini oshiradi va qayta tayyorlaydi;

- fanning turli yo`nalishlarida fundamental va amaliy tadqiqotlarni olib boradi;

- ilm sohasi bilan chambarchas bog`liq ilmiy va metodik markaz hisoblanadi.

Akademiya:

- ta'lim sohasida ma'lum belgilangan oliy va oliy ta'limdan so`nggi ta'lim berishga mo`ljallangan o`quv dasturini bajaradi;

- mutaxassislarining bilimlarini belgilangan tartibda malakasini oshiradi va qayta tayyorlaydi;

- fan, madaniyat, san'at sohasida fundamental va amaliy ilmiy tadqiqot ishlarini olib boradi;

- o`z faoliyatini doirasida etakchi ilmiy, metodik markazi hisoblanadi.

Institut:

- oliy va oliy ta'limdan keyingi o`quv dasturlarini bajarishni ta'lim va fanning ma'lum bir me'yorida amalga oshiradi;

- mutaxassislarni ma'lum bir sohada qayta tayyorlash va malakasini oshirish bilan shug`ullanadi;

- fundamental va amaliy tadqiqot ishlarini olib boradi.

Олий та'лим муассасасининг davlat ta'lim standartini mutaxassislik yo`nalishlari bo`yicha bajarilishini, kadrlar tayyorlash sifati davlat tomonidan tayinlangan organ oliy ta'lim boshqarmasi tomonidan nazorat qilinadi. Pedagogik kadrlar va o`quv muassasalarini attestatsiya- dan o`tkazish, kadrlar tayyorgarligi sifatin nazorat qilish O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qoshidagi Davlat test markazi bilan hamkorlikda amalga oshiriladi.

Bakalavriyat

"Ta'lim to`g`risida" va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to`g`risida"gi O`zbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq, O`zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalarining bakalavriyatiga talabalarni qabul qilish tartibi "Oliy ta'lim muassasalarining bakalavriyatiga talabalarni qabul qilish tartibi to`g`risida Nizom" bilan, oliy ta'lim muassasalari talabalari o`qishini ko`chirish, qayta tiklash va o`qishdan chetlashtirish tartibi "Oliy ta'lim muassasalari talabalari o`qishini ko`chirish, qayta tiklash va o`qishdan chetlashtirish tartibi to`g`risida Nizom" bilan belgilanadi.

Bakalavriyat – fundamental bilimlar beriladigan asosiy oliy ta'lim bo`lib, to`rt yil davom etuvchi oliy ta'limning yo`nalishlaridan biri. Bakalavriyatda ishlab chiqarishdan ajralmagan holda ta'lim jarayonining davom etish muddati bir yildan kam bo`lmagan vaqtga uzayadi.

Bitiruvchilarga davlat attestatsiya natijalariga ko`ra, bakalavriyat ta'lim dasturining oxirida tayorlov yo`nalishiga ko`ra "bakalavr" akademiyak unvoni, munosib ko`krak nishoni va davlat namunasidagi diplom va uning ilovasi beriladi.

Ta'lim dasturining tarkibiy qismiga, bakalavr tayorlashning kerakli darajasiga, o`quv vazifalarning maksimal hajmiga, kadrlar tayyorlash sifat nazoratining prosedura va mexanizmlariga umumiy talablar, O`zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 16-avgust 2001-yilda

оширилаётган ҳудудий ва тармоқ дастурларининг талабларини инобатга олган ҳолда оптималлаштириш;

таълим жараёнини, олий таълимнинг ўқув режа ва дастурларини янги педагогик технологиялар ва ўқитиш усулларини кенг жорий этиш, магистратура илмий-таълим жараёнини сифат жиҳатидан янгилаш ва замонавий ташкилий шаклларни жорий этиш асосида янада такомиллаштириш;

янги авлод ўқув адабиётларини яратиш ва уларни олий таълим муассасаларининг таълим жараёнига кенг татбиқ этиш, олий таълим муассасаларини замонавий ўқув, ўқув-методик ва илмий адабиётлар билан таъминлаш, шу жумладан, энг янги хорижий адабиётлар сотиб олиш ва таржима қилиш, ахборот-ресурс марказлари фондларини мунтазам янгилаб бориш талаб этилади.

Ҳозирда мамлакатимизда 1500 дан зиёд ОАВ мавжуд бўлиб, уларнинг эркин ва самарали фаолият юритишлари учун зарур ҳуқуқий асос ва кафолатлар, кенг имкониятлар яратилган. Ўндан ортиқ қонун, 30 га яқин қонуности ҳужжатлари қабул қилинган, қатор қонунларнинг янги таҳрири жамоатчилик муҳокамасига тақдим этилган. “Оммавий ахборот воситалари фаолиятининг иқтисодий асослари тўғрисида”ги, “Оммавий ахборот воситаларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш кафолатлари тўғрисида”ги янги Қонун лойиҳалари ишлаб чиқилган.

2006 йилда Журналистларни тайёрлаш бўйича Европа Ассоциациясининг Тарту (Эстония) шаҳрида бўлиб ўтган конференциясида қабул қилинган Декларацияда журналистлар олдида:

– *аудитория ва муайян ОАВнинг касбий мақсадини эътиборга олган ҳолда долзарб ва ёритилишига лойиқ бўлган муаммоларни кўтариш;*

– *жамоатчилик фикрини таҳлил қилиш ва баҳс-мунозарани қувватлаш;*

– *ахборотни аниқлик, ҳужжатлилик, ишончлилик тамойилларига асосланган ҳолда танлаш;*

– *танланган ахборотни талқин қилиш ва мос тарихий контекст доирасида таҳлил қилиш;*

– *ахборотнинг манбаларга, аудиторияга ва жамоат мунозараларига таъсирини англаш;*

– *ахборот таркибларининг турли кўринишларидан фойдаланиш;*

– *ахборотни ОАВ хусусиятларига мос тарзда ҳамда уни ўринли эканлигига таяниб таркиблаш;*

– *ахборотни визуал шаклда, масалан, тасвир ёки график кўринишида ҳамда сўз, товуш ва образлар бирикмасида тақдим эта олиш;*

– *тегишли асбоб-ускуна ва дастурий таъминотдан фойдаланиш, техник ходимлар билан ҳамкорлик қилиш ва техник жиҳозлар имкониятини билиш* каби компетенцияларга эга бўлиш талаби қўйилган⁴.

Бундай касбий малака ва кўникмаларга эга бўлган журналист кадрларни тайёрлаш масаласи ЮНЕСКО томонидан илк бор 2005 йилда халқаро миқёсда ташкил этилган журналистика таълими экспертлари ўртасидаги махсус мунозара доирасида муҳокама қилинган эди. Мазкур мунозаранинг асосий мақсади ривожланаётган мамлакатлар ва ёш демократияга эга бўлган давлатларда журналистика таълимига доир ЮНЕСКО таклиф этган ўқув дастурларини ўрганиш ва ўқув жараёнига татбиқ этиш йўлларини излашдан иборат.

Ушбу ташаббус ўз таълим тизимларига журналистика бўйича ўқув дастурларини татбиқ этиш истагини билдирган ЮНЕСКОга аъзо мамлакатлар томонидан қўллаб-қувватланган. “Жорий ҳодисалар хусусидаги ахборот, таҳлил ва шарҳ манбаси сифатида журналистика замонавий жамиятларда бир қатор функцияларни амалга оширади... Аммо журналистлар учун асосий мақсад жамоатчиликни хабардор қилиш..., жамоат мунозараларини қувватлаш, шу

Олий та'лим муассасалари

Олий та'лим муассасалари yuridik maqomga ega. Respublikamizda oliy ta'lim muassasalarining quyidagi ko'rinishlari bor:

- universitet — oliy ta'lim dasturini bajarishda talabalarga egallayotgan sohasi bo'yicha yoki keyinchalik o'qishlarini davom ettirishlari uchun keng qamrovli bilim berishga e'tibor qaratiladi;

- akademiya — oliy ta'lim dasturini bajarishda oliy ta'lim berish bilan bir qatorda keyinchalik o'qishlarini davom ettirishlari uchun aniq bir yo'nalishga tayyorlaydi;

- institut — barcha oliy ta'lim muassasalari kabi oliy ta'lim dasturini bajaradi, bilim berishda bir yo'nalishga qaratilgan bilim beriladi.

Олий та'лим оlish uchun nodavlat muassasalarini tuzishga qonunchilik ruxsat beradi. Ushbu muassasaga davlat akkreditatsiyani attestatsiyadan tegishli tartibda o'tgachgina bersa u o'qitish huquqiga ega.

Олий та'лим муассасаларининг attestatsiya u davlatga tegishli yoki xususiyligidan qat'iy nazar, kadrlar tayyorlash sifatini nazorat qilish Boshqarmasi tomonidan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasi tasdiqlagan, Davlat test markazi tomonidan qabul qilingan pedagogik kadrlar va ta'lim muassasalarining attestatsiyadan o'tkazish Nizomi asosida oliy ta'lim muassasalarining professor-o'qituvchilar jamoasi attestatsiyasidan o'tkaziladi. Attestatsiya natijalariga ko'ra istalgan oliy o'quv muassasasi davlat akkreditatsiyasidan mahrum etilishi mumkin.

Eksternat — oliy ta'lim dasturiga muvofiq oliy ta'lim muassasasining o'qitiluvchi tartibini keyingi (joriy va yakuniy) attestatsiyagacha tanlangan yo'nalish (mutaxassislik) bo'yicha mustaqil o'rganish.

Masofaviy ta'lim — asosiy faoliyatdan uzilmagan holda ta'lim muassasasidan uzoqda o'quv dasturidagi mavjud bilimlarni o'zlashtirish. U zamonaviy axborot texnologiyalari va telekommunikatsiyaning texnik vositalaridan foydalanish orqali amalga oshiriladi.

Kunduzgi o'qitish bo'yicha mutaxassislarni tayyorlashning yo'nalishlari ro'yxati O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi.

Олий та'лимнинг мақсад ва vazifalari

Олий та'лимнинг asosiy maqsadi zamon talablariga javob bera oladigan malakali, raqobatbardosh, yuksak bilimli, oliy ta'lim mutaxassisi talablariga o'zi tanlagan yo'nalishi yuzasidan talabga javob bera oladigan, respublikaning ilm-fan, madaniyat, iqtisod, ijtimoiy sohalarini rivojlantirishda o'z hissasini qo'shadigan mustaqil fikrlay oladigan, yuksak ma'naviyatga ega bo'lgan yuqori salohiyatli mutaxassislarni tayyorlashdir.

Олий та'лимнинг asosiy vazifalariga quyidagilar kiradi:

- davlat ta'lim standartiga muvofiq zamonaviy dasturlar asosida o'qitishning sifatini ta'minlash;

- oliy malakali ilmiy-pedagogik kadrlarni tayyorlash;

- ilm-fan, madaniyat, iqtisodning zamonaviy tuqlari, mamlakatning iqtisodiy, ijtimoiy istiqbolini tuqlarini hisobga olgan holda kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish;

- oliy ta'limning insonparvarligini ta'minlash maqsadida yoshlar tarbiyasiga milliy istiqloq g'oyasi asosida milliy va umuminsoniy qadriyatlar, Vatanga, oilaga, atrof-muhitga muhabbatni singdirish;

- o'qitishning interfaol usullarini, pedagogik innovation hamda axborot kompyuter texnologiyalarini, mustaqil ta'lim olish, masofaviy ta'lim tizimini amaliyotga joriy qilish;

- oliy ta'limda fan va ishlab chiqarish mexanizmlarining uyg'unligi mexanizmlarini ishlab chiqish va amaliyotda qo'llash;

- ilmiy-pedagogik kadrlar va talim oluvchilarning ilmiy-ijodiy faoliyati, ilmiy tadqiqotlari yordamida fan, texnika, texnologiyalarni rivojlantirish, ta'lim jarayoni orqali mamlakat iqtisodining rivojlanishiga hissa qo'shish;

- davlat va nodavlat oliy o'quv muassasalarini rivojlantirish asosida ta'lim xizmatlari bozorida raqobatni yuzaga keltirish;

- oliy o'quv muassasalarini boshqarish va kengaytirishni takomillashtirish uchun jamoat boshqaruvining vasiylik va kuzatuvchi kengashlarni kiritish;

- ta'lim va kadrlar tayyorlash sifatini tekshirish uchun marketing tadqiqotlarini olib borish, yo'nalishi bo'yicha belgilangan mehnat bilan ta'minlash monitoringini tuzish;

- oliy ta'lim sohasida ikki tomonlama foydali xalqaro aloqalarni rivojlantirish.

⁴<http://ejta.nl/>

Ilava 3. O'ZBEKISTONDA OLIY TA'LIM TIZIMI⁸

"Oliy ta'lim" atamasi zaminida iqtisod, fan, texnika va madaniyat sohasida faoliyat olib boruvchi, ish mobaynida ilm-fan, madaniyat, texnika yangiliklarini qo'llagan va o'z ustida ishlagan holda nazariy va amaliy muammolarni bartaraf etuvchi yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash tushuniladi.

Oliy ta'limning asosiy maqsadi zamon talablariga javob bera oladigan malakali, raqobatbardosh, yuksak bilimli, oliy ta'lim mutaxassisi talablariga o'zi tanlagan yo'nalishi yuzasidan talabga javob bera oladigan respublikaning ilm-fan, madaniyat, iqtisod, ijtimoiy sohalarini rivojlantirishda o'z hissasini qo'shadigan, mustaqil fikrlaydigan, yuksak ma'naviyatga ega bo'lgan yuqori salohiyatli mutaxassislarni tayyorlashdir.

Oliy ta'lim tizimi

Oliy ta'lim tizimi quyidagicha tuzilgan:

- xususiy yoki davlat qaramog'ida ekanligidan qat'iy nazar ta'limiy hamda kasbga tayyorlash dasturlarini davlat ta'lim standartlari asosida tatbiq etuvchi oliy ta'lim muassasalari;

- oliy ta'limni rivojlanishiga zarur bo'lgan ilmiy-tadqiqot ishlarini olib boruvchi ilmiy-tadqiqot institutlari;

- davlat tomonidan ta'limni boshqaruvchi idoralar, shuningdek, ularga qarashli bo'lgan korxonalar, tashkilot va muassasalari.

Oliy ta'lim ikki bosqichdan iborat: **bakalavriyat** va **magistratura**.

Bakalavriyat — bu to'rt yil davom etuvchi yo'naltirilgan nazariy va amaliy bilim beruvchi oliy ta'limning birinchi bosqichi hisoblanadi. Bakalavr dasturini o'qitish nihoyasiga etgach talaba davlat attestatsiyasining yakuniy xulosasiga muvofiq o'qitilgan yo'nalish asosida "bakalavr" darajasiga loyiq deb topiladi hamda davlat namunasida ko'rsatilgan diplom beriladi.

Magistratura — bu ikki yil davom etadigan aniq yo'nalish asosida nazariy hamda amaliy bilim beruvchi, bakalavriyatni bitirgachgina tanlov asosida ta'lim olishni davom ettirilishi mumkin bo'lgan oliy ta'lim bosqichi.

Magistraturada o'qish yakunlangach bitiruvchilarga davlat attestatsiyasi kommissiyasining yakuniy xulosasiga muvofiq aniq mutaxassisligi ko'rsatilgan "magistr"lik darajasi va magistrlikni tasdiqlovchi davlat namunasida ko'rsatilgan diplom beriladi.

Davlat namunasidagi bakalavr va magistr diplomlari diplom egalariga mutaxassisliklari bo'yicha kasbiy faoliyat bilan shug'ullanish yoki o'quv muassasasida kelgusida o'qishni davom ettirish imkonini beradi.

⁸ <http://www.edu.uz>

билан сиёсий, иқтисодий, ижтимоий ва маданий ривожланишга кўмаклашиш орқали жамиятга хизмат қилишдир”⁵.

Ушбу ўқув дастурлари Ўзбекистон оммавий ахборот воситалари учун журналист кадрлар етказиб берувчи асосий олий таълим муассасалари – Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети журналистика факультети, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети халқаро журналистика факультети ҳамда Бердақ номидаги Қорақалпоғистон Давлат университети журналистика бўлимида фаолият юритаётган етакчи педагог кадрларнинг 2016-йил 28-30 июнь кунлари ЮНЕСКОнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси ва Журналистларни қайта тайёрлаш маркази ҳамкорлигида ўтказилган Ишчи кенгашида билдирилган таклиф-мулоҳазалар асосида тайёрланди.

Кейинги йилларда республикамиз олий таълим тизими ўқув даргоҳларида замонавий халқаро тажрибалар, хусусан, хорижий адабиётларни ўрганиш асосида янгиланган ўқув дастурлари ва ўқув-услубий мажмуаларни яратиш жараёнлари ҳам мазкур масала аҳамиятини янада оширади.

Зеро, олий таълим тизимида амалга оширилаётган ислохотларнинг стратегик мақсади – жаҳон бозорида рақобатдош, ахборот асрининг янги даъватларига ҳозиржавоб бўла оладиган, касбий малакаларни мукаммал эгаллаган журналист кадрларни етиштиришдир. Бундай талаб ва даъватларларга жавоб берадиган журналист кадрларни тайёрлаш учун, энг аввало, таълим соҳаларининг давлат таълим стандартлари, таълим йўналишлари (мутахассисликлари)нинг малака талаблари ва ўқув режалари ҳамда фан дастурларини мунтазам такомиллаштириб бориш, ўқув жараёнига илғор педагогик ва инновацион технологияларни жорий этиш бўйича амалга оширилаётган ишларни янги босқичга кўтариш зарур. Ана шу жиҳатдан ЮНЕСКОнинг Ўзбекистондаги ваколатхонаси ОАВ учун замонавий билимларга эга бўлган, жаҳон андозаларига мос келадиган кадрлар етиштиришга кўмаклашиш мақсадида хорижий мамлакатларда тўпланган тажрибалардан Ўзбекистонда самарали фойдаланиш масаласига алоҳида эътибор қаратмоқда.

⁵ Модель учебной программы по журналистике. Серия ЮНЕСКО по образованию для журналистов. Кластерное бюро ЮНЕСКО в Алматы по Казахстану, Кыргызстану, Таджикистану и Узбекистану. – Алматы, 2009. – С.5.

**ЖУРНАЛИСТИКА ТАЪЛИМИ БЎЙИЧА ЮНЕСКО
ЎҚУВ ДАСТУРЛАРИ ВА УЛАРНИ ЎЗБЕКИСТОН ОЛИЙ ЖУРНАЛИСТИКА ТАЪЛИМ
МАРКАЗЛАРИДА ЖОРИЙ ЭТИШ МЕХАНИЗМЛАРИ**

Ушбу ўқув дастурлари миллий ва маҳаллий шароитларга мослаштирилган ҳолда жорий қилиниши назарда тутилади. Ҳар бир ўқув дастури таркибида фаннинг мақсади ва вазифалари, талабаларнинг билимига, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар, ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвий кетма-кетлиги, фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни, уни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар, назарий, амалий ва мустақил таълим мазмуни мавжуд бўлиб, улар ўқув жараёни олиб боровчи педагог мутахассислар учун услубий кўрсатма бўлиб хизмат қилиши мумкин.

Дастлаб ҳар бир фан модулининг номи келтирилади ва унинг айнан нима учун хорижий мамлакатлар олий ўқув юртларида ўқитилиши сабаблари асосланади, шунингдек, курс таркибидаги асосий мавзулар мундарижаси келтирилади.

Модуллarning номлари:

- *Медиа барқарорлик
- *Дата журналистика
- *Маданиятлараро журналистика
- *Глобал журналистика
- *Илмий журналистика, инкорпоратив биоэтика
- *Гендер ва журналистика
- *Гуманитар журналистика
- *Журналист суриштируви
- *Хавфсизлик ва журналистика

65-statya. Avtorliq huqiq hám túrles huqıqlardı qorǵaw usılları

Avtor, túrles huqıqlar iyesi yamasa ayrıqsha huqıqlardıń basqa da iyesi huqıq buzıwshıdan tómendegilerdi talap etiwge huqıqlı`

huqıqlardı tán alıwın;

huqıq buzılıwınan aldınǵı jaǵdaydı tiklewin hám huqıqtı buzatuǵın yamasa onıń buzılıwı qáwpin júzege keltiretuǵın háreketlerdi toqtatıwın;

huqıq iyesiniń huqıqı buzılmaǵan jaǵdayda, ol puqaralıq aylanıstıń áddettegi sharayatlarında alıwı múmkin bolǵan, lekin ala almay qalǵan dáramatı muǵdarındaǵı záleldiń ornın qaplawın. Eger huqıq buzıwshı atvorlıq huqıq yamasa túrles huqıqlardı buzıw aqıbetinde dáramatlar alǵan bolsa, huqıq iyeleri basqa záleller menen bir qatarda qoldan jiberilgen paydanı bunday dáramatlardan kem bolmaǵan muǵdarda qaplawın;

zıyanlar keltiriliwi faktine qaramastan, huqıq buzıwshılıqtıń ózgesheligi hám huqıq buzıwshınıń ayıbı dárejesinen kelip shıǵıp, is aylanısı qaǵıydaların esapqa alǵan halda záleldiń ornın ótew ornına tóleniwi tiyis bolǵan kompensaciyanı tólewin;

usı Nızamda belgilengen huqıqların qorǵaw menen baylanıslı bolǵan nızam hújjetlerinde názerde tutılǵan basqa da sharalar kóriwin.

Avtor hám atqarıwshı óz huqıqları buzılǵan jaǵdayda, huqıq buzıwshıdan morallıq zıyan qaplanıwın talap etiwge huqıqlı.

Menshik huqıqların jámáátlık tiykarda basqarıwshı shólkem menshik huqıqların basqarıw usınday shólkem tárepinen ámelge asırılıp atırǵan shaxslardıń buzılǵan avtorlıq huqıqları hám túrles huqıqların qorǵap, nızamda belgilengen tártipte óz atınan arza menen sudqa múrájat etiwge huqıqlı.

Avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlar buzılıwınıń aldın alıw yamasa onı toqtatıw ushın zárúr ilajlar kóriw nátiyjesinde úshinshi shaxslarǵa keltirilgen zıyanlar, sonday-aq bunday ilajlardı ámelge asırǵan shaxs kórgen zıyanlar huqıq buzıwshı esabınan óndirip alınıwı tiyis.

66-statya. Shıǵarmalardıń hám túrles huqıqlar obyektleriniń kontrafakt nusqaların konfiskaciyalaw

Shıǵarmalardıń hám túrles huqıqlar obyektleriniń kontrafakt nusqaları, sonday-aq, olardı tayarlawda hám tákirarlawda paydalanılatuǵın materiallar hám ásbap úskeneler jáne ámelge asırılǵan huqıq buzıwshılıqtıń basqa da quralları nızam hújjetlerine muwapıq sud tártibinde konfiskaciya etiledi.

Shıǵarmalardıń hám túrles huqıqlar obyektleriniń konfiskaciyalangan kontrafakt nusqaları joq etiliwi tiyis, olardı huqıq iyesiniń ótinishine muwapıq tapsırıw jaǵdayları buǵan kirmeydi.

VI BAP. JUWMAQLAWSHÍ REJE

67-statya. Tartıslardı sheshiw

Avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlar salasındaǵı tartıslar nızam hújjetlerinde belgilengen tártipte sheshiledi.

huqıq iyeleriniń múlklik huqıqların basqasha tárizde buzıw avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlardı buzıw bolıp tabıladı.

Shıǵarmalardıń hám túrles huqıqlar obyektleriniń tákrarlanıwı yamasa tarqatılıwı avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlardı buzǵan halda ámelge asırılatuǵın nusqaları kontrafakt nusqalar bolıp tabıladı. Usı Nızamǵa muwapıq qorǵalatuǵın shıǵarmalardıń hám túrles huqıqlar obyektleriniń bunday shıǵarmalardı hám túrles huqıqlar obyektlerin qorǵaw toqtatılǵan yaki hesh qashan qorǵalmaǵan mámleketlerden huqıq iyeleriniń kelisimisiz import etiletuǵın nusqaları da kontrafakt nusqalar bolıp tabıladı.

63-statya. Avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlardı qorǵawdıń texnikalıq quralları

Shıǵarmalardan yamasa túrles huqıqlar obyektlerinen paydalanıwdı qadaǵalawshı, avtor, túrles huqıqlar iyesi yamasa shıǵarmalardı yaki túrse huqıqlar obyektlerine qatnaslı ayırıqsha huqıqlardıń basqa iyesi tárepinen ruxsat etilmegen háreketler ámelge asırılıwınıń aldın alıwshı yamasa olardı sheklewshı hár qanday texnikalıq qurılmalar yaki olardıń jıymdı bólekleri avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlardı qorǵawdıń texnikalıq quralları dep tán almadı.

Shıǵarmalardı yamasa túrles huqıqlar obyektlerine qaratılǵan`

shıǵarmalardan yamasa túrles huqıqlar obyektlerinen paydalanıwǵa baylanıslı avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlardı qorǵawshı texnikalıq qurallardıń qollanıwı jolı menen belgilengen shekelwlerdi alıp taslawǵa qaratılǵan háreketlerdi usı statyanıń birinshi bóliminde kórsetilgen shaxslardıń ruxsatsız ámelge asırıwǵa;

hár qanday qurılmanı yamasa onıń jıymdı bóleklerin tayarlawǵa, tarqatıwǵa, prokatqa beriwge, waqıtsha tegin paydalanıw ushin beriwge, import islewge, reklama etiwge, olardan kommerciyalıq maqsette paydalanıwǵa yamasa xızmet kórsetiwge, eger bunday háreketler nátiyjesinde avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlardı qorǵawdıń texnikalıq qurallarınan paydalanıw múmkin bolmay qalsa, yamasa bunday texnikalıq qurallar kórsetilgen huqıqlardıń tiyisli dárejde qorǵalıwın támiyinlemese, jol qoyılmaydı.

64-statya. Avtorlıq huqıq hám túrles huqıq haqqında málimleme

Shıǵarmanı yamasa túrles huqıqlar obyektin, avtorı, túrles huqıqlar iyesin yamasa ayırıqsha huqıqlardıń basqa da iyesin identifikaciyalawshı hár qanday málimleme yamasa shıǵarmadan yaki túrles huqıqlar obyektlerinen paydalanıw shártleri haqqındaǵı, shıǵarmanıń yamasa túrles huqıqlar obyektiniń nusqasında bar bolǵan, olardı qosımsha etilgen yamasa bunday shıǵarmanı yaki túrles huqıqlar obyektin hámmeniń dıqqatı ushın jiberiw yamasa hámmeniń dıqqatına jetkeriwge baylanıslı payda bolatuǵın málimleme, sonday-aq usınday málimlemeni óz ishine alǵan hár qanday cifralar hám kodlar avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlar haqqındaǵı málimleme dep tán alınadı.

Tómendegilerge`

avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlar haqqındaǵı málimlemeni usı statyanıń birinshi bóliminde kórsetilgen shaxslardıń ruxsatsız alıp taslaw yamasa ózgeriwge;

avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlar haqqındaǵı málimlemeni usı statyanıń birinshi bóliminde kórsetilgen shaxslardıń ruxsatsız alıp taslangan shıǵarmalardı yamasa túrles huqıqlar obyektlerin tákirarlaw, tarqatıw, tarqatıw maqsetinde import etiw, kópshilik aldında atqarıw, hámmeniń dıqqatı ushın jiberiwge, hámmeniń dıqqatına jetkeriwge jol qoyılmaydı.

МЕДИА БАРҚАРОРЛИК

Кириш

Медиа барқарорлик мустақил ОАВ фаолиятига доир омиллар, яъни уларнинг ривожланиши ҳамда таракқиети, жамият фойдасига қўшадиган хиссаси каби масалаларни қамраб олади. Бунда энг асосий омил ОАВнинг ўз-ўзини молиявий жиҳатдан қўллаб-қувватлай олиш даражасига етиши, матбуот корхоналарини самарали бошқариш, шунингдек, журналистика ва медиа соҳасида касбийликка қўмаклашиш эканлиги инобатга олинади. Бошқа омиллар тизимли мазмунга эга бўлиб, улар аксарият ҳолатларда ҳукумат ва жамиятга боғлиқдир. Яъни медиа барқарорликни таъминлаш мавжуд иктисодий шароитлар, сўз эркинлигини ҳимоялашга қаратилган чора-тадбирлар ҳамда ҳукуматнинг очиқлиги билан ҳамоҳанг тарзда намоён бўлади.

Фаннинг мақсади ва вазифалари

Ушбу фан куйидаги мақсадларни ўз олдига қўяди: мавзуга тегишли фундаментал муаммоларни ўрганиш, уларни ҳал этишда журналистлар ва медиа компанияларнинг масъулияти, улар фаолият олиб бораётган мавжуд шарт-шароитларни яхшилаш, барқарорликни таъминлаш жараёни стратегиясини шакллантириш ва уни амалга оширишда иштирок этиш.

Курснинг вазифалари: медиа барқарорлик ҳақида аниқ тушунчага эга бўлиш, ОАВни барқарор ривожлантиришда давлат идораларининг ўрни, минтақавий ОАВни қўллаб-қувватлаш масалалари, ОАВнинг янги турларини ташкил этиш ҳамда уларни ривожлантириш, медиа барқарорликни таъминлашда менежмент ва бошқарувнинг ўрни, бизнес-моделлар ва молиявий манбаларнинг аҳамияти барқарорликнинг молиявий аспектиларини ўрганишдан иборат.

Фан бўйича талабаларнинг билимига, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

Ушбу дастур доирасида талаба:

– барқарор ривожланиш, медиа барқарорлик мазмуни, медиа барқарорлик омиллари, ОАВни барқарор ривожлантиришда ҳукумат саъй-ҳаракатлари, медиа барқарорликни таъминлашда менежмент ва бошқарувнинг ўрни, бизнес-моделлар ва молиявий манбаларнинг аҳамияти, барқарорликнинг молиявий аспектилари, медиа барқарорликни таъминлашда ҳамкорликнинг устуворлиги ҳақида **тасаввурларга эга бўлиши керак;**

– барқарор ривожланишнинг мақсад ва ғояларини, медиа барқарорлик таркибини, медиа барқарорлик омилларини, ОАВни барқарор ривожлантиришда ҳукуматнинг саъй-ҳаракатларини, медиа барқарорликни таъминлашда менежмент ва бошқарувни, бизнес-моделлар ва молиявий манбаларни, барқарорликнинг молиявий аспектиларини, медиа барқарорликни таъминлашда ҳамкорлик имкониятларини **билиши ва улардан фойдалана олиши керак;**

– барқарор ривожланиш мақсад ва ғояларидан фойдалана олиш, медиа барқарорлик таркиби, медиа барқарорлик омилларини, ОАВни барқарор ривожлантиришда ҳукумат саъй-ҳаракатларини, медиа барқарорликни таъминлашда менежмент ва бошқарувни, бизнес-моделлар ва молиявий манбаларни, барқарорликнинг молиявий аспектиларини қўллаш олиш, медиа барқарорликни таъминлашда ҳамкорликни ўрната олиш **кўникмаларга эга бўлиши керак;**

– медиа барқарорлик омилларидан фойдаланиш, ОАВни барқарор ривожлантиришда ҳукумат саъй-ҳаракатларини қўллаш, менежмент имкониятларидан самарали фойдаланиш, бизнес-моделларни, молиявий манбаларни қўллаш, медиа барқарорликни таъминлаш жараёнида ҳамкорлик фаолиятини олиб бориш **малакаларига эга бўлиши керак.**

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвийлиги

“Медиа барқарорлик” фани умумқасбий фани ҳисобланади. Мазкур дастурни амалга ошириш ЎзМУ ўқув режасида режалаштирилган умумқасбий (масс-медиага кириш, замонавий журналистика назарияси ва усуллари, газета чиқариш, телекўрсатув ва радиоэшиттириш

тайёрлаш), танлов (ахборот психологик хавфсизлик) ва ихтисослик (матбуот муаммолари) фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлишлик талаб этилади. (ЎзДЖТУ халқаро журналистика ва ҚҚДУ журналистика бўлими ўқув режаларидаги тегишли умумқасбий, танлов ва ихтисослик фанлари ҳам ҳисобга олинади).

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни

“Медиа барқарорлик” фани ОАВ таҳририятларининг муваффақиятли фаолият олиб боришида, жамиятнинг медиа муҳити барқарор ривожланишини таъминлаш, ОАВнинг янги турларини ташкил этиш, менежментни йўлга қўйиш, бунда турли бизнес-моделларни ва молиявий манбаларни қўллаш масалаларида талабаларда зарур кўникма ва малакаларни шакллантириш муҳим аҳамият касб этади. Шу боис ушбу курс медиа ишлаб чиқариш соҳасининг ажралмас бўғини ҳисобланади.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талаба “Медиа барқарорлик” фанини ўзлаштириши учун инновацион усуллардан фойдаланиши, янги педагогик, ахборот ва Интернет технологияларни татбиқ қилиши муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда ўқув-услубий таъминот (дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, модуль топшириқлари, тарқатма материаллар, мультимедиа воситалари) дан фойдаланиш тавсия этилади. Маъруза ва амалий машғулотларда турли усул ва воситалардан, хусусан, баҳс-мунозара, лойиҳа тузиш, ролли ва бошқа дидактик ўйинлар, кейс-стади, кичик гуруҳларда ишлаш, тақдирот ўтказиш, шунингдек, компьютер дастурларидан, Интернет тизимларидан фойдаланиш кўзда тутилади.

Асосий қисм

Фаннинг назарий машғулоти мазмуни

“Медиа барқарорлик” фанининг мазмуни, предмети ва методи

Фаннинг мазмуни. Медиа барқарорликнинг зарурати. Медиа барқарорлик замонавий медиа муҳитнинг асосий таянчи сифатида. Фаннинг предмети ва объекти. Фаннинг методи ва унинг элементлари. “Медиа барқарорлик” фанида хусусий методларнинг қўлланиши.

Медиа барқарорликка кириш

Медиа барқарорлик тушунчаси мазмуни ва унинг аҳамияти. Медиа барқарорликни таъминлашда ОАВ, ҳукуматлар ва нодавлат нотижорат ташкилотларининг ўрни. Медиа барқарорликни таъминлашнинг асосий талаблари: технологияларнинг сифати, аудитория таркиби, мос иқтисодий, ижтимоий ва сиёсий шароитларнинг мавжудлиги. Медиа барқарорликнинг медиалар тараққиётига таъсири.

Барқарор ривожланиш соҳасида ҳукумат сазъ-ҳаракатлари

Мамлакатда ОАВни, шу жумладан нодавлат, мустақил ОАВни қўллаб-қувватлаш ва ривожлантиришнинг ҳуқуқий асослари, ушбу жараёнларнинг мувофиқлаштирилиши. Сўз эркинлиги ва давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг шаффофлиги медиа барқарорликни таъминлашнинг муҳим омили. Бунда халқаро андозалар аҳамияти. ОАВни рўйхатга олиш ва уларга лицензия беришнинг барқарорликка таъсири.

Минтақавий медиалар барқарорлиги

Минтақавий ОАВ таркиби. Уларни ташкил этишда тижорат омилининг аҳамияти. Минтақавий медиаларнинг афзалликлари ва камчиликларининг медиа барқарорликка таъсири.

Барқарор медиа-стартапларни ташкил этиш

Рақамли медиа корхоналарни ташкил этиш барқарорликни таъминлашнинг муҳим омили. Табиий тадбиркорлик мазмуни. ОАВнинг аудитория ва ижодий уюшмалар билан муносабатлари. Тадбиркорлар журналистикаси.

Мўлклик ҳуқуқларини жамъаатлик тийкarda басқариш шўлкемнинг жувапкершиликда ҳуқуқ ийелери менен дўзилген шўртнамалар тийкаринда ҳам нўзам ҳўжетлерине муwapiq басқа da minnetler bolwı mўmkin.

60-statya. Mўlklık huqıqlardı jamaatlık tıykarda basqarıwshı shólkemlerdıń jumısın qadaǵalaw

Mўlklık huqıqların jamaatlık tıykarda basqarıwshı shólkemlerdıń jumısın qadaǵalaw arnawlı wákilliklik mámleketlik uyım tárepinen ámelge asırıladı.

Mўlklık huqıqların jamaatlık tıykarda basqarıwshı shólkem arnawlı wákilliklik mámleketlik uyımǵa tómendegi maǵlıwmattı usınıwı shárt`

shólkemniń ustavına kirgizilgen ózgerisler haqqında;

shólkem usıǵan uqsas huqıqlardı basqarıwshı sırt el shólkemleri menen dúzetuǵın eki tárepleme hám kóp tárepleme kelisimler haqqında;

ulıwma jıyınalıstıń sheshimleri haqqında;

jıllıq balans, jıllıq esabat, sonıń ishinde talap etip alınbaǵan haqılar haqqındaǵı maǵlıwmatlar hám shólkemniń jumısınń auditorlıq tekseriwı haqqında;

shólkemniń atınan is júrgiziwge wákilliklik shaxslardıń familiyası, atı hám ákesiniń atı haqqında.

Arnawlı wákilliklik mámleketlik uyım menshik huqıqların jamaatlık tıykarda basqarıwshı shólkemnen onıń jumısı óz ustavına hám nızam hўjetlerine muwapıqlıǵın tekseriw ushın zárúr bolǵan qosımsha maǵlıwmat talap etip alıwǵa haqlı.

V BAP. AVTORLÍQ HUQÍQ HÁM TU'RLES HUQÍQLARDÍ QORGAW

61-statya. Avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlar haqqındaǵı nızam hўjetlerin buzǵanlıǵı ushın juwapkerlik

Avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlar haqqındaǵı nızam hўjetlerin buzǵanlıqta ayıplı bolǵan shaxslar belgilengen tártipte juwapker boladı.

62-statya. Avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlardı buzıw

Tómendegiler`

avtorlardıń jeke mўlklık emes huqıqların buzıw;

atqarıwshınıń atı-familiyasına bolǵan hám atqarıwdı hár qanday tárizde buzıp kórsetiliwinen yamasa hár qanday basqasha tárizdegi usınday háreketlerden qorgaw huqıqların buzıw;

huqıq iyesi yamasa mўlklık huqıqların jamaatlık tıykarda basqarıwshı shólkem menen shártnama dúzbesten shıǵarmalar yamasa túrles huqıqlar obyektin tákrarlaw, tarqatıw yamasa onnan basqasha tárizde paydalanıw, usı Nızamǵa muwapıq bunday paydalanıwǵa shártnama dúzbesten jol qoyılatuǵın jaǵdaylar buǵan kirmeydi;

usı Nızamda názerde tutılǵan jaǵdaylarda haqı tólew haqqındaǵı talaplardı buzıw;

shıǵarmalardan yamasa túrles huqıqlar obyektlerinen huqıq iyesi yamasa mўlklık huqıqların jamaatlık tıykarda basqarıwshı shólkem menen dўzilgen shártnama boyınsha alınǵan huqıqlardı asırıp jiberген halda paydalanıw;

tólenetuǵın haqı muǵdarın hám shártnamalardıń dúziliwine baylanıslı basqa da shártlerdi paydalanıwshılar menen kelisip alıw;

bunday shólkem basqarıp atırǵan huqıqlardan paydalanıw ushın paydalanıwshılar menen shártnamalar dúziw;

shólkem tólenetuǵın haqını jıynaw menen usı Nızamda názerde tutılǵan jaǵdaylarda shártnama dúzbesten shuǵıllanǵan jaǵdayda, bunday haqı muǵdarın, paydalanıwshılar menen kelisip alıw;

shártnamalarda názerde tutılǵan haqını hám (yamasa) usı bólimniń 4 abzacında názerde tutılǵan haqını jıynaw, bólistiriw hám tólew;

bunday shólkem óz basqarıp atırǵan huqıqlardı qorǵaw ushın zárúr bolatuǵın hár qanday yuridikalıq háreketlerdi orınlaw;

usınday shólkem tárepinen belgilengen tártipte shıǵarmalardı hám (yamasa) túrles huqıqlar obyektlerin, sonday-aq shıǵarmalarǵa hám (yamasa) túrles huqıqlar obyektlerine bolǵan huqıqlardı basqa shaxsqa ótkeriw haqqındaǵı shártnamalardı dizimge alıwdı hám (yamasa) saqlawǵa tapsırıwdı ámelge asırıw.

Menshik huqıqların jámáátlik tiykarda basqarıwshı shólkem huqıq iyeleri menen dúzilgen shártnamalar tiykarında nızam hújjetlerine muwapıq basqa huqıqlarǵa da iye bolıwı múmkin.

59-statya. Menshik huqıqların jámáátlik tiykarda basqarıwshı shólkemlerdiń minnetleri

Menshik huqıqların jámáátlik tiykarda basqarıp atırǵan shólkem`

haqı tólew menen bir whaqıtta huqıq iyelerine olardıń huqıqlarınan paydalanılǵanlıǵı haqqındaǵı maǵlıwmatlardı óz ishine alǵan esabatlardı usınıwı;

usı Nızamnıń 58-statyası birinshi bólimi besinshi abzacınıń rejelerine muwapıq jıynalǵan haqıdan tek ǵana huqıq iyelerine bólistiriw hám tólew ushın paydalanıwı. Bunday shólkem jıynalǵan haqıdan bunday haqını jıynaw, bólistiriw hám tólew boyınsha óziniń haqıy qárejetlerin qaplaw summaları, sonday-aq bul shólkem tárepinen ózi qaysı huqıq iyeleriniń atınan is júrgizip atırǵan bolsa, usı huqıq iyeleriniń kelisimi menen hám olardıń máplerin gózlep shólkemlestiriletuǵın arnawlı qorlarǵa baǵdarlanatuǵın summalardı shegirip taslawǵa huqıqlı;

jıynalǵan haqı summaları, usı bólimniń 3-abzacında názerde tutılǵan summalardı shegirip taslaǵan halda shıǵarmalardan hám túrles huqıqlar obyektlerinen haqıyqatta paydalanılıwına sáykes ráwishte bólistiriliwi hám turaqlı tólep barıwı;

toplanǵan haqını tikkeley huqıq iyelerine bólistiriwi hám tólewi jáne (yamasa) onı huqıq iyelerine bólistiriw hám tólew ushın tiyisli kategoriyadaǵı huqıq iyeleriniń máplerin bildiriwshı basqa da shólkemlerge usı shólkemler menen dúzilgen kelisimler tiykarında ótkeriliwi;

talap etip alınbaǵan haqını huqıq iyelerin izlew ilajların kórip, ol shólkem esabına túsken sámeden baslap 3 jil dawamında saqlap turıwı shárt. Kórsetilgen múddet tamamlanǵannan keyin, shólkem talap etip alınbaǵan haqını bólistiriletuǵın summalarǵa qosıp jiberiwge yamasa onı shólkem ózi qaysı huqıq iyeleriniń atınan is júrgizip atırǵan bolsa, tek ǵana usı huqıq iyeleriniń kelisimi menen hám olardıń máplerin gózlep basqa maqsetlerge qaratıwǵa huqıqlı.

Shólkemge usı Nızamnıń 58-statyasınıń birinshi bóliminiń besinshi abzacında názerde tutılǵan haqını jıynawǵa qatnaslı wákillikler bermegen huqıq iyeleri ámelge asırılǵan bólistiriwge muwapıq, olarǵa tiyisli haqınıń tóleniwı, sonday-aq óz shıǵarmaların yamasa túrles huqıqlar obyektlerin bul shólkem tárepinen paydalanıwshılarǵa usınılǵan shártnamalardan alıp taslawdı shólkemnen talap qılıwǵa huqıqlı.

Барқарорликни таъминлашда менежмент ва бошқарувнинг ўрни

Медиа корхоналари бошқарувини ташкил этишнинг шарт-шароитлари. Медиа корхонанинг барқарор ривожланишида директор ва менеджернинг ўрни. Компания ресурларини бошқариш, унинг молиялаштириш, таъминлаш ва қарздорлик билан боғлиқлиги. Мухаррир мустақиллиги ва менеджер, ОАВ кенгаши ва мулкдорлар манфаатлари масалалари. ОАВ эгалари ва медиабизнес барқарорлигини таъминлашнинг ахлоқий жиҳатлари.

Бизнес-моделлар ва молиявий манбаларнинг аҳамияти

Бизнес-модель мазмуни ва унинг оддий пул манбаларидан фарқи. Бизнес-модель самарадорлигини таъминлаш омиллари. Журналистлар ва медиа менеджерларнинг фойда манбаларини топишдаги ҳаракатлари.

Медиа барқарорликнинг молиявий аспектлари

Медиа барқарорликни таъминлашда самарали харажатлар, капитални самарали қўллаш, қарздорлик ва бошқа тўсиқларнинг олдини олиш масалалари аҳамияти. Нақд пул оқимини бошқариш. Стратегик ҳисоб-китобни қўллаш. Рентабелликни ва ресурларнинг давомий фойда беришини бошқариш.

Журналистика, медиа касбийлик, ишонч, ҳамкорлик ва соҳа салоҳияти

Медиа барқарорликни таъминлашда журналистика, медиа ва савдо уюшмаларини ташкил этиш ва қўллаб-қувватлаш аҳамияти. Контент сифатининг медиага бўлган ишончга таъсири. Медиа соҳасида касбийликни оширишда тренинг дастурларининг аҳамияти. Барқарорликни ривожлантиришда маркетинг тадқиқотларини ва ишончли соҳа статистикасини олиб бориш аҳамияти.

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича тавсиялар

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда талабалар асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини амалий масалалар ечиш орқали янада бойтадилар. Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмалар асосида талабалар билимларини мустақамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш орқали талабалар билимини ошириш ва бошқалар тавсия этилади.

Бундан ташқари, амалий машғулотларда ОАВ таҳририяти иктисодий фаолиятини ўрганиш, таҳлил қилиш орқали медиа барқарорлик доирасида амалий кўникмалар ҳосил қилиш ҳамда ўзлаштирилган билимлар асосида муайян таҳририят бизнес-моделлини ўрганиш ва муҳокама қилиш кўзда тутилган.

Амалий машғулотларнинг тахминий рўйхати

1. Мамлакат медиа муҳитида барқарорликни таъминлаш омиллари.
1. Ҳукуматнинг ОАВни, шу жумладан нодавлат, мустақил ОАВни қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш бўйича фаолияти.
2. Минтақавий медиаларнинг афзалликлари ва камчиликларининг медиа барқарорликка таъсири.
3. Рақамли медиа корхона ташкил этишнинг молиявий асослари.
4. Медиа корхоналари бошқарувини ташкил этишнинг шарт-шароитлари.
5. Турли медиаларнинг бизнес-моделлари ва фойда манбалари турлиликнинг сабаблари.
6. Медиа корхонада самарали харажатлар, капитални самарали қўллаш, қарздорлик ва бошқа тўсиқларнинг олдини олиш масалалари.
7. Медиа барқарорликни таъминлашда журналистика, медиа ва савдо уюшмаларини ташкил этиш ва қўллаб-қувватлаш, медиатренинглар ўтказиш аҳамияти.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан талаба 4-5 тасини ўзлаштириши шарт. Улардан амалий машғулотлар учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Мустақил таълимнинг шакли ва мазмуни

Мустақил ишни ташкил этишда унга мўлжалланган ҳар бир бўлим бўйича адабиётлар талаба томонидан ўрганилиши, мустақил иш учун мўлжалланган назарий ва амалий билим мавзуларини ўзлаштириш, ҳар бир бўлим бўйича берилган топшириқларнинг талаба томонидан бажарилиши талаб қилинади. Жараён ўқитувчи томонидан узлуксиз назорат қилинади.

Мустақил таълим қуйидаги шаклларда ташкил этилади:

- мавзуларни норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва ўқув адабиётлар ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- мавзулар бўйича реферат тайёрлаш;
- семинар ва амалий машғулотларга тайёргарлик кўриш;
- матбуот материаллари билан ишлаш, уларни таҳлил қилиш, шарҳлаш;
- фан доирасида ўз ижодий чиқишларини тайёрлаш;
- илмий мақола ва тезисларни тайёрлаш;
- фаннинг долзарб муаммоларини қамраб олувчи лойиҳалар тайёрлаш;
- назарий билимларни амалиётда қўллаш;
- амалиётдаги мавжуд муаммоларнинг ечимини топиш;
- ўрганилаётган мавзу бўйича асосий илмий адабиётларга аннотация ёзиш ва бошқалар.

Таълим жараёнида инновацион технологияларни, ўқитишнинг интерфаол усулларини қўллаш талаба томонидан мустақил танланади. Талабаларнинг мустақил таълимини ташкил этиш тизимли тарзда, яъни узлуксиз ва узвий равишда амалга оширилади. Талаба олган назарий билиминини мустаҳкамлаш, шу билан бирга навбатдаги янги мавзунини пухта ўзлаштириши учун мустақил равишда тайёргарлик кўриши керак.

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулари

1. Фан бўйича ўқув адабиётларини ўрганиш, амалий машғулотларга тайёрланиш.
2. Медиа барқарорликни таъминлашда ОАВ, ҳуқуматлар ва нодавлат ноғижорат ташкилотларининг ўрни.
3. Сўз эркинлиги ва давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари фаолиятининг шаффофлиги медиа барқарорликни таъминлашнинг муҳим омили. Бунда халқаро андозалар аҳамияти.
4. Минтақавий ОАВ таркиби. Уларни ташкил этишда тижорат омилининг аҳамияти.
5. Минтақавий медиаларнинг афзалликлари ва камчиликларининг медиа барқарорликка таъсири.
6. Рақамли медиа корхоналарни ташкил этиш барқарорликни таъминлашнинг муҳим омили. Тадбиркорлар журналистикаси.
7. Медиа корхоналари бошқарувини ташкил этишнинг шарт-шароитлари.
8. Бизнес-модель мазмуни ва турлари.
9. Медиа барқарорликни таъминлашда самарали харажатлар, капитални самарали қўллаш, қарздорлик ва бошқа тўсиқларнинг олдини олиш масалалари. Рентабелликни ва ресурсларнинг давомий фойда беришини бошқариш.
10. Медиа барқарорликни таъминлашда журналистика, медиа ва савдо уюшмаларини ташкил этиш ва қўллаб-қувватлаш.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан мустақил таълим учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

57-statya. Menshik huqqların jámáátlık tártipte basqarıwshı shólkemlerdiń jumısı

Menshik huqqların jámáátlık tiykarda basqarıw ushın wákillikler tikkeley huqıq iyeleri tárepinen iqtıyarlı ráwishte jazba shártnamalar tiykarında, sonday-aq, menshik huqqların basqarıwdı ámelge asırıwshı basqa shólkemler (sonıń ishinde sırt el shólkemleri) menen dúzilgen tiyisli shártnamalar boyınsha beriledi. Bunday shártnamalar avtorlıq shártnama bolıp esaplanbaydı hám usı Nızamnıń 38-42-statyalarınıń rejeleri olarǵa qollanılmaydı.

Avtor yamasa basqa da huqıq iyesi menshik huqqların jámáátlık tiykarda basqarıwshı shólkemge shártnama boyınsha óz menshik huqqların ámelge asırıw ushın wákillikler beriwge haqılı, al shólkem, eger bunday huqqlardı basqarıw usı shólkemniń ustavında kórsetilgen jumısına baylanıslı bolsa, bul huqqlardı jámáátlık tiykarda ámelge asırıwdı óz juwapkershiligine alıwı shárt.

Avtor yamasa basqa da huqıq iyesi óz menshik huqqları yamasa huqıqın ámelge asırıw wákilliklerin tiyisli kategoriyadaǵı huqıq iyeleriniń menshik huqqların jámáátlık tiykarda basqarıwshı tek ǵana bir shólkemge beriwge huqıqlı.

Haqı muǵdarı hám paydalanıwshılar menen shıǵarmalardan jáne túrles huqqlar obyektlerinen paydalanıw ushın shártnama dúziw shártleri, jıynalǵan haqını bólistiriw hám tólew usılı jáne menshik huqqların jámáátlık tiykarda basqarıwshı shólkemniń jumısınıń basqa da áhmiyetli máseleleri boyınsha sheshimlerde qabıl etiw tek ǵana avtorlar yamasa basqa da huqıq iyeleri tárepinen ulıwma jıynalısta kollegial túrinde ámelge asırıladı.

Menshik huqqların jámáátlık tiykarda basqarıwshı shólkem huqıq iyelerinen alınǵan wákillikler tiykarında paydalanıwshılar menen shıǵarmalardan hám túrles huqqlar obyektlerinen paydalanıw ushın shártnamalar dúzedi. Shártnamalardıń shártleri paydalanılatuǵın shıǵarmalardıń yamasa túrles huqqlar obyektleriniń túri hám kólemine qaray anıqlanatuǵın bir kategoriyadaǵı barlıq paydalanıwshılar ushın bir qıylı bolıwı tiyis.

Bul shólkemler paydalanıwshılar menen shártnamalar dúziwden jeterli tiykarsız bas tartıwǵa huqıqlı emes. Bunday shártnamalar olarda názerde tutılǵan usıllar menen barlıq shártnamalardan hám túrles huqqlar obyektlerinen paydalanıwǵa ruxsat beredi hám barlıq huqıq iyeleriniń, sonıń ishinde usı statyanıń 1, 2 hám 6-bólimlerine muwapıq shólkemge wákilliklerin bermegen huqıq iyeleriniń atınan hám olardıń máplerin gózlep usınıladı. Huqıq iyeleriniń paydalanıwshılarǵa qatnaslı bunday shártnamalar tiykarında olardıń shıǵarmalarınan hám túrles huqqlar obyektlerinen paydalanıw menen baylanıslı barlıq itimallı múlklik qarsı dawaları shártnamalar dúzgen menshik huqqlardı jámáátlık tiykarda basqarıwshı shólkem tárepinen retlestiriliwi tiyis.

Paydalanıwshılar menshik huqqların jámáátlık tiykarda basqarıwshı shólkemlerge shıǵarmalardan hám túrles huqqlar obyektlerinen paydalanıw haqqındaǵı maǵlıwmatlardı, sonday-aq haqını jıynaw, bólistiriw hám tólew ushın zárúr bolatuǵın basqa da maǵlıwmatlar hám hújjetlerde usınıwı shárt. Maǵlıwmatlar hám hújjetlerdiń dizimi menshik huqqların jámiyetlik tiykarda basqarıwshı shólkemler paydalanıwshılar menen dúziletuǵın shártnamalarda belgilenedi.

Menshik huqqların jámáátlık tiykarda basqarıwshı shólkemler jámáátlık tiykarda basqarıw ushın alınǵan shıǵarmalardan hám túrles huqqlar obyektlerinen paydalanıwdı ámelge asırıwǵa huqıqlı emes.

58-statya. Menshik huqqların jámáátlık tiykarda basqarıwshı shólkemlerdiń huqqları

Menshik huqqların jámáátlık tiykarda basqarıwshı shólkem ózi qaysı huqıq iyeleriniń atınan is júrgizip atırǵan bolsa, usı huqıq iyeleriniń atınan hám olardan alınǵan wákillikler tiykarında tómendegi huqqlarǵa iye boladı`

birinshi márte efirge berilgennen yamasa birinshi kabel arqali jiberilgennen keyin eliw jil dawamında háreket etedi.

Túrles huqıqlar obyektlerine O'zbekstan Respublikasınıń xalıqaralıq shártnamalarına muwapıq qorgaw berilgende, O'zbekstan Respublikası aymağında túrles huqıqlardıń háreket etiw múddeti usı statyağa muwapıq belgilenedi. Lekin bul múddet túrles huqıqlar obyektleri kelip shıqqan mámlekette belgilengen túrles huqıqlardıń háreket etiw múddetinen asıp ketpevi kerek.

Usı statyada názerde tutılğan múddetlerdi esaplaw múddettiń óte baslawı ushın tiykar bolatuğın yuridikalıq fakt júz bergen jıldan keyingi jıldıń 1-yanvarınan baslanadı.

Usı statyada názerde tutılğan múddetlerdiń qalğan bólegi sheklerinde atqarıwdan, fonogrammada, efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemniń kórsetiwi yamasa esittiriwinen paydalanıwdı ámelge asırıw yaqı paydalanıwğa ruxsat beriw hám haqı alıwğa bolğan huqıq atqarıwshınıń, fonogrammanı tayarlawshınıń efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemniń miyrasxorlarına (yuridikalıq shaxslarğa qatnası- huqıqiy miyrasxorlarına) ótedi.

55-statya. Túrles huqıqlar obyektleriniń jámiyetlik múlkke aylanıwı

Atqarıw, fonogramma, efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriwge bolğan túrle huqıqlardıń háreket etiw múddetiniń tamamlanıwı olardıń jámiyetlik múlkke aylanıwın bildiredi.

O'zbekstan Respublikası aymağında hesh qashan qorgaw berilmegen atqarıwlar, fonogrammalar hám efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemniń kórsetiwleri yamasa esittiriwleri jámiyetlik múlk bolıp esaplanadı.

Jámiyetlik múlk bolğan atqarıwlar, fonogrammalar, efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemniń kórsetiwleri yamasa esittiriwlerinen hár qanday shaxs haqı tólemegen halda erkin paydalanıwı múmkin.

IV BAP. MENSHIK HUQÍQLARÍN JÁMÁÁTLIK BASQARÍW

56-statya. Menshik huqıqların jámáátlık tiykarda basqarıwshı shólkemler

Ilim, ádebiyat hám kórkem-óner shıǵarmalarınıń avtorları atqarıwshılar, fonogrammalar tayarlawshılar yamasa basqa da huqıq iyeleri óz menshik huqıqların ámelge asırıw maqsetinde usı menshik huqıqların jámiyetlik baslamada basqaratuğın shólkemlerdi dúziwge huqıqlı.

Menshik huqıqların jámáátlık tiykarda basqaratuğın shólkemler kommerciyalıq emes shólkemler bolıp esaplanadı hám óz ustavı tiykarında jumıs alıp baradı.

Menshik huqıqların jámáátlık tiykarda basqarıwshı shólkemlerdiń ustavları usı Nızamniń talaplarına juwap beretuğın rejelerdi óz ishine alğan bolıwı tiyis.

Menshik huqıqların jámáátlık tiykarda basqarıwshı shólkemlerdiń jumısına qatnaslı monopoliyağa qarsı qaratilğan nızam hújjetlerinde názerde tutılğan sheklewler qollanılmaydı.

Huqıq iyeleriniń hár qıylı huqıqları hám hár qıylı kategoriyalar boyınsha óz aldına shólkemlerdi yamasa bir kategoriyalardağı huqıq iyeleriniń máplerin gózlep hár qıylı huqıqlardı basqarıwshı shólkemlerdi yamasa hár qıylı kategoriyadağı huqıq iyeleriniń máplerin gózlep, huqıqlardıń bir túrin basqarıwshı shólkemlerdi dúziwge jol qoyıladı.

Menshik huqıqların jámáátlık tiykarda basqarıwshı shólkemlerdi mámleketlik dizimnen ótkeriw shártleri hám tártibi O'zbekstan Respublikası Ministrler Kabineti tárepinen belgilenedi.

Тавсия этилаётган адабиётлар:

1. Abbott, Susan, Price, Monroe E. and Morgan, Libby (eds). 2011. Measures of Press Freedom and Media Contributions to Development. New York: Peter Lang.
2. African Media Initiative. 2011. Funding African Media in an Age of Uncertain Business Models. Nairobi: AMI. // www.amlf2010.org/upload/ENGLISH-AMLF-2010%20.pdf.
3. African Media Initiative. n.d. Leadership and Guiding Principles for African Media Owners and Managers. www.africanmediainitiative.org/?q=con,135.
4. Berger, Guy. Editorial Independence: It's Not Just for Editors, pp. 126–32. www.kas.de/upload/auslandshomepages/subsahara/Extraordinary_Editor/Chapter_5.pdf
5. Buckley, Steve. 2011. Community Media: A Good Practice Handbook, Paris: UNESCO. www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/community-media-a-good-practice-handbook/
6. Center for International Media Assistance. 2007. Toward Economic Sustainability of the Media in Developing Countries, working group report. http://cima.ned.org/sites/default/les/CIMA-Economic_Sustainability-Working_Group_Report.pdf
7. Cowan, Geoffrey and Westphal, David. 2010. Public Policy and Funding the News. University of Southern California Annenberg School for Communication and Journalism. www.niemanlab.org/pdfs/USC%20Report.pdf
8. Coyne, Christopher J. and Leeson, Peter T. 2009. Media, Development, and Institutional Change. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
9. Fairbairn, Jane. 2009. Community Media Sustainability Guide: The Business of Changing Lives. Washington DC: Internews. www.internews.org/sites/default/les/resources/InternewsCommunityMediaGuide2009.pdf
10. Folkenik, David. 2009. Jeff Jarvis: Rewriting media's business model (again). NPR. www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=113512103
11. Foster, Michelle J. 2011. Matching the Market and the Model: The Business of Independent News Media. Washington DC: Center for International Media Assistance. <http://cima.ned.org/publications/matching-market-and-model-business-independent-news-media>
12. Fraser, Colin and Restrepo Estrada, Sonia. 2001. Community Radio Handbook. Paris: UNESCO. www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/community-radio-handbook/
13. Freedom House. n.d. Freedom of the press. www.freedomhouse.org/reports
14. Friedrich-Ebert-Stiftung. n.d. Barometre des medias Africains. <http://library.fes.de/pdf-les/bueros/africa-media/08153.pdf>
15. Global Reporting Initiative. n.d. Media Supplement. www.globalreporting.org/reporting/sector-guidance/media/Pages/default.aspx
16. Howley, Kevin (ed.). 2009. Understanding Community Media. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
17. International Press Institute. n.d. Media and money. www.freemedia.at/leadadmin/media/Documents/IPI_general/IPI_Report_2011_Media_Money.pdf
18. International Principles of Professional Ethics in Journalism. http://ethicnet.uta.international/international_principles_of_professional_ethics_in_journalism
19. IREX. n.d. The media sustainability index. www.irex.org/resource/media-sustainability-index-msi-methodology
20. J-Lab. n.d.a. New Media Makers Toolkit. www.j-lab.org/publications/new-media-makers-toolkit
21. J-Lab. n.d.b. New Voices: What Works. www.j-lab.org/publications/new-voices-what-works
22. Jarvis, Jeff. 2010. Teaching entrepreneurial journalism. <http://buzzmachine.com/2010/01/11/teaching-entrepreneurial-journalism/>
23. Jarvis, Jeff. 2011. Hard economic lessons for news: rules for business models. <http://buzzmachine.com/2011/04/25/hard-economic-lessons-for-news/>
24. Konrad-Adenauer-Stiftung. 2006. Money Matters: How Independent Media Manage to Survive. Bonn: Konrad-Adenauer Stiftung. www.cameco.org/les/money_matters_documentation_colour_1.pdf
25. Locksley, Gareth. 2009. The Media and Development. Washington DC: World Bank.
- Nelson, Mark and Susman-Peca, Tara. 2009.

26. Rethinking Media Development, Washington DC: Internews. www.internews.org/sites/default/files/resources/InternewsRethinking-Media-Dev.web_1.pdf
27. Picard, Robert G. 2010a. Search for alternative media business models. www.themediabusiness.blogspot.com/2010/04/search-for-alternative-media-business.html
28. Picard, Robert G. 2010b. Challenges of product choices and prices in multi-sided media markets. www.themediabusiness.blogspot.com/2010/05/challenges-of-pricing-in-multi-sided.html
29. Picard, Robert G. 2011a. Indicators of nancial and economic health of media rms. The Economics and Financing of Media Companies, 2nd edn. New York: Fordham University Press. www.robertpicard.net/pdfles/indicators.pdf
30. Picard, Robert G. 2011b. The Economics and Financing of Media Companies, 2nd edn. New York: Fordham University Press.
31. Picard, Robert G. n.d. Mapping Digital Media: Digitization and Media Business Models. Open Society Foundations. www.opensocietyfoundations.org/reports/digitization-media-business-models
32. Poynter Institute. n.d. Conversation: tips for journalists preparing to launch a startup site. www.poynter.org/how-tos/leadership-management/entrepreneurial/170485/live-chat-today-tips-for-journalists-preparing-to-launch-a-startup-site/
33. Radio for Peacebuilding Africa. n.d. La Viabilit  des Radios de Proximit  – Module II: Une Guide de Formation. www.radiopeaceafrica.org/assets/texts/pdf/2012-manual-sustain-mod2-bw-fr.pdf
34. Reader, William H. and Hatcher, John A. (eds). 2011. Foundations of Community Journalism. Thousand Oaks, Calif.: Sage. Reporters sans Fronti res/Reporters without Borders. n.d. Freedom of the press worldwide in 2012. <http://en.rsf.org/IMG/jpg/carte2012.jpg>
35. Senevirtane, Kalinga (ed.) 2012. Community Radio in Asia and Beyond. Singapore: Asian Media and Communication Center.
36. Small Business Notes. Financial management. // www.smallbusinessnotes.com/business-finances/financial-management/
37. Society of Professional Journalists. n.d. Ethics Code. www.spj.org/ethicscode.asp
38. Thomas, John Prescott. 2009. Media Management Manual: A Handbook for Television and Radio Practitioners in Countries-in-Transition. Paris: UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001879/187966e.pdf>
39. United Nations. 1948. Universal Declaration of Human Rights. www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml#a9
40. UNESCO. 2008. Media Development Indicators: A Framework for Assessing Media Development. Paris: UNESCO. www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/media-development-indicators-a-framework-for-assessing-media-development/
41. UN Human Rights Committee. n.d. General Comment No. 34 on Article 19 of the International Covenant on Civil and Political Rights (updating the right to freedom of expression in relation to internet). (Available (in ve languages) at www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/comments.htm)
42. US Agency for International Development (USAID). 2012. Community Media Sustainability Guide.
43. Vitols, Sigurt. 2011. What is a sustainable company. S. Vitols and N. Kluge, The Sustainable Company: A New Approach to Corporate Governance. Brussels: European Trade Union Institute. www.etui.org/content/download/2780/32627/le/Chap+1+from+The+sustainable+company+Vitols-Kluge+2011.pdf
44. 2780/32627/le/Chap+1+from+The+sustainable+company+Vitols-Kluge+2011.pdf
45. World Association of Newspapers and News Publishers (WAN/IFRA). 2011. Financially Viable Media in Emerging and Developing Markets. Paris: WAN/IFRA. www.wan-ifra.org/articles/2011/06/07/nancially-viable-media-in-emerging-and-developing-markets

kabel arqalı jiberiw yaki h mmeni n dıqqatına jetkeriw ushın h r qanday t kirlaw usı Nızamnıń 51-statyasınıń qaǵıydalarına boysınǵan halda  melge asırıladı;

usı Nızamda ilim,  debiyat h m k rkem- ner shıǵarmaları avtorlarınıń menshik huqıqların sheklewge baylanıslı n zerde tutilǵan basqa da jaǵdaylarda.

Fizikalıq shaxs t repinen atqarıwshınıń, fonogrammanı tayarlawshınıń, efir yamasa kabel arqalı k rsetiw yaki esittiriw beriwshi sh lkemniń yamasa basqa da huqıq iyesiniń kelisimsiz h m haqı t lemegen halda atqarıwdıń, efir yamasa kabel arqalı k rsetiw yaki esittiriw beriwshi sh lkemniń k rsetiw yamasa esittiriwiniń, sonday-aq, fonogrammanıń jazıwın tek ǵana  z jeke maqsetleri ushın h m d ramat alıwdı g zlemegen halda tayarlawǵa jol qoyıladı.

Eger qısqa m ddet paydalanıw ushın jazıw yamasa t kirlaw efir arqalı k rsetiw yamasa esittiriw beriwshi sh lkem t repinen  z  spab- skenerleri j rdeminde h m onıń  z k rsetiw yamasa esittiriw ushın  melge asırılıp atırǵan bolsa, atqarıwdıń yamasa k rsetiw yaki esittiriwdiń qısqa m ddet paydalanılatuǵın jazıwların  melge asırıw, bunday jazıwları t kirlaw h m kommerciyalıq maqsette j riyalanǵan fonogrammanı t kirlaw ushın atqarıwshını, fonogrammanı tayarlawshını h m efir arqalı k rsetiw yaki esittiriw beriwshi sh lkemniń ruxsatın alıwǵa usı Nızamnıń 47, 50 h m 52-statyalarınıń rejeleri t mendegi sh rtleri menen qollanılmaydı`

efir arqalı k rsetiw yamasa esittiriw beriwshi sh lkem usı b limniń rejelerine muwapıq qısqa m ddet paydalanılatuǵın jazıw yamasa bunday jazıwdı t kirlaw  melge asırılıp atırǵan atqarıwdıń  zin yamasa k rsetiw yaki esittiriwdi efirge beriw ushın aldın-ala ruxsat alǵan jaǵdayda;

qısqa m ddet paydalanılatuǵın jazıw ilim,  debiyat h m k rkem  ner shıǵarmaların usı Nızamnıń 31-statyasınıń rejelerine muwapıq, efir arqalı k rsetiw yamasa esittiriw beriwshi sh lkem t repinen orınlanatuǵın qısqa m ddet paydalanılatuǵın jazıwǵa qatnaslı belgilenetuǵın m ddet sheklerinde joq etip jiberilgen jaǵdayda,  ziniń  z aldına h jjet sıpatına iyeligi sebepli m mleketlik arxivlerde saqlanıwı m mkin bolǵan jalǵız nusqa buǵan kirmeydi.

Usı statyada avtordıń, atqarıwshınıń, fonogrammaları tayarlawshınıń efir yamasa kabel arqalı k rsetiw yaki esittiriw beriwshi sh lkemniń yaki basqa da huqıq iyesiniń huqıqlarına qatnaslı n zerde tutilǵan sheklewler atqarıwdan, fonogrammadan, efir yamasa kabel arqalı k rsetiw yaki esittiriw beriwshi sh lkemniń k rsetiw yamasa esittiriwiniń, sonday-aq olarǵa kirgizilgen ilim,  debiyat h m k rkem- ner shıǵarmalarınan normal paydalanıwǵa zıyan keltirmegen halda h m atqarıwshınıń fonogrammanı tayarlawshınıń efir yamasa kabel arqalı k rsetiw yaki esittiriw beriwshi sh lkemniń, usı shıǵarmaları avtorları h m basqa da huqıq iyeleriniń nızamlı m plerin sheklep qoymaǵan halda qollanıladı.

54-statya. T rles huqlardıń h reket etiw m ddeti

Usı Nızamda atqarıwshıǵa qatnaslı n zerde tutilǵan huqıqlar atqarıw birnshi m rte atqarılǵannan keyin eliw jil dawamında h reket etedi.

Atqarıwshınıń atı-familiyasına bolǵan h m atqarıwdı atqarıwshınıń namısı h m abıroyına zıyan keltiriwı m mkin bolǵan h r qanday t rizde buzıp k rsetiliwiniń yamasa h r qanday basqasha t rizdegi bunday jaǵdaylardan qorǵaw huqıqları m ddetsiz qorǵaladı.

Fonogrammanı tayarlawshıǵa qatnaslı usı nızamda n zerde tutilǵan huqıqlar fonogrammada birinshi m rte j riyalanǵannan keyin eliw jil dawamında yamasa, eger fonogramma onıń birinshi jazıwınan keyin eliw jil ishinde j riyalanbaǵan bolsa, usı m ddet dawamında h reket etedi.

Efir yaki kabel arqalı k rsetiw yaki esittiriw beriwshi sh lkemniń  z k rsetiw yamasa esittiriwini qatnaslı usı Nızamda n zerde tutilǵan huqıqları bunday k rsetiw yamasa esittiriw

kórsetiw yamasa esittiriw jazıwın tákirarlaw (tákirarlaw huqıqı);
kórsetiw yamasa esittiriw jazıwın tıp nuqsası yaqı nusqaların satıw yamasa menshik huqıqın ózgeshe tárizde basqa shaxsqa ótkeriw jolı menen tarqatıw (tarqatıw huqıqı);
kórsetiw yamasa esittiriw jazıwın hámmeniń dıqqatına jetkeriw (hámmeniń dıqqatına jetkeriw huqıqı);
kórsetiw yamasa esittiriwdi jazıp alıw (jazıp alıw huqıqı);
kiriw tólemlı orınlarda kórsetiw yamasa esittiriwdi hámmeniń dıqqatı ushın jiberiw (kiriw tólemlı orınlarda kórsetiw yamasa esittiriwdi hámmeniń dıqqatı ushın jiberiw huqıqı);
kórsetiw yamasa esittiriwdi retranslyaciya islew (retranslyaciya huqıqı);
kórsetiw yamasa esittiriwdi kabel arqalı hámmeniń dıqqatı ushın jiberiw yamasa kórsetiw yaqı esittiriwdi efirge beriw (kórsetiw yamasa esittiriwde kabel arqalı jiberiw yamasa efirge beriw huqıqı).
Efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkem óz kórsetiwi yamasa esittiriwinen paydalanıwdıń hár biri túri ushın haqı alıw huqıqına iye.
Efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemniń kórsetiwi yamasa esittiriwi jazıwın tákrarlawǵa bolǵan ayırıqsha huqıqı tómendegi jaǵdaylarǵa qollanılmaydı:
kórsetiw yamasa esittiriwdi jazıp alıw efir yamasa kabel arqalı yaqı esittiriw beriwshi shólkemniń kelisimi menen ámelge asırılǵanda;
kórsetiw yamasa esittiriw jazıwın tákirarlaw usı Nızamniń 53-statyası rejelerine muwapıq tayarlanǵan jazıw maqsetinde ámelge asırılǵanda.
Efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemniń usı statyanıń ekinshi bóliminde názerde tutılǵan ayırıqsha huqıqları shártname boyınsha basqa shaxslarǵa ótkeriliwi múmkin. Bunday shártnameǵa tiyislisinshe usı Nızamniń 38, 39 hám 42-statyalarınń qaǵıydaları qollanıladı.
Efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemler óz huqıqların paydalanılatuǵın shıǵarmalardıń avtorları hám atqarıwdıń atqarıwshılarınıń huqıqlarına, al tiyisli jaǵdaylarda fonogrammalardı tayarlawshılar hám efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemlerdiń huqıqları saqlanǵan halda ámelge asırıwı tiyis.
Efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemniń kórsetiwi yamasa esittiriwinen dáramat alıw maqsetinde paydalanılmaǵanlıǵına yamasa onnan paydalanıw bunday maqsetke qaratılmaǵanlıǵına qaramastan, kórsetiw yamasa esittiriwden paydalanılǵan dep esaplanadı.

53-statya. Atqarıwshı, fonogrammanı tayarlawshı, efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemniń huqıqlarınıń shekleniwi

Atqarıwshınıń, fonogrammanı tayarlawshınıń, efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemniń yamasa basqa da huqıq iyesiniń kelisimisiz hám haqı tólemegen halda atqarıwdan efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemniń kórsetiwi yaqı esittiriwinen hám olardıń jazıwlarınan paydalanıwǵa, sonday-aq, fonogrammanı tákirarlawǵa tómendegi jaǵdaylarda jol qoyıladı`

Kúndelikli waqıyalar sholıwına atqarıwdan, fonogrammadan, efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemniń kórsetiwi yamasa esittiriwinen onsha úlken bolmaǵan úzindiler kirgiziw jolı menen;

tek ǵana oqıw yamasa ilimiy-izertlew maqsetlerinde;

ilimiy, izertlew, polemika, sın yamasa málimleme maqsetlerinde citata alınıwı shárti menen atqarıwdan, fonogrammadan, efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaqı esittiriw beriwshi shólkemniń kórsetiwi yamasa esittiriwinen onsha úlken bolmaǵan úzindilerdi citata túrinde keltiriw. Bunda kommerciyalıq maqsette járiyalanǵan fonogrammanı efirge beriw yamasa

Ўзбекистонда ушбу курснинг жорий этилишига оид услубий таклиф ва тавсиялар:

Мазкур дастур асосида ЎзМУ журналистика факультетида 5220100 – Журналистика (фаолият турлари бўйича) бакалаврият таълим йўналишининг 4-курсида ўқитиладиган “Медиа иқтисодиёти ва менежмент” фани (умумий 134 с, маъруза – 36 с, амалий – 48 с, мустақил таълим- 50с) бўйича ўқув дастури таркибига “Минтақада медиа барқарорлик” номли бўлимни киритиш ва унинг таркибига ЮНЕСКО модулидан “Барқарор ривожланиш соҳасидаги ҳукумат омиллари”, “Минтақавий медиа барқарорлик омиллари”, “Барқарор медиа-стартларни ташкил этиш”, “Бизнес-моделлар ва молиявий манбаларнинг муҳимлиги”, “Барқарорликнинг молиявий аспекти”, “Журналистика, медиа касбийлик, ишонч ва ҳамкорлик соҳанинг мустақамлиги омили сифатида” мавзуларини киритиш мақсадга мувофиқ. Фан таркибига ушбу мавзуларни киритиш медиа соҳасида Барқарор ривожланишни таъминлаш хусусида талабаларда яхлит билимлар шаклланиши имкони пайдо бўлади.

Ушбу дастур асосида ЎзДЖТУ халқаро журналистика факультетида бакалаврият тизимида 3-курсида ўқитиладиган “Медиамаркетинг ва менежмент” фани (умумий соати 152, маъруза – 76 с, амалий – 76 с, мустақил таълим - 102 с) таркибига алоҳида бўлим киритилиб, уни “Медиа барқарорлик” деб номлаш мақсадга мувофиқ. Ушбу бўлимга “Барқарор ривожланиш омиллари”, “Медиа барқарорлик ва жамият”, “Таҳририятда медиа барқарорликка эришиш усуллари”, “Барқарор медиа-стартларни ташкил этиш”, “Барқарорликнинг молиявий аспекти” каби мавзуларни киритиш мақсадга мувофиқ. Фан таркибига ушбу мавзуларни киритиш медиа соҳасида Барқарор ривожланишни таъминлаш хусусида талабаларда муайян билим ва кўникмалар шаклланишида ёрдам беради.

ДАТА ЖУРНАЛИСТИКА

Кириш

Дата, яъни “рақамли маълумотлар” журналистикаси журналист суриштирувининг алоҳида ихтисослашган йўналиши сифатида юзага келган. Аммо унинг аксарият методлари журналист ижодининг бошқа йўналишларида ҳам қўлланади. Ушбу курс талабаларни дата журналистика тарихи, асосий назарий қоидалари, унинг доирасида қўлланиладиган методлар ва воситалар билан таништиради.

Фаннинг мақсади ва вазифалари

Ушбу фанни ўқитишдан мақсад талабаларда дата журналистика назарияси ва амалиётини ўрганиш асосида рақамли ва статистика маълумотлари асосида ОАВ учун ижодий материал тайёрлаш кўникмаларини шакллантиришдан иборат.

Курснинг вазифалари: дата журналистика мазмуни, шаклланиши ва ривожланиш босқичлари, кўринишлари, шунингдек, тадқиқотлар ва статистика тамойиллари, электрон жадвалларга киритиш, электрон жадваллар билан ишлаш, рақамларни ҳисобга олиш ва уларни ҳисобдан чиқариш, рақамли маълумотлар таҳлили, веб-воситалар ёрдамида инфографика ва карталарни тайёрлаш учун Tableau ва Google билан ишлашни ўрганишдан иборат.

Фан бўйича талабаларнинг билимига, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

Ушбу дастур доирасида талаба:

– дата журналистиканинг моҳияти, шаклланиши ва ривожланиши босқичлари, кўринишлари, тадқиқотлар ва статистика тамойиллари, электрон жадваллар билан ишлаш хусусиятлари, рақамларни ҳисобга олиш ва уларни ҳисобдан чиқариш, рақамли маълумотлар таҳлили, веб-воситалар ёрдамида инфографика ва карталарни тайёрлашда Tableau ва Google имкониятлари ҳақида **масавурларга эга бўлиши керак;**

– дата журналистиканинг мазмунини, шаклланиши ва ривожланиши босқичларини, кўринишларини, тадқиқотлар ва статистика тамойилларини, электрон жадвалларга маълумотлар киритишни, электрон жадваллар билан ишлашни, рақамларни ҳисобга олиш ва уларни ҳисобдан чиқаришни, рақамли маълумотлар таҳлилинини, веб-воситалар ёрдамида инфографика ва карталарни тайёрлашда Tableau ва Google имкониятларини **билиши ва улардан фойдалана олиши керак;**

– дата журналистиканинг тарихий тажрибаси, кўринишлари, тадқиқотлар ва статистика тамойилларини қўллаш олиш, электрон жадвалларга маълумотлар киритиш, электрон жадваллар билан ишлаш, рақамларни ҳисобга олиш ва уларни ҳисобдан чиқариш, рақамли маълумотлар таҳлилинини амалга ошириш, веб-воситалар ёрдамида инфографика ва карталарни тайёрлашда Tableau ва Google имкониятларини қўллаш олиш **кўникмаларига эга бўлиши керак;**

– дата журналистиканинг тарихий тажрибаси, кўринишлари, тадқиқотлар ва статистика тамойилларидан фойдаланиш, электрон жадваллар билан ишлаш, рақамларни ҳисобга олиш ва уларни ҳисобдан чиқариш, рақамли маълумотларни таҳлил қилиш, веб-воситалар ёрдамида инфографика ва карталарни тайёрлашда Tableau ва Google имкониятларидан фойдаланиш **малакаларига эга бўлиши керак.**

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жихатдан узвийлиги

“Дата журналистика” фани умумқасбий фан ҳисобланади. Мазкур дастурни амалга ошириш ЎзМУ ўқув режасида режалаштирилган умумқасбий (замонавий журналистика назарияси ва усуллари, аудиовизуал журналистика, онлайн журналистика), танлов (журналист маҳорати) ва ихтисослик (мультимедиа журналистикаси) фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлишлик талаб этилади (ЎзДЖТУ халқаро журналистика ва ҚҚДУ

фонogrammaniń túp nusqası yamasa nusqaların satıw yaki menshik huqıqın ózgeshe tárizde basqa shaxsqa ótkeriw jolı menen tarqatıw (tarqatıw huqıqı);

fonogrammanı hámmeniń dıqqatına jetkeriw (hámmeniń dıqqatına jetkeriw huqıqı);

fonogrammaniń túp nusqası yamasa nusqaların, hátte olar fonogrammanı tayarlawshı tárepinen yamasa onıń kelisimi menen tarqatılǵannan keyin jáne onıń túp nusqası yamasa nusqalarına bolǵan menshik huqıqına qaramastan, prokatqa beriw (prokatqa beriw huqıqı);

fonogrammaniń túp nusqası yamasa nusqaların, sonıń ishinde fonogrammaǵa bolǵan ayırıqsha huqıqlar iyesiniń kelisimi menen tayarlanǵan nusqaların tarqatıw maqsetinde import etiw (import etiw huqıqı);

fonogrammanı efirge beriw yamasa kabel arqalı jiberiw (fonogrammanı efirge beriw yamasa kabel arqalı jiberiw huqıqı);

fonogrammaǵa dúzetiwler kirgiziw yamasa onı basqasha usılda qayta islew (qayta islew huqıqı).

fonogrammanı tayarlawshı óz fonogrammasınan paydalanıwdıń hár bir túri ushın haqı alıw huqıqına iye. Eger járiyalanǵan fonogramma nusqaları olardı satıw yamasa menshik huqıqın ózgeshe tárizde basqa shaxsqa ótkeriw járdeminde puqaralıq aylanısqa nızamlı kirgizilgen bolsa, olardıń bunnan keyingi tarqatılıwına fonogrammanı tayarlawshınıń kelisimisiz hám oǵan haqı tólemegen halda jol qoyıladı.

Fonogrammanı tayarlawshınıń usı statyanıń ekinshi bóliminde názerde tutılǵan ayırıqsha huqıqları shártname boyınsha basqa shaxsqa ótkeriliwi múmkin. Bunday shártnameǵa tiyisliinshe usı statyanıń 38, 39, 42-statyalarınıń rejeleri qollanıladı.

Fonogrammalardı tayarlawshılar óz huqıqların paydalanılıp atırǵan shıǵarmalar hám atqarıwlar avtorları jáne atqarıwshılardıń huqıqlarına boysınǵan halda ámelge asırıwı tiyis.

Fonogrammadan dáramat alıw maqsetinde paydalanılǵanlıǵı yamasa onnan paydalanıw bunday maqsetke qaratılmaǵanlıǵına qaramastan, fonogrammadan paydalanılǵan dep esaplanadı.

51-statya. Fonogrammadan paydalanǵanlıǵı ushın haqı tólew

Kommerciyalıq maqsette járiyalanǵan fonogrammanı tayarlawshınıń hám atqarıwı usınday fonogrammaǵa jazılǵan atqarıwshınıń kelisimisiz, lekin olarǵa haqı tólegen halda`

fonogrammanı kópshilik aldında atqarıwǵa;

fonogrammanı efirge beriw yamasa kabel arqalı jiberiw, sonıń ishinde onı retranslyaciya etiw jolı menen efirge beriw yamasa kabel arqalı jiberiwge jol qoyıladı.

Usı statyanıń birinshi bóliminde názerde tutılǵan haqını jıynaw, bólistiriw hám tólew atqarıwshılardıń múlklik huqıqların jámáátlik tiykarda basqarıwshı shólkem yamasa fonogrammalardı tayarlawshılardıń menshik huqıqların jámáátlik tiykarda basqarıwshı shólkem tárepinen usınday shólkemler arasındǵı kelisimge muwapıq ámelge asırıwı múmkin.

Usı statyanıń birinshi bóliminde názerde tutılǵan haqı muǵdarı, sonday-aq onı tólew tártibi haqını jıynawshı shólkem menen fonogrammadan paydalanıwshı shaxslar arasındǵı kelisimde belgilenedi.

52-statya. Efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yamasa esittiriw beriwshi shólkemniń huqıqları

Efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaki esittiriw beriwshi shólkem usı kórsetiw yamasa esittiriwden paydalanıwda usı Nızamǵa muwapıq ayırıqsha huqıqlarǵa iye boladı.

Efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaki esittiriw beriwshi shólkemniń óz kórsetiwi yamasa esittiriwinen paydalanıwǵa bolǵan ayırıqsha huqıqları tómendegi háreketlerdi ámelge asırıw yamasa bunday háreketlerge ruxsat beriw huqıqın ańlatadı`

Хизмет wазыпаларын yамаса jumис beriwshiniń xızмет tapsırmasın orınlaw tártibinde ámelge asırılған atqarıwlarға tiyislisinshe usı Nızamniń 34-statyasınıń qaǵıydaları qollanılıadı.

Atqarıwshılar óz huqıqların atqarılatuǵın shıǵarmalardıń avtorlarınıń huqıqları saqlanған halda ámelge asırıwı kerek.

Atqarıw jazıwınan dáramat alıw maqsetinde paydalanılғанlıǵı yamasa onnan paydalanıw bunday maqsetke qaratılmaǵanlıǵına qaramastan, atqarıw jazıwınan paydalanılған dep esaplanadı.

48-statya. Atqarıwshınıń huqıqların basqa shaxsqa ótkeriw

Atqarıwshınıń usı Nızamniń 47-statyasınıń ekinshi bóliminde názerde tutılған huqıqları sháртname boyınsha basqa shaxslarға ótkeriliwı múmkin. Bunday sháртnameға, tiyislisinshe, usı Nızamniń 38, 39 hám 42-statyalarınıń rejeleri qollanılıadı.

Atqarıwlardan paydalanıw ushın ruxsatnamalar atqarıwshı tárepinen, atqarıwshılar jámááti atqarǵanda bolsa atqarıwshılar jámáátiniń wákillikli wákili tárepinen jazba sháртname dúziw arqalı beriledi.

Atqarıwdan paydalanғанlıǵı ushın haqı muǵdarı hám onı esaplap shıǵarıw tártibi atqarıwshınıń yamasa atqarıwshılar jámááti wákillikli wákiliniń paydalanıwshı menen dúzilgen sháртnamesında, bunday haqını jıynaw atqarıwshılardıń múlklik huqıqların jámáátlik tiykarda basqarıwshı shólkemler tárepinen ámelge asırılған jaǵdaylarda bolsa, bunday shólkemler paydalanıwshılar menen dúzetuǵın sháртnamealarda belgilep qoyılıadı.

Audiovizual shıǵarmanı dóretiw haqqında atqarıwshı hám audiovizual shıǵarmanı tayarlawshı arasında sháртname dúziliwı atqarıwshı tárepinen usı nızamniń 47-statyasınıń ekinshi bóliminde názerde tutılған huqıqlar ótkeriliwine sebep boladı. Atqarıwshı tárepinen bunday huqıqlardıń ótkeriliwı audiovizual shıǵarmadan paydalanıw menen sheklenedi hám, eger sháртnameда basqasha reje názerde tutılған болмаса, audiovizual shıǵarmada jazılған ses yamasa kórinisten óz aldına paydalanıw huqıqların óz ishine almaydı.

49-statya. Atqarıw jazıwın prokatqa beriw huqıqı

Kommerciyalıq maqsetlerde járiyalanған, atqarıwı atqarıwshı qatnasıwında jazıp alınған fonogrammanı prokatqa beriw huqıqı, atqarıwdı fonogrammaға jazıp alıw huqıqına sháртname dúzilgende, fonogrammanı tayarlawshıǵa ótedi.

Kommerciyalıq maqsetlerde járiyalanған fonogramma nusqaların prokatqa beriwde atqarıwı fonogrammaға jazıp alınған atqarıwshı bunday fonogramma nusqalarınıń prokatı ushın haqı alıw huqıqın saqlap qaladı.

Kommerciyalıq maqsetlerde járiyalanған audiovizual shıǵarmanıń nusqaların prokatqa beriwde atqarıwı audiovizual shıǵarmaға kirgizilgen atqarıwshı bunday audiovizual shıǵarmanıń nusqalarınıń prokatı ushın haqı alıw huqıqın saqlap qaladı.

Kommerciyalıq maqsetlerde járiyalanған fonogramma yamasa audiovizual shıǵarma nusqaların prokatqa beriwde haqı jıynaw hám bólistiriw atqarıwshılardıń múlklik huqıqların jámáátlik tiykarda basqarıwshı shólkem tárepinen ámelge asırılıwı múmkin. Haqı muǵdarı bunday shólkem menen prokatqa beriwshı shólkem arasındaǵı kelisim menen belgilenedi.

50-statya. Fonogrammanı tayarlawshınıń huqıqları

Fonogrammanı tayarlawshıǵa usı Nızamға muwapıq, bul fonogrammadan paydalanıwға ayırıqsha huqıqlar tiyisli bolıp tabılıadı.

Fonogrammanı tayarlawshınıń fonogrammadan paydalanıwға bolған ayırıqsha huqıqları tómendegi háreketlerdi ámelge asırıw yamasa bunday háreketlerge ruxsat beriw huqıqın ańlatadı:

fonogrammanı tákirarlaw (tákirarlaw huqıqı);

журналистика бұлими ўқув режаларидаги тегишли умумкасбий, танлов ва ихтисослик фанлари ҳисобга олинади).

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни

“Дата журналистика” фани журналистларнинг самарали ижодий фаолият олиб боришида, бунда маълумотлар ва рақамлар базалари билан ишлаш, турли электрон жадваллар билан ишлаш, инфографика яратишда Интернет технологиялари масалаларида талабаларда зарур кўникма ва малакаларни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади. Шу боис ушбу курс ОАВ соҳасининг ажралмас бўғини ҳисобланади.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талаба “Дата журналистика” фанини ўзлаштиришда инновацион усуллардан фойдаланиши, янги педагогик, ахборот ва Интернет технологияларни татбиқ қилиши муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда ўқув-услубий таъминот (дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, модуль топшириқлари, тарқатма материаллар, мультимедиа воситалари) дан фойдаланиш тавсия этилади. Маъруза ва амалий машғулотларда турли усул ва воситалардан, хусусан, баҳс-мунозара, лойиҳа тузиш, дидактик ўйинлар, кейс-стади, кичик гуруҳларда ишлаш, тақдимот ўтказиш, шунингдек, компьютер дастурларидан, Интернет тизимларидан фойдаланиш кўзда тутилади.

Асосий қисм

Фаннинг назарий машғулотлари мазмуни.

“Дата журналистика” фаннинг мазмуни, предмети ва методи

Фаннинг мазмуни. Дата журналистикани ўрганиш зарурати. Дата журналистика замонавий медиалар фаолиятининг таянчи сифатида. Фаннинг предмети ва объекти. Фаннинг методи ва унинг элементлари. “Дата журналистика” фанида хусусий методларнинг қўлланиши.

Дата журналистика мазмуни

Дата журналистика моҳияти, шаклланиши ва ривожланиши босқичлари. Дата журналистиканинг мумтоз намуналари. Дата журналистика ҳозирги замон ОАВ таркибида.

Журналистикада тадқиқотлар ва статистика тамойиллари

Дата журналистикада тадқиқотлар олиб бориш усуллари. Статистика маълумотларини таҳлил қилиш. Қиёсий таҳлил аҳамияти. Рақам ва маълумотлар.

Электрон жадвалларга маълумотлар киритиш

Электрон жадвалларга рақамлар ва матнларни киритиш. Оддий ҳисоб-китоблар. Оддий формулаларни киритиш, уларни тартиблаш ва филтрлаш. Оддий графикани тузиш. Етакчи таянч жадваллар.

Электрон жадваллар билан ишлаш

Маълумотларни онлайн маълумотлар базасидан олиб, Pdf, Excel дастури воситасида тузилган жадвалларга киритиш. Маълумотларни CSVдан импорт қилиш. Маълумотларни Google досдан импорт қилиш.

Рақамларни ҳисобга олиш ва уларни ҳисобдан чиқариш

Рақамларни онлайн маълумотлар базаларидан олиб, уларга ишлов бериш.

Рақамли маълумотлар таҳлили: синов ва ҳулосалар

Рақамли маълумотлар контексти. Рақамли маълумотлар ортидаги ижтимоий қонуниятлар.

Веб-ускуналар ёрдамида графика тайёрлаш

Map, Google fusion ва Tableau имкониятлари. Улар воситасида графикалар тайёрлаш таъминланади.

Юқори кўринишдаги графикалар ва карталарни тайёрлаш учун Tableau ва Google билан ишлаш

Сифатли графика ва карталарни тайёрлашда Microsoft Office Excel, Open Office ва Libre Office дастурларининг имкониятлари.

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича тавсиялар

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда талабаларнинг асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини амалий масалалар ечиш орқали янада бойтадилар. Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмалар асосида талабалар билимларини мустақамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш орқали талабалар билимини ошириш ва бошқалар тавсия этилади.

Бундан ташқари, амалий машғулотларда дата журналистика йўналишида ОАВнинг сара материалларини ўрганиш, таҳлил қилиш орқали таҳлилий материаллар тайёрлашда маълумотлар билан ишлаш бўйича амалий кўникмалар ҳосил қилиш ҳамда ўзлаштирилган билимлар асосида ижодий материал тайёрлаш ва муҳокама қилиш кўзда тутилган.

Амалий машғулотларнинг тахминий рўйхати

1. Дата журналистика моҳияти, шаклланиши ва ривожланиши босқичлари. Дата журналистиканинг мумтоз намуналари. Дата журналистика ҳозирги замон ОАВ таркибида.
2. Дата журналистикада тадқиқотлар олиб бориш усуллари. Статистика маълумотларини таҳлил қилиш.
3. Электрон жадвалларга рақамлар ва матнларни киритиш. Оддий ҳисоб-китоблар. Оддий формулаларни киритиш, уларни тартиблаш ва филтрлаш. Оддий графикани тузиш.
4. Маълумотларни онлайн маълумотлар базасидан олиб, Pdf, Excel дастури воситасида тузилган жадвалларга киритиш. Маълумотларни CVдан импорт қилиш. Маълумотларни Google досдан импорт қилиш.
5. Рақамларни онлайн маълумотлар базаларидан олиб, уларга ишлов бериш.
6. Рақамли маълумотлар контексти. Рақамли маълумотлар ортидаги ижтимоий қонуниятлар.
7. Map, Google fusion ва Tableau воситасида графикалар тайёрлаш таъминланади.
8. Сифатли графика ва карталарни тайёрлашда Microsoft Office Excel, Open Office ва Libre Office дастурлари имкониятлари.
9. Ижодий материал тайёрлаш.
10. Индивидуал тарзда ёки кичик гуруҳларда лойиҳалар ишлаб чиқиш.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан талаба 5-6 тасини ўзлаштириши шарт. Улардан амалий машғулотлар учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Мустақил таълимнинг шакли ва мазмуни

Мустақил ишни ташкил этишда унга мўлжалланган ҳар бир бўлим бўйича адабиётлар талаба томонидан ўрганилиши, мустақил иш учун мўлжалланган назарий ва амалий билим мавзуларини ўзлаштириш, ҳар бир бўлим бўйича берилган топшириқларнинг талаба томонидан бажарилиши талаб қилинади. Жараён ўқитувчи томонидан узлуксиз назорат қилинади.

Мустақил таълим қуйидаги шаклларда ташкил этилади:

- мавзуларни норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- мавзулар бўйича реферат тайёрлаш;
- семинар ва амалий машғулотларга тайёргарлик кўриш;
- матбуот материаллари билан ишлаш, уларни таҳлил қилиш, шарҳлаш;

46-statya. Тўрлес ҳуқуқларнинг қорғав белгилери

Fonogrammaга ҳам (yamasa) bunday fonogrammaга jazılğan atqarıwğa bolğan ayırıqsha huqıqlar iyeleri óz huqıqlarınan xabardar etiw ushın túrles huqıqlardıń qorǵaw belgisinen paydalanıwı múmkin bolıp, bul belgi fonogrammanıń hár bir nusqasında hám (yamasa) ol saqlanatuǵın futlyarda qoyıladı hám tómendegi úsh elementten ibarat boladı:

aynala ishindegi latinsha «R» háribi;

ayırıqsha túrles huqıqlar iyesiniń atı, familiyası (ataması);

fonogramma birinshi márte járiyalanǵan jıl.

Ataması yamasa atı-familiyası usı fonogrammada hám (yamasa) ol saqlanatuǵın futlyarda ápiwayı tárizde kórsetilgen yuridikalıq yamasa fizikalıq shaxs, eger basqa jaǵday dálillenbegen bolsa, fonogrammanı tayarlawshı dep tán alınadı.

47-statya. Atqarıwshınıń huqıqları

Atqarıwshıǵa tómendegi huqıqlar tiyisli:

atı-familiyasına bolǵan huqıq;

atqarıwdı atqarıwshınıń namısı hám abroyına zıyan keliwi múmkin bolǵan hár qanday tárizde buzıp kórsetiliwinen yamasa hár qanday basqasha tárizdagi usıǵan usas jaǵdaylardan qorǵaw huqıqı;

atqarıwdan hár qanday túrde paydalanıwğa bolǵan ayırıqsha huqıqları, sonıń ishinde atqarıwshınıń atqarıwdan paydalanıwdıń hár bir túri ushın haqı alıwğa bolǵan huqıqı.

Atqarıwshınıń atqarıwdan paydalanıwğa bolǵan ayırıqsha huqıqları tómendegi háreketlerdi ámelge asırıw yamasa bunday háreketlerge ruxsat beriw huqıqın ańlatadı:

atqarıw jazıwın tákirarlaw (tákirarlaw huqıqı);

atqarıw jazıwınıń túp nusqası yamasa nusqaların satıw yaki menshik huqıqın ózgeshe tárizde basqa shaxsqa ótkeriw joli menen tarqatıw (tarqatıw huqıqı);

atqarıw jazıwın hámmeniń dıqqatına jetkeriw (hámmeniń dıqqatına jetkeriw huqıqı);

atqarıw jazıwınıń túp nusqası yamasa nusqaların, hátte olar atqarıwshınıń kelisimi menen tarqatılǵannan keyin hám túp nusqaǵa jáne nusqalarǵa bolǵan menshik huqıqına qaramastan, prokatqa beriw (prokatqa beriw huqıqı);

burın jazılmaǵan atqarıwlardı jazıp alıw (jazıp alıw huqıqı);

atqarıwdı efirge beriw yamasa kabel arqalı jiberiw, eger bunday esittiriw yamasa kórsetiw ushın paydalanılatuǵın atqarıw burın efirge berilmegen bolsa yamasa jazıwdan paydalanılǵan halda ámelge asırılmasa (jazıp alınbaǵan atqarıwdı efirge beriw yamasa kabel arqalı jiberiw huqıqı);

atqarıw jazıwın efirge uzatıw yamasa kabel arqalı jiberiw, eger dáslep bul jazıw kommerciyalıq emes maqsetler ushın tayarlanǵan bolsa (atqarıw jazıwın efirge uzatıw yamasa kabel arqalı jiberiw huqıqı).

Atqarıwshınıń atqarıw jazıwın tákirarlawǵa bolǵan ayırıqsha huqıqı tómendegi jaǵdaylarda qollanılmaydı:

atqarıwdıń dáslepki jazıwı atqarıwshınıń kelisimi menen ámelge asırılǵanda;

atqarıw jazıwın tákirarlaw atqarıw jazıp alınıp atırǵanda atqarıwshınıń kelisimi qaysı maqsette alınǵan bolsa, usı maqsette ámelge asırılǵanda;

atqarıw jazıwın tákirarlaw usı Nızamnıń 53-statyasındaǵı rejelerge muwapıq tayarlanǵan jazıw maqsetinde ámelge asırılǵanda.

Eger atqarıw jazıwınıń nusqaları olardı satıw yamasa menshik huqıqın ózgeshe tárizde basqa shaxsqa ótkeriw joli menen puqaralıq aylanısqa nızamlı kirgizilgen bolsa, atqarıwshınıń kelisimisiz hám oǵan haqı tólemegen halda olardıń bunnan bılay da tarqatılıwına jol qoyıladı.

III BAP. TU'RLES HUQÍQLAR

43-statya. Túrles huqíqlardıń háreket etiw salası

Atqarıwshınıń huqıqları tómendegi shártlerden birine boysınılǵan jaǵdayda usı Nızamǵa muwapıq oǵan tiyisli dep tán alnadı:

atqarıwshı O'zbekstan Respublikası puqarası bolsa;

atqarıwshınıń puqaralığına qaramastan, atqarıw birinshi márte O'zbekstan Respublikası hám Qaraqalpaqstan Respublikası aymaǵında ámelge asırılǵan bolsa;

atqarıw usı statyanıń ekinshi bóliminiń rejelerine muwapıq qorǵalatuǵın fonogrammaǵa jazılǵan bolsa;

fonogrammaǵa jazılmaǵan atqarıw usı statyanıń úshinshi bóliminiń qaǵıydasına muwapıq efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaki esittiriw beriwshi shólkemniń qorǵalatuǵın kórsetiw yamasa esittiriwine kirgizilgen bolsa.

Fonogrammanı tayarlawshınıń huqıqları tómendegi shártlerdiń biri saqlanǵan jaǵdayda, usı Nızamǵa muwapıq oǵan tiyisli dep tán alnadı:

fonogrammanı tayarlawshı O'zbekstan Respublikası puqarası yamasa Qaraqalpaqstan Respublikası aymaǵında jaylasqan jerine iye bolǵan yuridikalıq shaxs bolsa;

fonogrammanı tayarlawshınıń puqaralığı yamasa jaylasqan jerine qaramastan, fonogramma birinshi márte O'zbekstan Respublikası aymaǵında járiyalanǵan bolsa.

Efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaki esittiriw beriwshi shólkemniń huqıqları, eger shólkem Qaraqalpaqstan Respublikası aymaǵında jaylasqan jerine iye bolsa hám efirge beriw yaki kabel arqalı jiberiwdi Qaraqalpaqstan Respublikası aymaǵında jaylasqan uzatqıshlar járdeminde ámelge asırıp atırǵan bolsa, usı Nızamǵa muwapıq usı shólkemge tiyisli dep tán alnadı.

Sırt ellik yuridikalıq hám fizikalıq shaxslardıń O'zbekstan Respublikasınıń xalıqaralıq shártnamalarına muwapıq, Qaraqalpaqstan Respublikasında qorǵalatuǵın túrles huqıqları da usı Nızamǵa muwapıq tán alnadı.

44-statya. Túrles huqıqlar obyektleri

Túrles huqıqlar obyektleri qatarına atqarıwlar, fonogrammalar, efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaki esittiriw beriwshi shólkemniń kórsetiwleri yamasa esittiriwleri kiredi.

45-statya. Túrles huqıqlar subyektleri

Atqarıwshılar, fonogrammalar tayarlawshılar, efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaki esittiriw beriwshi shólkemler túrles huqıqlar subyektleri bolıp tabıladı.

Túrles huqıqlardıń júzege keliwi hám ámelge asırılıwı ushın túrles huqıqlar obyektin dizimnen ótkeriw yamasa qandayda bir basqa rásmiyshilikke boysınıw talap etilmeydi.

Yuridikalıq hám fizikalıq shaxslar, sonıń ishinde kórsetiw yamasa esittiriwdi efirge beriw hám kabel arqalı jiberiwdi (retranslyaciya da usıǵan kiredi) ámelge asırıwshı yuridikalıq hám fizikalıq shaxslar, usı Nızamda názerde tutılǵan jaǵdaylardan tısqari, shıǵarmadan, atqarıwdan, fonogrammadan yamasa efir yaki kabel arqalı kórsetiw yamasa esittiriw beriwshi shólkemniń kórsetiw yamasa esittiriwinen tek ǵana huqıq iyesi yaki basqa wákillikli shaxs penen dúzilgen shártnamaǵa muwapıq paydalanıwı múmkin. Retranslyaciya avtorlar, atqarıwshılar, fonogrammalar tayarlawshılar hám basqa da huqıq iyeleriniń efirge beriw, kabel arqalı jiberiw, hámmeniń dıqqatına jetkeriwge bolǵan huqıqlarına boysınılǵan halda ámelge asırılıwı tiyis.

- fan doirasida ўз ижодий чиқишларини тайёрлаш;
- илмий мақола ва тезисларни тайёрлаш;
- фаннинг долзарб муаммоларини қамраб олувчи лойиҳалар тайёрлаш;
- назарий билимларни амалиётда қўллаш;
- амалиётдаги мавжуд муаммоларнинг ечимини топиш;
- ўрганилаётган мавзу бўйича асосий илмий адабиётларга аннотация ёзиш ва бошқалар.

Таълим жараёнида инновацион технологияларни, ўқитишнинг интерфаол усулларини қўллаш талаба томонидан мустақил танланади. Талабаларнинг мустақил таълимини ташкил этиш тизимли тарзда, яъни узлуксиз ва узвий равишда амалга оширилади. Талаба олган назарий билимини мустақамлаш, шу билан бирга навбатдаги янги мавзуни пухта ўзлаштириши учун мустақил равишда тайёргарлик кўриши керак.

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулари

1. Фан бўйича ўқув адабиётларни ўрганиш, амалий машғулотларга тайёрланиш.
2. Дата журналистика моҳияти, шаклланиши ва ривожланиши босқичлари. Дата журналистиканинг мумтоз намуналари.
3. Дата журналистикада тадқиқотлар олиб бориш усуллари. Статистика маълумотларини таҳлил қилиш.
4. Электрон жадвалларга рақамлар ва матнларни киритиш. Оддий ҳисоб-китоблар. Оддий формулаларни киритиш, уларни тартиблаш ва филтрлаш. Оддий графика тузиш. Маълумотларни онлайн маълумотлар базасидан олиб, Pdf, Excel дастури воситасида тузилган жадвалларга киритиш. Маълумотларни CVдан импорт қилиш. Маълумотларни Google досдан импорт қилиш.
5. Рақамларни онлайн маълумотлар базаларидан олиб, уларга ишлов бериш.
6. Рақамли маълумотлар контексти. Рақамли маълумотлар ортидаги ижтимоий қонуниятлар.
7. Map, Google fusion ва Tableau воситасида графикалар тайёрлаш тамойиллари.
8. Сифатли графика ва карталарни тайёрлашда Microsoft Office Excel, Open Office ва Libre Office дастурлари имкониятлари.
9. Ижодий материал тайёрлаш.
10. Индивидуал тарзда ёки кичик гуруҳларда лойиҳалар ишлаб чиқиш.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан мустақил таълим учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Тавсия этилаётган адабиётлар:

1. Meyer, Philip. 2011. Precision journalism and narrative journalism: toward a unified theory. www.nieman.harvard.edu/reports/article-online-exclusive/100044/Precision-Journalism-and-Narrative-Journalism-Toward-a-Unified-Field-Theory.aspx
2. Wikipedia. What is CAR? http://en.wikipedia.org/wiki/Computer-assisted_reporting Wikipedia. What is data driven journalism? http://en.wikipedia.org/wiki/Data_driven_journalism
3. Examples of data-driven journalism by Mindy McAdams: <http://mindymcAdams.com/tojou/2012/data-journalism-examples/>
4. Philip Meyer's award-winning stories: www.ire.org/tag/philip-meyer-journalism-awards/
5. Data journalism handbook.org. Data Journalism Handbook. <http://datajournalismhandbook.org/1.0/en/>
6. Verweij, Peter. 2012. Data journalism: where coders and journos meet. <http://memeburn.com/2012/03/data-journalism-where-coders-and-journos-meet/>
7. Thibodeaux, Troy. 2011. Ten tools that can help data journalists do better work, be more efficient. www.poynter.org/how-tos/digital-strategies/147736/10-tools-for-the-data-journalists-tool-belt/
8. Thibodeaux, Troy. 2011. Five tips for getting started in data journalism. www.poynter.org/how-tos/digital-strategies/147734/5-tips-for-getting-started-in-data-journalism/
9. Issuu.com. Data journalism. http://issuu.com/tcij/docs/data_journalism_book

10. James, B. W. Basic Excel tutorial. <http://people.usd.edu/~bwjames/tut/excel/>
11. Explorable.com. 2011. Research methodology. www.experiment-resources.com/research-methodology.html
12. Explorable.com. 2011. Statistics tutorial. www.experiment-resources.com/statistics-tutorial.html
13. Issuu.com. 2011. Statistics for journalists. http://issuu.com/tcij/docs/cij_statistics_for_journalists_26_05_11
14. Niles, Robert. Statistics every journalist should know. www.robertniles.com/stats/
15. Manual hub: <http://blog.outwit.com/>
16. NICAR on use of Outwit Hub: https://docs.google.com/a/d3-media.nl/document/d/16qj2_1EohABneH_h7Reh3ymL4_tf5VYYUxRI-ELycSs/edit?pli=1
18. Manual: <http://code.google.com/p/google-rene/wiki/Screencasts>
- Propublica on Google Rene: <http://www.propublica.org/nerds/item/using-google-rene-for-data-cleaning>
19. Maps and Google fusion tables: <http://support.google.com/fusiontables/bin/answer.py?hl=en&answer=184641>
20. Tableau. How it works. www.tableausoftware.com/public/how-it-works
21. Manual on investigative reporting: Hunter, Mark Lee. 2011. Story-Based Inquiry: A Manual for Investigative Journalists. Paris: UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001930/193078e.pdf>

Ўзбекистонда ушбу курснинг жорий этилишига оид услубий таклиф ва тавсиялар:

Ушбу дастурнинг муайян мавзулари 5A220100 - Журналистика (фаолият турлари бўйича) бакалаврият таълим йўналиши ўқув режасидаги “Масс медиада социология ва психология” (3-курсда икки семестр давомида ўқитилади, умумий ҳажми 138 с, маъруза – 40 с, амалий машғулот- 68 с, мустақил таълим – 30 с) фани таркибига модулнинг “Тадқиқот ва статистика тамойиллари”, “Маълумотлар таҳлили: синов ўтказиш ва хулосалар” мавзусини киритиш мақсадга мувофиқ.

“Замонавий журналистика назарияси ва усуллари” (1, 2, 3-курсда беш семестр ўқитилади, умумий соат ҳажми 300 с, маъруза – 88 с, амалий машғулот – 92 с, мустақил таълим – 120 с) фани бўйича ўқув дастури таркибига ушбу модулдан “Дата журналистика нима?”, “Тадқиқот ва статистика тамойиллари”, “Электрон жадваллар билан ишлаш”, “Рақамли маълумотлар таҳлили: синов ўтказиш ва хулосалар” мавзуларини киритиш мақсадга мувофиқ. Ушбу мавзулар фан доирасида журналист материални тайёрлаш технологияси, журналист суриштирувини ўтказиш, таҳлилий жанрлар доирасида ишлаш бўйича амалий кўникмалар ҳосил қилинади.

“Аудиовизуал журналистика” (1, 2, 4-курсда беш семестр ўқитилади (умумий ҳажми 398 с, маъруза - 100 с, амалий машғулот-138 с, мустақил таълим -140 с) фани бўйича ўқув дастури таркибига модулдан “Электрон жадваллар билан ишлаш”, “Электрон жадвалларга киритиш”, “Рақамли маълумотлар таҳлили: синов ўтказиш ва хулосалар”, “Веб-инструментлар ёрдамида графика тайёрлаш”, “Юқори кўринишдаги графикалар ва карталарни тайёрлаш учун Tableau ва Google билан ишлаш” мавзуларини киритиш аудиовизуал журналистика доирасида рақамли маълумотларни визуаллаштириш бўйича талабаларда амалий кўникмалар ҳосил қилишга кўмак беради.

“Онлайн журналистика” фани (1,2 курсда тўрт семестр ўқитилади, умумий ҳажми 240с, маъруза -70с, амалий машғулот -74с, мустақил таълим - 96с) бўйича ўқув дастури таркибига модулнинг “Электрон жадвалларга киритиш”, “Рақамларни ҳисобга олиш ва уларни ҳисобдан чиқариш”, “Рақамли маълумотлар таҳлили: синов ўтказиш ва хулосалар”, “Веб-инструментлар ёрдамида графика тайёрлаш”, “Юқори кўринишдаги графикалар ва карталарни тайёрлаш учун Tableau ва Google билан ишлаш” мавзуларини киритиш мультимедиа журналистикаси форматида рақамли маълумотларни визуаллаштириш бўйича талабаларда амалий кўникмалар ҳосил қилишга кўмак беради.

5A220103-Телевидение ва радиоэшитириш магистратура мутахассислиги ўқув режасига киритилган “Телерадиожурналист суриштируви ва унинг ҳуқуқий асослари” мутахассислик фани (4 курсда, икки семестр ўқитилади, умумий ҳажми 164с, маъруза -34с, амалий машғулот-

Егер шўғарманı basıp шўғарıw yamasa onnan basqasha t rızde paydalanıw haqqındađı avtorlıq sh rtnamadan haqı t lew belgili bir summa t rızinde belgilense, sh rtnamada shўғarmanıń eń k p tirajı belgilep qoyılıwı sh rt.

Avtorlıq shártnamanıń avtorı keleshekte usı temada yamasa usı salada shўғarmalar d retiwı shekleytuđın sh rtı  z-ózinen haqıyqıy emes.

Avtorlıq shártnamanıń usı Nızam talaplarına qayshı keletuđın shártleri haqıyqıy emes.

40-statya. Audiovizual shўғarma dóretiw h m onnan paydalanıwđa baylanısh avtorlıq shártnamanıń  zine t n  zgeshelikleri

Audiovizual shўғarma dóretiw h m onnan paydalanıw ushın avtorlıq sh rtnamanı d ziw, eger sh rtnamada basqasha reje n zerde tutılđan bolmasa, bul shўғarma avtorları t repinen audiovizual shўғarmanı tayarlawshıđa t kirarlaw, tarqatıw, prokatqa beriw, k pshilik aldında atqarıw, efirge beriw, kabel arqalı jiberiw, h mnenıń dıqqatına t kirarlap jiberiw, audiovizual shўғarmanı h mnenıń dıqqatına jetkeriw, sonday-aq audiovizual shўғarmađa subtitr islew h m tekstti dublyaj etiw boyınsha ayrıqsha huqıqlardıń  tkeriliwine alıp keledi. K rsetilgen huqıqlar audiovizual shўғarmađa bolđan avtorlıq huqıq h reket etetuđın m ddet dawamında h rekette boladı.

Audiovizual shўғarmanıń quramına kiretuđın shўғarmalardan paydalanıw avtorlıq sh rtnama tiykarında h m nızamda n zerde tutılđan basqa tiykarlarda  melge asırıladı.

Shўғarmanı audiovizual shўғarma quramına kirgiziwge  z kelisimin bergен huqıq iyesi, eger audiovizual shўғarmanı tayarlawshı menen d zilgen avtorlıq sh rtnamada basqasha qađıyda n zerde tutılđan bolmasa, audiovizual shўғarmadan paydalanıwdı qadađan etiwge yamasa qandayda bir t rızde sheklewge huqıqlı emes.

Audiovizual shўғarmađa jıyındı b lim bolıp kirgen, burınnan bar bolđan shўғarmanıń da, onıń  stinde islew barısında d retilgen shўғarmanıń da avtorları, eger audiovizual shўғarmanı tayarlawshı menen d zilgen avtorlıq sh rtnamada basqasha reje kelisilgen bolmasa, h r biri  z shўғarmasına baylanıshlı avtorlıq huqıqtan paydalanadı.

41-statya. Buyırtpanıń avtorlıq sh rtnaması

Avtor buyırtpanıń avtorlıq sh rtnaması boyınsha shўғarmanı sh rtnama sh rtlerine muwapıq d retiw h m onı buyırtpashıđa tapsırw minnetlemesin aladı.

Buyırtpanıń avtorlıq sh rtnaması boyınsha d retilgen shўғarmađa bolđan jeke m lklik emes huqıqlar avtorđa tiyisli boladı.

Buyırtpanıń avtorlıq sh rtnaması boyınsha shўғarmadan paydalanıw ushın m lklik huqıqlar basqa shaxsqa  tkerilgen jađdayda, usı Nızamnıń 38, 39 h m 42-statyalarınıń rejeleri saqlanıwı tiyis.

42-statya. Avtorlıq sh rtnamanıń forması

Avtorlıq sh rtnama jazba t rde d ziliwi kerek, nızamda n zerde tutılđan jađdaylar buđan kirmeydi.

EEM ushın bađdarlamalar h m mađlıwmatlar bazaları nusqaların satıwda avtorlıq sh rtnama, eger onıń sh rtleri (bađdarlamadan h m mađlıwmatlar bazasınan paydalanıw sh rtleri) bađdarlama yamasa mađlıwmatlar bazası nusqalarında tiyisli t rızde bayan etilgen bolsa, jazba t rde d zilgen dep esaplanadı.

38-statya. Avtorlıq shártnama

Usı Nızamnıń 19-statyasınıń úshinshi bóliminde názerde tutilǵan múlklik huqıqlar tek ǵana avtorlıq shártnamanı dúziw jolı menen huqıq iyesi tárepinen basqa shaxsqa ótkeriliwi múmkin, usı Nızamda belgilengen jaǵdaylar buǵan kirmeydi.

Avtordıń múlklik huqıqların basqa shaxsqa ótkeriw ayırıqsha huqıqlardı basqa shaxsqa ótkeriw haqqındaǵı avtorlıq shártnama tiykarında yamasa ayırıqsha bolmaǵan huqıqlardı basqa shaxsqa ótkeriw haqqındaǵı avtorlıq shártnama tiykarında ámelge asırılıw múmkin.

Ayırıqsha huqıqlardı basqa shaxsqa ótkeriw haqqındaǵı avtorlıq shártnama tek ǵana usı huqıqlar ótkerilip atırǵan shaxs shıǵarmadan belgili bir usılda hám shártnamada belgilengen sheklerde paydalanıwına ruxsat beredi.

Ayırıqsha bolmaǵan huqıqlardı basqa shaxsqa ótkeriw haqqındaǵı avtorlıq shártnama paydalanıwshıǵa shıǵarmadan usınday huqıqlardı basqa shaxsqa ótkergen ayırıqsha huqıqlar iyesi hám (yamasa) bul shıǵarmadan usınday usılda paydalanıw ushın ruxsat alǵan basqa shaxslar menen teń ráwishte paydalanıwǵa ruxsat beredi.

Avtorlıq shártnama boyınsha basqa shaxslarǵa ótkeriletuǵın huqıqlar, eger shártnamada tikkeley basqasha reje názerde tutilǵan bolmasa, ayırıqsha bolmaǵan huqıqlar dep esaplanadı.

Shıǵarmaǵa bolǵan avtorlıq huqıq shıǵarma bildirilgen materiallıq obyektke bolǵan menshik huqıqı menen baylanıslı emes.

Materiallıq obyektke bolǵan menshik huqıqın yamasa materiallıq obyektke iyelik etiw huqıqın basqa shaxsqa ótkeriw usı obyektte sáwlelengen shıǵarmaǵa bolǵan qanday da bir avtorlıq huqıqtıń óz-ózinen basqa shaxsqa ótkeriliwine sebep bolmaydı.

39-statya. Avtorlıq shártnamanıń shártleri

Avtorlıq shártnamada tómendegiler názerde tutilıwı kerek`

shıǵarmadan paydalanıw usılları (usı shártnama tiykarında ótkeriletuǵın konkret huqıqlar);

shıǵarmadan paydalanıwdıń hár bir usılı ushın tólenetuǵın haqı muǵdarı hám (yamasa) tólenetuǵın haqı muǵdarın belgilew tártibi, onı tólew tártibi hám múddetleri.

Avtorlıq shártnama tárepler zárúr dep tapqan basqa da shártlerdi názerde tutıwı múmkin.

Avtorlıq shártnamada shıǵarmadan paydalanıw huqıqı qansha múddetke ótkeriliwi haqqında shárt bolmaǵan jaǵdayda, shártnama dúzilgen sáneden baslap bes jıl ótkennen keyin, eger paydalanıwshı shártnama biykar etilgenge shekem keminde altı ay burın bul haqqında jazba ráwishte eskertilgen bolsa, shártnama avtor tárepinen biykar etiliwi múmkin.

Avtorlıq shártnamada shıǵarmadan paydalanıw huqıqı háreket etetuǵın aymaq shekleri haqqında shárt bolmaǵan jaǵdayda, shártnamaǵa muwapıq basqa shaxslarǵa ótkeriletuǵın huqıqtıń háreket etiwı O`zbekstan Respublikası aymaǵı menen sheklenedi.

Basqa shaxsqa ótkeriliwi avtorlıq shártnamada tikkeley názerde tutilmaǵan shıǵarmadan paydalanıw huqıqları basqa shaxsqa ótkerilmegen dep esaplanadı.

Shártnama dúzilgen paytta shıǵarmadan paydalanıw haqqında ele málim bolmaǵan huqıqlar avtorlıq shártnama predmeti bolıwı múmkin emes.

Tólenetuǵın haqı avtorlıq shártnamada shıǵarmadan paydalanıwdıń tiyisli usılı ushın alınatuǵın dáramattan procent tárizinde belgilenedi yamasa, eger buni shıǵarmanıń ózgesheligi yaki onnan paydalanıwdıń ózine tán tárepleri menen baylanıslı halda ámelge asırıw múmkin bolmasa, shártnamada belgilengen summa tárizinde yamasa basqasha tárizde belgilenedi. Usı avtorlıq haqınıń eń kem muǵdarları O`zbekstan Respublikası Ministrler Kabineti tárepinen belgilenedi.

50с, мустақил таълим - 80с) ўқув дастури таркибига “Веб-инструментлар ёрдамида графика тайёрлаш”, “Юқори кўринишдаги графикалар ва карталарни тайёрлаш учун Tableau ва Google билан ишлаш” мавзуларини киритиш ҳам тегишли амалий кўникмаларни ҳосил қилишда қўл келиши мумкин.

Ушбу дастурнинг муайян мавзулари ЎзДЖТУ халқаро журналистика факультетида бакалавриат тизимида ўқитиладиган “Журналистикада АКТ” фани доирасида 60 соат (8 соат - маъруза, 30 соат - амалий, 22 соат - мустақил таълим) ҳажмда “Маълумотлар журналистикаси ва инфографикалар дизайни асослари”, “Маълумотлар журналистикаси дизайнининг асосий элементлари ва уларнинг ахборот материали самарадорлигида тутган ўрни”, “Инфографика тушунчаси. Инфографика турлари ва шакллари”, “Маълумотларни такдим этишда фойдаланиладиган турли график шакллар”, “Маълумотлар билан ишлашда инфографикалар устида ишлаш тамойиллари”, “Маълумотлар журналистикаси дизайнининг асосий элементлари”, “Маълумотлар устида ишлашнинг асосий тамойил (принцип)лари”, “Турли мавзу ва соҳаларга оид ахборот материалларида узатиладиган инфографика шакллари”, “Ихтисослашган ОАВда инфографикалар яратишдаги креатив (ижодий) ёндашувлар” мавзуларини киритиш мақсадга мувофиқ.

МАДАНИЯТЛАРАРО ЖУРНАЛИСТИКА

Кириш

Мазкур курс талабаларда маданиятлараролик масалаларининг журналистикага тегишли жиҳатлари тўғрисида маълумот ва тушунчаларни шакллантиришга йўналтирилган. XX асрнинг иккинчи ярмида глобал сиёсий ва иқтисодий ўзгаришлар натижасида ахборотлар, товарлар ва одамлар оқими бир неча бор ортиб борди. Глобал муаммоларни ечиш жараёнида эса маданият билан боғлиқ масалалар сиёсийлашиб кетди. Шу боис бўлажак журналистларда ОАВда маданиятлараро муносабатларни ёритиш кўникмаларини шакллантириш долзарб аҳамият касб этмоқда.

Фаннинг мақсади ва вазифалари

Фаннинг асосий мақсади талабаларда ОАВда маданиятлараро муносабатларни ёритиш кўникмаларини шакллантиришга қаратилган.

Фаннинг вазифалари маданиятлараро журналистика ҳақида тушунчага эга бўлиш, журналистиканинг турли маданиятларни акс эттирувчи функциясини, ОАВ турли маданиятларнинг ўзига хослигини очиб берувчи инструмент сифатидаги фаолиятини ўрганиш, шунингдек, журналистиканинг маданий гибридлашувга муносабат масаласини очиб беришдаги ўрнини ўрганиш, ОАВни янгича бошқаришда маданиятлараро ранг-барангликни сақлаш ҳамда буни рақамли маданият даражасида кўра билиш кўникмасини шакллантиришдан иборат.

Фан бўйича талабаларнинг билимига, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

Ушбу дастур доирасида талаба:

– маданиятлараролик феномени мазмуни, унинг шаклланиши ва ривожланиши, ифодалари, журналистика маданиятлар ва маданиятларароликни акс эттирувчи ижтимоий институт, журналистиканинг маданиятлар идентификацияси, маданий гибридлашув жараёнларида тутган ўрни, маданиятлараро коммуникацион жараёнларда ОАВнинг аҳамияти, маданиятлараро коммуникация жараёнларининг рақамли маданият шаклланишига таъсири ҳақида **тасаввурларга эга бўлиши керак;**

– маданиятлараролик феномени мазмуни, унинг шаклланиши ва ривожланиши қонуниятларини, ифодаларини, журналистика маданиятлар ва маданиятларароликни акс эттирувчи ижтимоий институт сифатидаги фаолиятини, журналистиканинг маданиятлар идентификацияси, маданий гибридлашув жараёнларида тутган ўрнини, маданиятлараро коммуникацион жараёнларда ОАВнинг аҳамиятини, маданиятлараро коммуникация жараёнларининг рақамли маданият шаклланишига таъсирини **билиши ва улардан фойдалана олиши керак;**

– маданиятлараролик феномени, ифодаларини қўллай олиш, журналистика маданиятлар ва маданиятларароликни акс эттирувчи ижтимоий институт имкониятларидан фойдалана олиш, журналистиканинг маданиятлар идентификацияси, маданий гибридлашув жараёнларини ёритишдаги имкониятларидан, маданиятлараро коммуникация жараёнларида, рақамли маданиятни шакллантиришда ОАВ салоҳиятидан фойдалана олиш **қўникмаларига эга бўлиши керак;**

– маданиятлараролик феномени ва ифодаларидан, журналистика маданиятлар ва маданиятларароликни акс эттирувчи ижтимоий институт имкониятларидан фойдаланиш, журналистиканинг маданиятлар идентификацияси, маданий гибридлашув жараёнларини ёритишдаги имкониятларидан, маданиятлараро коммуникация жараёнларида, рақамли маданиятни шакллантиришда ОАВ салоҳиятидан фойдаланиш **малакаларига эга бўлиши керак.**

enciklopediyalıq sózlikler, dáwirli hám dawamlı ilimiy jumıslar toplamları, gazetalar, jurnallar hám basqa da dáwirli basılımlardıń dóretiliwine usı statyanıń rejeleri qollanılmaydı.

35-statya. Avtorlıq huqıqtıń háreket etiw múddeti

Avtorlıq huqıq avtordıń pútkil ómiri dawamında hám ol qaytı bolǵannan soń eliw jil dawamında háreket etedi, usı statyada hám basqa da nızamlarda názerde tutılǵan jaǵdaylar buǵan kirmeydi.

Birgeliktegi avtorlıqta dóretilgen shıǵarmaǵa bolǵan avtorlıq huqıq birgeliktegi avtorlardıń pútkil ómiri dawamında hám birgeliktegi avtorlar arasında eń uzaq jasaǵan aqırǵı shaxs qaytı bolǵannan keyin eliw jil dawamında háreket etedi.

Laqap penen yamasa atı kórsetilmey nızamlı járiyalanǵan shıǵarmaǵa bolǵan avtorlıq huqıq shıǵarma járiyalanǵannan keyin eliw jil dawamında háreket etedi. Eger kórsetilgen múddet ishinde laqap penen yamasa atı kórsetilmey jazılǵan shıǵarmanıń avtorı óz shaxsın málim etse yamasa bunnan bılay onıń shaxsı gúmanǵa orın qaldırmasa, usı statyanıń birinshi bóliminde kórsetilgen múddetler qollanıladı.

Avtor qaytı bolǵannan keyin birinshi márte járiyalanǵan shıǵarmaǵa bolǵan avtorlıq huqıq shıǵarma járiyalanǵannan keyin eliw jil dawamında háreket etedi.

Avtorlıq huqıq, avtorlıqqa bolǵan huqıq hám avtordıń abıroyın qorǵaw huqıqı múddetsiz qorǵalıdı.

Shıǵarmaǵa O‘zbekstan Respublikasınıń xalıqaralıq shártnamalarına muwapıq qorǵaw berilgen jaǵdayda, O‘zbekstan Respublikası aymaǵında avtorlıq huqıqtıń háreket etiw múddeti usı statyǵa muwapıq belgilenedi. Lekin, bul múddet shıǵarma kelip shıqqan mámlekette belgilengen avtorlıq huqıqtıń háreket etiw múddetinen asıp ketpewi kerek.

Usı statyada názerde tutılǵan múddetlerdi esaplaw múddettiń óte baslawı ushın tiykar bolatuǵın yuridikalıq fakt júz bergen jıldan keyingi jıldıń birinshi yanvarınan baslanadı.

36-statya. Avtorlıq huqıqtıń miyras boyınsha ótiwi

Avtordıń múlklik huqıqları miyras boyınsha ótedi.

Avtordıń jeke múlklik emes huqıqları miyras boyınsha ótpeydi. Avtorlıq miyrasxorları kórsetilgen huqıqlardı qorǵawǵa huqıqlı. Miyrasxorlardıń usı huqıqları múddet penen sheklenbeydi.

Avtordıń miyrasxorları bolmaǵan jaǵdayda, onıń jeke múlklik emes huqıqların qorǵaw arnawlı wákillikli uyımǵa júklenedi.

Eger shıǵarmaǵa bolǵan avtorlıq huqıq bir neshe miyrasxorǵa birgelikte tiyisli bolsa, shıǵarmadan paydalanıw tártibi olardıń arasındaǵı kelisimde belgilenedi. Bunda miyrasxorlardan hesh biri basqa miyrasxorlardıń shıǵarmadan paydalanıwdı jeterli tiykarlırsız qadaǵan etiwge haqılı emes.

37-statya. Shıǵarmanıń jámiyetlik múlkke aylanıwı

Shıǵarmalarǵa bolǵan avtorlıq huqıqtıń háreket etiw múddetiniń tamamlanıwı olardıń jámiyetlik múlkke aylanıwın bildiredi.

O‘zbekstan Respublikası aymaǵında hesh qashan qorǵaw berilmegen shıǵarmalar jámiyetlik múlk bolıp esaplanadı.

Jámiyetlik múlk bolǵan shıǵarmalardan hár qanday shaxs avtorlıq haqını tólemegen halda erkin paydalanıwı múmkın. Bunda avtorlıq jeke múlklik emes huqıqları saqlanıwı kerek.

32-statya. EEM ushin baǵdarlamalar yamasa maǵlıwmatlar bazaların erkin tákirarlaw hám ápiwayılastırıw

EEM ushin baǵdarlamaniń yamasa maǵlıwmatlar bazasınıń nusqasına nızamlı iye bolǵan shaxstıń keyin ala jeke paydalanıw maqsetinde EEM ushin baǵdarlamani yamasa maǵlıwmatlar bazasın erkin tákirarlawǵa hám ápiwayılastırıwǵa bolǵan huqıqı nızam menen belgilenedi.

33-statya. Jeke maqsetlerde tákirarlaganı ushin haqı tólew

Audiovizual shıǵarmanı yamasa fonogrammanı dáramat almastan tek ǵana jeke maqsetler ushin shıǵarmanıń avtorınıń, atqarıwshınıń, fonogrammanı hám audiovizual shıǵarmanı tayarlawshınıń kelisimimiz, lekin olarǵa haqı tólegen halda tákirarlawǵa jol qoyıladı. Haqı bunday tákirarlaw ushin paydalanılatuǵın úskenerdi (audio - hám videomagnitofonlar hám basqa da úskenerdi) jáne materiallıq túrlerin (sesli hám (yamasa) videoplenkalar hám kassetalar, kompakt diskler hám basqa da materiallıq túrlerin) tayarlawshılar hám import etiwshiler tárepinen tólenedi.

Tayarlanatuǵın hám import etiletuǵın úskenerler jáne materiallıq túrleriniń dizimi, sonday-aq alınatuǵın haqı stavkaları, onı jıynaw shártleri hám tártibi O`zbekstan Respublikası Ministrler Kabineti tárepinen belgilenedi.

Usı statyada názerde tutılǵan haqını jıynaw hám bólistiriw avtorlar, fonogrammalardı tayarlawshılar hám atqarıwshılardıń múlklik huqıqların jámáátlik tiykarda basqarıwshı shólkemlerdiń biri tárepinen usı shólkemler arasında dúzilgen kelisimge muwapıq ámelge asırıladı. Eger usı kelisimde basqasha reje názerde tutılǵan bolmasa, kórsetip ótilgen haqı tómendegishe bólistiriledi: qırq procenti - avtorlarǵa, otız procenti – atqarıwshılarǵa, otız procenti – fonogrammalar hám (yamasa) audiovizual shıǵarmalardı tayarlawshılarǵa.

Usı statyada názerde tutılǵan haqını alıw hám bólistiriw tártibin tekseriw hám qadaǵalaw arnawlı wákillikli mámleketlik uyım tárepinen ámelge asırıladı.

Ekспорт predmeti bolıp esaplanatuǵın úskenerler hám materiallıq buyımlarǵa, sonday-aq úy sharaytlarında paydalanıw ushin arnalmaǵan professional úskenerlerge qatnaslı jıyım ámelge asırılmaıdı hám haqı tólenbeydi.

34-statya. Xızmet shıǵarmasına bolǵan avtorlıq huqıq

Xızmet wazıypaların yamasa xızmet tapsırmasın orınlaw tártibinde dóretilgen shıǵarmaǵa (xızmet shıǵarmasına) bolǵan avtordıń jeke múlklik emes huqıqları shıǵarmanıń avtorında saqlanıp qaladı.

Xızmet shıǵarmasınan paydalanıwǵa bolǵan ayrıqsha huqıqlar, eger avtor menen jumıs beriwshi arasındaǵı shártnamada basqasha reje názerde tutılǵan bolmasa, jumıs beriwshige tiyisli.

Xızmet shıǵarmasınan paydalanıwdıń hár bir túri ushin avtorlıq haqı muǵdarı hám onı tólew tártibi avtor menen jumıs beriwshi arasındaǵı shártnamada belgilenedi. Jumıs beriwshi menen dúzilgen shártnamaǵa qaramastan, avtor shıǵarma járiyalanǵan waqıttan soń on jil ótkennen keyin, jumıs beriwshiniń kelisimi menen bolsa onnan da burınraq shıǵarmadan paydalanıw hám avtorlıq haqını alıw huqıqın tolıq kólemde qolǵa kirgizedi.

Avtordıń xızmet shıǵarmasınan tapsırma maqseti talap etpeytuǵın usılda paydalanıw huqıqı sheklenbeydi.

Jumıs beriwshi xızmet shıǵarmasınan hár qanday tárizde paydalanıwda óz atamasın kórsetiwge yamasa onı kórsetiwdi talap etiwge haqılı.

Xızmet wazıypaların yamasa jumıs beriwshiniń xızmet tapsırmaların orınlaw tártibinde usı Nızamınıń 17-statyasınıń úshinshi bóliminde názerde tutılǵan enciklopediyalar,

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жихатдан узвийлиги

“Маданиятлараро журналистика” фани умумқасбий фан ҳисобланади. Мазкур дастурни амалга ошириш ЎзМУ ўқув режасида режалаштирилган умумқасбий (замонавий журналистика назарияси ва усуллари, аудиовизуал журналистика, онлайн журналистика), танлов (Интернет ва бошқа ОАВда сиёсий жараёнларнинг ёритилиши) ва ихтисослик (мультимедиа журналистикаси) фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлишлик талаб этилади (ЎзДЖТУ халқаро журналистика ва ҚҚДУ журналистика бўлими ўқув режаларидаги тегишли умумқасбий, танлов ва ихтисослик фанлари ҳисобга олинади).

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни

“Маданиятлараро журналистика” фани журналистлар самарали ижодий фаолият олиб боришида, бунда маълумотлар ва рақамлар базалари билан ишлаш, турли электрон жадваллар билан ишлаш, инфографика яратишда Интернет технологиялари масалаларида талабаларда зарур кўникма ва малакаларни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади. Шу боис ушбу курс ОАВ соҳасининг ажралмас бўғини ҳисобланади.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талаба “Маданиятлараро журналистика” фанини ўзлаштириши учун инновацион усулларидан фойдаланиши, янги педагогик, ахборот ва Интернет технологияларни татбиқ қилиши муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда ўқув-услубий таъминот (дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, модуль топшириқлари, тарқатма материаллар, мультимедиа воситалари)дан фойдаланиш тавсия этилади. Маъруза ва амалий машғулотларда турли усул ва воситалардан, хусусан, баҳс-мунозара, лойиҳа тузиш, ролли ва дидактик ўйинлар, кейс-стади, кичик гуруҳларда ишлаш, тақдирот ўтказиш, шунингдек, компьютер дастурларидан, Интернет тизимларидан фойдаланиш кўзда тутилади.

Асосий қисм

Фаннинг назарий машғулотлари мазмуни.

“Маданиятлараро журналистика” фаннинг мазмуни, предмети ва методи

Фаннинг мазмуни. Маданиятлараро журналистикани ўрганиш зарурати. Маданиятлараро журналистика замонавий ОАВ фаолиятининг таркибий қисми сифатида. Фаннинг предмети ва объекти. Фаннинг методи ва унинг элементлари. “Маданиятлараро журналистика” фанида хусусий методларнинг қўлланиши.

Журналистика маданият концепцияларини акс эттирувчи восита сифатида

Маданий конфронтациянинг колониал концепциялари: французча инкор этиш услубидан ва табақалашган универсализмдан британча космополитизмгача. Колониал босқинларни илмий жихатдан қонунийлаштириш, ушбу жараёнларнинг маданий архаизмга аксиллиги. Илмий ва технологик детерминизм. Технологик революциянинг янги моделлари ташаббускорлари (ахборот ва коммуникация технологиялари тараққиётининг устувор йўналишлари, билимлар жамияти ва ахборот жамияти концепцияси). Тамаддунлар тўқнашуви концепцияси. Юмшоқ куч коммуникацияси аҳамияти.

Журналистикада маданиятларнинг ўзига хослигининг

турли талқинлари

18-аср охиридаги яқобинча универсализм давридани то Иккинчи жаҳон урушидан кейинги давргача муддатда медиаларнинг пропагандадаги ўрни. Ирқчилик, трансмаданий диффузия ва сохта эволюционизмнинг бошқа кўринишларининг илмий стигматизацияси. Маданий нисбийликни илгари суриш.

Янги халқаро ахборот ва коммуникацион тартиб мазмуни, унинг тоифлашган маданиятлар ва халқаро ахборотнинг бир томонлама оқимида қарши курашдаги аҳамияти.

Франкфурт мактаби тадқиқотлари мазмуни ва медиалар воситасида тарқатилаётган маданий империализм танкиди.

Маданий тадқиқотлар ҳамда маконсизлик нуктаи назаридан маданият ва миллат ўртасидаги йўлнинг бузилиши. Кодлаштириш, декодлаштиришнинг маданий империализм ғоялари устунлигига қарши салоҳияти. Соф миллий мамлакатлар медиалари табиатининг таҳлили. Медиаларнинг ижтимоий жараёнлардаги медиаторлик роли.

Журналистика ва маданий гибридлашув масалалари

Аутентиклик моҳияти ва этник масалалар билан боғлиқ стигмалар. Жамоавий чекловлар хавфи. Мультимаданиятчилик ва ижобий ҳаракатлар сиёсатининг чегаралари.

Минтақалардаги ривожланиш марказлари аниқланиши жараёнида бир ёклама ахборот узатишга барҳам бериш.

Глобаллашув шароитида глобал ўзгаришларнинг қайта баҳоланиши маҳаллий истеъмолчиларнинг талабига боғлиқ бўлган турлиликни таъминлаш ҳаракати сифатида. “Оммавий маданият” маданий гетерогенликнинг чуқурлашуви омили сифатида.

Чегаралар шаффофлиги миллий ўзликни англашда медиаларни ижтимоий назоратини чеклаш сифатида. “Ички ва ташқи” сиёсатни илгари суриш ва оммавий соҳаларнинг таркибланиши ва консолидациялашуви. Маданий ўзгаришларни қувватлаш ижтимоий тармоқлар ривожланиши суръатларига таъсири. Глобаллашув муқобил маданий ҳаракат сифатида. Ахборот амалиётининг, мулоқот медиалари, ноъанъавий медиалар ва трансмиллий медиалар ўртасидаги гибридлашув.

Постколониал тадқиқотлар, уларнинг шарқшуносликка йўналтирилганлиги. Ораликдаги индивидуаллик мавқесининг ошиши ва кўп қиррали, гибридлашган ва мобил ўзликни қувватлаш. Минтақалардаги маданиятлар ва лингвистика ареалларини бекиёс қувватлаш. ЮНЕСКО томонидан жаҳон миқёсидаги номоддий маданий мероснинг рўйхатга олиниши.

Маданиятлараролик ҳар бир маданиятнинг умумбашарий миқёсда ўзини ифода этиши салоҳиятини таъминлаш омили сифатида. Янги гуманизм илдиэлари ва бунда ЮНЕСКОнинг ўрни.

Маданиятлараролик медиаменежментнинг янги соҳаси сифатида

Маданият, ахборот ва коммуникациялар индустрияларининг таракқиёти, телекоммуникация тармоқлари ва ускуналар индустриясининг аксарият секторлари билан боғлиқ бўлган ишлаб чиқаришнинг ривожланиши. Журналистика тизимидаги муассасалари бошқаруви маданиятидаги дифференциаллашган ўзгаришлар ва француз прагматик социологияси мактабининг ушбу феноменни англашга қўшган ҳиссаси.

Маданиятлар менежментида Хофстеднинг базавий модели. Миллий маданият ўлчамлари ва уларнинг менежмент услубларига таъсири. Касбий маданиятлар соҳасида иккиламчи ижтимоийлашув назарияси. Қўшма корхоналар ва маданиятларолик менежменти. Неоинституционалистик назариялар ва маданий диверсификация назариялари манбалари бизнес кейслар унсури сифатида. Маданиятлараролик менежменти амалиёти ва унинг ахборот индустриясига таъсири. Маданий тадқиқотлар, медиатадқиқотлар ва гендер соҳасидаги тадқиқотларнинг маданиятлараролик менежментидаги ўрни.

Маданий миллатчилик моҳияти ва таркибининг ультра либерал талқинлари таҳлили. Тафовутлар харитаси ижтимоий безак сифатида. Маданиятлар ўртасидаги ўзаро ҳаракатлар ва ўзаро келишувларнинг таҳлилида геоиқтисодий ва геосиёсий мантиқ тафсилотларининг Европадаги танқидчилиги. “Кўхна Европа”нинг маданий салобати Атлантика худудидаги “байрамлар маданияти” ва коммуникацион мантиққа қарши куч сифатида.

Маданиятлар индустрияси назарияси ва медиаларнинг концентратлашуви ва молиялашуви чуқурланиши феномени билан боғлиқ бўлган маданият, ахборот ва коммуникациянинг индустриялашувидаги янги даъватлар.

тўлемеген ҳалда беришга жол қойлади. Бунда авторлиқ ҳуқуқ объектлари болган, цифрالی түрде билдирилген шўғармалардін нусқалары, сонін ишинде kitapxana resurslarinan óz-ara paydalanıw tártibinde beriletuđın шўғармалардін нусқалары bul шўғармалардін цифрالی түрдегі кóshirme нусқаларın dóretiw imkaniyatına жол qoymaw shárti menen tek ğana kitapxanalardıń imaratlarında waqıtsha paylanıwǵa beriliwi múmkin.

27-statya. Shıǵarmalardan reprografiyalıq tákirarlaw jolı menen paydalanıw

Dáramat alıwdı gózlemegen halda, avtordın yamasa basqa da huqıq iyesiniń kelisimisiz hám haqı tólemesten, lekin shıǵarmadan paydalanılıp atırǵan avtordın atı-familiyasın hám alınǵan deregin álbette kórsetken tárizde:

kitapxanalar hám arxivler tárepinen – shıǵarmanıń joǵalǵan yamasa jaramsız bolıp qalǵan nusqaların tiklew, almastırıw ushın, sonday-aq óz qorlarınan bul shıǵarmalardı qanday da bir sebep penen joǵaltqan basqa kitapxanalar hám arxivlerge shıǵarmalardıń nusqaların beriw ushın járiyalanǵan shıǵarmanı;

kitapxanalar hám arxivler tárepinen puqaralardıń oqıw hám izertlew maqsetlerindegi sorawları boyınsha, sonday-aq bilimlendiriw mákemeleri tárepinen auditoriya shınıǵıwları ushın toplamlarda, gazetalar hám basqa da dáwirli basılımlarda basılǵan ayırım maqalalar hám kishi kólemlı shıǵarmalardı, járiyalanǵan jazba shıǵarmalardan (súwretli yamasa súwretsiz) qısqa úzindilerdi bir nusqada reprografiyalıq tákirarlawǵa жол қойлади.

28-statya. Hámme erkin bara alatuǵın orınlarda turaqlı jaylasqan shıǵarmalardan erkin paydalanıw

Hámme erkin bara alatuǵın orınlarda turaqlı jaylasqan arxitekturalıq, fotografiya, súwretlew kórkem óneri shıǵarmaların avtordın yamasa basqa da xuqıq iyesiniń kelisimisiz hám haqı tólemegen halda tákirarlaw, efirge beriw yamasa kabel arqalı jiberiwge жол қойлади. Bul qaǵıyda shıǵarmanıń kórinisi usınday tákirarlaw, efirge beriw yamasa kabel arqalı jiberiwdiń tiykarǵı obyektı bolǵan jaǵdaylarǵa, sonday-aq shıǵarmanıń kórinisinen kommerciyalıq maqsetlerde paydalanılatuǵın jaǵdaylarǵa baylanıslı qollanılmaydı.

29-statya. Shıǵarmalardı kópshilik aldında erkin atqarıw

Járiyalanǵan muzikalı shıǵarmalardı rásmiy, diniy hám jerlew máresimlerinde bunday máresimlerdiń ózgesheligine sáykes kólemde avtordın yamasa basqa da huqıq iyesiniń kelisimisiz hám haqı tólemesten kópshilik aldında atqarıwǵa жол қойлади.

30-statya. Shıǵarmalardan sorastırıw, dáslepki tergew, hákimshilik hám sudlaw jumsların júrgiziw maqsetleri ushın paydalanıw

Shıǵarmalardan sorastırıw, dáslepki tergew, hákimshilik hám sudlaw jumsların júrgiziw maqsetlerin gózlep, paydalanıw maqsetine sáykes kólemde avtordın yamasa basqa da huqıq iyesiniń kelisimisiz hám haqı tólemesten paydalanıwǵa жол қойлади.

31-statya. Efir arqalı kórsetiw yamasa esittiriw beriwshi shólkemler tárepinen qısqa múddet paydalanıw ushın erkin jazıp alıw

Efir arqalı kórsetiw yamasa esittiriw beriwshi shólkem ózi efirge uzatıw huqıqın alǵan shıǵarmanı avtordın kelisimisiz hám qosımsha haqı tólemegen halda óz úskeneri járdeminde hám óz kórsetiwleri yamasa esittiriwleri ushın ámelge asırıw shárti menen qısqa múddet paydalanıw ushın jazıp alıwı múmkin. Eger bunday jazıwdı saqlawdıń uzaǵıraq múddeti avtor menen kelisilgen bolmasa, shólkem onı tayarlanǵanнан soń altı ay ishinde joq etip jiberiw shárt. Eger bunday jazıw tek ğana hújjetli түрде bolsa, jazıw shıǵarma avtorınıń kelisimisiz mámleketlik arxivlerde saqlanıwı múmkin.

24-statya. Avtorlıq huquqlardıń shekleniwı

Avtor hám basqa shaxslardıń shıǵarmadan paydalanıw barısındaǵı ayrıqsha huquqların sheklewge usı Nızamnıń 25-33-statyalarında yamasa basqa nızamlarda názerde tutilǵan jaǵdaylarda ǵana jol qoyıladı.

Usı sheklewler shıǵarmadan normal paydalanılıwına orınsız zıyan keltirmew hám avtordıń nızamlı máplerin tiykarsız kemsitpew shárti menen ǵana qollanıladı.

25-statya. Shıǵarmalardı avtordıń kelisimisiz hám haqı tólemesten jeke maqsetlerde tákirarlaw

Járiyalanǵan shıǵarmanı jeke maqsetlerde avtordıń yamasa basqa huqıq iyesiniń kelisimisiz hám haqı tólemegen halda tákirarlawǵa jol qoyıladı, usı Nızamnıń 33-statyasında názerde tutilǵan jaǵdaylar buǵan kirmeydi.

Usı statyanıń birinshi bóliminiń qaǵıydaları:

imaratlar hám qurılmalar túrindegi arxitekturalıq shıǵarmalardı tákirarlawǵa; maǵlıwmatlar bazaların yamasa olardıń áhmiyetli bóleklerin tákirarlawǵa; nızamda názerde tutilǵan jaǵdaylardı esapqa almaǵanda, EEM ushın baǵdarlamalardı tákirarlawǵa;

kitaplardı (tolıq) hám notalı tekstlerdi reprografiyalıq tákirarlawǵa baylanıslı qollanılmaydı.

26-statya. Shıǵarmalardan avtordıń atı-familiyasın kórsetip, erkin paydalanıw

Shıǵarmadan avtordıń atı-familiyasın hám alınǵan derekti álbette kórsetken halda jáne shıǵarmadan normal paydalanıwına zıyan keltirmew hám avtordıń nızamlı máplerin kemsitpew shárti menen tómendegi tárizde erkin paydalanıwǵa jol qoyıladı:

jariyalanǵan shıǵarmalardan tıp nusqada hám awdarmada ilimiy, izertlew, polemika, sın hám reklama menen baylanıslı bolmaǵan málimleme maqsetlerinde gózlengen maqsetke sáykes kólemde citata alıw, sonıń ishinde gazeta hám jurnallardaǵı maqalalardan úzindilerdi baspasóz sholıwları túrinde tákirarlaw;

jariyalanǵan shıǵarmalardan yamasa bunday shıǵarmalardıń úzindilerinen bilimlendiriw hám oqıw túrindegi basılımlarda, radioesittiriw hám telekórsetiwlerde, sesli hám video jazıwlarında gózlengen maqsetke sáykes kólemde misal sıpatında paydalanıw;

kúndelikli siyasiy, ekonomikalıq, sociallıq hám diniy máseleler boyınsha gazeta hám jurnallarda basılǵan maqalalar yamasa efirge berilgen yaki kabel arqalı jiberilgen usı túrdegi shıǵarmalardı gazetalarda tákirarlaw, efirge beriw yamasa kabel arqalı jiberiw, usınday paydalanıw avtor tárepinen qadaǵan etilgen jaǵdaylar buǵan kirmeydi;

kópshilik aldında shıǵıp sóylengen siyasiy bayanatlar, múrájatlar, bildiriwler hám usıǵan uqsas shıǵarmalardı gózlengen maqsetlerge sáykes kólemde gazetalarda tákirarlaw, efirge beriw yamasa kabel arqalı jiberiw. Bunda usınday shıǵarmalardı toplamlarda járiyalaw huqıqı avtorda saqlanıp qaladı;

kúndelikli waqıyalar processinde kóriw yamasa esitiw múmkin bolǵan shıǵarmalardı usınday waqıyalardıń sholıwlarında fotografiya yamasa kinemotografiya quralları járdeminde efirge uzatıw yamasa kabel arqalı jiberiw jolı menen málimleme maqsetine sáykes kólemde tákirarlaw yamasa hámneniń diqqatı ushın jiberiw. Bunda usınday shıǵarmalardı toplamlarda járiyalaw huqıqı avtorda saqlanıp qaladı;

dáramat alıwdı gózlemegen halda kózi ázziler ushın relefli – tochkalı háripler yaki basqa usıllar menen járiyalanǵan shıǵarmalardı tákirarlaw, usınday tákirarlaw usılları ushın arnawlı dóretilgen shıǵarmalar buǵan kirmeydi.

Puqaralıq aylanısqa nızamlı kirgizilgen shıǵarmalardıń nusqaların kitapxanalar tárepinen waqıtsha paydalanıwǵa avtordıń yaki basqa da huqıq iyesiniń kelisimisiz hám haqı

Маданиятлараролик рақамли маданият мезони сифатида

Рақамли маданият концепцияси мазмуни. Кибержурналистика ва унинг амалиётдан стандартлашуви жараёнлари. Рақамли журналистика маҳсулотларида ўзига хосликни белгиловчи мезонлар. Рақамли журналистика маҳсулотларида маданият муаммолари билан боғлиқ ҳолатларнинг қиёсий таҳлили.

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича тавсиялар

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда талабалар асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини амалий масалалар ечиш орқали янада бойитадилар. Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмалар асосида талабалар билимларини мустаҳкамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш орқали талабалар билимини ошириш ва бошқалар тавсия этилади.

Бундан ташқари, амалий машғулотларда ОАВнинг бу борадаги фаолиятини ўрганиш, таҳлил қилиш орқали маданиятлараролик доирасида амалий кўникмалар ҳосил қилиш ҳамда ўзлаштирилган билимлар асосида муайян материаллар тайёрлаш ва муҳокама қилиш кўзда тутилган.

Амалий машғулотларнинг тахминий рўйхати

1. Маданий конфронтация мазмуни ва унга бўлган назарий қарашлар. Ахборот ва коммуникация технологиялари тараққиётининг устувор йўналишлари, билимлар жамияти ва ахборот жамияти концепцияси.
  2. Тамаддунлар тўқнашуви концепцияси. Юмшоқ куч коммуникациясининг аҳамияти.
  3. 18-аср охиридан то Иккинчи жаҳон уришидан кейинги даврагача муддатда медиаларнинг пропагандадаги ўрни.
  4. Янги халқаро ахборот ва коммуникацион тартиб мазмуни, унинг тоифлашган маданиятлар ва халқаро ахборотнинг бир томонлама оқимиға қарши курашдаги аҳамияти.
  5. Франкфурт мактаби тадқиқотларининг мазмуни ва медиалар воситасида тарқатилаётган маданий империализмнинг танқиди.
  6. Медиаларнинг ижтимоий жараёнлардаги медиаторлик роли.
  7. Глобаллашув шароитида глобал ўзгаришларнинг қайта баҳоланиши маҳаллий истеъмолчиларнинг талабига боғлиқ бўлган турлиликни таъминлаш ҳаракати сифатида. “Оммавий маданият” маданий гетерогенликнинг чуқурлашуви омили сифатида.
  8. Глобаллашув муқобил маданий ҳаракат сифатида. Ахборот амалиёти, мулоқот медиалари, ноанъанавий медиалар ва трансмиллий медиалар ўртасидаги гибридлашув.
  9. Постколониал тадқиқотлар, уларнинг шарқшуносликка йўналтирилганиги.
  10. ЮНЕСКО томонидан жаҳон миқёсидаги номоддий маданий мероснинг рўйхатга олинishi.
  11. Маданият, ахборот ва коммуникациялар индустрияларининг тараққиёти, телекоммуникация тармоқлари ва усқуналар индустриясининг аксарият секторлари билан боғлиқ бўлган ишлаб чиқаришнинг ривожланиши.
  12. Маданиятлар менежментида Хофстеднинг базавий модели. Миллий маданият ўлчамлари ва уларнинг менежмент услублариға таъсири.
  13. Маданиятлараролик менежменти амалиёти ва унинг ахборот индустриясига таъсири. Маданий тадқиқотлар, медиатадқиқотлар ва гендер соҳасидаги тадқиқотларнинг маданиятлараролик менежментидаги ўрни. Маданиятлар индустрияси назарияси ва медиаларнинг концентратлашуви ва молиялашуви чуқурланиши феномени билан боғлиқ бўлган маданият, ахборот ва коммуникациянинг индустриялашувидаги янги даъватлар.
  14. Рақамли маданият концепцияси мазмуни. Кибержурналистика ва унинг амалиётдан стандартлашуви жараёнлари. Рақамли журналистика маҳсулотларида ўзига хосликни белгиловчи мезонлар. Рақамли журналистика маҳсулотларида маданият муаммолари билан боғлиқ ҳолатларнинг қиёсий таҳлили.
- Изоҳ:* Мазкур рўйхатдаги мавзулардан талаба 7-8 тасини ўзлаштириш шарт. Улардан амалий машғулотлар учун ажратилган соатлар ҳажмиға мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Мустақил таълимнинг шакли ва мазмуни

Мустақил ишни ташкил этишда унга мўлжалланган ҳар бир бўлим бўйича адабиётлар талаба томонидан ўрганилиши, мустақил иш учун мўлжалланган назарий ва амалий билим мавзуларини ўзлаштириш, ҳар бир бўлим бўйича берилган топшириқларнинг талаба томонидан бажарилиши талаб қилинади. Жараён ўқитувчи томонидан узлуксиз назорат қилинади.

Мустақил таълим куйидаги шаклларда ташкил этилади:

- мавзуларни норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- мавзулар бўйича реферат тайёрлаш;
- семинар ва амалий машғулотларга тайёргарлик кўриш;
- матбуот материаллари билан ишлаш, уларни таҳлил қилиш, шарҳлаш;
- фан доирасида ўз ижодий чиқишларини тайёрлаш;
- илмий мақола ва тезисларни тайёрлаш;
- фаннинг долзарб муаммоларини қамраб олувчи лойиҳалар тайёрлаш;
- назарий билимларни амалиётда қўллаш;
- амалиётдаги мавжуд муаммоларнинг ечимини топиш;
- ўрганилаётган мавзу бўйича асосий илмий адабиётларга аннотация ёзиш ва бошқалар.

Таълим жараёнида инновацион технологияларни, ўқитишнинг интерфаол усулларини қўллаш талаба томондан мустақил танланади. Талабаларнинг мустақил таълимини ташкил этиш тизимли тарзда, яъни узлуксиз ва узвий равишда амалга оширилади. Талаба олган назарий билиминини мустаҳкамлаш, шу билан бирга навбатдаги янги мавзунини пухта ўзлаштириши учун мустақил равишда тайёргарлик кўриши керак.

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулари

1. Фаннинг барча мавзулари бўйича адабиётларни ўрганиш, амалий машғулотларга тайёрланиш.
2. Ахборот ва коммуникация технологиялари тараққиётининг устувор йўналишлари, билимлар жамияти ва ахборот жамияти концепцияси.
3. Тамаддулар тўқнашуви концепцияси. Юмшоқ куч коммуникациясининг аҳамияти.
4. 18-аср охиридан то Иккинчи жаҳон урушидан кейинги даврагача муддатда медиаларнинг пропагандадаги ўрни.
5. Янги халқаро ахборот ва коммуникацион тартиб мазмуни, унинг тоифлашган маданиятлар ва халқаро ахборотнинг бир томонлама оқимиға қарши курашдаги аҳамияти.
6. Франкфурт мактаби тадқиқотлари мазмуни ва медиалар воситасида тарқатилаётган маданий империализм танқиди.
7. Медиаларнинг ижтимоий жараёнлардаги медиаторлик роли.
8. Глобаллашув шароитида глобал ўзгаришларнинг қайта баҳоланиши маҳаллий истеъмолчиларнинг талабига боғлиқ бўлган турлиликни таъминлаш ҳаракати сифатида. “Оммавий маданият” маданий гетерогенликнинг чуқурлашуви омили сифатида.
9. Глобаллашув муқобил маданий ҳаракат сифатида. Ахборот амалиёти, мулоқот медиалари, ноанъанавий медиалар ва трансиллий медиалар ўртасидаги гибриллашув.
10. Постколониал тадқиқотлар, уларнинг шарқшуносликка йўналтирилгани.
11. ЮНЕСКО томонидан жаҳон миқёсидаги номоддий маданий мероснинг рўйхатга олинishi.
12. Маданият, ахборот ва коммуникациялар индустрияларининг тараққиёти, телекоммуникация тармоқлари ва усқуналар индустриясининг аксарият секторлари билан боғлиқ бўлган ишлаб чиқаришнинг ривожланиши.
13. Маданиятлар менежментида Хофстеднинг базавий модели. Миллий маданият ўлчамлари ва уларнинг менежмент услубларига таъсири.
14. Маданиятлараролик менежменти амалиёти ва унинг ахборот индустриясига таъсири. Маданий тадқиқотлар, медиатадқиқотлар ва гендер соҳасидаги тадқиқотларнинг маданиятлараролик менежментидаги ўрни. Маданиятлар индустрияси назарияси ва медиаларнинг

ishine aladi. Qabil etilgen arxitekturaliq joybardin avtorı, eger shartnamada basqasha qagıyda nazerde tutilgan bolmasa, buyirtpashidan qurılısqaya baylanisli hujjetlerdi islep shıgıw ham imarat yamasa qurılmanı qurıwda oz joybarın amelge asırıwda qatnasıw huqıqın berıwdı talap etiwge huqıqlı.

21-statya. Prokatqa beriw huqıqı

Audiovizual shıgarmalar, EEM ushın bađdarlamalar, fonogrammağa jazılğan shıgarmalardıń avtorları shıgarmanıń tıp nusqasın yamasa nusqasın prokatqa beriwge ruxsat etiwde ayırıqsha huqıqqa iye. Eger usınday prokat bul shıgarmalardı tákirarlawğa bolğan ayırıqsha huqıqqa aytarlıqtay zıyan keltiretuđın keń kólemli tákirarlawğa alıp kelmese, sonday-aq, EEM ushın bađdarlamalarğa baylanisli, eger EEM bađdarlamalıń ózi prokatnıń tiykarǵı obekti bolmasa, usı bólimnıń rejeleri audiovizual shıgarmalarğa qollanılmaydı.

Fonogramma yamasa audiovizual shıgarmanıń nusqaların prokatqa beriwde fonogramma yamasa audiovizual shıgarmanı prokatqa beriw huqıqı fonogrammanı tayarlawshıǵa yamasa audiovizual shıgarmanı prokatqa beriw huqıqı fonogrammanı tayarlawshıǵa yamasa audiovizual shıgarmanı tayarlawshıǵa ótkerilgenligine qaramastan avtor fonogramma yamasa audiovizual shıgarmanıń nusqalarınıń prokatı ushın haqı alıw huqıqın saqlap qaladı. Usı haqın eń kem muđdarı, onı tólew shártleri ham tártibi Ózbekstan Respublikası Ministrler Kabineti tárepinen belgilenedi.

22-statya. Shıgarmalardı saqlaw ushın tapsırıw

Eger shıgarma saqlaw ushın hár kimnıń paydalanıwı múmkin bolğan saqlaw ornına (depozitariyge) tapsırılğan bolsa ham depozitariy menen dúzilgen shartnamağa muwapıq usı depozitariyge múrajat etetuđın hár qanday shaxstıń shıgarmanıń nusqasın alıwı múmkin bolsa, shıgarmadan bul tárizde paydalanıw shıgarmalardıń qoljazbaların, hár qanday materiallıq túrdegi basqa da shıgarmalardı saqlaw ushın tapsırıw dep tán almadı.

Shıgarmanı saqlaw ushın tapsırıw ayırıqsha avtorlıq huqıq iyesiniń depozitariy menen dúzilgen, shıgarmadan paydalanıw shártlerin belgilewshi shartnama tiykarında amelge asırıladı. Bunday shartnama ham depozitariydiń paydalanıwshi menen dúzgen shartnaması galaba shartnama bolıp esaplanadı.

23-statya. Súwretlew kórkem óneri shartnamalarınan paydalanıw huqıqı. Dawamlı huqıq

Súwretlew kórkem óneri shıgarmasınıń avtorı shıgarmanıń menshik iyesinen óz shıgarmaların tákirarlaw huqıqın (paydalanıw huqıqın) amelge asırıw imkaniyatın beriwdi talap etiwge huqıqlı. Bunda shıgarmanıń menshik iyesinen shıgarmanı avtorğa jetkerip beriwdi talap etiw múmkin emes.

Súwretlew kórkem óneri shıgarmasına bolğan menshik huqıqınıń avtordan basqa shaxsqa (haqı tólenip yamasa tegin) ótiwi bul shıgarmanıń dáslepki satılıwın bildiredi. Súwretlew kórkem óneri shıgarmasın aldınǵı bahasınan keminde jigirma procent joqarı baha boyınsha járiyalı qayta satıwdıń («Kim zıyat» sawdası, súwretlew kórkem óneri galereyası, kórkemlik salon, dúkan ham t.b. arqalı) hár bir jađdayında avtor satıwshıdan qayta satıw bahasınıń bes procenti muđdarında haqı alıw huqıqına iye (dawamlı huqıq). Bul huqıq basqa shaxsqa ótkerilmeydi ham tek gana avtordıń nızam boyınsha miyrasxorlarına avtorlıq huqıqtıń háreket etiw múddetine ótedi.

19-statya. Avtordın múklık huqıqları

Avtor shıǵarmadan hár qanday formada hám hár qanday usılda paydalanıwda ayırıqsha huqıqlarǵa iye.

Yuridikalıq hám fizikalıq shaxslar, usı Nızamda kórsetilgennen tısqarı jaǵdaylarda, shıǵarmadan tek ǵana huqıq iyesi yamasa basqa wákillikli shaxs penen dúzilgen shártnamaǵa muwapıq, sonıń ishinde múklık huqıqlardı jámáátlik tiykarda basqarıwshı shólkemler menen dúzilgen shártnamaǵa muwapıq yamasa olar bolmaǵan jaǵdayda, bul shólkemlerdiń wazıypaları hám minnetlemelerin orınlawshı shólkem menen dúzilgen shártnamaǵa muwapıq paydalanıwı múmkin.

Avtordıń shıǵarmadan paydalanıwǵa bolǵan ayırıqsha huqıqları tómendegi háreketlerdi ámelge asırıw yamasa bunday háreketlerge ruxsat beriw huqıqın ańlatadı:

shıǵarmanı tákirarlaw (tákirarlaw huqıqı);

shıǵarmanıń tıp nusqasın yamasa nusqaların satıw yaki menshik huqıqın basqasha tárizde basqa bir shaxsqa ótkeriw jolı menen tarqatıw (tarqatıw huqıqı);

shıǵarmanı hámmeniń dıqqatına jetkeriw (hámmeniń dıqqatına jetkeriw huqıqı);

shıǵarmanıń tıp nusqasın yamasa nusqaların prokatqa beriw (prokatqa beriw huqıqı);

tarqatıw maqsetinde shıǵarmanıń nusqaların, sonıń ishinde tolıq avtorlıq huqıqları iyesiniń ruxsatı menen tayarlanǵan nusqaların import etiw (import etiw huqıqı);

shıǵarmanı sım (kabel) arqalı yamasa basqa da usıǵan uqsas qurallar járdeminde beriw jolı menen hámmeniń dıqqatı ushın jiberiw (kabel arqalı jiberiw huqıqı);

shıǵarmaǵa dúzetiwler kirgiziw, onı aranjirovkalaw yamasa basqasha tárizde qayta islew (qayta islew huqıqı);

shıǵarmanı kópshilik aldında kórsetiw (kópshilik aldında kórsetiw huqıqı);

shıǵarmanı kópshilik aldında atqarıw (kópshilik aldında atqarıw huqıqı);

shıǵarmanı sımsız qurallar járdeminde beriw jolı menen hámmeniń dıqqatı ushın jiberiw (efirge uzatıw huqıqı);

shıǵarmanı awdarıw (awdarıw huqıqı);

shıǵarmanı hámmeniń dıqqatına tákirarlap jiberiw, eger bunday jiberiw dáslepki jiberiwdi ámelge asırǵan shólkemnen basqa shólkem tárepinen ámelge asırılса (hámmeniń dıqqatına tákirarlap jiberiw huqıqı).

Avtor óz shıǵarmasınan paydalanıwdıń hár bir túri ushın haqı alıw huqıqına (haqı alıw huqıqı) iye.

Eger járiyalanǵan shıǵarmanıń nusqaları olardı satıw yamasa menshik huqıqın basqasha tárizde basqa shaxsqa ótkeriw arqalı puqaralıq aylanısqa nızamlı kirgizilgen bolsa, olardı keleshekte avtordıń kelisimisiz hám oǵan haqı tólemesten tarqatıwǵa jol qoyıladı, usı Nızamnıń 23-statyasınıń úshinshi bóliminde názerde tutılǵan jaǵday buǵan kirmeydi.

Shıǵarmadan dáramat alıw maqsetinde paydalanılǵanlıǵı yamasa onnan paydalanıw bunday maqsetke qaratılmaǵanlıǵına qaramastan, shıǵarmadan paydalanılǵan dep esaplanadı.

Shıǵarmanıń mazmunın qurawshı rejelerdi (oylap tabıwları, basqa da texnikalıq, ekonomikalıq, shólkemlestiriwshilik hám usıǵan uqsas sheshimlerdi) ámeliy qollanıw shıǵarmadan avtorlıq huqıq mánisinde paydalanıw dep esaplanbaydı.

20-statya. Avtordın ayırım múklık huqıqlarınıń ózine tán ózgeshelikleri

Avtordıń shıǵarmanı awdarıwǵa hám qayta islewge bolǵan ayırıqsha huqıqları awdarılǵan yamasa qayta islengen shıǵarmaǵa baylanıslı usı Nızamnıń 19-statyasınıń úshinshi bóliminde názerde tutılǵan háreketlerdi ámelge asırıw yamasa bunday háreketlerge ruxsat beriw huqıqın óz ishine aladı.

Avtordıń dizaynerlik, arxitekturalıq, qala qurılısı hám baǵ-park dóretiw joybarlarınan paydalanıwǵa bolǵan ayırıqsha huqıqları bunday joybarlardı haqıyqatta ámelge asırıwdı da óz

концентратлашуви ва молиялашуви чуқурланиши феномени билан боғлиқ бўлган маданият, ахборот ва коммуникациянинг индустриялашувидаги янги даъватлар.

15. Рақамли маданият концепцияси мазмуни. Кибержурналистика ва унинг амалиётдаги стандартлашуви жараёнлари. Рақамли журналистика маҳсулотларида ўзига хосликни белгиловчи мезонлар.

16. Рақамли журналистика маҳсулотларида маданият муаммолари билан боғлиқ ҳолатларни аниқлаш ва ўрганиш.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан мустақил таълим учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Тавсия этилаётган адабиётлар

1. Mattelart, Armand. 1999. Histoire de l'utopie planétaire. De la Cité prophétique a la Société globale, Paris: La Découverte [trans. (2000) Historia de la utopía planetaria. De la ciudad profética a la Sociedad Global/History of the Planetary Utopia. From the Prophetic City to the Global Society, Barcelona: Paidós Iberica Ediciones.]
2. Schiller, Herbert J. 1973. Communication and Cultural Domination. White Plains, NY: International Arts and Sciences Press.
3. Appadurai, Arjun. 1996. Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization. Minneapolis, Minn.: University of Minnesota Press.
4. Demorgon, Jacques. 2000. L'interculturalité du monde. Paris: Anthropos.
5. Bouquillion, Philippe. 2008. La diversité culturelle. Une approche communicationnelle, Questions de communication. <http://questionsdecommunication.revues.org/1823>
6. Garnham, Nicholas. 1990. Public policy and the cultural industries. Capitalism and Communication: Global Culture and the Economics of Information, London: Sage.
7. Garnham, Nicholas. 2005. From cultural to creative industries: an analysis of the implications of the creative industries approach to arts and media policy-making in the United Kingdom. International Journal of Cultural Policy, Vol. 11, pp. 15–29.
8. Hofstede, Geert. 1991. Cultures and Organizations: Software of the Mind, Intercultural Cooperation and its Importance for Survival. New York: McGraw-Hill.
9. Meier, Olivier. 2005. Management Intercultural: Stratégie, Organisation, Performance. Paris: Dunod.
10. Kiyindou, Alain (ed.). 2010. Cultures, technologies et mondialisation. Paris: L'Harmattan.

Қўшимча адабиётлар:

11. Badillo, Patrick-Yves. 2005. De la parfaite adéquation du journalisme a la 'société de l'information': les enjeux de l'information et de la communication [From the perfect appropriateness of journalism to the 'information society', the implications of information and communication]. www.ugrenoble3.fr/les_enjeux/2005/Badillo/index.php
12. Braudel, Fernand. 1958. Histoire et sciences sociales: la longue durée [History and social sciences: the long term]. Annales, Vol. 13, No. 4, pp. 725–53.
13. Chrétien, Jean-Pierre (ed.). 2002. Rwanda: Les médias du génocide, [Rwanda: The Media of Genocide]. Paris, Karthala (at the request of UNESCO).
14. Moles, Abraham. 1967. Sociodynamique de la culture, Paris: La Haye, Mouton. (Trans. (1974) as Culture's Sociodynamics. Bucharest: Ed. Scientific.)
15. Moles, Abraham. 1979. A French point of view of the predominance of English. International Journal of the Sociology of Language, Issue22, pp. 51–6.
16. Tišek, Slavoj, 2004, Plaidoyer en faveur de l'intolérance [A Plea for Intolerance]. Castelnau-le-Lez, France: Climats.

Ўзбекистонда ушбу курснинг жорий этилишига оид услубий таклиф ва тавсиялар:

5220100-Журналистика (фаолият турлари бўйича) бакалаврият таълим йўналиши ўқув режасидаги ихтисослик фанлар блоки таркибига соатлар ҳажми сақланган ҳолда янги фан

сифатида яхлит тарзда киритилиши мумкин. Ушбу фан журналистларнинг кўпмаданиятлилик муҳитида касбий фаолият олиб бориш методикасини ўргатиши мумкин.

Шу билан бирга “Медиаэтика ва ОАВ қонунлари” 3-курса, икки семестр ўқитилади, умумий ҳажми 102 соат, маъруза -34 с, амалий машғулот -38 с, мустақил таълим- 30 с) фани таркибига “Журналистика – янги ёндашув ва маданиятларни акс эттирувчи концепциялар вектори сифатида”, “Журналистика ва маданиятлар идентификацияси”, “Журналистика ва маданий гибридлашув масалалари”, “Маданиятлараро коммуникацион жараёнларда ОАВнинг ўрни”, “Маданиятлараро коммуникация ва рақамли маданият” мавзуларини киритиш маданиятлараролик шароитида журналистлар томонидан кўплаб касбий ахлоқ ва одоб қоидаларини бузилишини олдини олиш, журналист одоб ахлоқининг янги жиҳатларини ўрганиш тегишли амалий кўникмаларни ҳосил қилишга ёрдам беради.

5A220101-Журналистика (газета ва журналлар) магистратура мутахассислиги “Ахборот жамияти назарияси” фани таркибига “Ахборот жамияти маданиятининг муаммолари” номли бўлими мавжуд. Ушбу бўлим таркибига модулнинг “Журналистика – янги ёндашув ва маданиятларни акс эттирувчи концепциялар вектори сифатида”, “Журналистика ва маданиятлар идентификацияси”, “Журналистика ва маданий гибридлашув масалалари”, “Маданиятлараро коммуникацион жараёнларда ОАВнинг ўрни”, “Маданиятлараро коммуникация ва рақамли маданият” мавзуларини киритиш натижасида бўлим мазмунидаги масалалар кўлами анча кенгайтирилади ва уларни янада чуқурроқ ўрганиш имкони пайдо бўлади.

5A220102-Халқаро журналистика (фаолият турлари бўйича) магистратура мутахассислиги “Ахборот жамияти назарияси” фани таркибига “Журналистика – янги ёндашув ва маданиятларни акс эттирувчи концепциялар вектори сифатида”, “Журналистика ва маданиятлар идентификацияси”, “Журналистика ва маданий гибридлашув масалалари”, “Маданиятлараро коммуникацион жараёнларда ОАВнинг ўрни”, “Маданиятлараро коммуникация ва рақамли маданият” мавзуларини киритиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Audiovizual shıǵarmanı tayarlawshı, bul shıǵarmadan paydalanılǵanda, óz atı-familiyasın yamasa atamasın kórsetiwge yaki atı-familiyası yamasa ataması kórsetiliwin talap etiwge huqıqlı.

Enciklopediyalardan, enciklopediyalıq sózliklerden, ilimiy jumislardıń dáwirli hám dawamlı toplamlarınan, gazetalar, jurnallar hám basqa da dáwirli basılımlardan paydalanıwǵa bolǵan ayrıqsha huqıqlar olardı basıp shıǵarıwshıǵa tiyisli. Bunday basılımlardan hár qanday tárizde paydalanılǵanda basıp shıǵarıwshı óz atı-familiyasın yamasa atamasın kórsetiwge yaki atı-familiyası yamasa ataması kórsetiliwin talap etiwge huqıqlı.

18-statya. Avtordıń jeke múlklik emes huqıqları

Shıǵarmanıń avtorına tómendegi jeke múlklik emes huqıqlar tiyisli:

shıǵarmanıń avtorı dep moyınlanıw huqıqı (avtorlıq huqıqı);

shıǵarmadan avtordıń haqıqıy atı-familiyasın, laqabın kórsetken halda yamasa atı-familiyasın kórsetpesten yaǵnıy atı kórsetilmey paydalanıw yamasa paydalanıwǵa ruxsat beriw huqıqı (avtorlıq atı-familiyasına bolǵan huqıqı);

shıǵarmanı hár qanday formada járiyalaw yamasa járiyalawǵa ruxsat beriw huqıqı (járiyalawǵa bolǵan huqıqı), sonıń ishinde qaytarıp alıw huqıqı;

shıǵarmanı, sonıń ishinde onıń atamasın avtordıń namısı hám abıroyına zıyan keltiriv múmkin bolǵan hár qanday tárizde buzıp kórsetiliwine yamasa hár qanday basqa da usınday háreketlerden qorǵaw huqıqı (avtordıń abıroyın qorǵaw huqıqı).

Avtor shıǵarmanı járiyalaw haqqında aldın qabıl etken sheshiminen shıǵarmadan paydalanıw huqıqın alǵan shaxslarǵa olar usınday sheshimniń sebebinen kórgen záleldiń ornın, sonıń ishinde qoldan berilgen paydanı ótew shárti menen, bas tartıw huqıqına (shıǵarmanı shaqırıp alıw huqıqına) iye. Eger shıǵarma járiyalanǵan bolsa, avtor onı shaqırıp alǵanlıǵı haqqında kópshilikke málim etiwı shárt. Bunda ol shıǵarmanıń burın tayarlanǵan nusqalardıń óz esabınan aylanıstan alıp qoyıwǵa huqıqlı. Eger avtor menen dúzilgen shártnamada basqasha qaǵıyda názerde tutilǵan bolmasa, bul qaǵıydalar xızmet shıǵarmalarına qollanılmaydı.

Shıǵarmanı járiyalaw, kópshilik aldında atqarıw yamasa onnan basqasha tárizde paydalanıwda shıǵarmanıń ózine, atamasına hám avtordıń atı-familiyası kórsetiliwine qanday da bir ózgeris kirgiziwge tek ǵana avtordıń kelisimi menen jol qoyıladı.

Avtordıń kelisimisiz onıń shıǵarmasın illyustraciylar, sóz bası, sońǵı sóz, sholıwlar yamasa qanday da bir túsindirmeler menen basıp shıǵarıw qadaǵan etiledi. Avtordıń jeke múlklik emes huqıqları, onıń múlklik huqıqlarına qaramastan, oǵan tiyisli bolıp, shıǵarmadan paydalanıwǵa bolǵan ayrıqsha huqıqlar basqa shaxsqa ótkerilgen jaǵdayda da onıń ózinde saqlanıp qaladı.

Avtordıń óz jeke múlklik emes huqıqların ámelge asırıwdan bas tartıw haqqında qaysı bir shaxs penen kelisimi hám bul haqqındaǵı arzası óz-ózinen haqıqıy emes.

Кириш

Ушбу курс журналистиканинг глобал муаммоларини таҳлил этишга қаратилган. Бунда талабаларда журналистикага глобал форматда ёндашиш, асосий тамойиллар ва мавжуд амалиётга танқидий қарашни шакллантириш назарда тутилади. Шунингдек, талабаларни ўз маҳаллий ва маданий контекстини глобал журналистика нуктаи назардан баҳолай олиш имконияти билан таништиради.

Фаннинг мақсади ва вазифалари

Фаннинг асосий мақсади талабаларда ОАВда маданиятлараро муносабатларни ёритиш кўникмаларини шакллантиришга қаратилган.

Фаннинг вазифалари маданиятлараро журналистика ҳақида тушунчага эга бўлиш, журналистиканинг турли маданиятларни акс эттирувчи функциясини, ОАВ турли маданиятларнинг ўзига хослигини очиб берувчи инструмент сифатидаги фаолиятини ўрганиш, шунингдек, журналистиканинг маданий гибридлашувга муносабати масаласини очиб беришдаги ўрнини ўрганиш, ОАВни янги босқаришда маданиятлараро ранг-барангликни сақлаш ҳамда буни рақамли маданият даражасида кўра билиш кўникмасини шакллантиришдан иборат.

Фан бўйича талабаларнинг билимига, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

Ушбу дастур доирасида талаба:

- глобаллашув мазмуни, глобаллашув борасида журналистиканинг муҳим концепциялари ва назариялари, глобаллашув даврида ОАВ фаолиятининг ўзгариб бориши, турли миллий медиа тизимларнинг ўзаро фарқли жиҳатлари, ОАВ ва уни босқаришга оид қонунчилик меъёрлари, медиа-этика масалалари, минтақа ва жаҳон миқёсида журналистика таълими масалалари, ОАВга хусусий мулк сифатида эгалик қилиш, медиа соҳасида концентрациялашув, ОАВ имкониятларини кенгайтиришга ижтимоий ўзгаришлар таъсири, ОАВ минтақа тилларида фаолият юритишининг аҳамияти, янги турдаги ОАВ фаолияти ҳақида **тасаввурларга эга бўлиши керак;**

- глобаллашув моҳиятини, глобаллашув борасида журналистиканинг муҳим концепциялари ва назарияларини, глобаллашув даврида ОАВ фаолиятининг ўзгариб боришини, турли миллий медиа тизимларнинг ўзаро фарқли жиҳатларини, ОАВ босқаришга оид қонунчилик меъёрларини, медиа-этиканинг асосий қоидаларини, минтақа ва жаҳон миқёсидаги журналистика таълимининг асосий масалаларини, хусусий ОАВ фаолиятини, медиаларнинг концентрациялашувини, ОАВ имкониятларини кенгайтиришда ижтимоий ўзгаришлар имкониятини, минтақа тилларидаги ОАВ, янги турдаги ОАВ фаолиятини **билиши ва улардан фойдалана олиши керак;**

- глобаллашув қонуниятларини таҳлил қила олиш, глобаллашув борасида журналистика концепциялари ва назарияларини баҳолай олиш, глобаллашув даврида ОАВ фаолиятининг ўзгариб боришини таҳлил қила олиш, турли миллий медиа тизимларнинг фарқларини аниқлай олиш, ОАВни босқаришга оид қонунчилик меъёрларини қўллаш олиш, медиа-этиканинг асосий қоидаларини қўллаш олиш, минтақа ва жаҳон миқёсидаги журналистика таълимининг асосий масалаларини баҳолай олиш, хусусий ОАВда фаолият юрита олиш, медиаларнинг концентрациялашувини баҳолай олиш, ОАВ имкониятларини кенгайтиришда ижтимоий ўзгаришлар омилини қўллаш олиш, минтақа тилларидаги ОАВ, янги турдаги ОАВда фаолият юрита олиш **кўникмаларига эга бўлиши керак;**

- глобаллашув қонуниятларини қўллаш, глобаллашув борасида журналистика концепциялари ва назарияларини амалиётда қўллаш, глобаллашув даврида ОАВ фаолиятининг ўзгариб боришини таҳлил этиш, турли миллий медиа тизимларнинг фарқларини қўллаш, ОАВ босқаришга оид қонунчилик меъёрларини қўллаш, медиа-этиканинг асосий қоидаларидан фойдаланиш, минтақа ва жаҳон миқёсидаги журналистика таълимининг муҳим масалалари ечимини топиш, хусусий ОАВда фаолият юритиш, ОАВ имкониятларини кенгайтиришда

13-statya. Dórendi shıǵarmaǵa bolǵan avtorlıq huqıq

Dórendi shıǵarma avtorına ilim, ádebiyat hám kórkem óner shıǵarmasınıń usı avtor tárepinen ámelge asırılǵan qayta islewge bolǵan avtorlıq huqıqı tiyisli bolıp tabıladı.

Dórendi shıǵarmanıń avtorı qayta islingen shıǵarmanıń avtorınıń huqıqların moyınlaǵan jaǵdayda, ózi dóretken shıǵarmaǵa avtorlıq huqıqınan paydalanadı.

Dórendi shıǵarma avtorınıń avtorlıq huqıqı qayta islewge tiykar bolǵan shıǵarmanı basqa shaxslar da ózleri qayta islewine tosǵınlıq ete almaydı.

14-statya. Jıyındı shıǵarmaǵa bolǵan avtorlıq huqıq

Jıyındı shıǵarmanıń avtorına (dúziwshisine) dóretiwshilik miynet nátiyjesi bolǵan, usı avtor tárepinen ámelge asırılǵan, materiallardı tańlap alıw yamasa jaylastırwǵa bolǵan avtorlıq huqıqı tiyisli.

Dúziwshi jıyındı shıǵarmaǵa kirgizilgen shıǵarmalardan hár biriniń avtorınıń huqıqların tán alǵan hám saqlaǵan jaǵdayda, avtorlıq huqıqtan paydalanadı.

Eger avtorlıq shártnamasında basqasha qaǵıyda názerde tutılǵan bolmasa, jıyındı shıǵarmaǵa kirgizilgen shıǵarmalardıń avtorları óz shıǵarmalarınan paydalanıwǵa bolǵan tolıq huqıqların jıyındı shıǵarmadan baylanıssız saqlap qaladı.

Dúziwshiniń avtorlıq huqıqı basqa shaxslardıń óz jıyındı shıǵarmaların dóretiw ushın usı materiallardı gárezsiz ráwishte tańlap alıwına yamasa jaylastırwına tosǵınlıq ete almaydı.

15-statya. Audiovizual shıǵarmaǵa bolǵan avtorlıq huqıq

Audiovizual shıǵarmanıń avtorı (birgeliktegi avtorları) tómendegilerden ibarat: saxnalastırwshı rejıssyor;

scenariy avtorı;

belgili bir audiovizual shıǵarma ushın arnap dóretilgen tekstli yamasa tekstsiz muzıkalı shıǵarmanıń avtorı;

saxnalastırwshı operator;

saxnalastırwshı xudojnik.

Ataması yamasa atı-familiyası tayarlawshı sıpatında shıǵarmanıń túp nusqasında yamasa nusqasında kórsetilgen yuridikalıq yaqi fizikalıq shaxs, eger basqasha jaǵday dáliyellenen bolmasa, usı audiovizual shıǵarmanı tayarlawshı dep tán alınadı.

Audiovizual shıǵarma kópshilik aldında atqarılǵan jaǵdayda, sazlı shıǵarma (tekstli yamasa tekstsiz) avtorı óz sazlı shıǵarmasınıń kópshilik aldında atqarılǵanlıǵı ushın haqı alıw huqıqın saqlap qaladı.

16-statya. Intervyu avtorları

Intervyuge bolǵan avtorlıq huqıq intervyu bergен shaxsqa hám intervyudi alǵan shaxsqa, eger olardıń arasındaǵı kelisimde basqasha qaǵıyda názerde tutılǵan bolmasa, birgeliktegi avtorlar sıpatında tiyisli boladı.

Intervyudan paydalanıwǵa tek ǵana intervyu bergен shaxstıń kelisimi menen jol qoyıladı.

17-statya. Shıǵarmalardıń dóretiliwın shólkemlestiriwshi shaxslardıń huqıqları

Shıǵarmalardıń dóretiliwın shólkemlestiriwshi shaxslar (audiovizual shıǵarmalardı tayarlawshılar, enciklopediyalardı basıp shıǵarıwshılar, prodyuserlar h.t.b.) tiyisli shıǵarmalardıń avtorları dep tán alınbaydı. Biraq usı Nızamda yamasa basqa da nızamlarda názerde tutılǵan jaǵdaylarda, bunday shaxslar usınday shıǵarmalardan paydalanıwda ayırıqsha huqıqlarǵa iye boladı.

ижтимоий ўзгаришлар омилини қўллаш, минтақа тилларидаги ОАВ, янги турдаги ОАВда фаолият юритиш *малакаларига эга бўлиши керак*.

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жихатдан узвийлиги

“Глобал журналистика” фани умумкасбий фан ҳисобланади. Мазкур дастурни амалга ошириш ЎзМУ ўқув режасида режалаштирилган умумкасбий (масс-медиага кириш, замонавий журналистика назарияси ва усуллари, онлайн журналистика, медиаинтисод ва менежмент), танлов (янги Интернет технологиялари ва замонавий таҳдидлар) ва ихтисослик (мультимедиа журналистикаси) фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлиш талаб этилади (ЎзДЖТУ халқаро журналистика ва ҚҚДУ журналистика бўлими ўқув режаларидаги тегишли умумкасбий, танлов ва ихтисослик фанлари ҳисобга олинади).

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни

“Глобал журналистика” фани журналистларнинг глобаллашув жараёнларини идрок этган ҳолда фаолият юритиши, уларнинг натижаларини касбий фаолиятга татбиқ этиши, турли мулкчилик шаклидаги ОАВда ишлаши масалаларида талабаларда зарур кўникма ва малакаларни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади. Шу боис ушбу курс ОАВ соҳасининг ажралмас бўғини ҳисобланади.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талаба “Глобал журналистика” фанини ўзлаштириши учун инновацион усулларидан фойдаланиши, янги педагогик, ахборот ва Интернет технологияларни татбиқ қилиши муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда ўқув-услубий таъминот (дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, модуль топшириқлари, таркатма материаллар, мультимедиа воситалари)дан фойдаланиш тавсия этилади. Маъруза ва амалий машғулотларда турли усул ва воситалардан, хусусан, баҳс- мунозара, лойиҳа тузиш, ролли ва дидактик ўйинлар, кейс-стади, кичик гуруҳларда ишлаш, тақдимот ўтказиш, шунингдек, компьютер дастурларидан, Интернет тизимларидан фойдаланиш кўзда тутилади.

Асосий қисм

Фаннинг назарий машғулотлари мазмуни.

“Глобал журналистика” фанининг мазмуни, предмети ва методи

Фаннинг мазмуни. Глобал журналистикани ўрганиш зарурати. Глобал журналистиканинг муҳим масалалари. Фаннинг предмети ва объекти. Фаннинг методи ва унинг элементлари. “Глобал журналистика” фанида хусусий методларнинг қўлланиши.

Глобаллашув ва ОАВ

Глобаллашув чегаралари. Глобаллашувнинг ОАВга таъсири. Глобал коммуникация контексти. Глобаллашувнинг истиқболи. ОАВ ва ижтимоий тармоқларнинг локал, минтақавий ва глобал мазмуни, уларнинг ўз аудиторияси ва эгалари билан муносабати.

Медиа тизимларнинг қиёсий таҳлили

Медиатизимларнинг тарихи ва контексти. Медиаларининг турли кўринишларининг демографияси (радио, телевидение, газеталар, рақамли медиалар ва ҳ.к.). Медиаларнинг институционал тузилмалари. Медиа аудитория. Медиаларнинг глобал бошқаруви. Халқаро ташкилотлар. Маҳаллий ахборот бозорида глобал янгиликларнинг вазифалари, уларни минтақа хусусиятларидан келиб чиқиб саралашнинг аҳамияти.

ОАВни бошқаришга оид қонунчилик

Сўз эркинлиги ва ахборот олиш ҳуқуқи. Унинг конституциявий асослари. Сўз ва ахборот эркинлигини таъминлашда давлат, матбуот институтлари ва фуқаролик жамиятининг ўрни. Медиаконунчиликнинг малакат тарихидаги ўрни. Медиаларда кўчирмачилик ва қароқчилик, тухмат ва диффамация масалалари.

Joybar tiykarında rásmiy hújjet, nishan yamasa belgi tayarlaw paytında rásmiy hújjet, nishan yamasa belgini tayarlap atırǵan uyımnın qálewı boyınsha joybarǵa ózgerisler hám qosımshalar kirgiziliwi múmkin.

Wákillikli uyım joybar tiykarındaǵı rásmiy hújjet, nishan yamasa belgini qabıl etkennen (tastıyıqlaǵannan) keyin usı rásmiy hújjet, nishan yamasa belgiden joybardı islep shıqqan shaxstın atı, familiyasın kórsetpegen halda paydalanıladı.

10-statya. Avtorlıq huqıqtın júzege keliwi. Avtorlıq prezumpciyası

Ilim, ádebiyat hám kórkem óner shıǵarmasına avtorlıq huqıq onı dóretiw faktı boyınsha júzege keledi. Avtorlıq huqıqtın júzege keliwi hám ámelge asırılıwı ushın shıǵarmanı dizimnen ótkeriw yamasa qanday da bir basqa rásmiyshilikke boysınıw talap etilmeydi.

Shıǵarmanıń túp nusqasında yamasa nusqasında avtor sıpatında kórsetilgen shaxs, eger basqasha jaǵday dáliyllenbegen bolsa, shıǵarmanıń avtorı bolıp esaplanadı.

Shıǵarma atı kórsetilmey yamasa laqap penen járiyalanǵan jaǵdayda (avtorđın laqabı onıń kim ekenligine gúman qaldırmaytuǵın jaǵdaylar buǵan kirmeydi), shıǵarmanı járiyalanǵan, shıǵarmada atı-familiyası yamasa ataması kórsetilgen basıp shıǵarıwshı, eger basqa dáliyler bolmasa, avtorđın wákili bolıp esaplanadı hám avtorđın huqıqların qorǵaw jáne olardıń ámelge asırıwdı támiyinlew huqıqına iye. Bul qaǵıyda bunday shıǵarmanıń avtorı óz shaxsın járiyalanǵanǵa shekem hám óziniń avtor ekenligin málim etkenge shekem hárekette boladı.

11-statya. Avtorlıq huqıqtın qorǵaw belgileri

Ayrıqsha avtorlıq huqıqlar iyesi óz huqıqlarınan xabardar etiw ushın avtorlıq huqıqtın qorǵaw belgisinen paydalanıwı múmkin bolıp, bul belgi shıǵarmanıń hár bir nusqasına qoyıladı hám tómendegi úsh elementten ibarat boladı:

aylana ishindegi latinsha «S» háribi;

ayrıqsha avtorlıq huqıqlar iyesiniń atı-familiyası (ataması); shıǵarma birinshi márte járiyalanǵan jıl.

Avtorlıq huqıqtın qorǵaw belgisinde kórsetilgen shaxs, eger basqasha jaǵday dáliylingen bolmasa, ayrıqsha avtorlıq huqıqlar iyesi bolıp esaplanadı.

12-statya. Birgeliktegi avtorlıq

Eki yamasa onnan da artıq fizikalıq shaxslardıń birgeliktegi dóretiwshilik miyneti nátiyjesinde jaratılǵan shıǵarmaǵa bolǵan avtorlıq huqıq, usı shıǵarma bólinbeytuǵın bir tutas yamasa hár biri de óz aldına mazmunǵa iye bólimlerden ibarat bolıwına qaramastan, birgeliktegi avtorlarǵa birgelikte tiyisli boladı.

Eger shıǵarmanıń belgili bir bóleginen onıń basqa bóleklerine baylanıslı bolmaǵan halda paydalanıw múmkin bolsa, ol ózi aldına mazmunǵa iye bolǵan bólim dep tán alınadı.

Birgeliktegi avtorlardıń hár biri, eger olardıń arasındaǵı kelisimde basqasha qaǵıyda názerde tutılǵan bolmasa, shıǵarmanıń ózi dóretken, óz aldına mazmunǵa iye bolǵan bóleginen óz qálegeninshe paydalanıwǵa haqılı.

Birgeliktegi avtorlar arasındaǵı qatnasıqlar, ádette, kelisim tiykarında belgilenedi. Bunday kelisim bolmaǵan jaǵdayda shıǵarmaǵa bolǵan avtorlıq huqıq barlıq avtorlar tárepinen birgelikte ámelge asırılıdı, al avtorlıq haqı olardıń arasında teń bólistiriledi.

Eger birgeliktegi avtorlardıń shıǵarması bólinbeytuǵın bir tutas bolsa, shıǵarmadan paydalanıwdı jeterli tiykarlar bolmastan qadaǵan etiwge birgeliktegi avtorlardan hesh biri haqılı emes.

reñli súwretlew, skulptura, grafika, dizayn shıǵarmaları hám basqa da súwretlew kórkem óneri shıǵarmaları;

dekorativ – ámeliy hám saxna bezewi óneri shıǵarmaları;

arxitektura, qala qurılısı hám baǵ-park dóretiw kórkem óneri shıǵarmaları;

fotografiya shıǵarmaları hám fotografiyaǵa uqsas usıllarda dóretilgen shıǵarmalar;

geografiya, geologiya kartaları hám basqa da kartalar, geografiya, topografiya hám basqa da pánlerge tiyisli jobalar, eskizler hám shıǵarmalar;

barlıq túrdegi EEM ushın baǵdarlamalar, sonıń ishinde hár qanday baǵdarlama dúziw tilinde hám hár qanday formada, sonıń ishinde baslanǵısh tekst hám obekt kodında táriyplenıwı múmkin bolǵan ámeliy baǵdarlamalar hám operaciya sistemaları;

usı Nızamnıń 5-shi statyasında belgilengen talaplarǵa juwap beretuǵın basqa da shıǵarmalar.

7-statya. Avtorlıq huqıqı obektleri bolıp esaplanatuǵın shıǵarmanıń bólekleri, dórendi hám toplam shıǵarmalar

Usı Nızamnıń 5-statyasında belgilengen talaplarǵa juwap beretuǵın: shıǵarmanıń óz aldına paydalanılıwı múmkin bolǵan bólekleri (sonıń ishinde onıń ataması);

dórendi shıǵarmalar (awdarmalar, qayta islengen shıǵarmalar, annotaciyalar, referatlar, juwmaqlar, sholiwlar, inscenirovkalar, aranjirovkalar, ápiwayılastırılǵan hám ilimiy, ádebiy jáne kórkem óner shıǵarmalarınıń basqa da qayta islengen túrleri);

toplamlar (enciklopediyalar, antologiyalar, maǵlıwmatlar bazaları) hám materiallardıń tańlanıwı yamasa jaylastırılıwına qaray dóretiwshilik miynet nátiyjesi bolǵan basqa da jámlengen shıǵarmalar avtorlıq huqıq obektleri bolıp esaplanadı;

dórendi hám toplanǵan shıǵarmalar, olardıń jaratılıwı ushın tiykar bolǵan yamasa olardıń quramına kirgen shıǵarmalar avtorlıq huqıq obektleri bolıwı yamasa bolmawına qaramastan, avtorlıq huqıq penen qorǵaladı.

8-statya. Avtorlıq huqıq obektleri bolıp esaplanbaytuǵın materiallar

Tómendegiler avtorlıq huqıq obektleri bolmaydı:

rásmiy hújjetler (nızamlar, qararlar, sheshimler hám usıǵan uqsaslar) sonday-aq olardıń rásmiy awdarmaları;

rásmiy nıshanlar hám belgiler (bayraqlar, gerbler, ordenler, aqsha belgileri hám t.b.);

xalıq dóretiwshiligi shıǵarmaları;

ápiwayı baspasóz maǵlıwmatı túrindegi kúndelikli jańalıqlarǵa baylanıslı yamasa aǵımdaǵı waqıyalar haqqındaǵı xabarlar;

adamnıń tikkeley individual shıǵarma dóretiwge qaratılǵan dóretiwshilik jumısı qatnasıǵısız, belgili bir túrdegi óndiris ushın arnalǵan texnikalıq qurallar járdeminde alınǵan nátiyjeler.

9-statya. Rásmiy hújjetler, nıshanlar hám belgilerdiń joybarlarına bolǵan huqıqlar

Rásmiy hújjet, nıshan yamasa belginiń joybarına bolǵan avtorlıq huqıq joybardı dóretken (islep shıqqan) shaxsqa tiyisli boladı.

Rásmiy hújjet, nıshan yamasa belginiń joybarın islep shıqqan shaxs, eger bunday joybardı islep shıǵıw haqqında tapsırma bergен uyım tárepinen qadaǵan etilgen bolmasa, ózi dóretken joybardı járiyalaw huqıqına iye. Joybardı járiyalawda onı islep shıqqan shaxs óziniń atın, familiyasın kórsetiwge haqlı.

Wákillikli uyım rásmiy hújjet tayarlaw ushın rásmiy hújjet, nıshan yamasa belginiń joybarınan, eger joybar onı islep shıqqan shaxs tárepinen járiyalanǵan yamasa tiyisli uyımǵa jiberilgen bolsa, usı shaxstıń kelisimisiz paydalanıwı múmkin.

Медиа-этика

Медиаэтика мохияти. Медиаэтика ва ахборотнинг анонимлиги, конфиденциаллиги, ахборотни сир сақлаш масалалари. Медиаэтиканинг ижтимоий векторлари. ОАВда инсонларнинг шахсий ҳаёти, аёллар масаласи, жиноят ва фавқулодда вазиятларни, диний таъкиб ва бошқа нозик масалаларни ёритишда одоб-ахлоқ жиҳатлари.

Медиа соҳасидаги ташаббуслар

Глобал янгиликларнинг хилма-хиллиги. Янги ахборот коммуникацион тартиб мазмуни ва унинг татбиқ этилишидан сўнг глобал миқёсдаги медиалардаги вазият. Маданий империализм ва маданий гибридлашув жараёнлари.

Глобаллашув масалаларининг ОАВда ёритилиши

Глобаллашув феномени. Глобал ва маҳаллий медиаларнинг мавзули-муаммоли йўналишлари. Медиаларда ихтисослашув масаласи. ОАВда дин ва глобал минтақалар масаласи талқини. Медиаларда инсон ҳуқуқлари ва фуқаролик жамияти чиқишларининг ёритилиши. ОАВда уруш ва терроризм мавзуси. Глобал миграция ва унинг оқибатлари ОАВ нигоҳида. Фуқаролик жамияти, ижтимоий фаоллик ва фуқаролик журналистикаси.

ОАВ учун материаллар тайёрлаш

Глобаллашув масалалари бўйича минтақа ОАВ учун материал тайёрлаш методикаси. Ушбу йўналишда интервью ўтказиш. Глобаллашув жараёнларига оид янгиликларни тайёрлаш.

Журналистика таълими масалалари

Минтақада журналистика таълими ҳолати ва унинг парадигмаларини ривожлантириш. Журналистика таълимининг глобал миқёсдаги мавқеси.

ОАВда мулкчилик муносабатлари ва мулкнинг концентрациялашуви

Ноширлик ишинининг конвергентлиги. Бозор иқтисодиёти янгиликларига зид маркетинг, пули тўланган янгиликлар. Трансмиллий медиакорпорациялар. Медиаларда реклама ва жамоатчилик билан алоқалар. Глобал журналистиканинг сиёсий иқтисоди: медиамулкчилик ва концентрациялашув.

ОАВ ваколатлари ва ижтимоий ўзгаришлар

Нодавлат нотижорат ташкилотлар ва фуқаролар уюшмалари. Медиалар ижтимоий ўзгаришлар ва ваколатлар доирасида. Жамоатчилик медиаларининг аҳамияти.

Минтақа тилларидаги ОАВ

Минтақага мансуб ОАВ фаолияти. Инглиз тили глобал медиаларда ошкоралик тили сифатида.

Янги ОАВ

Интернет фаолиятини мувофиқлаштириш. Блоглар, Интернет энциклопедиялари, маълумотномалари ва подкастлар. Аудиторияни тадқиқ этиш. Ижтимоий тармоқлар фаолияти.

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича тавсиялар

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда талабалар асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини амалий масалалар ечиш орқали янада бойитадилар. Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмалари асосида талабалар билимларини мустаҳкамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш орқали талабалар билимини ошириш ва бошқалар тавсия этилади.

Бундан ташқари, амалий машғулотларда глобаллашув шароитида глобал ва маҳаллий ОАВ фаолиятини ўрганиш, уларнинг мавзу қўламларини таҳлил қилиш асосида амалий

кўникмалар ҳосил қилиш ҳамда ўзлаштирилган билимлар асосида ижодий материал тайёрлаш ва муҳокама қилиш кўзда тутилган.

Амалий машғулотларнинг тахминий рўйхати

1. Глобаллашувнинг ОАВга таъсири. Глобал коммуникация контексти. Глобаллашувнинг истикболи. ОАВ ва ижтимоий тармоқларнинг локал, минтақавий ва глобал мазмуни, уларнинг ўз аудиторияси ва эгалари билан муносабати.
2. Медиалар турли кўринишларининг демографияси (радио, телевидение, газеталар, рақамли медиалар ва ҳ.к.). Медиаларнинг институционал тузилмалари. Медиа аудитория.
3. Сўз эркинлиги ва ахборот олиш ҳуқуқи. Унинг конституциявий асослари. Сўз ва ахборот эркинлигини таъминлашда давлат, матбуот институтлари ва фуқаролик жамиятининг ўрни. Медиаларда кўчирмачилик ва қароқчилик, тухмат ва диффамация масалалари.
4. Медиаэтика ва ахборотнинг анонимлиги, конфиденциаллиги, ахборотни сир сақлаш масалалари. ОАВда инсонларнинг шахсий ҳаёти, аёллар масаласи, жиноят ва фавқулодда вазиятлар, диний таъқиб ва бошқа нозик масалалар ёритилишида одоб–ахлоқи.
5. Янги ахборот коммуникацион тартиб мазмуни ва уни татбиқ этишдан сўнг глобал миқёсдаги медиалардаги вазият.
6. Глобаллашув феномени. Глобал ва маҳаллий медиаларнинг мавзули-муаммоли йўналишлари. Медиаларда ихтисослашув масаласи.
7. ОАВда дин ва глобал минтақалар масаласи талқини. Медиаларда инсон ҳуқуқлари ва фуқаролик жамияти чиқишларининг ёритилиши.
8. ОАВда уруш ва терроризм мавзуси. Глобал миграция ва унинг оқибатлари ОАВ нигоҳида.
9. Фуқаролик жамияти, ижтимоий фаоллик ва фуқаролик журналистикаси.
10. Глобаллашув масалалари бўйича минтақа ОАВ учун материал тайёрлаш методикаси.
11. Минтақада журналистика таълими ҳолати ва унинг парадигмаларини ривожлантириш.
12. Ноширлик ишинининг конвергентлиги. Трансмиллий медиакорпорациялар. Медиаларда реклама ва жамоатчилик билан алоқалар. Глобал журналистиканинг сиёсий иқтисоди: медиамулкчилик ва концентрациялашув.
13. Нодавлат нотижорат ташкилотлар ва фуқаролар уюшмалари. Жамоатчилик медиаларининг аҳамияти.
14. Минтақага мансуб ОАВ фаолияти.
15. Блоглар, Интернет энциклопедиялари, маълумотномалари ва подкастлар.
16. Ижтимоий тармоқлар фаолияти.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан талаба 8-9 тасини ўзлаштириши шарт. Улардан амалий машғулотлар учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Мустақил таълимнинг шакли ва мазмуни

Мустақил ишни ташкил этишда унга мўлжалланган ҳар бир бўлим бўйича адабиётлар талаба томонидан ўрганилиши, мустақил иш учун мўлжалланган назарий ва амалий билим мавзуларини ўзлаштириши, ҳар бир бўлим бўйича берилган топшириқларнинг талаба томонидан бажарилиши талаб қилинади. Жараён ўқитувчи томонидан узлуксиз назорат қилинади.

Мустақил таълим қуйидаги шаклларда ташкил этилади:

- мавзуларни норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- мавзулар бўйича реферат тайёрлаш;
- семинар ва амалий машғулотларга тайёргарлик кўриш;
- матбуот материаллари билан ишлаш, уларни таҳлил қилиш, шарҳлаш;
- фан доирасида ўз ижодий чиқишларини тайёрлаш;
- илмий мақола ва тезисларни тайёрлаш;
- фаннинг долзарб муаммоларини қамраб олувчи лойиҳалар тайёрлаш;
- назарий билимларни амалиётда қўллаш;

ҳуқуқ иyesi – авторлиқ ҳуқуққа қатнашли автор ямаса онин миyrасxorлари, турлес ҳуқуқларга қатнашли атқариwshi ямаса онин миyrасxorлари, fonogrammani тayarlawshi, efir yaki kabel арқали кórsetiw ямаса esittiriw beriwshi shólkem, sonday-aq shártnamada ямаса usi Nízamda názerde tutilgan басқа tiykar бойинsha shıgarmalardan yaki турлес ҳуқуқлар obektlerinen paydalanıw ҳуқуқın алған басқа da yuridikalıq yaki fizikalıq shaxslar.

II бap. Avtorlıq ҳуқуқ

4-statya. Avtorlıq ҳуқуқтın háreket etiw salası

Usı Nízamga muwapıq avtorlıq ҳуқуқ:

Wózbekstan Respublikası puqaraları bolgan ямаса Qaraqalpaqstan Respublikası aymagında тураqlı jasaw ornına iye bolgan avtorlardın yaki avtorlıq ҳуқуқтın басқа da dáslepki iyelik etiwshileriniń shıgarmalarına;

avtorlardın puqaralıgı hám тураqlı jasaw ornına qaramastan, Ózbekstan Respublikası hám Qaraqalpaqstan Respublikasında birinshi márte járiyalangan shıgarmalarğa;

Wózbekstan Respublikasınıń xalıqaralıq shártnamalarına muwapıq, Qaraqalpaqstan Respublikasında qorǵalatuǵın shıgarmalarğa taraladı.

Eger shıgarma Ózbekstan Respublikası aymagınan tısqarında birinshi márte járiyalangan sáneden soń otız kún ishinde Qaraqalpaqstan Respublikası aymagında járiyalangan bolsa, Qaraqalpaqstan Respublikasında da birinshi márte járiyalangan dep esaplanadı.

Wózbekstan Respublikasınıń xalıq aralıq shártnamalarına muwapıq, shıgarmaǵa Qaraqalpaqstan Respublikası aymagında qorǵaw berilgen jaǵdayda, eger avtor avtorlıq ҳуқуқın alıw ushın tiykar bolıp xızmet etken yuridikalıq fakt qaysı mámlekettiń aymagında júzege kelgen bolsa, usı mámlekettiń nızamı menen anıqlanadı.

5-statya. Avtorlıq ҳуқуқ obekti

Avtorlıq ҳуқуқ dóretiwshilik jumıs nátiyjesi bolgan ilim, ádebiyat hám kórkem- óner shıgarmalarına qatnaslı, olardıń maqseti hám qádir qımbatına, sonday-aq bildiriw usılına qaramastan taraladı.

Avtorlıq ҳуқуқ tómendegi, qaysı bir obektivlik formada, járiyalangan, sonday-aq, járiyalanbaǵan shıgarmalarğa da taraladı:

jazba (qoljazba, mashinkalanǵan jazıw, notalı jazıw hám taǵı basqalar; awızeki (kópshilik aldında sóylew, kópshilik aldında atqarıw hám taǵı basqalar); sesli ямаса video jazıw (mexanikalıq, magnitli, cifralı, optikalıq hám taǵı basqalar); súwretlew (súwret, eskiz, kartina, joba, sızılma, kino-tele, video, ямаса fotokadr hám taǵı basqalar);

kólemli-keńislik (skulptura, model, maket, qurılma h.t.b.); басқа formalarda.

Avtorlıq ҳуқуқ ideyalar, principler, metodlar, processler, sistemalar, usillar ямаса koncepciyalarğa emes, al táriyplew formasına taraladı.

6-statya. Avtorlıq ҳуқуқ obektleri bolgan shıgarmalar

Tómendegiler avtorlıq ҳуқуқ obektleri bolıp tabıladı:

ádebiy shıgarmalar (ádebiy-kórkem, ilimiy, oqıw, publicistikalıq hám басқа da shıgarmalar);

drama hám scenariy shıgarmaları;

tekstli ямаса tekstsiz muzikalı shıgarmalar;

sazlı dramalıq shıgarmalar;

xoreografiya shıgarmaları hám pantomimalar;

audiovizual shıgarmalar;

járдемінде, көпшілік үшін ашық орында ямаса бір шаһарақ ағзалары болмаған шахслардың кең дөгерігі жамленген орында еситип һәм (ямаса) көрип қабил етиү үшін жеткеріү;

prokatqa beriw – шығармалардың түп нұсқасын ямаса нұсқаларын яки түрлес һуқықлар обектлерин дәрәмәт алыү мақсетинде вақытша пайдаланыү үшін беріү;

reprografikalıq tákirarlaw – фото көшirmesin алыү жолы менен ямаса басқа да техникәлиқ қураллар жәрдемінде jazba һәм басқа да шығармалардың түп нұсқаларын яки олардың көшirmelerin bir ямаса onnan da көп нұсқада, һәр қандай өлшемде һәм formada факсимил tákirarlaw, súwretlew көркем өнер шығармалары репродукцияларын баспахана усулларын пайдаланып таярлау жағдайлары буған кирмейди. Reprografikalıq tákirarlaw usı көшirmelerди cifralı түрде saqlaw яки көbeytiwdi өз ishine алмайди, reprografikalıq tákirarlaw ushın пайдаланылатуғын техникәлиқ қураллардың өзине тән өзгешелikleri менен baylanıslı турақлы көшirme нұсқалар жаратыү жағдайлары буған кирмейди;

retranslyaciya – efir ямаса kabel арқалы көрsetiw яки esittiriw beriwshi bir shólkemniń көрsetiw ямаса esittiriwın efir яки kabel арқалы көрsetiw ямаса esittiriw beriwshi басқа shólkem tárepinen bir waqıtta efirge beriw ямаса kabel арқалы jiberiw;

tákirarlaw – шығармалардың ямаса түрлес һуқықлар обектлериниң яки олардан bir bóleginiń һәр қандай usılda һәм һәр қандай materiallıq formada bir ямаса onnan da көп нұсқаларын таярлау, sonıń ishinde eki ólshemli shıgarmanıń bir ямаса onnan da көп нұсқаларын úsh ólshemde һәм úsh ólshemli shıgarmanıń bir ямаса onnan da көп нұсқаларын eki ólshemde таярлау, EEM һәм басқа да электрон қурılmалар yadına jazıp alıw;

fonogramma – qaysı bir atqarıwdıń, басқа да seslerdiń һәр қандай tek ғана sesli jazıwı, audiovizual shıgarmaға kirgizilgen sesli jazıw буған jatpaydı;

fonogrammanıń nusqası – һәр қандай materiallıq denedegi, fonogrammadan tikkeley ямаса басқаша tárizde таярланған һәм usı fonogrammada jazılған seslerdiń һámmesin яки bir bólegin өз ishine qamtıған fonogrammanıń көshirmesi;

fonogrammanı tayarlawshi – atqarıwdıń ямаса басқа seslerdiń birinshi sesli jazıwı ushın inta һәм juwapkershilikti өз moyına алған yuridikalıq ямаса fizikalıq шахs;

xalıq dóretiwshiligi shıgarmaları – anıq avtorı bolmaған ertekler, qosıqlar, ayaq oynlar, dekorativ-ámeliy көркем өнер shıgarmaları jáne көркем һәм һáweskerlik xalıq dóretiwshiliginiń басқа da nátiyjeleri;

járıyalaw – shıgarmanıń, atqarıw jazıwınıń ямаса fonogrammanıń өзgesheliginen kelip shıgıp, көпshiliktiń aqılға uғras talapların qanaatlandıırıw ushın jeterli muǵdarda shıgarmanıń, atqarıw jazıwınıń ямаса fonogrammanıń нұсқаларын shıgarma avtorınıń, atqarıwshınıń ямаса fonogrammanı tayarlawshınıń kelisimi менен aylanısqa shıgarıw;

efirge beriw – shıgarmalardı ямаса түрлес һуқықлар обектлерин radio ямаса televidenie, sonıń ishinde jasalma joldaslar (kabel televideniesi буған кирмейди) арқалы beriw járdeminde һámmeniń dıqqatı ushın jiberiw. Shıgarmalardı ямаса түрлес һуқықлар обектлерин jasalma joldas арқалы efirge beriw degende signallardı jerdegi stancyadan jasalma joldasqa qabil etiw һәм jasalma joldastan signallardı jiberiw túsiniledi, олардың járdeminde shıgarma ямаса түрлес һуқықлар обектleri, оларды көпshilik ámelde qabil etiwı – etpewine qaramastan, һámmeniń dıqqatına jetkeriliwi múmkin;

efir ямаса kabel арқалы көрsetiw ямаса esittiriw beriwshi shólkem – efirge beriw ямаса kabel арқалы jiberiw ushın inta һәм juwapkershilikti өз moyına алған һәм оларды belgilengen táriptе ámelge asırıwshi шахs;

efir ямаса kabel арқалы көрsetiw яки esittiriw beriwshi shólkemniń көрsetiwi ямаса esittiriwi – efir ямаса kabel арқалы көрsetiw яки esittiriw beriwshi shólkemniń ózi tárepinen, sonday-aq onıń buyırtpası boyınsha һәм onıń qarjıları esabınan басқа shólkem tárepinen dóretilgen көрsetiw ямаса esittiriw;

- амәлиәтдаги мавжуд муаммоларнинг ечимини топиш;
- ўрганилаётган мавзу бўйича асосий илмий адабиётларга аннотация ёзиш ва бошқалар.

Таълим жараёнида инновацион технологияларни, ўқитишнинг интерфаол усулларини қўллаш талаба томондан мустақил танланади. Талабаларнинг мустақил таълимини ташкил этиш тизимли тарзда, яъни узлуксиз ва узвий равишда амалга оширилади. Талаба олган назарий билимини мустақамлаш, шу билан бирга навбатдаги янги мавзуни пухта ўзлаштириши учун мустақил равишда тайёргарлик кўриши керак.

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулари

1. Фаннинг барча мавзулари бўйича ўқув адабиётларини ўганиш. Амәлий машғулотларга тайёрланиш.
2. Глобаллашувнинг ОАВга таъсири. ОАВ ва ижтимоий тармоқларнинг локал, минтақавий ва глобал мазмуни, уларнинг ўз аудиторияси ва эгалари билан муносабати.
3. Медиалар турли кўринишларининг демографияси (радио, телевидение, газеталар, рақамли медиалар ва х.к.). Медиаларнинг институционал тузилмалари. Медиааудитория.
4. Сўз эркилиги ва ахборот олиш ҳуқуқи. Унинг конституциявий асослари. Сўз ва ахборот эркилигини таъминлашда давлат, матбуот институтлари ва фуқаролик жамиятининг ўрни. Медиаларда кўчирмачилик ва қароқчилик, тухмат ва дифамация масалалари.
5. Медиәтика ва ахборотнинг анонимлиги, конфиденциаллиги, ахборотни сир сақлаш масалалари. ОАВда инсонларнинг шахсий ҳаёти, аёллар масаласи, жиноят ва фавқулудда вазиятлар, диний таъқиб ва бошқа нозик масалалар ёритилишида одоб–ахлоқи.
6. Янги ахборот коммуникацион тартиб мазмуни ва уни татбиқ этишдан сўнг глобал миқёсдаги медиалардаги вазият.
7. Глобаллашув феномени. Глобал ва маҳаллий медиаларнинг мавзули-муаммоли йўналишлари. Медиаларда ихтисослашув масаласи.
8. ОАВда дин ва глобал минтақалар масаласи талқини. Медиаларда инсон ҳуқуқлари ва фуқаролик жамияти чиқишларининг ёритилиши.
9. ОАВда уруш ва терроризм мавзуси. Глобал миграция ва унинг оқибатлари ОАВ нигоҳида.
10. Фуқаролик жамияти, ижтимоий фаоллик ва фуқаролик журналистикаси.
11. Глобаллашув масалалари бўйича минтақа ОАВ учун материал тайёрлаш методикаси.
12. Минтақада журналистика таълими ҳолати ва унинг парадигмаларини ривожлантириш.
13. Ноширлик ишинининг конвергентлиги. Трансмиллий медиакорпорациялар. Медиаларда реклама ва жамоатчилик билан алоқалар. Глобал журналистиканинг сиёсий иқтисоди: медиамулкчилик ва концентрациялашув.
14. Нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролар уюшмалари. Жамоатчилик медиаларининг аҳамияти.
15. Минтақага мансуб ОАВ фаолияти.
16. Блоглар, Интернет энциклопедиялари, маълумотномалари ва подкастлар. Ижтимоий тармоқлар фаолияти.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан мустақил таълим учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Тавсия этилаётган адабиётлар:

1. Appadurai, A. 1996. *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis, Minn.: University of Minnesota Press.
2. Appadurai, A. (ed.). 2003. *Globalization*, 2nd edn. Durham, N.C.: Duke University Press.
3. Banerjee, I and Seneviratne, S. (eds). 2006. *Public Service Broadcasting in the Age of Globalization*. Singapore: AMIC.
4. Barnett, M. and Finnemore, M. 2004. *Rules for the World: International Organizations in Global Politics*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
5. Berger, G. 2009. How the internet impacts on international news: exploring paradoxes of the most global medium in a time of 'hyperlocalism'. *International Communication Gazette*, Vol. 71, No. 5, pp. 355–71.
6. Briggs, M. 2010. *Journalism Next: A Practical Guide to Digital Reporting and Publishing*. Washington DC: SQ Press.
7. Croteau, D. and Hoynes, B. 2003. *Media/Society: Industries, Images and Audiences*, 3rd edn. Thousand Oaks, Calif.: Sage/Pine Forge.
8. De Beer, A. S. (ed.). 2012. *Global Journalism: Topical Issues and Media Systems*, 5th edn. Pearson.
9. Downing, J. 1996. *Internationalizing Media Theory: Transition, Power, Culture*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
10. Frau-Meigs, D., Nicey, J., Palmer, M., Pohle, J. and Tupper, P. 2012. *From NWICO to WSIS: 30 Years of Communication Geopolitics. Actors and Flows, Structures and Divides*. Intellect.
11. Freedman, D and Thussu, D. K. (eds). 2012. *Media and Terrorism: Global Perspectives*. London: Sage.
12. Genniets, A. 2013. *The Global News Challenge: Market Strategies of International Broadcasting Organizations in Developing Countries*. New York: Routledge.
13. Havens, T. and Lotz, A. D. 2012. *Understanding Media Industries*. New York: Oxford University Press.
14. International Commission for the Study of Communication Problems (ICSCP). 1980. *Many Voices One World (MacBride Report)*. Paris: UNESCO.
15. Kamalipour, Y. R. and Artz, L. (eds). 2007. *The Media Globe: Trends in International Mass Media*. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield.
16. Karns, M. P. and Mingst, K. A. 2009. *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance*. Boulder, Colo.: Lynne Rienner.
17. Kraidy, M. 2005. *Cultural Hybridity or the Cultural Logic of Globalization*. Philadelphia, Penn., Temple University Press.
18. McPhail, T. L. 2002. *Global Communication: Theories, Stakeholders and Trends*. Boston, Mass.: Allyn & Bacon.
19. Meikle, Gand Young, S. 2012. *Media Convergence: Networked Digital Media in Everyday Life*. New York: Palgrave Macmillan.
20. Melkote, S. R. 2012. *Development Communication in Directed Social Change: A Reappraisal of Theories and Approaches*. Singapore: AMIC.
21. Mody, B. 2003. *International and Development Communication: A 21st Century Perspective*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
22. Mosco, V. 2009. *The Political Economy of Communication*, 2nd edn. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
23. Muppidi, S. R. (ed). 2008. *Status and Relevance of Journalism Education in the Asia-Pacific: A 5-Nation Study*. AMIC/UNESCO special issue of *Media Asia*, Vol. 35, No. 2.
24. Muppidi, S. R. (ed.). 2012. *Asian Communication Handbook*, 6th edn. Singapore: AMIC.
25. Muppidi, S. R. and Manvi, P. 2012. *Public Service Broadcasting and its Role in Raising Civic Consciousness*. Singapore: AMIC.
26. Packard, A. 2013. *Digital Media Law*, 2nd edn. Wiley-Blackwell.
27. Rittberger, V, Zangl, B. and Kruck, A. 2011. *International Organization*. New York: Palgrave Macmillan.

basqa da texnikalıq qurallar arqalı ekranda kórsetiw, sonday-aq, audiovizual shıǵarmanıń ayırım kadrların olardıń izbe-izligin saqlamastan kópshilik ushın ashıq jerde yamasa bir shańaraq aǵzaları bolmaǵan shaxslardıń keń dógeregi jıynalǵan orında kórsetiw;

shıǵarmanı járiya etiw – avtordıń kelisimi menen ámelge asırılǵan, shıǵarmanı basıp shıǵarıw, kópshilik aldında jarıqqa shıǵarıw, kópshilik aldında atqarıw, efirge beriw yamasa basqasha usılda jiberiw jolı menen tuńǵısh márte shıǵarmadan hámmeniń xabardar bolıwı ushın imkaniyat beretuǵın háreket;

audiovizual shıǵarma – bir-biri menen baylanıslı (ses penen yamasa sessiz) alınǵan súwretlerdiń jazıp alınǵan dúrkiminen ibarat bolǵan, tiyisli texnikalıq qurallar járdeminde kórip hám esitip (sesli bolsa) qabıllaw ushın arnalǵan shıǵarma, sonıń ishinde dáslepki yamasa keyingi bildiriw usılı qanday bolıwına qaramastan kinematografiya shıǵarmaları hám kinematografiyanikine usas qurallar menen bildirilgen barlıq shıǵarmalar (tele hám videofilmler, diafilmler, slayd-filmler hám basqa da shıǵarmalar);

audiovizual shıǵarmanı tayarlawshı – usınday shıǵarmanı tayarlaw intası hám juwapkershiligin óz moyınına alǵan yuridikalıq yamasa fizikalıq shaxs;

hámmeniń dıqqatına jetkeriw – shıǵarmalardı yamasa túrles huqıqlar obektlerin sımalar yaki sımsız baylanıs quralları arqalı telekommunikaciya sistemalarınan paydalanıwshılar óz tańlawı boyınsha qálegen orında hám qálegen waqıtta olardan paydalana alıwı múmkin bolǵan tárizde hámmeniń dıqqatı ushın jiberiw;

hámmeniń dıqqatı ushın jiberiw – shıǵarmalardı yamasa túrles huqıqlar obektlerin efirge beriw, kabel arqalı jiberiw, sonday-aq, olardı jiberiw ornında wákilleri bolmaǵan kópshilik esitip hám (yamasa) kórip qabıllawı ushın, usı tárizde esitiw yamasa kóriw múmkin bolǵan shıǵarmalar yaki túrles huqıqlar obektleri haqıyqatında qabıl etiliwi– etilmesligine qaramastan, hár qanday basqasha usıllarda jetkeriw (nusqalardı tarqatıw buǵan kirmeydi);

jazıw – dawıslar hám (yamasa) kórinislerdi qayta-qayta qabıllaw, tákirarlaw yamasa jiberiw múmkinshiligin beretuǵın qaysı bir materiallıq túrde texnikalıq qurallar járdeminde jazıwǵa túsiriw;

atqarıw – shıǵarmanı (sonıń ishinde xalıq dóretiwshiligi shıǵarmasın) fonogrammanı, atqarıwdı, saxna shıǵarmasın, oyın, kórkem oqıw, qosıq aytıw, oyınǵa túsıw arqalı janlı atqarıw yamasa texnikalıq qurallar járdeminde usınıw;

atqarıwshı – akter, qosıqshı, sazende, oyınshı yamasa rol atqarıwshı, qosıq aytıwshı, oqıwshı, kórkem etip oqıwshı, oyınǵa túsıwshı, interpretaciya qılıwshı, saz ásbabın shertiwshı yamasa ádebiyat yaki kórkem óner shıǵarmasın (sonıń ishinde xalıq dóretiwshiligi shıǵarmasın) basqa bir tárizde atqarıwshı fizikalıq shaxs, sonday-aq spektakldi saxnalastırıwshı rejisseri hám dirijer;

kabel arqalı jiberiw – shıǵarmalardı yamasa túrles huqıqlar obektlerin kabel, sım yamasa usıǵan uqsas qurallar járdeminde hámmeniń dıqqatı ushın jiberiw;

dekorativ – ámeliy kórkem óner shıǵarması – tıp nusqaları yamasa nusqaları ámelde paydalanıw buyımları sıpatında qollanılatuǵın yamasa usınday buyımlarǵa kóshirilgen eki ólshemli yamasa úsh ólshemli kórkem óner shıǵarması, sonıń ishinde kórkem ónermentshilik shıǵarması yamasa sanaat usılı menen tayarlanǵan shıǵarma;

maǵlıwmatlar bazası – obektiv túrde bildirilgen hám elektron-esaplaw mashinaları (bunnan bilay tekste EEM dep alınadı) járdeminde tabıw hám múmkin bolatuǵın tárizde sistemalastırılǵan maǵlıwmatlar (maqalalar, esap-kitaplar hám usıǵan uqsaslar) jıyındısı;

avtor – dóretiwshilik miyneti menen shıǵarmanı dóretken fizikalıq shaxs;

kópshilik aldında atqarıw – shıǵarmalardı yamasa túrles huqıqlar obektlerin atqarıw yamasa málim etiwdiń hár qanday basqa forması járdeminde, tikkeley yaki texnikalıq qurallar

39-statya. Tartislardı sheshiw

Ǵalaba xabar qurallarınıń shólkemlestiriliwi, jumıs alıp barıwı hám jumısınıń toqtatılıwı salasında júzege keletuǵın tartıslar nızam hújjetlerinde belgilengen tartipte sheshiledi.

40-statya. Ǵalaba xabar quralları haqqındaǵı Nızam hújjetlerin buzǵanlıǵı ushın juwapkerlik

Ǵalaba xabar quralları haqqındaǵı nızam hújjetlerin buzǵanlıqta ayıplı bolǵan shaxsları belgilengen tartipte juwapker boladı.

Bas redaktor, sonday-aq jurnalist ǵalaba xabar qurallarında haqıyqatqa sáykes kelmeytuǵın materiallardı tarqatqanlıǵı ushın tómendegi jaǵdaylarda juwapker bolmaydı:

eger bul maǵlıwmatlar rásmiy xabarlardan, normativlik – huqıqiy hújjetlerden yamasa rásmiy statistika esabatlardı maǵlıwmatlarman yamasa málimleme agentlikleri yaki mámleketlik hákimiyat hám basqarıw uyımlarınıń baspasóz xızmetleri arqalı alınǵan bolsa;

eger bul maǵlıwmatlar aldın-ala jazıp alınbastan efirge beriletuǵın avtorlıq shıǵıwlarda bar bolsa yamasa shıǵıwlardıń sózbe-sóz tákirarlanıwı (stenografiya-, audio-, videojazıwı) bolsa.

Avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlar haqqında» Qaraqalpaqstan Respublikasınıń Nızamı⁷

I bap. Uhwma rejeler

1-statya. Usı Nızamınıń maqseti

Usı Nızamınıń maqseti ilim, ádebiyat hám kórkem óner shıǵarmaların (avtorlıq huqıq), atqarıwlar, fonogrammalar, efir yamasa kabel arqalı kórsetiw yaki esittiriw beriwshi shólkemlerdiń kórsetiwleri yaki esittiriwlerin (túrles huqıqlar) dóretiw hám olardan paydalanıw menen baylanıslı payda bolatuǵın qatnasıqlardı tartıplestiriwden ibarat.

2-statya. Avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlar haqqındaǵı nızam hújjetleri

Avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlar haqqındaǵı nızam hújjetleri usı Nızam hám basqa da nızam hújjetlerinen ibarat.

Eger Ózbekstan Respublikasınıń xalıq aralıq shártnamasında Qaraqalpaqstan Respublikasınıń avtorlıq huqıq hám túrles huqıqlar haqqındaǵı nızam hújjetlerinde názerde tutılǵanman basqasha qaǵıydalar belgilengen bolsa, xalıq aralıq shártnamanıń qaǵıydaları qollanıladı.

3-statya. Tiykarǵı túsinikler

Usı Nızamda tómendegi tiykarǵı túsinikler qollanıladı:

shıǵarmanıń nusqası – shıǵarmanıń hár qanday materiallıq túrde tayarlanǵan kóshirmesi;

shıǵarmanı kópshilik aldında jarıqqa shıǵarıw – shıǵarmanıń tıp nusqasını yamasa kóshirmesin tikkeley yaki plenka, diapozitiv, televiziyaalıq kadr járdeminde yamasa qaysı bir

28. Seneviratne, K. 2012. People's Voices, People's Empowerment: Community Radio in Asia and Beyond. Singapore: AMIC.

29. Stiglitz, J. E. 2003. Globalization and its Discontents. New York: W. W. Norton.

30. Thompson, R and Malone, C. 2004. The Broadcast Journalist's Handbook: A Television News Survival Guide. Rowman & Littleeld.

31. Thornburg, R. M. 2011. Producing Online News: Digital Skills, Stronger Stories. Thousand Oaks, CA: Sage/CQ Press.

32. Tomlinson, J. 1991a. Cultural Imperialism: A Critical Introduction. Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press.

33. Tomlinson, J. 1999b. Globalization and Culture. Baltimore, Md.: University of Chicago Press.

34. UNESCO. 1991. Windhoek Declaration on promoting an independent and pluralistic African press.

35. Van Dijk, J. 2012. Network Society, 3rd edn. Thousand Oaks, Calif.: Sage.

36. Ward, S. J and Wasserman, H. (eds). 2010. Media Ethics Beyond Borders: A Global Perspective. Routledge

Ўзбекистонда ушбу курснинг жорий этилишига оид услубий таклиф ва тавсиялар:

5220100-Журналистика (фаолият турлари бўйича) бакалаврият таълим йўналиши ўқув режасидаги “Медиа ва коммуникацион технологиялар тарихи” фани (2,3- курсларда тўрт семестр ўқитилади, умумий ҳажми 236 с) нинг 4-семестри таркибига модулнинг “ОАВга хусусий мулк сифатида эгалик қилиш ва концентрациялашув”, “ОАВ: имкониятларнинг кенгайиб бориши ва ижтимоий ўзгаришлар”, “Оммавий ахборот воситалари минтақа тилларида”, “Янги оммавий ахборот воситалари” мавзуларини киритиш мақсадга мувофиқ. Ушбу мавзуларни ўрганиш бакалавр мутахассисларда жаҳон журналистикасининг бугунги ҳолати ва глобал миқёсдаги журналистика манзараси тўғрисида яхлит тасавурларни шакллантиришга қаратилган.

5А220101-Журналистика (газета ва журналлар) магистратура мутахассислиги ўқув режасидаги “Ахборот жамияти назарияси” фани таркибига ушбу модулнинг “Глобаллашув ва ОАВ”, “Медиа тизимлар (турли миллий тизимлар)нинг қиёсий таҳлили”, “Журналистика таълими” мавзуларини киритиш мақсадга мувофиқ. Модулдан олинган мавзулар фан мазмунидаги ушбу масалаларни янада чуқурроқ ўқитиш имконини беради.

ЎзДЖТУ халқаро журналистика факультети бакалаврият тизимида танлов фанлар таркибида “Геополитик муаммоларнинг журналистик таҳлили” фани таркибида (1-семестр, 1-курсларда ўқитилади, умумий ҳажми 66 с) “ОАВ: имкониятларнинг кенгайиб бориши ва ижтимоий ўзгаришлар”, “ОАВ минтақа тилларида” мавзуларини, “Журналистика ҳуқуқи ва этикаси” (2-3-курс) фани доирасида “Медиаэтика”, “ОАВ ва уни бошқаришга оид қонунчилик” каби мавзуларни, “Медиамаркетинг ва менежмент” (3-курс), “ОАВга хусусий мулк сифатида эгалик қилиш ва концентрациялашув”, “Янги оммавий ахборот воситалар” мавзуларини киритиш мақсадга мувофиқ.

Магистратура мутахассислиги “Ахборот жамияти назарияси” фани таркибига “Глобаллашув ва ОАВ”, “Медиа тизимлар (турли миллий тизимлар)нинг қиёсий таҳлили”, “Журналистик таълим” мавзуларини киритиш мақсадга мувофиқ бўлади. Модулдан олинган ушбу мавзулар ўқув режадаги юқорида тилга олинган фанлар мазмунидаги масалаларни янада чуқурроқ ўқитиш имконини беради.

⁷ (I-yari`m).//www. sovminrk.gov.uz.

ИЛМИЙ ЖУРНАЛИСТИКА, ИНКОРПОРАТИВ БИОЭТИКА

Кириш

Ушбу курс фан ва технологиялар журналистикаси ҳақида бўлиб, биоэтика масалаларини ҳам камраб олади. Курс доирасида сўнги ўттиз йил давомида фан ва технологиялар оламида содир бўлган асосий ўзгаришлар, анъанавий тиббий-биологик муаммолар, атроф-муҳит масалалари ва бошқа биоэтика масалалари ўрганилади.

Фаннинг мақсади ва вазифалари

Фаннинг асосий мақсади талабаларда ОАВда илм-фан ва биоэтика масалаларини ёритиш кўникмаларини шакллантиришга қаратилган.

Фаннинг вазифалари илмий журналистика ва илмий коммуникация мазмунини ўргатиш, илмий тадқиқотлар, атроф-муҳит ва иқлим ўзгариши, биоэтика масалалари, олимлар ва ОАВ ўртасидаги муносабатлар, шунингдек, соғлиқни сақлаш мавзусида материал тайёрлаш технологиясини назарий ва амалий жиҳатдан ўзлаштириш, ҳақиқий фан билан “ёлғон фан”ни фарқлашни ўргатишдан иборат.

Фан бўйича талабаларнинг билимига, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

Ушбу фан доирасида талаба:

– илмий ва экология журналистикасининг мақсади ва вазифалари, атроф-муҳит ва иқлим ўзгариши, биоэтика мазмуни ва асосий тамойиллари, олимлар ва ОАВ ўртасидаги муносабатлар, соғлиқни сақлаш мавзусида ижодий материал тайёрлаш технологияси, ОАВда ҳақиқий фан ва псевдо (ёлғон) фан масалалари талқини ҳақида *тасаввурларга эга бўлиши керак;*

– илмий ва экология журналистикасининг мақсади ва вазифаларини, атроф-муҳит ва иқлим ўзгариши жараёнларини, биоэтика мазмуни ва асосий тамойилларини, олимлар ва ОАВ ўртасидаги муносабатларни, соғлиқни сақлаш мавзусида ижодий материал тайёрлаш технологиясини, ОАВда ҳақиқий фан ва псевдо (ёлғон) фан масалалари талқинини *билиши ва улاردан фойдалана олиши керак;*

– илмий ва экология журналистикаси доирасида касбий фаолият юрита олиш, атроф-муҳит ва иқлим ўзгариши жараёнларини таҳлил қила олиш, биоэтика тамойилларини қўллаш олиш, олимлар ва ОАВ ўртасидаги муносабатларни таҳлил қила олиш, соғлиқни сақлаш мавзусида ижодий материал тайёрлаш технологиясидан фойдалана олиш, ОАВда ҳақиқий фан ва псевдо(ёлғон) фан масалаларини талқини эта олиш *кўникмаларга эга бўлиши керак;*

– илмий ва экология журналистикаси доирасида касбий фаолият юритиш, атроф-муҳит ва иқлим ўзгариши жараёнларини таҳлил қилиш, биоэтика тамойилларидан фойдаланиш, олимлар ва ОАВ ўртасидаги муносабатларни самарали ташкил этиш ва мустаҳкамлаш, соғлиқни сақлаш мавзусида ижодий материал тайёрлаш технологиясини қўллаш, ОАВда ҳақиқий фан ва псевдо (ёлғон) фан масалаларини ёритиш *малакаларига эга бўлиши керак.*

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвийлиги

“Илмий журналистика, инкорпоратив биоэтика” фани ихтисослик фани ҳисобланади. Мазкур дастурни амалга ошириш ЎзМУ 5А220101-Журналистика (газета ва журналлар) магистратура мутахассислиги ўқув режасида режалаштирилган умумметодологик (илмий тадқиқот методологияси, психология), мутахассислик (матбуотда экология талқини, ҳозирги замон даврий матбуотининг типологик шаклланиши омиллари) ва танлов ўқитиш методикаси) фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлиш талаб этилади (ЎзДЖТУ халқаро журналистика ва ҚҚДУ журналистика бўлими магистратура мутахассисликлари ўқув режаларидаги тегишли умумметодологик, мутахассислик ва танлов ҳисобга олинади).

juwap usi bagdarlama yamasa durkimde, kelgen kunnan baslap bir aydan keshiktirmey efirge beriledi.

Eger biykarlaw yamasa juwapti jariyalaw kolemi ham waqti galaba xabar quralinin jumisina ziyani keltirishi mumkin bolsa, tekstni malimleme deregi yamasa avtor menen kelisilgen halda tiykarini redaktorlawga jol qoyiladi.

Galaba xabar qurali biykarlawdi, juwapti jariyalawdan bas tartsa yamasa olardi jariyalaw ushin belgilep qoyilgan muddetti buzsa, yuridikalik yamasa fizikalik shaxs dawa arza menen sudqa murajat etiwge haqili.

35-statya. Rasmiy xabarlar ham malimlemelardi jariyalaw

Mamleketlik hakimiyat ham basqariw uyimlari tarepinen sholkemlestirilgen galaba xabar qurallari usi uyimlardin rasmiy xabarlari ham materiallarni, sonday-aq normativlik – huqiqiy hujjetlerdi jariyalaw shart.

Ayırıqsha jağdaylar haqqında qıstawlı xabarlar yamasa wákillikli mamleketlik uyımlar tarepinen jamiyetshilikke tezlik penen bildiriw maqsetinde berilgen xabarlar barlıq galaba xabar qurallarında jariyalanadi.

Sudtin dal usi galaba xabar quralında jariyalaw haqqında korsetpesi bolgan, nızamlı kúshke kirgen sheshimin redakciya sud sheshiminde korsetilgen muddette biypul jariyalawı shart.

Usi statyanın birinshi – úshinshi bolimlerinde nazerde tutilganman basqa har qanday malimleme, xabar ham dagaza redakciya menen duziletugin shartnama tiykarında jariyalanadi.

VI bap. Juwmaqlawshı rejeler

36-statya. Malimleme agentlikleri

Usi Nizam malimleme agentliklerine qollanilgan jağdayda, olarğa bir waqitın ózinde galaba xabar quralinin redakciyası, basıp shıgarıwshısı, tarqatıwshısı statusı ham huqiqiy rejimi qollaniladi.

Malimleme agentlikleri tarepinen sholkemlestirletugin, turaqlı atamağa iye bolgan byulleten, xabarnama, basqa da basılıw yamasa bagdarlama usi Nizamda belgilengen tartipte dizimnen otkeriledi.

Malimleme agentliginin xabarlari ham materiallari basqa galaba xabar qurali tarepinen tarqatilgan jağdayda, malimleme agentliginin ataması korsetiliwi shart.

37-statya. Xalqaralıq birge islesiw

Galaba xabar salasında xalqaralıq birge islesiw xalqaralıq huqıqtın ulıwma tan alinğan principleri ham normalari, sonday-aq Ózbekstan Respublikasını xalqaralıq shartnamalari ham nizam hujjetleri tiykarında amelge asiriladi.

38-statya. Sirt el galaba xabar qurallarının wákilxanaları ham wákillerin akkreditaciyalaw

Sirt el galaba xabar qurallarının wákilxanaları ham wákilleri Ózbekstan Respublikası Sirtqi isler ministrliğinde akkreditaciyalangan keyin Ózbekstan Respublikasında óz jumisin amelge asiradi.

Sirt el galaba xabar qurallarının Qaraqalpaqstan Respublikasında akkreditaciyalangan wákilxanaları ham wákillerinin huqiqiy statusı ham kásiplik jumisin amelge asiriw shartleri nizam hujjetleri menen belgilenedi.

Mezgilli baspa basılımnın májbúriy nusqaları jiberiletuǵın mákemeler hám shólkemlerdiń dizimi Ózbekstan Respublikası Ministrler Kabineti tárepinen belgilenedi.

30-statya. Ğalaba xabar quralları bazarın monopoliyalastırıwǵa jol qoymaq

Ğalaba xabar quralları bazarın monopoliyalastırıwǵa jol qoyılmaydı.

Hesh bir yuridikaliq yamasa fizikalıq shaxs ğalaba xabar qurallarınıń tiyisli oraylıq yamasa jergilikli bazarına shıǵarılatuǵın ğalaba xabar qurallarınıń jigirma bes procentiniń aslamına shólkemlestiriwshi (birgeliktegi shólkemlestiriwshi) bolıwǵa hám (yamasa) olardı usınday muǵdarda óz múlkinde, iyeliginde, paydalanıwında, biyliginde, júrgiziwinde yamasa basqarıwında (tikkeley yamasa affillengen shaxslar arqalı) saqlawǵa haqlı emes.

31-statya. Qaraqalpaqstan Respublikası aymaǵında sırt el ğalaba xabar quralları ónimlerin tarqatıw

Qaraqalpaqstan Respublikası aymaǵında sırt el ğalaba xabar quralları ónimlerin tarqatıw Ózbekstan Respublikası Ministrler Kabineti belgileytuǵın tártipke, sonday-aq Ózbekstan Respublikasınıń xalıqaralıq shártnamalarına muwapıq ámelge asırıladı.

Sırt el ğalaba xabar quralları tárepinen ğalaba xabar quralları haqqındaǵı nızam hújjetleri talapları buzılǵan jaǵdayda, olardıń ónimin Qaraqalpaqstan Respublikası aymaǵında tarqatıw toqtatılıwı múmkin.

V bap. Ğalaba xabar qurallarınıń puqaralar hám shólkemler menen qatnasıqları

32-statya. Avtorlıq materiallardan hám xatlardan paydalanıw

Ğalaba xabar qurallarında avtorlıq materiallardan, ilim, ádebiyat hám kórkem óner shıǵarmalarınan nızam hújjetlerine muwapıq paydalanılıwına jol qoyıladı.

Redakciyaǵa kelgen xatlardı járiyalawǵa tayarlaw payıtında olardıń mazmunın buzbaǵan halda tekstin qısqartıw hám redaktorlawǵa jol qoyıladı.

Redakciya nızamlı tiykarda qaytarǵan materialdı ğalaba xabar quralında májbúrlap járiyalatıwǵa hesh kim haqlı emes.

33-statya. Málimleme dáregin járiya etpew

Redakciya óz atın járiya etpew shárti menen berilgen málimleme, maǵlıwmatlar, faktlar yamasa dáliller dereginiń atın, sonday-aq laqabın qoyǵan avtordıń atın olardıń jazba túrdegi kelisimisz járiya etiwge haqlı emes.

Redakciya málimleme dereginiń yamasa laqabın qoyǵan avtordıń talabına muwapıq olardıń atınan sudta qatnasıwı múmkin.

34-statya. Biykarlaw yamasa juwap qaytarıw huqıqı

Yuridikaliq yamasa fizikalıq shaxs ğalaba xabar quralında járiyalanǵan, haqıyqatqa tuwrı kelmeytuǵın hám óziniń abırayına jáne ar-namısı yaqı issheńlik abıroyına shek keltiriwshi maǵlıwmatlar ushın biykarlaw beriwdi redakciyadan talap etiwge haqlı.

Járiyalanǵan material sebepli huqıqları hám nızamlı mápleri buzılǵan yuridikaliq hám fizikalıq shaxslar usı ğalaba xabar quralında biykarlaw yamasa juwaptı járiyalawǵa haqlı. Juwap yamasa biykarlaw juwap beriliwine sebep bolǵan material basılǵan dál usı bette arawlı rubrika astında járiyalanıwı tiyis.

Biykarlaw yamasa juwap gazetalarda olar alınǵan kúnнен baslap bir ay múddet ishinde, basqa dáwirli basılımlarda gezektegi sanda járiyalanıwı shárt.

Tele-, radio-, video-, kinoxronikalıq baǵdarlamalar hám ğalaba xabardı mezgilli tarqatıwdıń basqa da elektron versiyaları redakciyası tárepinen alınǵan biykarlaw yamasa

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни

“Илмий журналистика, инкорпоратив биоэтика” фани бўлажак мутахассис илм-фан соҳасидаги янги тадқиқотлар мазмунини, атроф-муҳит ва иқлим ўзгаришларини идрок этган ҳолда фаолият юритишида, илм ва биоэтиканинг долзарб масалаларини ОАВда ёритиш бўйича зарур кўникма ва малакаларни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади. Шу боис ушбу курс ОАВ соҳасининг ажралмас бўғини ҳисобланади.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талаба “Илмий журналистика, инкорпоратив биоэтика” фанини ўзлаштириши учун инновацион усулларида фойдаланиши, янги педагогик, ахборот ва Интернет технологияларни татбиқ қилиши муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда ўқув-услубий таъминот (дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, модуль топшириқлари, тарқатма материаллар, мультимедиа воситалари)дан фойдаланиш тавсия этилади. Маъруза ва амалий машғулотларда турли усул ва воситалардан, хусусан, баҳс-мунозара, лойиҳа тузиш, ролли ва дидактик ўйинлар, кейс-стади, кичик гуруҳларда ишлаш, тақдимот ўтказиш, шунингдек, компьютер дастурларидан, Интернет тизимларидан фойдаланиш кўзда тутилади.

Асосий қисм

Фаннинг назарий машғулоти мазмуни.

“Илмий журналистика, инкорпоратив биоэтика” фанининг мазмуни, предмети ва методи

Фаннинг мазмуни. Илмий журналистика, инкорпоратив биоэтиканинг зарурати. Илмий журналистика, инкорпоратив биоэтика барқарор ривожланиш таркибида. Фаннинг предмети ва объекти. Фаннинг методи ва унинг элементлари. “Илмий журналистика, инкорпоратив биоэтика” фанида хусусий методларнинг қўлланиши.

Атроф-муҳит ва иқлим ўзгариши

Иқлим ўзгариши тушунчаси. Иқлим ўзгариши бўйича сиёсат мазмуни. Иқлим ўзгариши бўйича ҳукуматлараро Келишув. Киото протоколи мазмуни. Иқлим ўзгаришига карбон диоксиднинг таъсири. Об-ҳаводаги фавқулудда ўзгаришлар. Муз эриши ва океан сатҳининг кўтарилиши масаласи. Иқлим ўзгариши ва озик-овқат. Иқлим ўзгаришининг био хилма-хилликка таъсири. Иқлим ўзгаришининг саломатликка таъсири. Барқарорлик ва барқарор ривожланиш бўйича Йоханнесбург Декларацияси. Турли кўринишдаги ўрмонларни сақлаш ва бошқариш масаласи. Сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш масаласи. Табиий ва инсон фаолияти натижасида содир бўлган офатлар сони ва таъсирини камайтириш бўйича халқаро ҳамкорликни жадаллаштириш. Табиий ресурслардан фойдаланишда тенглик масаласи.

Биоэтика

Биоэтика мазмуни. Биоэтика ва инсон ҳуқуқлари бўйича Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг универсал Декларацияси. Биоэтиканинг тармоқлараро табиати. Биоэтиканинг ижтимоий, ҳуқуқий, сиёсий ва иқтисодий жиҳатлари.

Биоэтиканинг тамойилларини илмий журналистикага татбиқ этиш масалалари. Медиаангиликлар Омбудсмани фаолияти. Биоэтика ва медиаэтика муносабатлари. Биоэтика нуктаи назаридан инсон шаъни ва инсон ҳуқуқларига оид журналистлик чиқишларнинг мазмуни. ОАВ чиқишларида биоэтиканинг тенглик, адолат ва холислик масалалари. Биоэтикага оид ОАВ чиқишларида камситиш ва стигматизацияга йўл қўймаслик тамойилларининг қарор топиши. Биоэтика мавзусидаги материалларда ижтимоий масъулият ва саломатлик масалалари. ОАВ чиқишларида биоэтика доирасида янги авлодлар келажагини ҳимоя қилиш масалалари талқини.

Олимлар ва оммавий ахборот воситалари ўртасидаги муносабатлар

Олимлар ва медиаларнинг ўзаро боғлиқлиги. Медиаларнинг илмий тадқиқотлар натижаларини оммалаштиришдаги ўрни. Журналистика илм-фаннинг ижтимоий аҳамиятини кўрсатиб берувчи восита. Илм-фан масалаларини ОАВда ёритиш одоби.

ОАВ учун инсон саломатлигига оид материаллар тайёрлаш

Медиаларда инсон саломатлиги мавзусининг долзарблиги. Ушбу мавзуда материал тайёрлашда статистика маълумотларининг ўрни. Саломатликка оид материалларни тайёрлаш одоби. Инсон турмуш тарзининг унинг саломатлигига таъсири хусусидаги материаллар қўламини. Муқобил тиббиёт ва медицина фани масалаларининг медиаларда ёритилиши. Соғлиқни сақлаш давлат сиёсати ва ОАВ. ОИВ/ОИТС, алкоголизм, тамаки чекиш, озиқ-овқат сиёсати масалаларининг ОАВдаги талқини.

ОАВда ҳақиқий фан ва псевдо (ёлғон) фан масалалари талқини

Фан ва псевдофан нисбатлари. Биоэтика ва псевдофан. Ушбу масалалар бўйича ОАВда оммавий баҳс-мунозараларни ташкил этиш ва ўтказиш. Аутизм муаммолари хусусидаги мунозаралар. ОИВ/ОИТС масалалари ва ОАВ.

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича тавсиялар

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда талабалар асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини амалий масалалар ечиш орқали янада бойитадилар. Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмалар асосида талабалар билимларини мустақкамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш орқали талабалар билимини ошириш ва бошқалар тавсия этилади.

Бундан ташқари, амалий машғулотларда турли илм-фан, экология, тиббиётга ихтисослашган ОАВ фаолиятини ўрганиш, ушбу мавзуга ихтисослашган таниқли журналистлар ижодий лабораториясини ўрганиш асосида ўз ижодий материалларини тайёрлаш ва муҳокама қилиш кўзда тутилган.

Амалий машғулотларнинг тахминий рўйхати

1. Иқлим ўзгариши бўйича сиёсат йўналишлари. Иқлим ўзгариши бўйича ҳукуматларо Келишув. Киото протоколи мазмуни.
3. Иқлим ўзгариши оқибатлари. Об-ҳаводаги фавқуллода ўзгаришлар. Муз эриши ва океан сатҳининг кўтарилиши масаласи. Иқлим ўзгариши ва озиқ-овқат. Иқлим ўзгаришининг био хилма хилликка таъсири. Иқлим ўзгаришининг саломатликка таъсири.
4. Барқарорлик ва барқарор ривожланиш бўйича Иоханнесбург Декларацияси. Турли кўринишдаги ўрмонларни сақлаш ва бошқариш. Сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш. Табиий ва инсон фаолияти натижасида содир бўлган офатларнинг сони ва таъсирини камайтириш бўйича халқаро ҳамкорликни жадаллаштириш. Табиий ресурслардан фойдаланишда тенглик масаласи.
5. Биоэтика ва инсон ҳуқуқлари бўйича Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг универсал Декларацияси. Биоэтиканинг тармоқлараро табиати. Биоэтиканинг ижтимоий, ҳуқуқий, сиёсий ва иқтисодий жиҳатлари. Биоэтиканинг тамойилларини илмий журналистикага татбиқ этиш масалалари. Медиаангиликлар Омбудсмани фаолияти.
6. Биоэтика ва медиаэтика муносабатлари. Биоэтика нуқтаи назаридан инсон шаъни ва инсон ҳуқуқларига оид журналистлик чиқишлари мазмуни. ОАВ чиқишларида биоэтиканинг тенглик, адолат ва холислик белгилари. Биоэтикага оид ОАВ чиқишларида камситиш ва стигматизацияга йўл қўймаслик тамойиллари. Биоэтика мавзусидаги материалларда ижтимоий масъулият ва саломатлик масалалари. ОАВ чиқишларида биоэтика доирасида янги авлодлар келажагини ҳимоя қилиш масалалари талқини.

IV баp. Ёалaba xabar qurallari 6nimin tarqatiw. Ёалaba xabar qurallari bazarin monopoliyalastiriwga jol qoyilmawi

25-statya. Ёалaba xabar qurallari 6nimi

Dawirli baspa basilmnln 6z aldina sanlnln tirajl yamasa tirajmlnln bir b6legi yaki tele-, radio-, video-, kinoxronikalq bađdarlamalardln h6m ęalaba xabardi mezgilli tarqatiwdln basqa da elektron t6rizdegi 6z aldina shıgarılıwı ęalaba xabar qurallarmlnln 6nimi bolıp tabıladı.

26-statya. Ёалaba xabar qurallari 6nimin tarqatiw

Ёalaba xabar quralı 6nimin tarqatiw tikkeley redakciya t6repinen, sonday-aq belgilengen t6rtipte yuridikalq h6m fizikalq shaxslar t6repinen sh6rtname tiykarında 6melge asırılıwı m6mkin.

Baspa ęalaba xabar qurallari 6nimin tarqatiw olaręa jazılıwdı sh6lkemlestiriw, sonday-aq usaqlap satıw tarmaęı arqalı 6melge asırılıadı. Dizimnen 6tkerilgen mezgilli baspa basımlar tirajın usaqlap sawda arqalı, sonln ishinde qolda satıw basımlardln redakciyalarmlnln shtattaęı tarqatiwshıları t6repinen yamasa sawda tarmaęına iye bolęan yuridikalq shaxslar, sonday-aq jeke t6rtiptegi isbilermenler t6repinen, nızam h6jjetlerinde belgilengen t6rtipte 6melge asırılıadı.

Ёalaba xabar quralmlnln h6r bir 6z aldina shıgarılıwmlnln tarqatılıwına bas redaktor onln shıgarılıwı ushın ruxsat bergennen soń ęana jol qoyılıadı.

K6rsetiw h6m esittiriw 6ziliksiz dawam etkende ęalaba xabar quralı 6niminiń tarqatılıwına bas redaktor d6slepki ruxsat bergен payıttan baslap j6ne k6rsetiw h6m esittiriwdegi t6nepiske deyin jol qoyılıadı.

27-statya. Mezgilli baspa basilmnln elektron versiyası

Mezgilli baspa basilmnln elektron versiyası mezgilli baspa basımdı tarqatiw usıllarman biri bolıp tabılıadı.

Tiyisli mezgilli baspa basilmnln baspa h6m elektron versiyalarmlnln mazmunı bir qıylı bolęan h6m nızam h6jjetleri talaplarına boysınılęan jađdayda, mezgilli baspa basımlı redakciyası mezgilli baspa basilmnln elektron versiyasın 6z aldina ęalaba xabar quralı sıpatında dizimnen 6tkermesten tarqatiwęa haqlı.

Mezgilli baspa basilmnln baspa versiyasında bar bolęan reklama xabarlarmlnln elektron versiyadan alıp taslanıwı h6m (yamasa) p6tkilley yaki bir b6leginde almasterılıwı, sonday-aq elektron versiyada berilgen materiallar k6leminiń baspa versiyadaęıęa salıstıręanda qısqartılıwı mazmunlnln bir qıylılıęı buzılıwı dep qaralmaydı.

Mezgilli baspa basilmnln redakciyası mezgilli baspa basilmnln elektron versiyası tarqatılıwı haqqında dizimnen 6tkeriwshi uyımdı jazba t6rde xabardar etiwı sh6rt.

28-statya. Mezgilli baspa basımlaręa qosımshalar

Mezgilli baspa basımlar qosımshalar menen shıgarılıwı m6mkin. Qosımshalar qaysı mezgilli basılmęa tiyisli bolsa, olarda usı tiykaręı mezgilli baspa basilmnln ataması k6rsetiliwi kerek.

mezgilli baspa basilmnln 6z aldina atamaęa iye bolęan qosımshalarına 6z aldina ęalaba xabar quralı sıpatında qaraladı h6m ol ulıwma tiykarlarda dizimnen 6tkeriliwi tiyis.

29-statya. Qadaęalaw nusqaları h6m m6jb6riy nusqalar

Mezgilli baspa basilmnln qadaęalaw nusqaları redakciyaęa, sh6lkemlestiriwshige h6m dizimnen 6tkeriwshi uyımg6 biypul jiberiledi.

23-statya. Ğalaba xabar quralı dizimnen ótkerilgenligi haqqındaǵı gúwalıqtı haqıyqıy emes dep tabıw

Ğalaba xabar quralı dizimnen ótkerilgenligi haqqındaǵı gúwalıq tek ğana sud tárepinen haqıyqıy emes dep tabılıwı múmkin.

Ğalaba xabar quralı dizimnen ótkerilgenligi haqqındaǵı gúwalıqtıń qálbeki hújjetlerden paydalanılǵan halda alınǵanlıǵı ğalaba xabar quralı dizimnen ótkerilgenligi haqqındaǵı gúwalıqtı haqıyqıy emes dep tabılıwı ushın tiykar boladı. Bunda dizimnen ótkeriwshi uyım ğalaba xabar quralı dizimnen ótkerilgenligi haqqındaǵı gúwalıqtı haqıyqıy emes dep tabıw haqqındaǵı arza menen sudqa múrájat etiwı shárt.

Ğalaba xabar quralı ótkerilgenligi haqqındaǵı gúwalıqtı haqıyqıy emes dep tabıw tuwralı maǵlıwmat ğalaba xabar qurallarında járiyalanıwı tiyis.

24-statya. Ğalaba xabar quralınıń shıǵarılıwın toqtatıp turıw yamasa toqtatıw

Ğalaba xabar quralınıń shıǵarılıwın toqtatıp turıw yamasa toqtatıw dizimnen ótkeriwshi uyımınıń arzası tiykarında sudtıń qararına muwapıq ámelge asırıladı.

Shólkemlestiriwshi ğalaba xabar quralınıń shıǵarılıwın redakciya ustavında (rejesinde) yamasa shólkemlestiriwshi hám redakciya arasında dúzilgen shártnamada názerde tutılǵan jaǵdaylarda hám tártipte toqtatıp turıw yamasa toqtatıwǵa haqlı.

Shólkemlestiriwshi ğalaba xabar quralınıń shıǵarılıwın toqtatıp turıw yamasa toqtatıw haqqında sheshim qabıl etilgennen keyin óz sheshimi haqqında dizimge alıwshı uyımdı úsh kún ishinde jazba túrde xabardar etiwı shárt. Usı xabarnama bul ğalaba xabar quralı shıǵarılıwınıń toqtatıp turılıwı yamasa toqtatılıwınan aldın sońǵı shıǵarılıwınıń birine jaylastırılıwı kerek.

Ğalaba xabar quralınıń shıǵarılıwın sudtıń sheshimine muwapıq toqtatıp turıw dizimge alıwshı uyım tárepinen redakciyaǵa qatnaslı shıǵarılıwın eskertiwge sebep bolǵan nızam hújjetleri buzılıwı tákirarlap, jazba eskertiwden keyin bir ay ishinde saplastırılmaǵan jaǵdayda ámelge asırıladı.

Ğalaba xabar quralınıń shıǵarılıwın qayta baslaw dizimge alıwshı uyım anıqlaǵan nızam hújjetleri buzılıwı saplastırılǵanlıǵın tastıyıqlawshı maǵlıwmatlar shólkemlestiriwshi hám (yamasa) redakciya tárepinen sudqa usınılǵannan keyin sudtıń sheshimine muwapıq ámelge asırıladı.

Ğalaba xabar quralınıń shıǵarılıwın toqtatıp turıw haqqında sud tárepinen sheshim shıǵarılıwı ushın tómendegiler tiykar bolıwı múmkin:

ğalaba xabar quralları haqqındaǵı nızam hújjetleri talapları redakciya tárepinen turaqlı ráwishte buzıp kelinganlıǵı, bul haqqında dizimge alıwshı uyım tárepinen shólkemlestiriwshi hám (yamasa) redakciya atına burın jazba eskertiwler jiberilgenligi;

sudtıń ğalaba xabar quralın shıǵarıwdı toqtatıp turıw haqqındaǵı sheshimi orınlanbaǵanlıǵı;

ğalaba xabar quralınıń altı aydan aslam waqt dawamında shıǵarıлмаǵanlıǵı;

nızam hújjetlerinde belgilengen basqa da jaǵdaylar.

ğalaba xabar quralınıń shıǵarılıwın toqtatıp turıw onıń dizimnen ótkerilgenligi haqqındaǵı gúwalıqtıń háreket etiwı toqtatılıwına sebep boladı.

Ğalaba xabar quralınıń shıǵarılıwın toqtatıp turıw haqqında shólkemlestiriwshi tárepinen sheshim qabıl etilgen jaǵdayda, redakciya shólkemlestiriwshiniń ruxsatı menen dál usınday atamadaǵı ğalaba xabar quralın belgilengen tártipte shólkemlestiriwge haqlı. Bunday jaǵdayda ğalaba xabar quralın qayta dizimnen ótkeriw talap etiledi.

7. ОАВнинг илмий тадқиқотлар натижаларини оммалаштиришдаги ўрни. Журналистика илм-фаннинг ижтимоий аҳамиятини кўрсатиб берувчи восита. Илм-фан масалаларини ОАВда ёритиш одоби.

8. Медиаларда инсон саломатлиги мавзусининг ёритиш методикаси.

Ушбу мавзуда материал тайёрлашда статистика маълумотлари билан ишлаш.

9. Инсон турмуш тарзининг унинг саломатлигига таъсири хусусидаги материалларни тайёрлаш технологияси. Муқобил тиббиёт ва медицина фани масалаларининг медиаларда ёритилиши. Соғлиқни сақлаш бўйича давлат сиёсати ва ОАВ. ОИВ/ОИТС, алкоголизм, тамаки чекиш, озиқ-овқат сиёсати масалаларининг ОАВда талқини.

10. Фан ва псевдофан масалалари бўйича ОАВда оммавий баҳс-мунозараларни ташкил этиш ва ўтказиш. Аутизм муаммолари хусусидаги мунозаралар.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан талаба 5-бтасини ўзлаштириш шарт, улардан амалий машғулотлар учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Мустақил таълимнинг шакли ва мазмуни

Мустақил ишни ташкил этишда унга мўлжалланган ҳар бир бўлим бўйича адабиётлар талаба томонидан ўрганилиши, мустақил иш учун мўлжалланган назарий ва амалий билим мавзуларини ўзлаштириш, ҳар бир бўлим бўйича берилган топшириқларнинг талаба томонидан бажарилиши талаб қилинади. Жараён ўқитувчи томонидан узлуксиз назорат қилинади.

Мустақил таълим куйидаги шаклларда ташкил этилади:

– мавзуларни норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;

– мавзулар бўйича реферат тайёрлаш;

– семинар ва амалий машғулотларга тайёргарлик кўриш;

– матбуот материаллари билан ишлаш, уларни таҳлил қилиш, шарҳлаш;

– фан доирасида ўз ижодий чиқишларини тайёрлаш;

– илмий мақола ва тезисларни тайёрлаш;

– фаннинг долзарб муаммоларини қамраб олувчи лойиҳалар тайёрлаш;

– назарий билимларни амалиётда қўллаш;

– амалиётдаги мавжуд муаммоларнинг ечимини топиш;

– ўрганилаётган мавзу бўйича асосий илмий адабиётларга аннотация ёзиш ва бошқалар.

Таълим жараёнида инновацион технологияларни, ўқитишнинг интерфаол усулларини қўллаш талаба томондан мустақил танланади. Талабаларнинг мустақил таълимини ташкил этиш тизимли тарзда, яъни узлуксиз ва узвий равишда амалга оширилади. Талаба олган назарий билиминини мустаҳкамлаш, шу билан бирга навбатдаги янги мавзунини пухта ўзлаштириши учун мустақил равишда тайёргарлик кўриши керак.

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулари

1. Фаннинг барча мавзулари бўйича адабиётларни ўрганиш, амалий машғулотларга тайёрланиш.

2. Иқлим ўзгариши бўйича сиёсат йўналишлари. Иқлим ўзгариши бўйича ҳукуматларо Келишув. Киото протоколи.

3. Иқлим ўзгариши оқибатлари. Об-ҳаводаги фавқулудда ўзгаришлар. Муз эриши ва океан сатҳининг кўтарилиши. Иқлим ўзгариши ва озиқ-овқат. Иқлим ўзгаришининг био хилма хилликка таъсири. Иқлим ўзгаришининг саломатликка таъсири.

4. Барқарорлик ва барқарор ривожланиш бўйича Йоханнесбург Декларацияси. Турли кўринишдаги ўрмонларни сақлаш ва бошқариш. Сув ресурсларидан оқилона фойдаланиш. Табиий ва инсон фаолияти натижасида содир бўлган офатлар сони ва таъсирини камайтириш бўйича халқаро ҳамкорликни жадаллаштириш. Табиий ресурслардан фойдаланишда тенглик масаласи.

5. Биоэтика ва инсон ҳуқуқлари бўйича Бирлашган Миллатларнинг универсал Декларацияси. Биоэтиканинг тармоқлараро табиати. Биоэтиканинг ижтимоий, ҳуқуқий, сиёсий ва иктисодий жиҳатлари. Биоэтиканинг тамойилларини илмий журналистикага татбиқ этиш масалалари. Медиаянгиликлар Омбудсмани фаолияти.
6. Биоэтика ва медиаэтика муносабатлари. Биоэтика нуқтаи назаридан инсон шаъни ва инсон ҳуқуқларига оид журналистлик чиқишлари мазмуни. ОАВ чиқишларида биоэтиканинг тенглик, адолат ва холислик. Биоэтикага оид ОАВ чиқишларида камситиш ва стигматизацияга йўл қўймаслик тамойиллари. Биоэтика мавзусидаги материалларда ижтимоий масъулият ва саломатлик масалалари. ОАВ чиқишларида биоэтика доирасида янги авлодлар келажагини ҳимоя қилиш масалалари талқини.
7. ОАВнинг илмий тадқиқотлар натижаларини оммалаштиришдаги ўрни. Журналистика илм-фаннинг ижтимоий аҳамиятини кўрсатиб берувчи восита. Илм-фан масалаларини ОАВда ёритиш одоби.
8. Медиаларда инсон саломатлиги мавзусининг ёритиш методикаси. Ушбу мавзуда материал тайёрлашда статистика маълумотлари билан ишлаш. Инсон турмуш тарзининг унинг саломатлигига таъсири хусусидаги материалларни тайёрлаш технологияси. Муқобил тиббиёт ва медицина фани масалаларинг медиаларда ёритилиши. Соғлиқни сақлаш бўйича давлат сиёсати ва ОАВ.
9. ОИВ/ОИТС, алкоголизм, тамаки чекиш, озиқ-овқат сиёсати масалаларининг ОАВда талқини.
10. Фан ва псевдофан масалалари бўйича ОАВда оммавий баҳс-мунозараларни ташкил этиш ва ўтказиш. Аутизм муаммолари хусусидаги мунозаралар.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан мустақил таълим учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Тавсия этилаётган адабиётлар:

1. Adelman-Grill, B. C., Waksman, B. H. and Kreutzberg, G. W. 1995. EICOS: The unique laboratory experience. Paper presented at Proceedings of the International Federation of Science Education, Barcelona, 21–23 July.
2. Bauer, H. H. 1992. Scientific Literacy and the Myth of the Scientific Method. Urbana and Chicago, Ill.: University of Illinois Press.
3. Bauer, M. 2000. Science in the media as a cultural indicator: contextualising surveys with media analysis. M. Dierkes and C. von Groete (eds), Between Understanding and Trust: The Public, Science and Technology, Amsterdam: Harwood Academic, pp. 157–78.
4. Blastland, Michael and Dilnot, Andrew. 2007. The Tiger That Isn't: Seeing Through a World of Numbers. London: Profile.
5. Bloom, Arnold J. 2010. Global Climate Change: Convergence of Disciplines. Sunderland: Md.: Sinauer Associates.
6. Blum, D., Knudson, M. and Henig, R. M. 2006. A Field Guide for Science Writers. Oxford: Oxford University Press.
7. Brand, R. 2008. The numbers game: a case study of mathematical literacy at a South African newspaper. Communicatio, Vol. 34, No. 2, pp. 210–21.
8. Bucchi, M. 1998. Science and the Media: Alternative Routes in Scientific Communication. London: Routledge.
9. Bucchi, M. 2004. Science in Society: An Introduction to Social Studies of Science. London: Routledge.
10. Canadian Psychiatric Association. n.d. Media Guidelines for Reporting Suicide. www.cpa-apc.org/browse/documents/273.
11. Chopra, Deepak. 1994. Quantum Healing and Ageless Body, Timeless Mind: The Quantum Alternative to Growing Old. New York: Three Rivers Press.
12. Claassen, G. N. 1991. Science writing courses and the journalist: ways and methods to improve the skills of journalists writing about science. The Special Nature of Science Writing, Pretoria: Centre for Scientific Development, pp. 17–18.

shólkemlestirivshi hám redakciya basqa qaysı ǵalaba xabar quralına shólkemlestirivshi, isenimli basqarıwshı, basıp shıǵarıwshı, tarqatıwshı ekenligi haqqındaǵı (barlıq affillengen shaxslardıń hám olardıń hár biriniń redakciyanıń ustavlıq qorındaǵı úlesi muǵdarları kórsetilgen) maǵlıwmatlar.

G'alaba xabar quralın dizimnen ótkeriw haqqındaǵı arzaǵa ǵalaba xabar quralınıń shólkemlestiriv hújjetleri qosımsha etiledi.

Eger shólkemlestirivshi bir shaxstan ibarat bolsa, dizimnen ótkerivshi uyımǵa usınılatuǵın ǵalaba xabar quralın dizimnen ótkeriw haqqındaǵı arzaǵa tek ǵana redakciya ustavı (rejesi) qosımsha etiledi.

G'alaba xabar quralın dizimnen ótkeriwde usı statyada názerde tutılǵannan basqasha talaplar qoyıw qadaǵan etiledi.

Usı statyanıń birinshi bóliminiń ekinshi-besinshi abzaclarında, sonday-aq ekinshi bóliminde kórsetilgen maǵlıwmatlar hám hújjetlerge ǵalaba xabar quralı dizimnen ótkerilgennen soń ózgerisler kirgizilgen jaǵdayda, ol belgilengen tártipte qayta dizimnen ótiwi shárt. Qalǵan jaǵdaylarda shólkemlestirivshi yamasa redakciya kirgizilgen ózgerisler haqqında dizimnen ótkerivshi uyımdı bir ay múddet ishinde jazba túrde xabardar etiwı shárt.

21-statya. Dizimnen ótkerilmeytuǵın ǵalaba xabar quralları

Tómendegilerdiń dizimnen ótkeriliwi talap etilmeydi:

tek ǵana óz rásmiy xabarları hám materialların, sonday-aq normativlik huqıqıy hújjetlerdi járiyalaw ushın mámleketlik hákimiyat hám basqarıw uyımları tárepinen shólkemlestiriletuǵın ǵalaba xabar quralları;

kárxana, mákeme, shólkemniń (sonıń ishinde oqıw hám ilimiy mákemeniń) óz zárúrlıkların qanaatlandırıw ushın tirajı júzge shekemgi nusqada shıǵarılatuǵın mezzgilli baspa basılımlar;

kabel tarmaqları arqalı alıp beriletuǵın (kórsetiletuǵın) tele-, radio-, video-, kinoxronikalıq baǵdarlamalar, sonday-aq tarqatılıwı bir kárxana, mákeme, shólkem (sonıń ishinde oqıw hám ilimiy mákeme) imaratı hám (yamasa) aymaǵı menen sheklenetuǵın audio -, audiovizual xabar hám materiallar.

22-statya. Ǵalaba xabar quralın dizimnen ótkeriwden bas tartıw

Ǵalaba xabar quralın dizimge alıwdan tómendegi jaǵdaylarda bas tartılıwı múmkin:

ǵalaba xabar quralınıń maqset hám wazıypaları nızam hújjetlerine qayshı kelse;

ǵalaba xabar quralın dizimnen ótkeriw haqqındaǵı arza usı nızamǵa muwapıq ǵalaba xabar quralın shólkemlestiriv huqıqına iye bolmaǵan yuridikalıq yamasa fizikalıq shaxstıń atınan berilgen bolsa;

ǵalaba xabar quralın dizimnen ótkeriw haqqındaǵı arzada kórsetilgen maǵlıwmatlar haqıyqatqa tuwrı kelmese;

bunnan aldın dál usınday yamasa aljastırıp jiberiw dárejesinde uqsas atamadaǵı ǵalaba xabar quralı dizimnen ótkerilgen bolsa.

Ǵalaba xabar quralın dizimnen ótkeriwden bas tartılǵan jaǵdayda, bas tartıw tiykarları kórsetilgen jazba xabarnama sheshim shıǵarılgannan keyin on kún ishinde arza iyesine jiberiledi.

Shólkemlestirivshi dizimnen ótkerivshi uyımnıń ǵalaba xabar quralın dizimnen ótkeriwden bas tartıw haqqındaǵı sheshimi ústinen sudqa shaǵım etiwı múmkin.

jáne basqa da yuridikaliq hám fizikalıq shaxslar menen qatnasıqlarda, sonday-aq sudta redakciyanıń atınan is júrgizedi.

17-statya. Redakciya xızmetkeri

Redakciya shtatında turǵan, materialdı toplaw, tallaw, redaktorlaw hám tayarlaw menen shuǵıllanıwshı shaxs redakciya xızmetkeri bolıp tabıladı.

18-statya. „alaba xabar quralınıń shıǵarılıwına baylanıslı maǵlıwmatlar

Hár bir mezgilli basılımnıń shıǵarılıwında tómendegi maǵlıwmatlar kórsetiliwi shárt: mezgilli basılımnıń ataması; mámleketlik dizimnen ótkerilgen sánesi hám sanı; shólkemlestiriwshiniń ataması (familiyası, atı, ákesiniń atı); bas redaktordıń familiyası, atı, ákesiniń atı; hár biri mezgilli basılıw shıǵarılıwı ushın juwapker bolǵan redakciya xızmetkeriniń familiyası, atı, ákesiniń atı; tártip sanı hám shıǵarılǵan sánesi, al, mezgilli baspa basılımlar ushın bolsa basıwǵa ruxsat berilip, qol qoyılǵan waqıt (grafikte belgilengen hám haqıyqattaǵısı); mezgilli baspa basılımlar ushın – indeksi, tirajı, bahası yamasa «Kelisilgen bahada», «Biypul» degen jazıwlar; redakciya hám baspaxananıń jaylasqan ornı (pochta mánzili).
Tele – , radio -, video -, kinoxronikalıq baǵdarlamalarǵa hám ǵalaba xabardı mezgilli tarqatıwdıń basqa elektron formalarına baylanıslı maǵlıwmatlar nızam hújjetleri menen belgilenedi.

III bab. Galaba xabar quralların mámleketlik dizimnen ótkeriw

19-statya. „alaba xabar quralın mámleketlik dizimnen ótkeriw tártibi

G‘alaba xabar quralı dizimnen ótkeriwshi uyım tárepinen mámleketlik dizimnen ótkeriledi (bunnan bılay tekste dizimnen ótkeriw dep alınadı).

G‘alaba xabar quralların dizimnen ótkeriw tártibi Ózbekstan Respublikası Ministrler Kabineti tárepinen belgilenedi.

G‘alaba xabar quralın dizimnen ótkeriw haqqındaǵı arza dizimnen ótkeriwshi uyımǵa belgilengen tártipte shólkemlestiriwshi tárepinen beriledi.

Shólkemlestiriwshiniń ǵalaba xabar quralın dizimnen ótkeriw haqqındaǵı arzası dizimnen ótkeriwshi uyım tárepinen bir ay múddet ishinde qarap shıǵılıwı kerek.

G‘alaba xabar quralın dizimnen ótkergenligi hám qayta dizimnen ótkergenligi ushın nızam hújjetlerinde belgilengen tártipte hám muǵdarda dizimnen ótkeriw jıyımı alınadı.

20-statya. „alaba xabar quralın dizimnen ótkeriw haqqında arza.

„alaba xabar quralın dizimnen ótkeriw haqqındaǵı arzada tómendegiler kórsetiliwi tiyis: shólkemlestiriwshi haqqındaǵı maǵlıwmatlar; ǵalaba xabar quralınıń ataması, tili hám túri; maqset hám wazıypaları; qánigelesiw; tarqatılıw aymaǵı; jiyiligi; qarjılandırıw derekleri; redakciyanıń jaylasqan ornı (pochta mánzili) hám redakciya haqqındaǵı basqa da maǵlıwmatlar; kólemi;

13. Claassen, G. N. 1995. Journalism and cultural literacy – an exploration towards a model for training journalism students. *Communicatio*, Vol. 21, No. 1, pp. 12–20.
14. Claassen, G. N. 2001a. Science communication: a process of mutual education. *Cardiovascular Journal of Africa*, Vol. 12, No. 4, pp. 249–50.
15. Claassen, G. N. 2001b. Exploring a model for training journalism students. *Ecquid Novi*, Vol. 22, No. 1, pp. 3–24.
16. Claassen, George. 2011. Science and the media in South Africa: re ecting a ‘dirty mirror’. *Communicatio*, Vol. 37, No. 3, pp. 351–66.
17. Cohn, Victor. 1993. *News and Numbers: A Guide to Reporting Statistical Claims and Controversies in Health and Other Fields*. Ames, Iowa: Iowa State University Press.
18. Davies, Nick. 2008. *Flat Earth News*. London: Chatto & Windus.
19. Dawkins, Richard. 2003. *Postmodernism disrobed*. Latha Menon (ed.), *A Devil’s Chaplain: Selected Essays by Richard Dawkins*. London: Weidenfeld & Nicholson.
20. De Beer, A.S. and Steyn, E. 2002. Sanef’s ‘2002 South African national journalism skills audit’. *Ecquid Novi*, Vol. 23, No. 1, pp. 11–86.
14. Dvorkin, Jeffrey. 2011. *The Modern News Ombudsman – A User’s Guide*. Toronto, Canada: Organization of Newsombudsmen.
15. Economic and Social Research Council (ESRC). 1993. *Pressing Home Your Findings: Media Guidelines for ESRC Researchers*. Swindon: ESRC.
16. Forrest, Barbara and Gross, Paul R. 2004. *Creationism’s Trojan Horse: The Wedge of Intelligent Design*. Oxford: Oxford University Press.
17. Fulda, K. G. and Lykens, K. 2006. Ethical issues in predictive genetic testing: a public health perspective. *Journal of Medical Ethics*, Vol. 32, No. 3, pp. 143–7.
18. Gibbs, Nancy (ed.). 2008. *From Birth to Death and Bench to Clinic: The Hastings Center Bioethics Brieng Book for Journalists, Policymakers, and Campaigns*. New York: Hastings Center.
19. Goldacre, Ben. 2008. *Bad Science*. London: Fourth Estate.
20. Goldacre, Ben. 2012. *Bad Pharma: How Drug Companies Mislead Doctors and Patients*. London: Fourth Estate.
21. Gross, Paul and Levitts, Norman. 1994. *Higher Superstition: The Academic Left and Its Quarrels with Science*. Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press.
22. Hansen, James. 2010. *Storms of My Grandchildren: The Truth About the Coming Climate Catastrophe and Our Last Chance to Save Humanity*. New York: Bloomsbury.
23. Hartz, J. and Chappell, R. 1997. *Worlds Apart: How the Distance Between Science and Journalism Threatens America’s Future*. Nashville, Tenn.: First Amendment Centre.
24. Hesmondhalgh, D. 2008. *The Media and Social theory*. London: Routledge.
25. Kennedy, Donald. 2006. Responding to Fraud. *Science*, No. 314, 1 December, p. 1353 (also www.sciencemag.org/content/suppl/2006/11/28/314.5804.1353.DC1/Kennedy.12.1.06.SOM.pdf for the full report into the Hwang Woo Suk-investigation).
26. LeVay, Simon. 2008. *When Science Goes Wrong: Twelve Tales From the Dark Side of Discovery*. London: Plume.
27. Maddox, John. 1983. No need for panic about AIDS. *Nature*, Vol. 302, No. 5911, p. 749.
28. McGee, Glenn. 2012. *Bioethics: 60 Cases and Cautions From the Moral Frontier of Healthcare*. Oxford: John Wiley.
29. Medawar, P. 1963. ‘Is the scientific paper a fraud?’ *The Listener*, Vol. 70 (12 September), pp. 377–8.
30. Muller, M. A. 2012. Handling uncertainty in a court of law. *Stellenbosch Law Review*, Vol. 23, No. 3, pp. 599–609.
31. Nelkin, D. 1995. *Selling Science: How the Press Covers Science and Technology*. New York: W. H. Freeman.
32. Noakes, Tim. 2012. Novel dietary ideas. *Runner’s World*, 20 March. www.runnersworld.co.za/nutrition/novel-dietary-ideas
33. Oreskes, Naomi and Conway, Erik M. 2010. *Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming*. New York: Bloomsbury.

34. Palmer, Nick, Krivit, Steven and Rudiger, John. 1989. University of Utah N-Fusion Press Conference Transcript. March 23. New Energy Times. Salt Lake City, Utah <http://newenergytimes.com/v2/reports/UUtahPressConferenceTranscript.shtml>
35. Park, Robert. 2000. Voodoo Science: The Road From Foolishness to Fraud. Oxford: Oxford University Press.
36. Paulos, John Allen. 1995. A Mathematician Reads the Newspaper. New York: Farrar, Strauss & Giroux.
37. Pigliucci, Massimo. 2010. Nonsense on Stilts: How to Tell Science From Bunk. Chicago, Ill.: University of Chicago Press.
38. Prinsloo, J. A. 2006. Worstel Joernaliste om Syfers te Ontsyfer? 'n Gevallestudie van 'n Steekproef Suid-Afrikaanse Joernaliste se Syfervaardighede. Unpublished Master's thesis. Stellenbosch: Stellenbosch University.
39. Reporting on Suicide. Recommendations for reporting on suicide. <http://reportingsuicide.org/>
40. Royal Society. 2007. International Indicators of Science and the Public. London: Royal Society.
41. Segerstrelle, Ullica. 2000. Defenders of the Truth: The Sociobiology Debate. Oxford: Oxford University Press.
42. Shapiro, Rose. 2008. Suckers: How Alternative Medicine Makes Fools Of Us All. London: Harvill Secker.
43. Shukla, R. and M. Bauer. 2007. The Science Culture Index (SCI): Construction and Validation. A Comparative Analysis of Engagement, Knowledge and Attitudes to Science Across India and Europe (concept paper). London and Delhi: Royal Society (UK).
44. Sidley, Pat. 1997. Miracle AIDS cure hits the South African press. British Medical Journal, Vol. 314, p. 450.
45. Simpson, M. A. 1996. HIV Testing, AIDS, and confidentiality on the golf course: ars muta, vita brevis. Humane Medicine Health Care, Vol. 12, No. 1. www.humanehealthcare.com/Article.asp?art_id=600
46. Singh, Simon and Ernst, Edzard. 2008. Trick or Treatment: Alternative Medicine on Trial. London: Bantam.
47. Snow, C. P. 1959. The Two Cultures. Cambridge: Cambridge University Press. <http://s-f-walker.org.uk/pubsebooks/2cultures/Rede-lecture-2-cultures.pdf>
48. Sokal, Alan and Bricmont, Jean. 1998. Intellectual Imposters. London: Prole Books/New York: Picador.
49. UNESCO. 1948. Universal Declaration on Bioethics and Human Rights. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001461/146180E.pdf>
50. UNESCO. 2008. UNESCO's Bioethics Core Curriculum. Paris: UNESCO.
51. UNESCO. 2011a. Casebook on Benet and Harm, Bioethics Core Curriculum Casebook Series, No. 2. Paris: UNESCO.
52. UNESCO. 2011b. Casebook on Human Dignity and Human Rights, Bioethics Core Curriculum Casebook Series, No. 1. Paris: UNESCO.
53. UNESCO. Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=31058&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
54. UNESCO. International Declaration on Human Genetic Data. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17720&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
55. Vaughan, Lewis. 2012. Bioethics: Principles, Issues and Cases. Oxford: Oxford University Press.
56. Wakeeld, A .J. et al. 1998. Ileal-lymphoid-nodular hyperplasia, non-specific colitis, and pervasive developmental disorder in children. The Lancet, Vol. 351, 28 February, pp. 637-41.
57. Webster, F. 2006. Theories of the Information Society. London: Routledge.
58. Wilson, E. O. 2000. Sociobiology: The New Synthesis, 20th anniversary edn. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
59. World Commission on Environment and Development (1987) Our Common Future. Oxford: Oxford University Press.

13-statya. Shólkemlestiriwshiniń huqıqları

Shólkemlestiriwshi:

ǵalaba xabar quralınıń dizimnen ótkerilgen atamasınan paydalanıw hám oǵan biylik etiw;

redakciyanıń basqarıw uyımların qalıplestiriwde shólkemlestiriw shártnaması, redakciya ustavı (rejesi) hám nızam hújjetlerinde belgilengen tártipte qatnasıw;

paydanı bólistiriwde hám zıyannıń ornın ótewde qatnasıw;

eń úlken kólemi hám shıǵarılatuǵın múddeti redakciya ustavına (rejesine) yamasa shólkemlestiriwshi hám redakciya arasındaǵı shártnamaǵa muwapıq belgilenetuǵın, reklama túrinde bolmaǵan xabar yamasa materialdı óz atınan ǵalaba xabar quralında biypul jaylastırıw;

redakciyanıń jumısı toqtatılǵan jaǵdayda kreditorlar menen esaplasqannan soń qalǵan múlkti yamasa onıń qunın nızam hújjetlerinde názerde tutılǵan tártipte alıw huqıqına iye.

Shólkemlestiriwshi nızam hújjetlerine muwapıq basqa da huqıqlarǵa iye bolıwı múmkin.

14-statya. Shólkemlestiriwshiniń minnetleri

Shólkemlestiriwshi:

redakciyanı shólkemlestiriwi;

redakciya ustavın (rejesin) tastıyıqlawı;

redakciya menen shártnama dúziwi;

ǵalaba xabar quralınıń shıǵarılıwın támiyinlewi;

ǵalaba xabar quralları haqqındaǵı nızam hújjetlerine boysınılıwın támiyinlewi;

shólkemlestiriwshiniń ustavlıq qorı ózgergenligi haqqında, eger ustavlıq qorında sırt el investiciyaları úlesi usı Nızamnıń 8-statyasınıń tórtinshi bóliminde názerde tutılǵan shegaradan asıp ketken bolsa, wákilliklik mámleketlik uyımdı (bunnan bılay tekstte dizimnen ótkeriwshi uyım dep almadı) xabardar etiwı shárt.

Shólkemlestiriwshiniń juwapkershiliginde nızam hújjetlerine muwapıq basqa da minnetler bolıwı múmkin.

15-statya. Redakciya

Redakciya ǵalaba xabar quralınıń shıǵarılıwın ámelge asırıwshi yuridikalıq shaxs yamasa yuridikalıq shaxstıń strukturalıq bólimshesi bolıp tabıladı.

Redakciya nızam hújjetlerinde názerde tutılǵan hár qanday shólkemlestiriw – huqıqıy formada dúziliwi múmkin.

Redakciya óz kásiplik jumısında ǵárezsiz bolıp tabıladı.

Redakciya bas redaktor hám redakciya xızmetkerlerinen ibarat bolıwı múmkin.

Redakciya ǵalaba xabar quralı mámleketlik dizimnen ótkerilgennen keyin óz jumısın baslawı múmkin.

Redakciyanıń jumısın qarjılandırıw nızam hújjetlerinde belgilengen tártipte ámelge asırıladı.

16-statya. Bas redaktor

Bas redaktor shólkemlestiriwshi tárepinen lawazımǵa tayınlanadı hám lawazımınan bosatıladı.

Bas redaktor redakciyaǵa basshılıq etedi, ǵalaba xabar quralınıń shıǵarılıwı haqqında sheshim qabıl etedi hám onıń jumısı ushın nızam hújjetlerine muwapıq juwapker boladı.

Nızam hújjetleri hám shólkemlestiriw hújjetlerine muwapıq bas redaktor ǵalaba xabar quralınıń shólkemlestiriwshisi, tarqatıwshısı, mámleketlik hákimiyat hám basqarıw uyımları

10-statya. Shólkemlestiriv shártnamasi

Shólkemlestiriv shártnamasi bir neshe shólkemlestirivshi arasında dúziledi. Shólkemlestiriv shártnamasinda tómendegiler názerde tutiladi:

shólkemlestirivshilerdiń ataması (famiyası, atı, ákesiniń atı) hám jaylasqan ornı (pochta mánzili);

shólkemlestirilip atırǵan ǵalaba xabar quralınıń túri, ataması, tili, maqseti, qánigelesiwi hám shıǵıw jiyiligi;

redakciyanıń shólkemlestiriv-huqıqiy forması;

redakciyanıń ustavlıq qorınıń muǵdarı hám qalıplestiriv tártibi;

redakciyanı qarjılandırıw dárekleri;

shólkemlestirivshilerdiń redakciya jumısında qatnasıwı boyınsha huqıq hám minnetlemeleri;

redakciyanıń basqarıw uyımların qalıplestiriv tártibi;

paydanı bólistiriv hám zıyanlardıń ornın toltırıw tártibi;

ǵalaba xabar quralı shıǵarıwın toqtatıp turıw yamasa toqtatıw tártibi;

nızam hújjetlerine muwapıq basqa da shártler.

11-statya. Redakciya ustavı (rejesi)

Redakciya nızam hújjetlerine muwapıq qabıl etilgen hám shólkemlestirivshi tárepinen tastıyqlanǵan ustav (reje) tiykarında jumıs alıp baradı.

Redakciya ustavında (rejesinde) tómendegiler belgilenedi:

ǵalaba xabar quralınıń túri, ataması, tili, maqseti, qánigelesiwi, shıǵıw jiyiligi hám kólemi;

redakciyanıń jaylasqan jeri (pochta mánzili);

shólkemlestirivshi hám redakciyanıń huqıq hám minnetleri;

redakciyanı qarjılandırıw derekleri;

redakciyanıń basqarıw uyımların qalıplestiriv tártibi;

paydanı bólistiriv hám zıyanlardıń ornın toltırıw tártibi;

ǵalaba xabar quralı shıǵarıwın toqtatıp turıw yamasa toqtatıw tiykarları hám tártibi;

redakciyanı qayta shólkemlestiriv hám saplastırıw tártibi;

ustavtı (rejenı) qabıl etiw hám oǵan ózgerisler kirgiziw tártibi;

nızam hújjetlerine muwapıq basqada qaǵıydalar.

12-statya. Shólkemlestirivshi hám redakciya arasındaǵı shártnama

Shólkemlestirivshi hám redakciya arasındaǵı shártnamada tómendegiler belgilenedi:

shólkemlestirivshi hám redakciyanıń huqıq hám minnetleri;

ǵalaba xabar quralın tayarlaw hám shıǵarıw shártleri;

redakciyanıń jumısın qarjılandırıw tártibi;

redakciya xızmetkerleriniń óndirislik hám sociallıq-turmıslıq, miynet sharayatların dúziw tártibi;

úshinshi shaxslar menen óz-ara qatnasıqlar tártibi;

táreplerdiń juwapkershiligi;

nızam hújjetlerine muwapıq basqa da shártler.

Eger shólkemlestirivshi hám redakciya sıpatında bir shaxs jumıs alıp barsa, shártnama dúziw talap etilmeydi.

Ўзбекистонда ушбу курснинг жорий этилишига оид услубий таклиф ва тавсиялар:

5220100-Журналистика (фаолият турлари бўйича) бакалаврият таълим йўналиши ўқув режасининг “Математик ва табиий-илмий фанлар” таркибида “Масс-медиада экология масалалари” фани киритилган (1- курсда икки семестр ўқитилади, умумий ҳажми 108 с). Ушбу фан таркибига модулдан “Биоэтика”, “Фан ва ёлғон фан (pseudoscience)” мавзуларини киритиш бўлажак журналистларда ҳозирги замон илм-фани, экология ва одам саломатлиги йўналишидаги натижалар ва кашфиётлар таснифи, уларни ОАВда ёритиш хусусиятларига оид амалий кўникмалар ҳосил қилишда кўмак беради.

5A220101-Журналистика (газета ва журналлар) магистратура мутахассислиги “Матбуотда экология талқини” фани таркибига мазкур модулнинг “Биоэтика”, “Олимлар ва оммавий ахборот воситалари ўртасидаги муносабатлар”, “Соғлиқни сақлаш мавзуида материаллар тайёрлаш” мавзуларини киритиш фаннинг янги жиҳатларини ўрганиш ва бунинг асосида таҳлилий материал тайёрлаш бўйича тегишли амалий кўникмалар ҳосил қилиш мумкин.

ЎзДЖТУ 5220100-Журналистика (ҳалқаро журналистика) бакалаврият таълим йўналишининг танлов фанлар доирасида “Экожурналистика” фани киритилган. Ушбу фан таркибига “Биоэтика”, “Олимлар ва оммавий ахборот воситалари ўртасидаги муносабатлар”, “Соғлиқни сақлаш мавзуида материаллар тайёрлаш (Health reporting)”, “Фан ва “ёлғон фан” (pseudoscience) мавзуларини киритиш бўлажак журналистларда амалий кўникмалар ҳосил қилади.

ГЕНДЕР ВА ЖУРНАЛИСТИКА

Кириш

Ушбу курс доирасида гендер масалалари мазмуни, уларни ОАВда ёритиш учун зарур билим ва тушунчалар, мавжуд маданий ва ижтимоий қарашлар, турли жамиятларда илдиз отган стереотиплар берилди. Фанни ўрганиш давомида бу соҳада тўпланган хорижий ва миллий ОАВ тажрибалари ҳам таҳлилга тортилади.

Фаннинг мақсади ва вазифалари

Ушбу курснинг асосий мақсади бўлажак журналистларда гендер сезгирлигини, ОАВ чиқишларида гендер мувозанатини таъминлаш бўйича амалий кўникмалар шакллантиришдан иборат.

Фаннинг асосий вазифалари талабаларга гендер масалаларининг назарий жиҳатларини ўргатиш, жамият ва ОАВда мавжуд гендер стереотипларини англаш ва жинсга қараб камситиш муаммоси тўғрисида маълумот бериш, гендер йўналишидаги ОАВ учун материал тайёрлашни, уларда гендер жиҳатдан аниқ тил ва услубдан фойдаланишни ўргатиш, ОАВда эркаклар ва аёллар тимсолларини гавдалантиришда турли ёндашувлар қўлланиши амалиётини, аёллар ва қизларга мўлжалланган газета-журналлар, телевидение ва радио Интернет-ОАВ чиқишларини таҳлил ва муҳокама қилишдан иборат.

Фан бўйича талабаларнинг билимига, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

Ушбу фан доирасида талаба:

- гендер моҳияти, гендер муносабатлари назарияси ва амалиёти, гендернинг журналистикадаги ифодалари, гендер стереотиплари ва жинсга қараб камситиш муаммоси, гендер мавзусида журналист ижодининг ўзига хосликлари, ОАВ учун гендер мазмунидаги материал тайёрлаш, ушбу мавзудаги ОАВ материалларининг тил ва услуб жиҳатлари, хотин-қизларга мўлжалланган даврий нашрларда хотин-қизларнинг ижтимоий ўзига хослигининг ифодаси, телевидение, радио ва Интернет ОАВнинг жамият гендер концепцияси ривожланишига таъсири, гендер масалаларининг истиқболли ҳақида **масаввурларга эга бўлиши керак;**

- гендер муносабатлари назарияси ва амалиётини, гендернинг журналистикадаги ифодаларини, гендер стереотиплари ва жинсга қараб камситиш муаммосини, гендер мавзусида журналист ижодининг ўзига хосликларини, ОАВ учун гендер мазмунидаги материал тайёрлашни, ушбу мавзудаги ОАВ материалларининг тил ва услуб жиҳатларини, хотин-қизларга мўлжалланган даврий нашрлар фаолиятини, телевидение, радио ва Интернет ОАВда гендер муносабатларининг ёритилишини, гендер масалаларининг истиқболлини **билиши ва улардан фойдалана олиши керак;**

- гендер муносабатлари назариясини ва амалиётини қўллаш, гендернинг журналистикадаги ифодаларини, гендер стереотипларини аниқлай олиш, жинсга қараб камситиш муаммосини таҳлил эта олиш, гендер мавзусидаги журналист ижодининг ўзига хосликларини қўллаш олиш, ОАВ учун гендер мазмунидаги материал тайёрлаш технологиясини қўллаш олиш, ушбу мавзудаги ОАВ материалларининг тил ва услуб жиҳатларини таҳлил эта олиш, хотин-қизларга мўлжалланган даврий нашрларда фаолият юрата олиш, телевидение, радио ва Интернет ОАВда гендер муносабатларини ёрита олиш, гендер масалаларининг истиқболлини англай олиш **кўникмаларига эга бўлиши керак;**

- гендер муносабатлари назариясини ва амалиётини қўллаш, гендернинг журналистикадаги ифодаларини баҳолаш, гендер стереотипларини аниқлаш, ОАВ чиқишларида жинсга қараб камситиш муаммосини тадқиқ этиш, ОАВ учун гендер мазмунидаги материал тайёрлаш, унинг тил ва услуб жиҳатларини маромига етказиш, хотин-қизларга мўлжалланган даврий нашрларда, телевидение, радио ва Интернет ОАВда гендер муносабатларини, уларнинг истиқболлини ёритиш **малакаларига эга бўлиши керак.**

6-statya. Ёалaba xabar qurallari erkinligin paydalanıwda qıyanet etiwge jol qoymaw

Ёalaba xabar qurallarınan:

Qaraqalpaqstan Respublikasınıń Konstituciyalıq dúzimin, aymaqlıq pútinligin zorlıq penen ózgeriwge shaqırıw;

urıs, zorlıq hám terrorizmdi, sonday-aq diniy ekstremizm, separatizm hám fundamentalizm ideyaların úgit-násiyatlaw;

mámleketlik sır bolǵan maǵlıwmatlardı yamasa nızam menen qorǵalatuǵın basqa da sırdı járiya etiw;

milliy, rasalıq, etnik yamasa diniy óshpenlikti qozǵawshı málimleme tarqatıw;

eger nızamda basqasha qaǵıyda názerde tutılmaǵan bolsa, giyabentlik zatlar, psixotrop nárseler hám prekursorlardı úgit-násiyatlaw;

pornografiyanı úgit-násiyatlaw;

nızamǵa muwapıq jinayatlı hám basqa da juwapkershilikke sebep bolatuǵın basqa da háreketlerdi islew maqsetinde paydalanılıwına jol qoyılmaıdı.

Ёalaba xabar quralları arqalı puqaralardıń namısı hám qádir-qımbatına yamasa isshenlik abıroyına shek keltiriw, jeke turmısına aralasıw qadaǵan etiledi.

Prokuror, tergewshi yamasa sorastırıwshınıń jazba ruxsatsız sorastırıw yamasa dáslepki tergew materialların járiyalaw, belgili bir is boyınsha sudtıń qararı shıqpastan aldın yamasa sudtıń qararı nızamlı kúshke kirmesten aldın onıń nátiyjelerin boljaw yamasa sudqa basqasha jol menen tásir jasaw qadaǵan etiledi.

7-statya. Cenzuraǵa jol qoymaw.

Qaraqalpaqstan Respublikasında ǵalaba xabar quralları cenzurasına jol qoyılmaıdı. Járiyalanıw atırǵan xabarlar hám materiallar aldın-ala kelisip alınıwın, sonday-aq olardıń teksti ózgeriliwin yamasa pútkilley baspadan alıp taslanıwın (efirge berilmewin) talap etiwge hesh kim haqlı emes.

II bap. Ёalaba xabar quralları jumısın shólkemlestiriw

8-statya. Ёalaba xabar quralın shólkemlestiriw huqıqı

Qaraqalpaqstan Respublikasınıń yuridikalıq hám fizikalıq shaxsları ǵalaba xabar quralların shólkemlestiriw huqıqına iye.

Ёalaba xabar quralı bir neshe shólkemlestiriwshi tárepinen de shólkemlestiriliwi múmkin.

Tómendegiler ǵalaba xabar quralınıń shólkemlestiriwshisi (bunnan bılay tekste shólkemlestiriwshi dep alınadı) bolıwı múmkin emes:

18 jasqa tolmaǵan shaxs;

qastan islegen jinayatı ushın sudlanganlıq jaǵdayı tamamlanbaǵan yamasa sudlanganlıǵı alıp taslanbaǵan yaki sud tárepinen háreket qatnasıqlarına uqıpsız dep tabılǵan shaxs;

jumısı nızam menen qadaǵan etilgen mámleketlik emes kommerciyalıq emes shólkem.

Ustav qorında sırt el investiciyalarınıń úlesi otız hám onnan da aslam procentti quraǵan yuridikalıq shaxslar tárepinen ǵalaba xabar quralları shólkemlestiriliwine jol qoyılmaıdı.

9-statya. Shólkemlestiriw hújjetleri

Ёalaba xabar quralınıń shólkemlestiriw hújjetleri shólkemlestiriw shártnaması hám ǵalaba xabar quralı redakciyasınıń (bunnan bılay tekste redakciya dep alınadı) ustavınan (rejesinen) yamasa tek ǵana redakciyanıń ustavınan (rejesinen) ibarat boladı.

**«ЎЛАБА ХАВАР ҚУРАЛЛАРИ ҲАҚҚИДА»
ҚАРАҚАЛПАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСИНИҢ НЎЗАМИ
(ЖАНА РЕДАКЦИЈАДА)⁶**

I бап. Ушма режелер

1-статья. Уш Нўзамни мақсети

Уш Нўзамни мақсети ўлаба хавар қуралларини шўлкемлестириливи, жумис алип бариви ҳам жумисини сапластириливи саласидаги қатнаслиқларди тўтипестиривден ибарат.

2-статья. Уш Нўзамни қолланиш саласи.

Уш Нўзам Қарақалпақстан Республикасида шўлкемлестирилетуғин ҳам жумис алип баратуғин ўлаба хавар қуралларина, сондай-ақ сирт ел ўлаба хавар қуралларина оларни ўнимлерини Қарақалпақстан Республикаси аймағинда тарқатилиш баиланли бўлегинде қолланилади.

3-статья. Ўлаба хавар қураллари хаққиндаги нўзам хўжетлери.

Ўлаба хавар қураллари хаққиндаги нўзам хўжетлери уш Нўзам ҳам басқа да нўзам хўжетлеринен ибарат.

Егер Ўзбекстан Республикасини халиқаралиқ шўртнамасинда Қарақалпақстан Республикасини ўлаба хавар қураллари хаққиндаги нўзам хўжетлеринде нўзде тутилганман басқаша қағидалар белгиленген болса, халиқаралиқ шўртнамани қағидалари қолланилади.

4-статья. Ўлаба хавар қураллари.

Ўлаба хаварди дўвирли тарқативдин турақли атамаға ие болган ҳам баспа таризде (газеталар, журналлар, хабарнамалар, буллетенлер ҳам басқалар) ҳам (ямаса) электрон турде (теле-, радио-, видео, кинохроникалиқ бағдарламалар, ушма пайдаланишдаги телекоммуникация тармақлариндаги веб сайтлар) алти айда кеминде бир марте басилатуғин ямаса ефире берилетуғин (буннан билай тексте шўгарилатуғин деп алинди) формаси ҳам ўлаба хаварди дўвирли тарқативдин басқа да формалари ўлаба хавар қурал болип табилди.

Қарақалпақстан Республикасида ўлаба хавар қураллари ўз жумисин «Мамлекетлик тил хаққинда»ги Қарақалпақстан Республикаси Нўзамини муварип қўмелге асирди.

5-статья. Ўлаба хавар қуралларини эркинлиги

Қарақалпақстан Республикасида ўлаба хавар қураллари эркин болип, ўз жумисин уш Нўзамга ҳам басқа да нўзам хўжетлерине муварип қўмелге асирди.

Нўр бир адам, егер нўзамда басқаша қағиди нўзде тутилмаган болса, ўлаба хавар қуралларинда шўғив, ўз пикирин ҳам исенимлерин ашўқ турде билдирив хуқиқина ие.

Ўлаба хавар қураллари Нўзам хўжетлерине муварип мўлимлеме излестирив, алиш, тарқатив хуқиқина ие ҳам тарқатилип атирган мўлимлемени хақиқатлиги және дурислиги ушм белгиленген тўрте жуваркер болди.

⁶ www.sovminrk.gov.uz.

Фаннинг ўқув режадаги башқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жихатдан узвийлиги

“Гендер ва журналистика” фани ихтисослик фани хисобланади. Мазкур дастурни амалга ошириш ЎЗМУ 5А220101-Журналистика (газета ва журналлар) магистратура мутахассислиги ўқув режасида режалаштирилган умумметодологик (Миллий ғоя: Ўзбекистоннинг ижтимоий иқтисодий ривожланиш стратегияси, психология), мутахассислик (хуқуқий журналистика) ва танлов (сиёсат ва журналистика) фанларидан старли билим ва қўникмаларга эга бўлишлик талаб этилади (ЎЗДЖТУ халқаро журналистика ва ҚҚДУ журналистика бўлими магистратура мутахассисликлари ўқув режаларидаги тегишли умумметодологик, мутахассислик ва танлов хисобга олиниди).

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни

“Гендер ва журналистика” фани бўлажак мутахассис гендер муносабатлари мазмунини, жамиятдаги гендер стереотиплари ва жинсга қараб камситиш ҳолатларини англаган ҳолда фаолият юритишида, гендер масалаларини ОАВда ёритиш бўйича зарур қўникма ва малакаларни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади. Шу боис ушбу курс ОАВ соҳасининг ажралмас бўғини хисобланади.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талаба “Гендер ва журналистика” фанини ўзлаштириши учун инновацион усулларида фойдаланиши, янги педагогик, ахборот ва Интернет технологияларни татбиқ қилиши муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда ўқув-услубий таъминот (дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, модуль топшириқлари, тарқатма материаллар, мультимедиа воситалари)дан фойдаланиш тавсия этилади. Маъруза ва амалий машғулотларда турли усул ва воситалардан, хусусан, баҳс-мунозара, лойиха тузиш, ролли ва дидактик ўйинлар, кейс-стади, кичик гуруҳларда ишлаш, тақдирот ўтказиш, шунингдек, компьютер дастурларидан, Интернет тизимларидан фойдаланиш кўзда тутилади.

Асосий қисм

Фаннинг назарий машғулоти мазмуни.

“Гендер ва журналистика” фанининг мазмуни, предмети ва методи

Фаннинг мазмуни. ОАВда гендер муносабатларини ўрганиш зарурати. Гендер муносабатлари барқарор ривожланиш таркибида. Фаннинг предмети ва объекти. Фаннинг методи ва унинг элементлари. “Гендер ва журналистика” фанида хусусий методларнинг қўлланиши.

Гендернинг назарий асослари

Гендернинг маданиятга, инсонларнинг ижтимоий ролларига, имкониятларига ҳамда умумий, ижтимоий ва хусусий муносабатларига таъсири. Гендер шакллари инсон ҳаётининг таркибий қисми сифатида ва унинг инсонлар эътиқоди, дунёқарашига таъсири. Жамиятда аёл ва эркекларнинг турли ролларини таърифлашда гендернинг устиворлиги. Гендерга оид истилоҳлар таърифи.

Гендер ва журналистика

Журналистиканинг гендер жихатлари. Хотин кизларнинг медиа индустрия бошқарувидаги ўрни. Гендер масаласига оид Глобал медиа тадқиқотлар лойихаси (2010) мазмуни. Дунёнинг турли минтақалари ОАВдаги гендер вазият.

Гендер стереотиплари ва жинсга қараб камситиш муаммоси

Гендер стереотиплари ва гендер асосидаги камситиш, аёлларнинг медиалар фаолиятидаги иштирокига салбий таъсир кўрсатиши. ОАВ соҳасида гендер камситишларнинг оқибати: дунёнинг турли минтақаларидаги вазиятнинг қийсий таҳлили.

Гендер нуқтаи назаридан янгиликлар танлаш ва уларни ОАВда жойлаштириш

ОАВда янгиликларни танлаш ва таркибланишнинг гендер маданияти билан боғлиқлиги. Жамиятда хотин қизлар масаласи ўз ечимини топиб бўлганлиги хусусидаги қарашнинг ОАВда ушбу мавзунинг ёритишга бўлган таъсири. Хотин қизларга нисбатан бўлган зўравонлик, шу жумладан уйдаги зўравонлик ОАВда жамиятнинг сиёсий ва ижтимоий муаммоси сифатида талқин этилиши масаласи.

ОАВда гендер масалаларини ёритишда фойдаланиладиган тил

Гендер масалаларини ОАВда ёритишда тил имкониятлари. Турли тилларнинг гендер жиҳатлари. Аёл ва эркак журналистларнинг тил воситаларидан фойдаланиши. ОАВ тили ва услубининг гендер тахлили аҳамияти.

Хотин-қизларга мўлжалланган журналларда уларнинг ижтимоий ўзига хослиги ифодаси

Даврий нашрлар ва реклама контентининг гендер стереотиплари билан боғлиқлиги. Мода ва гўзаллик йўналишидаги нашрлар гендер зиддиятларининг ифодаси сифатида. Уларда эркаклар талабининг устуворлиги. Хотин-қизлар журналларида аёллар тимсолининг гавдаланиши.

Журналистикада сиёсатчи аёл ва эркак тимсолларини гавдалантиришдаги фарқлар

ОАВда сиёсат ва бизнес соҳасидаги аёллар тимсолларини гавдалантириш масаласининг моҳияти. Бу соҳалардаги эркак ва аёл тимсолларида анъанавий гендер қарашларининг устунлиги.

Тележурналистиканинг жамият гендер концепциясини қуришдаги таъсири

Ривожланган мамлакатларда телевидение янгиликлар етакчи ахборот манбаси сифатида ҳамда ундаги мавжуд гендер вазият. Ривожланаётган мамлакатлар телевидениесига гендер муносабатлари. Ушбу мамлакатларда медиаларга эгалик қилиш ҳамда ижодий контент яратишда аёлларнинг ҳиссаси.

Гендер ва радиожурналистика

Радионинг ОАВ сифатидаги бугунги ҳолати. Радиоахборот мазмуни. Радиостанциялардаги гендер муносабатлар. Радио дастурларида аёллар овози.

Гендер масалаларининг истиқболи

Ахборот коммуникацион технологиялар, ижтимоий тармоқлар ривожланишининг ОАВ фаолияти мазмунига таъсири. Интернет журналистиканинг гендер жиҳатлари. Глобал ахборот маконида гендер муносабатларининг ифодалари. Ижтимоий тармоқларда аёлларни камситиш ва зўравонлик, фавқулодда вазиятларда уларнинг ҳаётига таҳдид масалаларининг талқини. Ҳарбий тўқнашувлар жараёнида аёл журналистларга бўлган таҳдидлар.

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича тавсиялар

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда талабалар асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини амалий масалалар ечиш орқали янада бойитадилар. Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмалар асосида талабалар билимларини мустақамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш орқали талабалар билимини ошириш ва бошқалар тавсия этилади.

Бундан ташқари, амалий машғулотларда турли ОАВ материаллари гендер тахлилини амалга ошириш, ушбу мавзуга ихтисослашган таниқли журналистлар ижодий лабораториясини ўрганиш асосида ўз ижодий материалларини тайёрлаш ва муҳокама қилиш кўзда тутилган.

3. Давлат матбуот қўмитаси, «Ўзтелерадио» компанияси, ЎзА, «Жаҳон» ахборот агентлиги ва бошқа манфаатдор ташкилотлар Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги билан келишилган ҳолда:

журналистика факультетларида юқори босқич талабалари учун ихтисосликлар бўйича машхур ва таниқли журналистларнинг ўқув студияларини ҳамда ўз таҳририятлари қошида журналистика факультетларининг ҳаракатдаги филиаллари ёки ўқув марказларини ташкил этсинлар;

қобилиятли, ўз маҳоратларини намоён эта бошлаган талабаларнинг амалий тажрибаларини ошириб бориш мақсадида уларни иш ўрганувчи сифатида таҳририятларга ижодий ходимликка қабул қилиш чораларини кўрсинлар.

4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1993-йил 5-февралдаги «Ўзбекистоннинг ўқувчи ёшларини рағбатлантириш чоралари тўғрисида»ги Фармонида мувофиқ 1999–2000-ўқув йилидан бошлаб мустақил Ватанга ва миллий истиқлол ғояларига садоқатли, юқори журналистик иқтидорини намоён этган, фаол жамоатчи, хорижий тилларни яхши биладиган талабалар учун Ўзбекистон Республикаси Президентининг қўшимча Давлат стипендияси таъсис этилсин.

Давлат стипендиясининг совриндорларини аниқлаш ва стипендияни молиялаштириш Вазирлар Маҳкамасининг 1993-йил 25-мартдаги 157-сонли қарорида кўрсатилган тартиб бўйича амалга оширилсин.

5. Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазирлиги, Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги, Фан ва техника давлат қўмитаси, «Умид», «Устоз», Ўзбекистон оммавий ахборот воситаларини демократлаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармалари ва бошқа манфаатдор идоралар журналистика факультетларининг илғор педагоглари ва иқтидорли талабаларининг хорижий давлатларнинг етакчи ўқув ва илмий марказлари, оммавий ахборот воситалари таҳририятларида ҳамда халқаро ташкилотларнинг матбуот хизматларида мақсадли ўқув амалиёти ва стажировкалар ўташи учун шарт-шароит яратсин ва амалга оширсин.

6. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги журналистика факультетларининг моддий-техника базасини мустақамлаш, хусусан, уларни замонавий компьютер ҳамда лингофон хоналари, ўқув теле- ва радиостудиялари ва бошқа зарур жиҳозлар билан таъминлаш Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг буюртмасига мувофиқ маблағ ажратсин.

7. Ушбу қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари Ҳ. Кароматов зиммасига юклансин.

Вазирлар Маҳкамасининг Раиси И. КАРИМОВ

Тошкент ш.,
1999-йил 26-февраль,
88-сон

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР
МАҲКАМАСИНИНГ ҚАРОРИ**

**ЖУРНАЛИСТ КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ВА ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ТЎҒРИСИДА**

Республика олий таълим муассасаларида журналист кадрларни тайёрлаш ва қайта тайёрлашнинг бугунги ҳолати қониқарсизлиги, таълим ва тарбия тизими, журналистика мутахассислиги бўйича ўқув режа ва дастурлари, дарслик ва ўқув қўлланмалари ҳамда бошқа турдаги адабиётларнинг жаҳон андазаларига жавоб бермай қолганлиги, шунингдек соҳа моддий-техник базасининг заифлиги сабабли ўқув жараёнини ташкил этишда, ўқитиш усулларида жиддий камчиликларга йўл қўйилмоқда.

Мавжуд нуқсонларни бартараф этиш, журналист кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизимини такомиллаштириш ҳамда дунё андазалари даражасига кўтариш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси қарор қилади:

1. Мирзо Улуғбек номидаги Тошкент давлат университети журналистика факультети замон талабларига мувофиқ тарзда қайта ташкил этилсин, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетида халқаро журналистика факультети очилсин ва 1999/2000 ўқув йилидан бошлаб олий маълумотли журналист кадрлар тайёрлаш ана шу ўқув юртларида амалга оширилиши, бошқа олий ўқув юртларидаги (Қорақалпоқ давлат университетидан ташқари) журналистика факультетлари (бўлимлари) тугатилиши белгилаб қўйилсин.

Журналистлар малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш Тошкент давлат университети ва Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети журналистика факультетлари негизда мақсадли усулда амалга оширилсин.

2. Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги:

бир ой муддатда олий таълим таркибидаги журналистика факультетларининг янги тузилмасини ҳамда шу соҳадаги бакалаврият ва магистратура бўйича Давлат таълим стандартларини ишлаб чиқсин ва тасдиқласин:

Олдинги таҳрирга қаранг.

(2-банднинг учинчи ва тўртинчи хатбошилари Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005-йил 2-июндаги 92-сонли қарори билан ўз кучини йўқотган — ЎР ҚХТ, 2005-й., 22-сон, 158-модда)

1999/2000 ўқув йилигача журналистика факультетларида аттестация натижалари асосида замон талаблари даражасида журналист кадрлар тайёрлашга қодир етук профессор-ўқитувчилар таркибини шакллантирсин.

Бу ишга мамлакатимиз ва хорижий давлатлардаги чуқур билим ва катта тажрибага эга бўлган таниқли амалиётчилар ҳамда соҳа мутахассислари кенг жалб этилсин;

1999–2000-ўқув йилигача журналистика факультетларининг моддий-техника базасини инвентаризациядан ўтказиб, уларни ўқув дастурлари ҳамда мазкур миқдорда компьютер техникаси, ўқув теле- ва радиостудиялари, чет тилларини мукамал ўрганиш учун техник ускуналар билан таъминлансин;

Ўзбекистон Республикаси Фан ва техника давлат қўмитаси билан келишган ҳолда 1999–2000-ўқув йилидан бошлаб Тошкент давлат университетининг журналистика факультети қошида ўқув-услубий қўлланмалар, дарсликлар, соҳани яхшилаш бўйича таҳлилий тавсиялар тайёрлаш, журналистика истикболларини прогнозлаш масалалари билан шуғулланувчи хўжалик ҳисобидаги илмий-услубий марказни ташкил этсин;

Давлат тест маркази билан биргаликда 1999–2000-ўқув йилидан бошлаб:

журналистика факультетларига қобилиятли талабалар қабул қилиш мақсадида абитуриентларни тест синовлари билан бир қаторда ижодий имтиҳонлардан ўтказишни ташкил этсин;

ҳар йили ягона мезонлар асосида журналистика факультетларининг рейтингини аниқлаш ва таҳлил этиш, улардаги таълим-тарбия жараёнини такомиллаштириш бўйича таклифлар тайёрлаш ва амалий иш олиб боришни йўлга қўйсин.

Амалий машғулотларнинг тахминий рўйхати

1. Гендернинг маданиятга, инсонларнинг ижтимоий ролларига, имкониятларига ҳамда умумий, ижтимоий ва хусусий муносабатларига таъсири. Жамиятда аёл ва эркакларнинг турли ролларини таърифлашда гендернинг устуворлиги. – Гендерга оид истилоҳлар таърифи.
2. Журналистиканинг гендер жиҳатлари. Хотин кизларнинг медиа индустрия бошқарувидаги ўрни. Гендер масаласига оид Глобал медиа тадқиқотлар лойиҳаси (2010) мазмуни.
3. Гендер стереотиплари ва гендер асосидаги камситиш, аёлларнинг медиалар фаолиятидаги иштирокига салбий таъсир кўрсатиши. ОАВ соҳасида гендер камситишларнинг оқибати.
4. ОАВ ахборотини танлаш ва таркиблашда гендер маданиятининг омили. Хотин кизларга нисбатан бўлган камситиш ва зўравонлик, шу жумладан уйдаги зўравонлик, ОАВда жамиятнинг сиёсий ва ижтимоий муаммоси сифатида талқин этилиши масаласи.
5. ОАВ чиқишлари тили ва услубининг гендер қирралари.
6. Хотин-қизлар журналлари жамиятдаги гендер муносабатларининг ифодаси сифатида. Мода ва гўзаллик йўналишидаги нашрларнинг гендер қирралари.
7. Журналистикада сиёсатчи аёл ва эркак тимсоллари гавдалантиришдаги фарқлар.
8. Тележурналистиканинг гендер муносабатларига таъсири.
9. Радионинг жамият гендер муносабатлари таракқиётидаги ўрни.
10. Интернет ОАВ ва ижтимоий тармоқларда аёлларни камситиш ва зўравонлик, фавқулодда вазиятларда уларнинг ҳаётига таҳдид масалаларининг талқини.
11. Ҳарбий тўқнашувлар жараёнида аёл журналистларга бўлган таҳдидлар.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан талаба 5-бтасини ўзлаштириш шарт. Улардан амалий машғулотлар учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Мустақил таълимнинг шакли ва мазмуни

Мустақил ишни ташкил этишда унга мўлжалланган ҳар бир бўлим бўйича адабиётлар талаба томонидан ўрганилиши, мустақил иш учун мўлжалланган назарий ва амалий билим мавзуларини ўзлаштириш, ҳар бир бўлим бўйича берилган топшириқларнинг талаба томонидан бажарилиши талаб қилинади. Жараён ўқитувчи томонидан узлуксиз назорат қилинади.

Мустақил таълим куйидаги шаклларда ташкил этилади:

- мавзуларни норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- мавзулар бўйича реферат тайёрлаш;
- семинар ва амалий машғулотларга тайёргарлик кўриш;
- матбуот материаллари билан ишлаш, уларни таҳлил қилиш, шарҳлаш;
- фан доирасида ўз ижодий чиқишларини тайёрлаш;
- илмий мақола ва тезисларни тайёрлаш;
- фаннинг долзарб муаммоларини қамраб олувчи лойиҳалар тайёрлаш;
- назарий билимларни амалиётда қўллаш;
- амалиётдаги мавжуд муаммоларнинг ечимини топиш;
- ўрганилаётган мавзу бўйича асосий илмий адабиётларга аннотация ёзиш ва бошқалар.

Таълим жараёнида инновацион технологияларни, ўқитишнинг интерфаол усулларини қўллаш талаба томондан мустақил танланади. Талабаларнинг мустақил таълимини ташкил этиш тизимли тарзда, яъни узлуксиз ва узвий равишда амалга оширилади. Талаба олган назарий билиминини мустаҳкамлаш, шу билан бирга навбатдаги янги мавзунини пухта ўзлаштириши учун мустақил равишда тайёргарлик кўриши керак.

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулари

1. Фан бўйича ўқув адабиётларини ўрганиш, амалий машғулотларга тайёрланиш.
2. Гендернинг маданиятга, инсонларнинг ижтимоий ролига, ижтимоий ва хусусий муносабатларига таъсири. Жамиятда аёл ва эркеклар турли ролларини таърифлашда гендернинг устуворлиги. Гендерга оид истилоҳлар таърифи.
3. Журналистиканинг гендер жиҳатлари. Хотин қизларнинг медиа индустрия бошқарувидаги ўрни. Гендер масаласига оид Глобал медиа тадқиқотлар лойиҳаси (2010) мазмуни.
4. Гендер стереотиплари ва гендер асосидаги камситиш аёлларнинг медиалар фаолиятидаги иштирокига салбий таъсир кўрсатиши. ОАВ соҳасида гендер камситишларнинг оқибати.
5. ОАВ ахборотини танлаш ва таркиблашда гендер маданиятининг омили. Хотин қизларга нисбатан бўлган камситиш ва зўравонлик, шу жумладан уйдаги зўравонлик, ОАВда жамиятнинг сиёсий ва ижтимоий муаммоси сифатида талқин этилиши масаласи.
6. ОАВ чиқишлари тили ва услубининг гендер қирралари.
7. Хотин-қизлар журналлари жамиятдаги гендер муносабатларининг ифодаси сифатида. Мода ва гўзаллик йўналишидаги нашрларнинг гендер қирралари.
8. Журналистикада сиёсатчи аёл ва эркек тимсолларини гавдалантиришдаги фарқлар.
9. Тележурналистиканинг гендер муносабатларига таъсири.
10. Радионинг жамият гендер муносабатлари тараққиётидаги ўрни.
11. Интернет ОАВ ва ижтимоий тармоқларда аёлларни камситиш ва зўравонлик, фавқулодда вазиятларда уларнинг ҳаётига таҳдид масалаларининг талқини.
12. Ҳарбий тўқнашувлар жараёнида аёл журналистларга бўлган таҳдидлар.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан мустақил таълим учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Тавсия этилаётган адабиётлар:

1. Mamatova Ya., Sulaymanova S. Oltin o'rtalik sari: O'zbekiston ommaviy axborot vositalarida gender munosabatlari. –T.:Extremum-press, 2016.
2. Acker, Joan. 1990. Hierarchies, jobs, bodies: a theory of gendered organizations. Gender and Society, Vol. 4, No. 2, pp. 139–58.
3. Asociaciyn Civil Artemisa Comunicaciyn. Gender and Journalism, documentary series, Argentina (www.artemisanoticias.com.ar)
4. Austin, J. L. 1962. How to Do Things with Words: The William James Lectures Delivered at Harvard University in 1955. Oxford: Oxford University Press.
5. Beauvoir, Simone de. 2011. The Second Sex, trans. C. Borde and S. Malovany-Chevallier. New York: Vintage.
6. Bereni, Laure, Chauvin, Sïbastien, Jaunait, Alexandre and Revillard, Anne. 2008. Introduction aux gender studies: manuel des йtudes sur le genre. Brussels: De Boeck.
7. Bisilliat, J. 2000, 1997. Luttес fïministes et dïveloppement: une perspective historique. J. Bisilliat and C. Verschuur (eds), Le Genre: un outil nïcessaire. Introduction a une problïmatique. Paris/Geneva: L'Harmattan, pp. 19–29.
8. Butler, Judith. 1990. Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity. New York and London: Routledge.
9. Butler, Judith. 2004. Undoing Gender. New York and London: Routledge.
10. Butler, Judith. 2005. Trouble dans le genre: le fïminisme et la subversion de l'identitï, trans. C. Kraus. Paris: La Dïcouverte.
11. Butler, Judith. 2006. Dïfaire le genre, trans. Maxime Cervulle. Paris: Йditions Amsterdam.
12. Cann, David J. and Mohr, Philip B. 2001. Journalist and source gender in Australian television news. Journal of Broadcasting and Electronic Media, pp. 162–74.
13. Caron, J. 2003. Report on Governmental Health Research Policies Promoting Gender or Sex Differences Sensitivity. Ottawa, Ont.: Institute of Gender and Health.
14. Chabaud-Rychterm, Danielle, Descoutures, Virginie, Devreux, Anne-Marie and Varikas, Eleni (eds). 2010. Sous les sciences sociales, le genre. lectures critiques, de Max Weber a Bruno Latour. Paris: Йditions La Dïcouverte.

мактабгача таълим ва тарбия муассасалари фаолиятини такомиллаштириш, болалар тарбиясида ва уларни мактабга тайёрлашда оила, маҳалла ҳамда жамоат ташкилотларининг масъулиятини ошириш;

таълим муассасаларини зарур дарсликлар ва адабиётлар билан таъминлаш, бу ишга йирик олимлар, юқори малакали мутахассисларни жалб этиш, таълим ва илм-фан соҳасининг нашриёт базасини ривожлантириш;

профессор ва педагог кадрларни ривожланган мамлакатлардаги етакчи таълим муассасаларида тайёрлаш ва малакасини ошириш мақсадида махсус Республика жамғармаси ташкил этиш ва унинг фаолиятини таъминлаш;

узлуксиз таълим тизимида чет тилларни фаол ўргатиш учун зарур шароит яратиш, уларни ўргатишнинг жадаллаштирилган услубларини жорий этиш, ўзбекча-чет тиллар луғатларини, давлат тилидаги махсус адабиётларни нашр этиш;

узлуксиз таълим соҳаси ўқитувчилари ва педагог кадрларини ижтимоий ҳимоя қилиш ва қўллаб-қувватлаш, уларнинг меҳнатига ҳақ тўлаш ва рағбатлантириш тизимини қайта кўриб чиқиш бўйича таклифлар ишлаб чиқиш;

таълим муассасаларини аттестациядан ўтказиш ва аккредитациялаш, кадрлар тайёрлашнинг малака талабларини аниқлаш ҳамда сифатини баҳолаш ишларини ташкил қилиш ва мувофиқлаштириш бўйича таълим тизими бошқарувида боғлиқ бўлмаган ягона давлат хизматини ташкил этиш;

таълимни ахборот билан таъминлаш тизимини шакллантириш ва ривожлантириш, уни жаҳон ахборот тизими билан боғлаш, оммавий ахборот воситаларининг таълим соҳасидаги вазифаларини белгилаш;

касб-ҳунар таълими соҳасида кадрларга бўлган талаб ва таклифни ўрганишни ташкил этиш, таълим хизмати кўрсатиш ва касбий меҳнатнинг рақобатга асосланган бозорини ҳамда кадрлар тайёрлаш соҳасида маркетингни шакллантириш.

4.15. ТАЪЛИМ ВА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ СОҲАСИДАГИ ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИК

Кадрлар тайёрлаш соҳасидаги ҳамкорликнинг халқаро-ҳуқуқий базаси яратилади, халқаро ҳамкорликнинг устувор йўналишлари рўёбга чиқарилади, халқаро таълим тизимлари ривожлантирилади, илмий-педагог кадрлар, талабалар ва ўқувчилар алмашиш кенгайди. Таълим тўғрисидаги миллий ҳужжатлар халқаро миқёсда эътироф этилиши учун асос яратилади. Манфаатдор вазирликлар ва идораларнинг, Ўзбекистон Республикасининг чет эллардаги элчихоналарининг кадрлар тайёрлаш соҳасига чет эл инвестицияларини бевосита ва билвосита кенг жалб қилиш борасидаги фаолият кучайтирилади.

5. МИЛЛИЙ ДАСТУРНИ РЎЁБГА ЧИҚАРИШГА ДОИР ТАШКИЛИЙ ЧОРА-ТАДБИРЛАР

Миллий дастурни амалга ошириш мақсадида:

Миллий дастурнинг йўналиши ва босқичларини амалга оширишнинг аниқ механизмлари, муддатлари, ижрочилари, молиявий ва ресурслар таъминоти ифодаланган ечим ва чора-тадбирлар тизими ишлаб чиқилади;

Миллий дастурни бажариш юзасидан давлат ва жамоат институтларининг фаолияти ҳамда вазифалари белгиланади;

Миллий дастурнинг аниқ йўналишларини ишлаб чиқиш жараёнига малакали чет эл экспертлари жалб этилади;

Миллий дастурни бажаришда давлат ва нодавлат ташкилотлар фаолияти мувофиқлаштирилиб, халқаро ташкилотлар қатнашуви ташкил этилади;

Миллий дастурнинг мониторинги ва бажарилишини экспертиза қилиш асосида унинг айрим қоидалари ва тадбирларига тузатишлар киритилади;

оммавий ахборот воситаларини жалб этган ҳолда, кадрлар тайёрлаш миллий модели рўёбга чиқарилишини таъминлаш масалалари юзасидан семинарлар ва конференциялар ўтказиш орқали Миллий дастурнинг принципиал ёндашувлари ҳамда асосий қоидаларини кенг қўламда тушунтириш ишлари олиб борилади;

Миллий дастурнинг мақсад ва вазифаларини амалга ошириш жараёнига жамоат бирлашмалари ва марказлари, республика аҳолиси кенг табақаларининг фаол иштироки таъминланади;

оммавий ахборот воситаларида Миллий дастурнинг бажарилиши мунтазам ёритиб борилади.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга ошириш юзасидан Республика комиссияси ташкил этилади, бу Комиссиянинг зиммасига дастурни бажаришга доир барча ишлар ва тадбирларни ташкил этиш ҳамда мувофиқлаштириш, шу жумладан қуйидаги вазифалар юкланади:

узлуксиз таълимнинг тегишли турлари учун давлат таълим стандартларига қўйиладиган умумий талабларни ишлаб чиқиш;

умумий ўрта таълим учун давлат таълим стандартларини ва бошқа зарур норматив ҳужжатларни ишлаб чиқиш;

ўрта махсус, касб-хунар таълими тизими учун давлат таълим стандартларини, академик лицей ва касб-хунар коллежларидан иборат таълим тизимини жорий этиш дастурларини ишлаб чиқиш;

ўрта умумий таълимга эга бўлган ўқувчиларни академик лицей ва касб-хунар коллежлари тизими билан тўла қамраб олиш тадбирларини, бу тизимни ҳудудларнинг демографик, жуғрофик хусусиятлари ва кадрларга бўлган эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда жойлаштириш, унинг моддий-техника асосини яратиш;

академик лицей ва касб-хунар коллежларида ишлайдиган ўқитувчилар ва педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш учун таълим муассасаларини ташкил этиш ҳамда уларнинг самарали ишлашини таъминлаш;

олий таълим муассасалари тизимини Миллий дастур талабларига биноан ислоҳ қилиш, бу борада тегишли давлат таълим стандартларини яратиш ва жорий этиш;

15.Coulomb-Gully, M. (ed.) 2011. Мўдяс. La fabrique du genre. Sciences de la sociётй, No. 83.

16.Damian-Gaillard, Вйatrice, Frisque, Сйgoline and Saitta, Eugйnie. 2009. Le journalisme au prisme du genre: une problйmatique fйconde. Questions de communication, No. 15, pp. 175–201.

17.Davids, T. and van Driel, F. 2005. The Gender Question in Globalization: Changing Perspectives and Practices. Aldershot: Ashgate.

18.Djerf-Pierre, Monika. 2007. The gender of journalism: the structure and logic of the field on the twentieth century. Nordicom Review, Vol.28, pp.81–104.

19.Dorlin, E. (ed.). 2009. Sexe, race, classe. Pour une йpistйmologie de la domination. Paris: Presses Universitaires de France.

20.Gallagher, Margaret. 1997. L’emploi des femmes dans les мўдяс: une histoire inachevйe. Paris: UNESCO.

21.Gallagher, Margaret. 2001a. Gender Setting: New Agendas for Media Monitoring and Advocacy. London: Zed.

22.Gallagher, Margaret. 2001b. Reporting on Gender and Journalism: Why Do So Few Women Reach the Top? (Nieman Reports). www.nieman.harvard.edu/reportsitem.aspx?id=101542

23.Gallagher, Margaret. 2002. Les femmes, les мўдяс et la sociётй дйmocratique: a la poursuite des droits et libertйs. Rйunion du Groupe d’experts sur Participation et accis des femmes aux мўдяс, et leur utilisation comme instrument pour l’avancement et l’autonomisation des femmes, Beirut, Lebanon, 12–15 November. United Nations, Division for the Advancement of Women (DAW).

24.Garcia, Marie-Carmen and Mercader, Patricia. 2004. Immigration, feminism et genre dans le traitement мўдиатique du mouvement ‘Ni putes ni soumises’. MEI No. 20, Sexe et communication, L’Harmattan.

25.Gauntlett, D. 2008. Media, Gender and Identity: an Introduction. London and New York: Routledge.Gill, R. 2007. Gender and the Media. Malden, Mass.: Polity Press.

26.Global Media Monitoring Project (GMMP). 2010. Africa Global Media Monitoring Project 2010 Regional Report. Toronto: World Association of Christian Communication (WACC). <http://whomakesthenews.org/images/stories/restricted/regional/Africa.pdf>.

27.Hardin, Marie and Whiteside, Erin. 2009. Token responses to gendered newsrooms. Journalism, Vol. 10, No. 5, pp. 627–46.

28.Inter Press Service. 2010. Gender and Development Glossary, 3rd edn. Bangkok: IPS. www.ips.org/mdg3/GenderandDevelopmentGlossary.pdf

29.Kosut, M. (ed.) 2012. Encyclopedia of Gender in Media. London: Sage.

30.Lebel, E. 2002. Femmes et мўдяс a travers le monde pour le changement social. Centre de documentation sur l’йducation des adultes et la condition fйminine. Recherches fйministes, Vol. 15, No. 1, pp.159–63.

31.Lebel, E. 2005. De l’ordre visuel patriarcal et marchand. Recherches fйministes, Vol. 18, No. 2, pp.1–8.

32.Lind, R. A. 2012. Race/Gender/Class/Media, 3rd edn. Chicago, Ill.: University of Illinois Press.

33.Lowe-Morna, C. 2006. Business Unusual: Gender and Economic Reporting. Johannesburg: Gender Links.

34.Lowe Morna, C. and Ndlovu, S. 2007. Gender and Advertising in Southern Africa. Johannesburg: Gender Links.

35.Lьnenborg, M. and Maie, T. 2013. Gender Media Studies. Stuttgart, Germany: UTB.

36.Made, P. and Lowe-Morna, C. (eds). 2009. Glass Ceilings: Women and Men in Southern Africa Media. Windhoek: Gender Links.

37.Мўдяс: La fabrique du genre. 2011. Sciences de la sociётй. Presses universitaires du Mirail.

38.Media and Gender Monitor. n.d. WACC’s Media and Justice Programme. <http://waccglobal.org/en/resources/media-and-gender-monitor.html>

39.Melin-Higgins, Margareta. 2004. Coping with journalism: gendered newsroom culture. Gender and Newsroom Cultures: Identities at Work. Cresskill, N.J.: Hampton Press, pp. 197–222.

40.Menesson. 2005. Ktre une femme dans le monde des hommes. Socialisation sportive et construction du genre. Paris: L’Harmattan.

41.Mosesdottir, L. and Erlingdottir, R. 2004. Spreading the word across Europe: gender mainstreaming as a political and policy project. International Feminist Journal of Politics, Vol. 7, No. 4.

42. Olivesi, Aurélie. 2012. *Implicite ment sexiste? Genre, politique et discours journalistique*. Toulouse: Presses universitaires du Mirail.
43. Pew Research Centre. 2005. The gender gap: women are still missing as sources for journalists. www.journalism.org/node/141
44. Robinson, G. 2005. *Gender, Journalism and Equity: Canadian, US and European Perspectives*. Crestkill, N.J.: Hampton Press.
45. Robinson, Gertrude J. 2008. Feminist approaches to journalism studies: Canadian perspectives. *Global Media Journal – Canadian Edition*, Vol. 1, No. 1, pp. 123–36.
46. Romito, Patrizia. 2008. A deafening silence: hidden violence against women and children. Bristol: Policy Press. www.feministes-radicales.org/wp-content/uploads/2010/11/Patrizia-Romito-A-Deafening-Silence.-Hidden-Violence-Against-Women-and-Children.pdf
47. Ross, K. 2010. *Gendered Media: Women, Men and Identity Politics*. Lanham, Md: Rowman & Littlefield.
48. Serdjinian, Yvelyne (ed.). 1997. *Femmes et médias*. Paris: L’Harmattan.
49. Storm, H. and Williams, H. 2012. *No Woman’s Land: On the Frontlines with Female Reporters*. London: International News Safety Institute (INSI).
50. Temps des Médias, Le. 2009. *La cause des femmes*, No. 12. Paris: Nouveau Monde éditions.
51. Tusan, M. E. 2005. *Women Making News: Gender and Journalism in Modern Britain*. Urbana and Chicago, Ill.: University of Illinois Press.
52. UNESCO. 2009. *Getting the Balance Right: Gender Equality in Journalism*. www.unesco.org/new/fr/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/getting-the-balance-right-gender-equality-in-journalism/
53. Van Zoonen, Liesbet. 1994. *Feminist Media Studies*. London/Thousand Oaks, Calif.: Sage.
54. Van Zoonen, Liesbet. 1998. *News, Gender and Power*. London and New York: Routledge.
55. Van Zoonen, Liesbet. 2002. Gendering the internet: claims, controversies and cultures. *European Journal of Communication*, Vol. 17, No. 1, pp. 5–23.

Ўзбекистонда ушбу курснинг жорий этилишига оид услубий таклиф ва тавсиялар:

5220100-Журналистика (фаолият турлари бўйича) таълим йўналиши бўйича янги тузиладиган ўқув режа таркибига “Гендер ва журналистика” модули асосида алоҳида ихтисослик фани ва ушбу фан таркибига барча модулнинг мавзуларини киритиш мақсадга мувофиқ. Хусусан, “Гендер масалалари”, “Гендер мазмунидаги янгиликлар танлаш ва уларни жойлаштириш”, “ОАВда гендер масалаларида фойдаланиладиган тил”, “Аёллар ва қизларга мўлжалланган журналларда хотин-қизларнинг ижтимоий ўзига хослигининг ифодаси”, “Эркаклар ва аёллар тимсолларига турли журналист ёндашувлари”, “Тележурналистиканинг жамият гендер концепциясини қуришдаги таъсири”, “Гендер ва радиожурналистика”, “Гендер масалаларининг истиқболи” мавзуларини ўрганиш бўлажак журналистларда гендер сезгирлигини, ОАВ учун ижодий материалларда гендер қолипларига йўл қўймаслик ва ҳаёт фаолиятида гендер мувозанатига риоя қилиш кўникмаларини шакллантиришда кўмак беради.

ЎзДЖТУ халқаро журналистика факультети бакалавриат тизимида 5220100-Журналистика (халқаро журналистика) таълим йўналишида “Журналистика асослари” фани доирасида “Жаҳон ОАВ тизими” модули мавжуд бўлиб, унда “Гендер ва журналистика” модули асосида “Оммавий ахборот воситаларида фойдаланиладиган тил”, “Аёллар ва қизларга мўлжалланган журналларда хотин-қизларнинг ижтимоий ўзига хослигининг ифодаси”, “Эркаклар ва аёллар тимсолларига турли журналист ёндашувлари”, “Тележурналистиканинг жамиятнинг тараққиёт концепциясига таъсири”, “Радиожурналистиканинг қатор ривожланган мамлакатларда ўз аудиториясини йўқотаётгани сабаблари” мавзуларини истиқболда киритиш мақсадга мос келади.

4.10. ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИНГ ЯХЛИТ АХБОРОТ МАКОНИНИ ВУЖУДГА КЕЛТИРИШ

Замонавий ахборот технологиялари, компьютерлаштириш ва компьютерлар тармоқлари негизида таълим жараёнини ахборот билан таъминлаш ривожланиб боради. Таълим жараёнида оммавий ахборот воситаларининг мавқеи ошиб боради, телевидение ва радионинг таълим дастурлари интеллектуаллашуви таъминланади. Фан ва таълимнинг наشريёт базаси ривожлантирилади, ўқув, ўқув-услубий, илмий, қомусий адабиётлар ва маълумотномалар билан таъминлашнинг барқарор тизими шакллантирилади.

4.11. ТАЪЛИМ ХИЗМАТИ КЎРСАТИШ БОЗОРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида маркетингни ривожлантириш йўли билан таълим хизмати кўрсатишнинг рақобатга асосланган бозори шакллантирилади. Давлат ва нодавлат таълим муассасалари ривожлантирилади, таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида рақобатга асосланган муҳит вужудга келтирилади, таълим хизмати кўрсатиш бозори давлат йўли билан бошқариб борилади. Асосий таълим дастурларида назарда тутилмаган консултатив ва қўшимча таълим хизматларидан иборат пуллик таълим хизмати кўрсатиш тизими ривожлантирилади.

4.12. ТАЪЛИМ СОҲАСИДА ИЖТИМОЙ КАФОЛАТЛАРНИ ТАЪМИНЛАШ ҲАМДА БУ СОҲАНИ ДАВЛАТ ТОМОНИДАН ҚўЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШ

Педагогик фаолиятнинг обрў-эътиборини ва ижтимоий мақомини ошириш юзасидан давлат сиёсати рўёбга чиқарилади. Таълим олувчиларнинг ва педагогларнинг ўқиши, соғлиги ва дам олиши учун зарур шароитлар яратилади.

Таълим муассасалари ва соғлиқни сақлаш органлари болалар ҳамда ўқувчи ёшларнинг соғлигини сақлаш ва мустаҳкамлаш учун зарур чораларни кўради. Ўқув-тарбия жараёнининг соғломлаштиришга қаратилган йўналишини рўёбга чиқариш, соғлом турмуш тарзи нормаларини жорий этиш учун шароитлар таъминланади. Таълим олувчиларнинг тиббий-гигиена маданиятини ошириш, уларнинг жисмоний тарбия ва спорт бобидаги фаоллигини кучайтириш ҳамда жисмоний камолот даражасини ошириш учун ташкилий-услубий ёндашувлар такомиллаштирилади. Соғлиқ ва ривожланишида нуқсонли бўлган болалар учун муносиб муҳит яратилади.

4.13. ФАН БИЛАН ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИ АЛОҚАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида илғор амалий илмий тадқиқотлар ўтказилади, таълим сифати давлат таълим стандартларига мувофиқ келишини ташкил этиш ва таъминлаш мақсадида педагогика ва таълим соҳасида илмий тадқиқотлар ва илмий-услубий қўлланмалар ишлаб чиқиш фаоллаштирилади. Фундаментал ва амалий фан соҳасидаги илмий кадрларнинг таълим жараёнидаги иштироки рағбатлантирилади, педагогик ва илмий-тадқиқот жараёнларининг алоқаси таъминланади. Ёшларнинг фан-техника соҳасидаги ижодкорлиги ҳар томонлама қўллаб-қувватланади.

4.14. ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ВА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Ўқув-ишлаб чиқариш мажмуаларини (марказларини) ташкил этиш ва уларни ривожлантириш, замонавий ускуналар, аппаратлар ва асбоблар билан жиҳозлаш рағбатлантирилади. Кадрлар тайёрлаш ва биргаликдаги илмий-технологик ечимлар яратишда корхоналарнинг ишлаб чиқариш салоҳиятидан самарали фойдаланилади. Ишлаб чиқаришда кадрлар тайёрлаш қўллаб-қувватланади. Илғор технология соҳасида педагог кадрларнинг малакаси бевосита ишлаб чиқаришда мунтазам равишда ошириб борилади.

намоён этиш ва ривожлантириш, ўзларидаги ноёб истеъдодни рўёбга чиқариш учун кенг имкониятлар яратилади.

4.6. ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ БОШҚАРИШ

Узлуксиз таълим тизими ва кадрлар тайёрлашнинг давлат ва нодавлат таълим муассасаларини таркибий жиҳатдан ўзгартириш ва уларни изчил ривожлантириш давлат йўли билан бошқариб борилади. Барча даражадаги таълим бошқарув органларининг ваколат доиралари «Таълим тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ белгиланади. Таълимнинг норматив-ҳуқуқ базаси ривожлантирилади. Молия-ҳўжалик фаолияти олиб бориш ҳамда таълим жараёнини ташкил этишда ўқув юртларининг ҳуқуқлари кенгайди ва мустақиллиги таъминланади. Таълим муассасалари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланган тартибда аттестациядан ўтказилади ҳамда аккредитацияланади. Аккредитация якунларига кўра таълим соҳасида фаолият кўрсатиш ҳуқуқи берилади.

Муассис ташкилотларнинг, маҳаллий ҳокимият органларининг, савдо-саноат доираларининг, жамоат ташкилотларининг, фондларнинг ва ҳомийларнинг вакилларини ўз ичига олувчи васийлик ва қузатув кенгашлари тузиш орқали таълим муассасаларининг самарали жамоат бошқаруви тизими жорий этилади.

4.7. КАСБ-ҲУНАР ТАЪЛИМИ СИФАТИНИ НАЗОРАТ ҚИЛИШ ТИЗИМИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ

Таълим бошқаруви органларига боғлиқ бўлмаган, касб-ҳунар таълими сифатини аттестациядан ўтказувчи давлат хизмати ташкил этилади. Мамлакатни иқтисодий ва ижтимоий ривожлантиришнинг истикбол талабларига монанд давлат таълим стандартлари ишлаб чиқилади, ўқув юртлари фаолиятини, профессор-педагог кадрлар сифатини ҳамда таълим олувчиларнинг билимини рейтинг асосида баҳолаш тизими тadbик этилади. Кадрларни тайёрлаш сифатини назорат қилишнинг давлат ва жамоат шакллари ривожлантирилади. Таълим муассасалари битирувчиларини якуний аттестациялаш тизими такомиллаштирилади.

4.8. ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ МОЛИЯЛАШ

Таълимни ва кадрлар тайёрлашни молиялаш тизими такомиллаштирилади, унинг кўп вариантли (бюджетдан ажратиладиган ва бюджетдан ташқари манбалардан) тизими жорий этилади, таълим муассасаларининг ўзини ўзи пул билан таъминлаши ривожлантирилади, хусусий ҳамда чет эл инвестицияларини таълим соҳасига жалб этиш рағбатлантирилади.

Республика фуқаролари учун кейинчалик уларни тўлашнинг мослашувчан тизимига асосланган таълим кредитлари бериш механизми шакллантирилади. Узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимини моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлашда донорлар ва ҳомийларнинг мавқеи кучайиб боради.

Пулик таълим хизматлари кўрсатиш, тadbиркорлик, маслаҳат, эксперт, ноширлик, ишлаб чиқариш, илмий ҳамда уставда белгилаб қўйилган вазифаларга мувофиқ бошқа тарздаги фаолият ҳисобидан таълим муассасаларининг даромадлари кўпайиши таъминланади.

4.9. МОДДИЙ-ТЕХНИКА ТАЪМИНОТИ

Ҳар бир минтақанинг демографик ва жуғрофий хусусиятларидан келиб чиқиб, академик лицейлар, касб-ҳунар коллежлари тармоғи барпо этилади. Таълим олувчиларни оиладан ажралмаган ҳолда ўқишга имкон қадар кўпроқ камраб олинади.

Мавжуд таълим муассасаларини капитал таъмирлаш ва янги таълим муассасалари қуриш, уларни норматив талабларга мувофиқ, замонавий техника ва технологияларнинг даражасини ҳисобга олган ҳолда жиҳозланишини таъминлаш чоралари қўрилади.

Ўқув-тарбия муассасаларини зарур ускуналар, инвентарлар, ашёлар, таълимнинг техникавий, дастурий ва дидактик воситалари билан жиҳозлаш юзасидан ихтисослаштирилган ишлаб чиқаришларни вужудга келтириш қўллаб-қувватланади. Барча босқичдаги таълим жараёнларини компьютерлаштириш ва ахборотлаштириш амалга оширилади.

ГУМАНИТАР ЖУРНАЛИСТИКА

Кириш

Мазкур курс талабаларга ОАВда гуманитар масалаларнинг ёритилиши, инсон ҳуқуқлари масаласи билан боғлиқ бўлган тадқиқотлар олиб бориш кўникмалари ҳақида тушунча беради. Курс доирасида эътибор миллий ва халқаро даражадаги сиёсий, ҳуқуқий, иқтисодий ва маданий ташкилотлар фаолиятини таҳлил қилишга, ушбу йўналишда ОАВ учун ижодий материал тайёрлаш методикасига қаратилади.

Фаннинг мақсади ва вазифалари

Фанни ўқитишдан мақсад талабаларда жамиятда барқарор ёки таназул вазиятларда инсон ҳуқуқларини таъминлашда ОАВ ўрни ҳақида тушунча ва билимлар бериш ҳамда ушбу йўналишда материал тайёрлаш кўникмаларини шакллантиришдан иборат.

Фаннинг вазифалари талабаларда инсон ҳуқуқлари журналистикасининг тарихий ва концептуал асослари ҳақида яхлит тасаввурлар ҳосил қилиш, журналист суриштируви ва гуманитар журналистиканинг назарий асослари, ҳуқуқ ва этика гуманитар журналистиканинг таркибий қисми сифатида юзага келиши билан боғлиқ масалалар, гуманитар таназуллар жараёнида ОАВда учрайдиган стереотиплар, улар воситасида манипуляция қилиш ва уларни ёритишда бирёқламалик муаммоси, шунингдек, гуманитар журналистика билан боғлиқ хавф-хатарларни ўргатишдан иборат.

Фан бўйича талабаларнинг билимига, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

Ушбу фан доирасида талаба:

– инсон ҳуқуқлари журналистикасининг тарихий ва назарий асослари, инсон ҳуқуқлари мавзусида журналист материали тайёрлаш жараёни, БМТнинг инсон ҳуқуқлари бўйича Хартияси, гуманитар журналистикада суриштирув аҳамияти, гуманитар журналистиканинг ҳуқуқий ва этика жиҳатлари, гуманитар таназулларни ёритишда ОАВда учрайдиган стереотиплар, гуманитар таназулларда манипуляция ва уларни ёритишда бирёқламалик масаласи, гуманитар интервенциянинг сиёсий иқтисоди, гуманитар журналистика билан боғлиқ хавф-хатарлар ҳақида *тасаввурларга эга бўлиши керак;*

– инсон ҳуқуқлари журналистикасининг тарихий ва назарий асосларини, инсон ҳуқуқларига мавзусида журналист материали тайёрлаш жараёнини, БМТнинг инсон ҳуқуқлари бўйича Хартиясини, гуманитар журналистикада суриштирув аҳамиятини, гуманитар журналистиканинг ҳуқуқий ва этика жиҳатларини, гуманитар таназулларни ёритишда ОАВда учрайдиган стереотипларни, гуманитар таназулларда манипуляцияси ва уларни ёритишда бирёқламалик масаласини, гуманитар интервенциянинг сиёсий иқтисодини, гуманитар журналистика билан боғлиқ хавф-хатарларни *билиши ва улардан фойдалана олиши керак;*

– инсон ҳуқуқлари журналистикасининг тарихий ва назарий асосларини қўллаш олиш, инсон ҳуқуқлари мавзусида журналист материали тайёрлай олиш, БМТнинг инсон ҳуқуқлари бўйича Хартиясидан фойдалана олиш, гуманитар журналистикада суриштирув имкониятларидан фойдалана олиш, гуманитар журналистиканинг ҳуқуқий ва этика жиҳатларини қўллаш олиш, гуманитар таназулларни ёритишда ОАВда учрайдиган стереотипларни, гуманитар таназулларда манипуляция ва уларни ёритишда бирёқламалик ҳолатларини аниқлай олиш, гуманитар интервенциянинг сиёсий иқтисодини қўллаш олиш, гуманитар журналистика билан боғлиқ хавф-хатарларни аниқлай олиш *кўникмаларга эга бўлиши керак;*

– инсон ҳуқуқлари журналистикасининг тарихий ва назарий асосларидан фойдаланиш, инсон ҳуқуқлари мавзусида журналист материали тайёрлаш, БМТнинг инсон ҳуқуқлари бўйича Хартиясини қўллаш, гуманитар журналистикада суриштирув ўтказиш, гуманитар журналистиканинг ҳуқуқий ва этик жиҳатларини қўллаш, гуманитар таназулларни ёритишда ОАВда учрайдиган стереотипларни баҳолаш, гуманитар таназулларда манипуляция ва уларни ёритишда бирёқламалик ҳолатларини таҳлил қилиш, гуманитар интервенциянинг сиёсий иқтисодини қўллаш, гуманитар журналистика билан боғлиқ хавф-хатарларни бартарф этиш *малакаларига эга бўлиши керак.*

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвийлиги

“Гуманитар журналистика” фани ихтисослик фани ҳисобланади. Мазкур дастурни амалга ошириш ЎзМУда 5220100 – Журналистика (фаолият турлари бўйича) бакалаврият таълим йўналиши ўқув режасидаги гуманитар ва ижтимоий иқтисодий (ҳуқуқшунослик), умумқасбий (жамоатчилик билан алоқалар ва реклама), танлов (журналист маҳорати)” фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлишлик талаб этилади.

5A220101-Журналистика (газета ва журналлар) магистратура мутахассислиги ўқув режасида режалаштирилган умумметодологик (психология), мутахассислик (ҳуқуқий журналистика) ва сиёсат ва журналистика) фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлишлик талаб этилади (ЎзДЖТУ халқаро журналистика ва ҚҚДУ журналистика бўлими бакалаврият таълим йўналиши ва магистратура мутахассисликлари ўқув режаларидаги тегишли фанлар ҳисобга олинади).

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни

“Гуманитар журналистика” фани бўлажак мутахассисда гуманитар таназзуллар мазмунини, уларни ОАВда ёритиш бўйича зарур кўникма ва малакаларни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади. Шу боис ушбу курс ОАВ соҳасининг ажралмас бўғини ҳисобланади.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талаба “Гуманитар журналистика” фанини ўзлаштириши учун инновацион усуллардан фойдаланиши, янги педагогик, ахборот ва Интернет технологияларни татбиқ қилиш муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда ўқув-услубий таъминот (дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, модуль топшириқлари, таркатма материаллар, мультимедиа воситалари)дан фойдаланиш тавсия этилади. Маъруза ва амалий машғулотларда турли усул ва воситалардан, хусусан, баҳс-мунозара, лойиха тузиш, ролли ва дидактик ўйинлар, кейс-стади, кичик гуруҳларда ишлаш, тақдирот ўтказиш, шунингдек, компьютер дастурларидан, Интернет тизимларидан фойдаланиш кўзда тутилади.

Асосий қисм

Фаннинг назарий машғулотлари мазмуни.

“Гуманитар журналистика” фанининг мазмуни, предмети ва методи

Фаннинг мазмуни. Гуманитар журналистикани ўрганиш зарурати. Гуманитар журналистиканинг асосий масалалари. Фаннинг предмети ва объекти. Фаннинг методи ва унинг элементлари. “Гуманитар журналистика” фанида хусусий методларнинг қўлланиши.

Инсон ҳуқуқлари журналистикасининг тарихий ва концептуал асослари

Гуманитар журналистиканинг юзага келиши. 19-асрда Джемс Грилменнинг бунга қўшган ҳиссаси. Унинг чиқишларида “сарик” журналистика, ахлоқ ва ишонч ўртасидаги мувозанат таъминланганлиги.

Инсон ҳуқуқлари мавзусидаги журналист материали ва гуманитар журналистика

Гуманитар журналистиканинг мақсади ва вазифалари. Унинг уруш ёки инсон ҳуқуқларига оид материаллардан фарқи. Унинг глобал журналистикадан фарқи. Гуманитар журналистика назарияси ва амалиётининг аҳамияти.

Гуманитар журналистика ва БМТнинг инсон ҳуқуқлари бўйича Хартияси

БМТнинг инсон ҳуқуқларига оид конвенциялари ва резолюцияларининг гуманитар журналистика ривожланишига таъсири. Сўз ва фикр эркинлиги ҳуқуқининг гуманитар журналистикадаги ифодаси. Сўз эркинлиги гуманитар инкирозлар шароитида вазиятни

4.2. ПЕДАГОГ ВА ИЛМҲИЙ-ПЕДАГОГ КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ, ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ

Педагог кадрларнинг малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлашнинг замон талабларига мослашувчан, таълимнинг юқори сифатли ва барқарор ривожланишини кўзловчи тизими вужудга келтирилади. Педагог кадрларни илдам қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш, рақобатбардош даражада уларнинг касб сифатини қўллаб-қувватлаш таъминланади.

Олий таълим муассасаларида давлат таълим стандартларига мос юқори малакали ўқитувчилар тайёрлаш бўйича махсус факультетлар, шунингдек республика вилоятларида умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-хунар таълими учун ўқитувчилар ва мутахассислар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш юзасидан махсус марказлар ташкил этилади.

4.3. ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИНИ МАЗМУНАН ИСЛОҲ ҚИЛИШ

Кадрларни ўқитиш ва тарбиялаш миллий тикланиш принциплари ва мустақиллик ютуқлари, халқнинг бой миллий, маънавий ва интеллектуал салоҳияти ҳамда умумбашарий қадриятларга таянган, инсонпарварликка йўналтирилган таълимнинг мазмуни давлат таълим стандартлари асосида ислоҳ қилинади. Таълим оловчининг шахсига, унда таълим ва билимларга бўлган иштиёкни кучайтиришга, мустақил иш тутишни, ифтихор ва инсоний кадр-қиммат туйғусини шакллантиришга алоҳида эътибор берилади.

Педагог кадрларнинг обрў-эътибори, масъулияти ва касб кўникмасини ошириш юзасидан собитқадам давлат сиёсати олиб борилади. Илғор педагогик технологиялар, таълимнинг янги шакл ва услублари, ўқув, шу жумладан дифференциялашган дастурлар амалиётга жорий этилади.

4.4. МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ ТАРБИЯ ВА МАЪРИФИЙ ИШЛАР

Ёш авлодни маънавий-ахлоқий тарбиялашда халқнинг бой миллий маданий-тарихий анъаналарига, урф-одатлари ҳамда умумбашарий қадриятларга асосланган самарали ташкилий, педагогик шакл ва воситалари ишлаб чиқилиб, амалиётга жорий этилади. Шахсни тарбиялаш ва уни ҳар томонлама камол топтиришнинг устуворлиги таъминланади. Умумий ҳамда педагогик маданиятни ошириш мақсадида, мамлакат аҳолиси орасидаги маърифий ишлар такомиллаштириб борилади.

Олдинги таҳрирга қаранг.

Ўзбекистон мустақиллиги принципларига садоқатли ҳамда жамият тараққиётига муносиб ҳисса қўшишга қодир шахсни шакллантириш мақсадида таълим муассасалари ота-оналар, оила, маҳалла кўмиталари, Республика Маънавият тарғибот маркази, Миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий маркази, жамоат ташкилотлари, фондлар билан ўзаро пухта ҳамкорлик қиладилар.

(4.4-бандининг иккинчи хатбоши Ўзбекистон Республикасининг 2007-йил 9- апрелдаги ЎРҚ-87-сонли Қонуни таҳририда — ЎР ҚХТ, 2007-й., 15-сон, 150-модда)

4.5. ИҚТИДОРЛИ БОЛАЛАР ВА ИСТЕЪДОДЛИ ЁШЛАР

Иқтидорли болалар ва истеъдодли ёшларни аниқлаш ва ўқитиш услубияти, психологик-педагогик ва ташкилий шароитлари яратилади, бундай болалар ва ёшларга оид маълумотларнинг республика банки ва мониторинги шаклланади. Махсус ўқув дастурлари ва прогрессив педагогик технологиялар ишлаб чиқиш учун энг яхши педагог ва олимлар жалб қилинади, ўқув-тарбия жараёнида уларнинг фаол иштироки таъминланади. Фан ва техникани, сиёсат ва иқтисодиётни, маданият ва санъатни ўргатиш марказлари қабилдаги ҳамда миллий (элита) таълим муассасалари ташкил этилади.

Иқтидорли болалар ва истеъдодли ёшларни чет элларда умумий ва касбий жиҳатдан тайёргарликдан ўтказишга қаратилган собитқадам фаолият амалга оширилади. Академик лицейларнинг ўқувчиларига, биринчи навбатда иқтидорли, юксак истеъдод соҳибларига, билимнинг тегишли соҳалари ва фаннинг аниқ йўналишлари бўйича ўз табиий қобилиятларини

муассис, васий, донор, хомий тариқасида айрим мутахассисларни ва гуруҳларни мақсадли тайёрлашни, шунингдек турли тип ва даражадаги ўқув юр்தларини молиялашда қатнашади;

таълим ва илм-фаннинг турли шакллардаги интеграциясини (муваққат ижодий жамоалар, ўқув-илмий-ишлаб чиқариш мажмуалари, марказлари, технопарклар, технополислар) ривожлантиради.

Ишлаб чиқаришнинг кадрлар тайёрлаш тизимидаги мавқеини кучайтириш қуйидаги йўллар билан таъминланади:

таълимни қархонадаги унумли меҳнат билан, шу жумладан ишлаб чиқариш амалиёти жараёнидаги меҳнат билан қўшиб олиб бориш асосида юқори малакали кадрлар тайёрлаш;

кадрлар тайёрлаш ҳамда биргаликда илмий-технология ишланмаларини олиб боришда қархоналарнинг ишлаб чиқариш салоҳиятидан фойдаланиш;

таълим оловчиларни меҳнат жамоаларида тарбиялаш (меҳнат, маънавий ва жисмоний тарбиялаш);

ишлаб чиқаришнинг талаб-эҳтиёжларини инобатга олиб, техника ва технологияларни ривожлантиришнинг янги йўналишлари бўйича кадрларни тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш;

ишлаб чиқаришнинг иқтисодий ва технология муаммоларини ҳал этиш учун олий таълим муассасалари ва илмий ташкилотларнинг илмий салоҳиятини жалб этиш;

педагог кадрларнинг илғор технологиялар соҳасидаги малакасини бевосита ишлаб чиқаришда мунтазам ошириб бориш;

ишлаб чиқаришнинг юқори малакали кадрларини таълим жараёнига ва педагогик фаолиятга жалб этиш;

ишлаб чиқариш амалиётини ўтиш учун таълим оловчиларни иш жойлари билан таъминлаш;

ўзаро интеграцияланган таълим муассасаларини замонавий ускуналар, аппаратлар ва асбоблар билан жиҳозлаш.

4. КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Кадрлар тайёрлаш тизимини шакллантириш ва ривожлантириш қуйидаги устувор йўналишларни қамраб олади:

4.1. ТАЪЛИМНИНГ УЗЛУКСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ

Олдинги таҳрирга қаранг.

Таълимнинг ўз ичига мактабгача таълим, умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-хунар таълимини қамраб оловчи янги узлуксиз ва изчил тизими барпо этилади. Олий касб-хунар таълимининг бакалаврлар ва магистрлар тайёрлашни назарда тутувчи икки босқичли тизими жорий этилади. Олий ўқув юртидан кейинги таълим тизими ривожланиб боради. Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш бўйича рақобатбардош таълим муассасалари вужудга келтирилади.

(4.1-банднинг биринчи хатбошиси Ўзбекистон Республикасининг 2013-йил 7- октябрдаги ЎРҚ-355-сонли Қонуни таҳририда — ЎР ҚХТ, 2013- й., 41-сон, 543-модда)

Таълим муассасаларини худудий йўналишга ўтказиш ва таркибий тузилмасини ўзгартириш иши амалга оширилади. Узлуксиз таълим тизимини ривожлантириш ва унинг самарадорлигини баҳолаш мониторинги амалга оширилади.

Узлуксиз таълим тизими учун педагог кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш устуворлиги таъминланади.

барқарорлаштириш ёки бутунлай издан чиқариш омили сифатида. Бунда ахборот хуружларининг таъсири.

Журналист инсон ҳуқуқларининг “қўриқчиси” сифатида

Журналистнинг инсон ҳуқуқларини муҳофаза қилишдаги роли, уларни амалга оширишдаги иштироки, камситишга йўл қўймаслиги. Журналистнинг гендер, болалар, саломатлик, шу жумладан ОИВ, ОИТС, одам савдоси, экология масалаларини, қамокда сақлаш шароитлари, қийноқлар, этник низолар, геноцид, қашшоқлик, очлик ва иммиграция жараёнларини миллий ва глобал доирада баҳолашдаги ўрни. Инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишда журналист фаолиятидаги беш тамойилнинг аҳамияти.

Журналист суриштируви ва гуманитар журналистика

Гуманитар инқирозларни ёритишда журналист суриштирувининг имкониятлари. Гуманитар инқирозларни ёритувчи сара суриштирув материалларининг таҳлили.

Журналист нейтрал ёки маънавий гувоҳ сифатида

Гуманитар инқирозлар шароитида журналист нейтрал гувоҳ бўлишининг афзалликлари ва салбий жиҳатлари. Инсон ҳуқуқлари поймол бўлаётган, айниқса жиноятлар содир бўлаётган ҳолатларда журналист маънавий гувоҳ сифатида дуч келадиган тўсиқлар.

Ҳуқуқий, ахлоқий ва тузилмавий даъватлар гуманитар журналистика таркибида

Гуманитар инқирозлар шароитида журналист дуч келадиган ҳуқуқий, ахлоқий ва тузилмавий зиддиятлар. Африка, Шимолий Америка ва Яқин Шарқдаги можаролар доирасидаги ифодалар таҳлили. Гуманитар масалалар билан шуғулланувчи журналист фаолиятида қонунчилик мазмунидаги тўсиқлар. Инсон ҳуқуқлари бузилиши ҳолатларида гуманитар журналист фаолиятида юз берадиган ахлоқий вазиятлар ва дилеммалар. Янгиликлар сиёсати ва ижтимоий тузилманинги гуманитар журналист фаолиятига салбий таъсири.

Гуманитар инқирозларни ёритишда ОАВда учрайдиган стереотиплар, манипуляция ва бирёқламлик масаласи

ОАВда учрайдиган стереотиплар, манипуляция ва мавзуни ёритишдаги бирёқламлик ҳолатлари таҳлили. Атроф муҳит инқирозларига оид ОАВ материалларида ушбу омилларнинг ифодаси. Мураккаб гуманитар инқирозлар шароитида стереотиплар, манипуляция ва мавзуни ёритишдаги бирёқламликнинг аудиторияга таъсири.

Журналистика ва гуманитар интервенциянинг сиёсий иқтисоди

Гуманитар интервенциянинг сиёсий-иқтисодий мазмуни, унинг гуманитар журналистика фаолиятига таъсири. Гуманитар интервенциянинг сиёсий иқтисодида сиёсий ва фуқаролик жамияти элитасининг ўрни. Ҳарбий тўқнашувлар жараёнида гуманитар журналистика сифатига миллий манфаатлар, ахборотни узатиш нуқталари ва маблағ жамғармаларнинг таъсирига оид кейслар таҳлили.

Янги ОАВ ва гуманитаризмда жамоатчилик билан алоқалар

Инқироз ҳолатига тушган аҳолини қувватлаш учун маблағ тўплаш кампаниясини ўтказишда янги медиаларнинг аҳамияти. Қўринмас Болалар ташкилотининг болаларга нисбатан зўравонликка қарши курашида, 2012 йилда Уганда исёнчилари етакчиси Жозеф Конининг ижтимоий тармоқлар орқали видеоматериаллар узатиши воситасида жамоатчилик алоқаларининг самарадорлиги. Араб Баҳори жараёнида гуманитар журналистика доирасида фуқаролик журналистикаси ва ижтимоий тармоқлар фаолияти. Онлайн платформаларда гуманитар журналист дуч келадиган ҳуқуқий ва ахлоқий тўсиқлар.

Гуманитар журналистика билан боғлиқ хавф-хатарлар

Гуманитар инкирозлар шароитида журналист дуч келадиган хавф-хатарлар мазмуни. Қизил Хоч ва бошқа халқаро ташкилотлар фаолиятини ёритиш. Гуманитар инкирозларни бартарф этишда халқаро ҳуқуқ таъсирини ОАВда ёритиш, бунда учрайдиган хавф-хатарлар.

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича тавсиялар

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда талабалар асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини амалий масалалар ечиш орқали янада бойитадилар. Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмалар асосида талабалар билимларини мустаҳкамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш орқали талабалар билимини ошириш ва бошқалар тавсия этилади.

Бундан ташқари, амалий машғулотларда турли ОАВ материаллари таҳлилин амалга ошириш, ушбу йўналишда ижодий фаолият олиб бораётган таниқли журналистлар маҳоратини ўрганиш асосида ўз ижодий материалларини тайёрлаш ва муҳокама қилиш кўзда тутилган.

Амалий машғулотларнинг тахминий рўйхати

1. Гуманитар журналистиканинг юзага келиши. 19- асрда Джемс Грилменнинг бунга қўшган ҳиссаси.
2. Гуманитар журналистиканинг мақсад ва вазифалари. Гуманитар журналистика назарияси ва амалиётининг аҳамияти.
3. БМТнинг инсон ҳуқуқларига оид конвенциялари ва резолюцияларининг гуманитар журналистика ривожланишига таъсири. Сўз ва фикр эркинлиги ҳуқуқининг гуманитар журналистикадаги ифодаси. Сўз эркинлиги гуманитар инкирозлар шароитида вазиятни барқарорлаштириш ёки бутунлай издан чиқариш омили сифатида. Бунда ахборот хуружларининг таъсири.
4. Журналистнинг инсон ҳуқуқларини муҳофаза қилишдаги роли, уларни амалга оширишдаги иштироки, камситишга йўл қўймаслиги. Журналистнинг гендер, болалар, саломатлик, шу жумладан ОИВ, ОИТС, одам савдоси, экология масалаларини, қамқоқда сақлаш шароитлари, қийноқлар, этник низолар, геноцид, қашшоқлик, очлик ва иммиграция жараёнларини миллий ва глобал доирада баҳолашдаги ўрни.
5. Гуманитар инкирозларни ёритишда журналист суриштируви имкониятлари.
6. Гуманитар инкирозлар шароитида журналист нейтрал гувоҳ бўлишининг афзалликлари ва салбий жиҳатлари.
7. Гуманитар инкирозлар шароитида журналист дуч келадиган ҳуқуқий, ахлоқий ва тузилмавий зиддиятлар. Африка, Шимолий Америка ва Яқин Шарқдаги можаролар доирасидаги ифодалар таҳлили. Гуманитар масалалар билан шуғулланувчи журналист фаолиятида конунчилик мазмунидаги тўсиқлар. Инсон ҳуқуқлари бузилиши ҳолатларида гуманитар журналист фаолиятида юз берадиган ахлоқий вазиятлар ва дилеммалар. Янгиликлар сиёсати ва ижтимоий тузилманинг гуманитар журналист фаолиятига салбий таъсири.
8. Гуманитар инкирозларни ёритишда ОАВда учрайдиган стереотиплар, манипуляция ва бирёқламалик масаласи.
9. Гуманитар интервенциянинг сиёсий-иқтисодий мазмуни, унинг гуманитар журналистика фаолиятига таъсири. Гуманитар интервенциянинг сиёсий иқтисодида сиёсий ва фуқаролик жамияти элитасининг ўрни. Ҳарбий тўқнашувлар жараёнида гуманитар журналистика сифатига миллий манфаатлар, ахборотни узатиш нуқталари ва маблағ жамғармаларнинг таъсирини оид кейслар.
10. Янги ОАВ ва гуманитаризмда жамоатчилик билан алоқалар. Жозеф Конининг ижтимоий тармоқлар орқали видеоматериаллар узатиши воситасида жамоатчилик алоқаларининг самарадорлиги. Араб Баҳори жараёнларида гуманитар журналистика доирасида фуқаролик журналистикаси ва ижтимоий тармоқлар фаолияти.
11. Гуманитар журналистика билан боғлиқ хавф-хатарлар.
12. Гуманитар инкирозларни бартарф этишда халқаро ҳуқуқ таъсирини ОАВда ёритиш, бунда учрайдиган хавф-хатарлар.

ҳунармандчилигининг мавжуд турлари ва шакллари тақомиллаштириш, миллий турлари ва шакллари тиклаш ҳамда амалиётга жорий этиш.

3.4. КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИДА ФАН

Кадрлар тайёрлаш миллий модели салмоқли элемент сифатида фанни ўз ичига олади, бу соҳада:

табиат ва жамият тараққиёти қонуниятлари тўғрисидаги янги фундаментал ва амалий билимлар шаклланади, кадрлар тайёрлаш тизимида оммалаштириш, ўрганиш ва фойдаланиш учун керакли илмий натижалар жамланади;

олий малакали илмий ва педагог кадрлар тайёрлаш амалга оширилади;

кадрлар тайёрлаш жараёнини илмий-тадқиқот жиҳатидан таъминлаш инфраструктураси вужудга келтирилади, таълимнинг ахборот тармоқларида фойдаланиш мақсадида билимнинг турли соҳалари бўйича ахборот базаси шакллантирилади;

мамлакатимиз илм-фанининг жаҳон илм-фанига интеграцияси содир бўлади, замонавий илм-фан ва технологияларнинг энг муҳим муаммоларини ҳал этиш учун илмий ютуқлар ва кадрларни халқаро миқёсда алмашинув амалга оширилади.

Кадрлар тайёрлаш тизимига илм-фаннинг узвий равишда кириб бориши учун қуйидагилар зарур:

илғор педагогик технологияларни яратиш ва ўзлаштириш юзасидан мақсадли инновация лойиҳаларини шакллантириш ва амалга ошириш йўли билан илм-фаннинг таълим амалиёти билан алоқасини таъминлаш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш;

илғор ахборот ва педагогик технологияларни жорий этиш учун экспериментал майдончалар барпо этиш орқали илмий тадқиқотлар натижаларини ўқув-тарбия жараёнига ўз вақтида жорий этиш механизмининг рўёбга чиқариш;

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини самарали тарзда бажаришни таъминлаш юзасидан илмий-тадқиқот ишларини олиб бориш;

юқори малакали кадрлар тайёрлаш сифатини ошириш, ёшларнинг илмий ижодиётини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш;

таълим муассасаларида илмий-тадқиқот ва илмий-педагогик ишлар даражасини баҳолашга замонавий ёндашувни рўёбга чиқариш, илмий тадқиқотлар ва технологик ишланмалар натижалари тижоратлашуви асосида олимларнинг обрў эътибори ва ижтимоий мақомини ошириш;

мамлакат илм-фанининг халқаро илмий ҳамжамиятга интеграциясини фаоллаштириш, таълим соҳаси ва кадрлар тайёрлашни тақомиллаштириш мақсадида илмий ютуқлар ва олимлар билан ўзаро алмашинув жараёнини кучайтириш;

фан ва технологиялар соҳасидаги фаолиятни маънавий ва моддий рағбатлантириш тизимини ишлаб чиқиш, талабалар ва ёш олимларнинг илмий ютуқлари учун махсус мукофотлар ва совринлар таъсис этиш, махсус стипендиялар сонини кўпайтириш, ёшлар илмий-техника ижодиётининг доимий ишлайдиган кўрғазма ва экспозицияларини ташкил этиш.

3.5. КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИДА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ

Ишлаб чиқаришнинг талаб-эҳтиёжлари кадрлар тайёрлаш тизимининг йўналиши, даражаси ва миқёсларини шакллантиради, касб тайёргарлигининг мақсади, вазифалари ва мазмунини белгилайди, малака талабларини илгари суради, таълимнинг мувозий технологиялари ва шакллари танлашни тақозо этади. Ишлаб чиқариш пировард натижада кадрларнинг сифати ва рақобатбардошлигига баҳо беради.

Ишлаб чиқаришнинг кадрлар тайёрлаш тизимидаги вазифалари қуйидагилар билан белгиланади, чунончи у:

турли савия ва малакадаги мутахассисларга бўлган талаб-эҳтиёжни шакллантиради;

ўз ихтиёридаги моддий-техника, молия, кадр ресурслари ҳамда кадрларни ўқитиш, малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш учун зарур бошқа ресурсларни бериш билан узлуксиз таълим тизимига қўмақлашади;

Олий ўқув юртидан кейинги таълимни қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш тадбирлари қуйидагиларни ўз ичига олади:

«Таълим тўғрисида»ги Қонунга ҳамда мамлакатни ижтимоий ва иқтисодий ривожлантириш истиқболларига мувофиқ олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрларни тайёрлаш ва аттестациядан ўтказиш тизимини такомиллаштириш;

касб таълими тизими учун олий малакали илмий-педагог кадрларни ҳамда илғор педагогик технологиялар соҳасида илмий кадрларни устувор равишда тайёрлаш;

ривожланган мамлакатларнинг илғор таълим муассасалари ва илмий марказларида устувор йўналишлар бўйича олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар тайёрланиши учун шароитлар яратиб бериш;

фан, технология ва таълим соҳасида ривожланган мамлакатлар билан халқаро ҳамкорликни чуқурлаштириш.

КАДРЛАР МАЛАКАСИНИ ОШИРИШ ВА УЛАРНИ ҚАЙТА ТАЙЁРЛАШ

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш мутахассисларнинг касб билимлари ва кўникмаларини янгилаш ҳамда чуқурлаштиришга қаратилган. Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш таълим муассасаларидаги ўқиш натижаларига кўра давлат томонидан тасдиқланган намунадаги гувоҳнома ёки сертификат топширилади.

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизимини ташкил этиш ва ривожлантириш учун қуйидагилар зарур:

кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизими фаолиятида янги таркиб, мазмун ҳамда бу тизимни бошқаришни шакллантириш;

юқори малакали ўқитувчи-мутахассис кадрлар тайёрлаш ва соҳани улар билан тўлдириб боришни таъминлаш;

кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизимининг бу соҳада рақобатга асосланган муҳитни шакллантиришни ва самарали фаолият олиб боришни таъминловчи норматив базасини яратиш;

кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш таълим муассасаларини давлат аттестацияси ва аккредитациясидан ўтказиш тизимини ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этиш;

иқтисодиётнинг давлат ва нодавлат секторлари, мулкчиликнинг турли шаклидаги ташкилот ва муассасаларнинг талаб-эҳтиёжларига мувофиқ кадрлар ва мутахассисларни илдам қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишни таъминловчи давлат ва нодавлат таълим муассасаларини ташкил этиш ва ривожлантиришга кўмаклашиш;

профессional тренингнинг илғор технология ва ускуналарини, шунингдек мураккаб, фан ютуқларини талаб қилувчи технология жараёнлари имитаторларини ишлаб чиқиш, яратиш ва амалий ўзлаштириб олиш.

МАКТАБДАН ТАШҚАРИ ТАЪЛИМ

Болалар ва ўсмирларнинг таълимга бўлган, яқка тартибдаги, ортиб борувчи талаб-эҳтиёжларини қондириш, уларнинг бўш вақтини ва дам олишини ташкил этиш учун давлат органлари, жамоат ташкилотлари, шунингдек бошқа юридик ва жисмоний шахслар маданий эстетик, илмий, техникавий, спорт ва бошқа йўналишларда мактабдан ташқари давлат ва нодавлат таълим муассасаларини ташкил этадилар.

Мактабдан ташқари таълимни ривожлантириш, унинг тузилмаси ва мазмун-мундарижасини такомиллаштириш вазифаларини ҳал этиш учун қуйидагиларни амалга ошириш керак:

таълим бериш ва камол топтиришга йўналтирилган хизматлар кўрсатувчи муассасалар тармоғини кенгайтириш ва бундай хизматлар турларини кўпайтириш;

миллий педагогик қадриятларга асосланган ва жаҳондаги илғор тажрибани инobatта олувчи дастурлар ва услубий материаллар ишлаб чиқиш;

ўқувчиларнинг бўш вақтини ташкил этишнинг, шу жумладан оммавий спорт ва жисмоний тарбия-соғломлаштириш тадбирларининг, болалар туризмнинг, халқ

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан талаба 7-8-тасини ўзлаштириш шарт. Улардан амалий машғулотлар учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Мустақил таълимнинг шакли ва мазмуни

Мустақил ишни ташкил этишда унга мўлжалланган ҳар бир бўлим бўйича адабиётлар талаба томонидан ўрганилиши, мустақил иш учун мўлжалланган назарий ва амалий билим мавзуларини ўзлаштириш, ҳар бир бўлим бўйича берилган топшириқларнинг талаба томонидан бажарилиши талаб қилинади. Жараён ўқитувчи томонидан узлуксиз назорат қилинади.

Мустақил таълим қуйидаги шаклларда ташкил этилади:

– мавзуларни норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;

– мавзулар бўйича реферат тайёрлаш;

– семинар ва амалий машғулотларга тайёргарлик кўриш;

– матбуот материаллари билан ишлаш, уларни таҳлил қилиш, шарҳлаш;

– фан доирасида ўз ижодий чиқишларини тайёрлаш;

– илмий мақола ва тезисларни тайёрлаш;

– фаннинг долзарб муаммоларини қамраб олувчи лойиҳалар тайёрлаш;

– назарий билимларни амалиётда қўллаш;

– амалиётдаги мавжуд муаммоларнинг ечимини топиш;

– ўрганилаётган мавзу бўйича асосий илмий адабиётларга аннотация ёзиш ва бошқалар.

Таълим жараёнида инновацион технологияларни, ўқитишнинг интерфаол усулларини қўллаш талаба томондан мустақил танланади. Талабаларнинг мустақил таълимини ташкил этиш тизимли тарзда, яъни узлуксиз ва узвий равишда амалга оширилади. Талаба олган назарий билимини мустаҳкамлаш, шу билан бирга навбатдаги янги мавзунини пухта ўзлаштириши учун мустақил равишда тайёргарлик кўриши керак.

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулари

1. Фан бўйича ўқув адабиётларни ўрганиш, амалий машғулотларга тайёрланиш.
2. Гуманитар журналистиканинг юзага келиши. 19- асрда Джемс Грилменнинг бунга қўшган ҳиссаси. Гуманитар журналистика мақсади ва вазифалари. Гуманитар журналистика назарияси ва амалиётининг аҳамияти.
3. БМТнинг инсон ҳуқуқларига оид конвенциялари ва резолюцияларининг гуманитар журналистика ривожланишига таъсири. Сўз ва фикр эркинлиги ҳуқуқининг гуманитар журналистикадаги ифодаси. Сўз эркинлиги гуманитар инқирозлар шароитида вазиятни барқарорлаштириш ёки бутунлай издан чиқариш омили сифатида. Бунда ахборот хуружларининг таъсири.
4. Журналистнинг инсон ҳуқуқларини муҳофаза қилишдаги роли, уларни амалга оширишдаги иштироки, камситишга йўл қўймаслиги. Журналистнинг гендер, болалар, саломатлик, шу жумладан ОИВ, ОИТС, одам савдоси, экология масалаларини, қамоқда сақлаш шароитлари, қийноқлар, этник низолар, геноцид, қашшоқлик, очлик ва иммиграция жараёнларини миллий ва глобал доирада баҳолашдаги ўрни.
5. Гуманитар инқирозларни ёритишда журналист суриштируви имкониятлари.
6. Гуманитар инқирозлар шароитида журналист нейтрал гувоҳ бўлишининг афзалликлари ва салбий жиҳатлари.
7. Гуманитар инқирозлар шароитида журналист дуч келадиган ҳуқуқий, ахлоқий ва тузилмавий зиддиятлар. Африка. Шимолий Америка ва Яқин Шарқдаги можаролар доирасидаги ифодалар таҳлили. Инсон ҳуқуқлари бузилиши ҳолатларида гуманитар журналист фаолиятида юз берадиган ахлоқий вазиятлар ва дилеммалар. Янгиликлар сиёсати ва ижтимоий тузилманинг гуманитар журналист фаолиятига салбий таъсири.
8. Гуманитар инқирозларни ёритишда ОАВда учрайдиган стереотиплар, манипуляция ва бирёқдамалик масаласи.

9. Гуманитар интервенциянинг сиёсий-иктисодий мазмуни, унинг гуманитар журналистика фаолиятига таъсири. Гуманитар интервенциянинг сиёсий иктисодида сиёсий ва фуқаролик жамияти элитасининг ўрни. Ҳарбий тўқнашувлар жараёнида гуманитар журналистика сифатига миллий манфаатлар, ахборотни узатиш нуқталари ва маблағ жамғармаларнинг таъсири.
10. Янги ОАВ ва гуманитаризмда жамоатчилик билан алоқалар. Жозеф Конининг ижтимоий тармоқлар орқали видеоматериаллар узатиши воситасида жамоатчилик алоқаларининг самарадорлиги. Араб Баҳори жараёнларида гуманитар журналистика доирасида фуқаролик журналистикаси ва ижтимоий тармоқлар фаолияти.
11. Гуманитар журналистика билан боғлиқ хавф-хатарлар.
12. Гуманитар инкирозларни баргарф этишда халқаро ҳуқуқ таъсирини ОАВда ёритиш, бунда учрайдиган хавф-хатарлар.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан мустақил таълим учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Тавсия этилаётган адабиётлар:

1. Alagiah, G. 2001. A Passage to Africa. London: Little, Brown.
2. Beattie, L., Miller, D., Miller, E. and Philo, G. 1999. The media and Africa: images of disaster and rebellion. G. Philo (ed.), Message Received. Harlow: Longman.
3. Behr, E. 1992. Anyone Here Been Raped and Speaks English? Harmondsworth: Penguin.
4. Bell, M. 1998. The truth is our currency. Press/Politics, Vol. 3, No. 1, pp. 102–9.
5. Bellamy, A. J. 2010. Responsibility to protect: ve years on. Ethics and International Affairs, Vol. 24, No. 2, pp. 143–69.
6. Beman, G. and Calderbank, D. (eds). 2008. The Human Rights-Based Approach to Journalism: Training Manuel Vietnam. Bangkok: UNESCO.
7. Brauman, R. and Backmann, R. 1996. Les Mýdias et l’humanitaire: Ethique de l’information ou charitý-spectacle. Paris: CFPJ Editions.
8. Carruthers, S. L. 2000. The Media at War: Communication and Conflict in the Twentieth Century. London: Palgrave Macmillan.
9. Cassara, C. 1998). US newspaper coverage of human rights in Latin America, 1975–1982. Journalism and Mass Communication Quarterly, Vol. 75, No. 3, pp. 478–486.
10. Chandler, D. 2002. From Kosovo to Kabul. London: Pluto Press.
11. Chouliaraki, L. 2006. The Spectatorship of Suffering. London/Thousand Oaks, Calif./New Delhi: Sage.
12. Citron, D. K. and Norton, H. 2011. Intermediaries and hate speech: fostering digital citizenship for our information age. Boston University Law Review, Vol. 91, No. 4, pp. 1435–84.
13. Cone, J. 2012. The promise of social media for humanitarian action? Kony 2012 and the case of the invisible media, 10 May. Harvard University Program on Humanitarian Policy and Conflict Research. <http://hpcresearch.org/blog/hpcr/2012-05-10/promise-social-media-humanitarian-action>
14. Cottle, S. 2006. Mediatized Conflict: Developments in Media and Conflict Studies. Maidenhead: Open University Press.
15. Dente Ross, S. 2007. Peace Journalism: Constructive Model in a Global Community. Global Media Journal: Mediterranean Edition, Vol. 2, No. 2. <http://globalmedia.emu.edu.tr/fall2007/issues/9.%20Ross.pdf>
16. Entman, R. 1993. Framing: towards clarification of a fractured paradigm. Journal of Communication, Vol. 43, No. 4, pp. 51–8.
17. Galtung, J. 2004. Violence, War, and Their Impact: On Visible and Invisible Effects of Violence. Transcend: Peace and Development Network for Conflict Transformation by Peaceful Means.
18. Geiss, Robin. 2010. ‘How does international humanitarian law protect journalists in armed-conflict situations? Interview. ICRC. www.icrc.org/eng/resources/documents/interview/protection-journalists-interview-270710.htm
19. Hamelink, C. J. 2004. Human Rights for Communicators. Michigan: Hampton Press.
20. Hammond, P. 2000. Reporting humanitarian warfare: propaganda, moralism and NATO’s Kosovo war. Journalism Studies, Vol. 1, No. 3, pp. 365–86.

академик лицейлар ва касб-хунар коллежларининг моддий-техника ва ахборот базаларини мустаҳкамлаш.

ОЛИЙ ТАЪЛИМ

Олий таълим ўрта махсус, касб-хунар таълими негизига асосланади ҳамда икки (бакалаврият ва магистратура) bosқичга эга.

Олий таълим муассасаларига талабалар қабул қилиш давлат грантлари негизига ва пуллик-шартномавий асосда амалга оширилади.

Бакалаврият мутахассисликлар йўналиши бўйича фундаментал ва амалий билим берадиган, таълим муддати камида тўрт йил давом этадиган таянч олий таълимдир.

Бакалаврлик дастури тугалланганидан сўнг битирувчиларга давлат аттестацияси якунларига биноан касб бўйича “бакалавр” даражаси берилади ва давлат томонидан тасдиқланган намунадаги, касб-хунар фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берадиган диплом топширилади.

Магистратура аниқ мутахассислик бўйича фундаментал ва амалий билим берадиган, бакалаврият негизига таълим муддати камида икки йил давом этадиган олий таълимдир.

«Магистр» даражасини берадиган давлат малака аттестацияси магистрлик дастурининг интихосидир. Магистрларга давлат томонидан тасдиқланган намунадаги, касб-хунар фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берадиган диплом топширилади.

Икки bosқичли олий таълим тизимини ташкил этиш ва ривожлантириш учун қуйидагиларни амалга ошириш зарур:

бакалаврият ва магистратура учун давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

олий таълим муассасалари учун профессор-ўқитувчи кадрлар тайёрлаш, шу жумладан чет эллардаги етакчи ўқув ва илмий марказларда тайёрлаш;

олий таълим муассасаларида таркибий ўзгартишлар ўтказиш;

олий таълим муассасалари бошқарувини такомиллаштириш, бу муассасаларнинг мустақиллигини кучайтириш, муассислар, васийлар кенгашлари, жамоат назорат кенгашлари шаклидаги жамоат бошқарувини жорий этиш;

таълимнинг фан ва ишлаб чиқариш билан интеграцияси таъсирчан механизмларини ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этиш;

ўқишни, мустақил билим олишни индивидуаллаштириш ҳамда дистанцион таълим тизими технологияси ва воситаларини ишлаб чиқиш ва ўзлаштириш;

янги педагогик ва ахборот технологиялари, тайёргарликнинг модул тизимидан фойдаланган ҳолда талабаларни ўқитишни жадаллаштириш;

халқнинг бой маънавий ва интеллектуал мероси ва умумбашарий қадриятлар асосида таълимнинг инсонпарварлик йўналишини таъминлаш.

ОЛИЙ ЎҚУВ ЮРТИДАН КЕЙИНГИ ТАЪЛИМ

Олий ўқув юртидан кейинги таълим жамиятнинг олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрларга бўлган эҳтиёжларини қондиришга, шахснинг ижодий таълим-касб-хунар манфаатларини қаноатлантиришга қаратилган.

Олдинги таҳрирга қаранг.

Олий ўқув юртидан кейинги таълимни олий ўқув юртларида ва илмий-тадқиқот муассасаларида (катта илмий ходим-изланувчилар институти, мустақил изланувчилик) олиш мумкин. Олий ўқув юртидан кейинги таълим диссертация ҳимояси билан якунланади. Якуний давлат аттестацияси натижаларига кўра фан доктори илмий даражаси берилиб, давлат томонидан тасдиқланган намунадаги диплом топширилади.

(3.3-банднинг 3.3.3-кичик банди иккинчи хатбошиси Ўзбекистон Республикасининг 2013-йил 7-октябрдаги ЎРҚ-355-сонли Қонуни таҳририда — ЎР ҚХТ, 2013-й., 41-сон, 543-модда)

Якуний давлат аттестацияси натижаларига кўра тегишли равишда фан номзоди ва фан доктори илмий даражаси берилиб, давлат томонидан тасдиқланган намунадаги дипломлар топширилади.

ўқувчиларнинг қобилиятлари ва имкониятларига мувофиқ равишда таълимга табақалаштирилган ёндашувини жорий этиш;

таълим беришнинг илғор педагогик технологияларини, замонавий ўқув-услубий мажмуаларни яратиш ва ўқув-тарбия жараёнини дидактик жиҳатдан таъминлаш;

ўқувчилар касб-хунар танлайдиган ва психологик-педагогик жиҳатдан маслаҳатлар оладиган марказлар тармоқларини ташкил этиш.

ЎРТА-МАХСУС, КАСБ-ХУНАР ТАЪЛИМИ

Умумий ўрта таълим негизида ўқиш муддати уч йил бўлган мажбурий ўрта махсус, касб-хунар таълими узлуксиз таълим тизимидаги мустақил турдир. Ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналиши академик лицей ёки касб-хунар коллежи ўқувчилар томонидан ихтиёрий танланади.

Академик лицей давлат таълим стандартларига мувофиқ ўрта махсус таълим беради. Ўқувчиларнинг имкониятлари ва қизиқишларини ҳисобга олган ҳолда уларнинг жадал интеллектуал ривожланиши чуқур, соҳалаштирилган, табақалаштирилган, касбга йўналтирилган таълим олишини таъминлайди.

Академик лицейларда ўқувчилар ўзлари танлаб олган таълим йўналиши бўйича (гуманитар, техника, аграр ва бошқа соҳалар) билим савияларини ошириш ҳамда фанни чуқур ўрганишга қаратилган махсус касб-хунар кўникмаларини ўзларида шакллантириш имкониятига эга бўладилар. Бу кўникмаларни ўқишни муайян олий таълим муассасаларида давом эттириш ёки меҳнат фаолиятида рўёбга чиқаришлари мумкин.

Касб-хунар коллежи тегишли давлат таълим стандартлари доирасида ўрта махсус, касб-хунар таълими беради; ўқувчиларнинг касб-хунарга мойиллиги, билим ва кўникмаларини чуқур ривожлантириш, танлаб олинган касб-хунар бўйича бир ёки бир неча ихтисосни эгаллаш имконини беради.

Касб-хунар коллежлари жиҳозланганлик даражаси, педагогик таркибнинг танланганлиги, ўқув жараёнининг ташкил этилиши жиҳатидан янги типдаги таълим муассасалари ҳисобланади. Улар бир ёки бир неча замонавий касб-хунарни эгаллаш ҳамда тегишли ўқув фанларидан чуқур назарий билим олиш имконини беради.

Академик лицейлар ва касб-хунар коллежларида таълим олиш ўқувчиларга ўз билимларини чуқурлаштириш ва танлаган ихтисосликларига эга бўлишни таъминлайди. Академик лицейлар ва касб-хунар коллежларининг битирувчиларига давлат томонидан тасдиқланган намунадаги дипломлар берилади. Бу дипломлар таълимнинг кейинги босқичларида ўқишни давом эттириш ёки эгалланган ихтисос ва касб-хунар бўйича меҳнат фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини беради.

Ўрта махсус, касб-хунар таълимини ташкил этиш ва ривожлантириш учун қуйидагилар зарур:

академик лицейлар ва касб-хунар коллежлари фаолият кўрсатишининг норматив базаларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

соҳа учун олий таълим муассасаларининг, ишлаб чиқариш, фан ва маданият соҳасининг мутахассисларини жалб этган ҳолда юқори малакали мутахассисларни тайёрлаш ва қайта тайёрлашни, шу жумладан чет элларда тайёрлаш ва қайта тайёрлашни ташкил этиш;

ўрта махсус, касб-хунар таълими давлат стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

ўрта махсус, касб-хунар таълими ўқув муассасалари учун таълим ва касб-хунар дастурлари, ўқув-услубий мажмуалар ишлаб чиқиш;

академик лицейларнинг ўқувчилари меҳнат фаолияти кўникмаларини эгаллашлари учун ихтисослаштирилган дастурлар ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

касб-хунар коллежларида тайёрланадиган мутахассисларга нисбатан ихтисос ва касб-хунар, малака талабларининг рўйхатини ишлаб чиқиш;

худудларнинг жуғрофий ва демографик шарт-шароитларини ва тегишли соҳадаги мутахассисларга бўлган маҳаллий эҳтиёжларни ҳисобга олган ҳолда ўрта махсус, касб-хунар таълими тизими таълим муассасаларининг ташкил этилишини ва улар оқилона жойлаштирилишини таъминлаш, уларга ўқувчиларни имкон қадар оиласидан ажратмаган ҳолда қамраб олиш;

21. Hammond, P. 2007. Framing Post Cold War Conflicts: The Media and International Intervention. Manchester: Manchester University Press.

22. Hawkins, V. 2002. The other side of the CNN factor: the media and conflict. *Journalism Studies*, Vol. 3, No. 2, pp. 225–40.

23. Hoijer, B. 2004. The discourse of global compassion: the audience and media reporting of human suffering. *Media, Culture and Society*, 26 July, pp. 513–31.

24. Huckerby, M. 2005. The Net for Journalists: A Practical Guide to the Internet for Journalists in Developing Countries. Paris: UNESCO.

25. International News Safety Institute. 2003. Dying to Tell the Story: The Iraq war and the Media: A Tribute. Brussels, 29 July.

26. Kempf, W. 2007. Peace journalism: a tightrope walk between advocacy journalism and constructive conflict coverage. *Conflict and Communication Online*, Vol. 6, No. 2, 25 January. www.cco.regener-online.de

27. Lasner, T. 2005. Media and human rights. Rhoda Smith and Christien van den Anker (eds), *Essentials of Human Rights: Everything You Need To Know About Human Rights*. London: Hodder-Arnold.

28. Lee, S. T., Maslog, C. and Kim, H. S. 2006. Asian conflicts and the Iraq war – a compassionate framing analysis. *International Communication Gazette*, Vol. 68, No. 5–6, pp. 499–518.

29. Lovasen, L. 2008. Journalism and power: the role of media in building human rights and culture of peace. www.humanrightsdefence.org/journalism-and-power-the-role-of-media-in-build

30. Lynch, J. and McGoldrick, A. 2005. *Peace Journalism*. Stroud: Hawthorn Press.

31. Lynch, J. and McGoldrick, A. (2010). A global standard for reporting conflict and peace. R. L. Keeble, J. Tulloch and F. Zollmann (eds), *Peace Journalism, War and Conflict Resolution*. New York: Peter Lang, pp. 87–104.

32. Madianou, M. 2012. *Humanitarian Campaigns in Social Media: Network Architectures and Polymedia Events*. London: Taylor & Francis.

33. Moritz, Frederic. 2006. American human rights reporting born in yellow prose. <http://worldlymind.org/creelover.htm>;

34. Philippe, J. 2001. La légitimation de la cause humanitaire: un discours sans adversaires. *Mots*, No. 6, March, p. 15.

35. Plaisance, P. L. 2002. The journalist as moral witness: Michael Ignatieff's pluralistic philosophy for a global media culture. *Journalism*, Vol. 3, No. 2, pp. 205–222.

36. Puddephatt, A. 2005. Freedom of expression. Rhona Smith and Christien van den Anker (eds), *The Essentials of Human Rights: Everything You Need to Know About Human Rights*. London: Hodder-Arnold.

37. Rantanen, T. 2007. The cosmopolitanization of news. *Journalism Studies*, Vol. 8, No. 6, pp. 843–61.

38. Robinson, P. 2002. *The CNN Effect: The Myth of News, Foreign Policy and Intervention*. London: Routledge.

39. Schirch, L. 2002. Human rights and peace building: towards just peace. Paper presented to 43rd Annual International Studies Association Convention. New Orleans, Louisiana, pp. 24–7.

40. Shaw, I. S. 2012a. Stereotypical representations of Muslims and Islam following the 7/7 terrorist attacks in London: implications for intercultural communication and terrorism prevention. *International Communication Gazette*, Vol. 74, No. 6, pp. 509–24.

41. Shaw, I. S. 2012b. *Human Rights Journalism: Advances in Reporting Distant Humanitarian Interventions*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

42. Simeant, J. 2001. Urgence et développement, professionnalisation et militantisme dans humanitaire. *Mots*, No. 65, March, p. 28.

43. Tester, K. 2001. *Compassion, Morality and the Media*. Buckingham: Open University Press.

44. Thusu, D. K. 2000. Legitimizing 'humanitarian intervention'? CNN, NATO and the Kosovo crisis. *European Journal of Communication*, Vol. 15, No. 3, pp. 345–61.

Ўзбекистонда ушбу курснинг жорий этилишига оид услубий таклиф ва тавсиялар:

ЎзМУда 5220100 – Журналистика (фаолият турлари бўйича) бакалаврият таълим йўналиши ўқув режасидаги “Жамоатчилик билан алоқалар ва реклама” (2- курсда, икки семестр ўқитилади, умумий ҳажми 146 с, маъруза- 34 с, амалий машғулот -74 с, мустақил таълим – 38 с) фани таркибига ушбу модулдан “Янги ОАВ ва гуманитаризм бўйича жамоатчилик билан алоқалар” мавзусини киритиш фаннинг янги жиҳатларини чуқурроқ ўрганишга хизмат қилади ва талабаларда тегишли амалий кўникмалар ҳосил қилади.

5A220101-Журналистика(газета ва журналлар) магистратура мутахассислиги ўқув режасидаги “Хуқуқий журналистика” (1-семестрда ўқитилади, умумий ҳажми 76 с, маъруза – 20 с, амалий машғулот – 20 с, мустақил таълим – 36 с) фани таркибига ушбу модулдан “Инсон ҳуқуқлари журналистикасининг тарихий ва концептуал асослари”, “Инсон ҳуқуқлари бўйича материал тайёрлаш ва инсон ҳуқуқлари журналистикаси”, “Журналист инсон ҳуқуқларининг “қўриқчиси сифатида”, “Журналист суриштируви ва гуманитар журналистика” мавзуларини киритиш ҳуқуқий журналистиканинг ушбу жиҳатларини чуқурроқ ўрганиш ва унинг асосида ижодий материал тайёрлаш бўйича амалий кўникмалар ҳосил қилиш имконини беради.

5A220103 – Телевидение ва радиоэшиттириш магистратура мутахассислиги ўқув режасидаги “Фавқулодда вазиятларда телерадиожурналистика” (1-семестрда ўқитилади, умумий ҳажми 76 с, маъруза -20 с, амалий машғулот -20 с, мустақил таълим -36 с) фани таркибига “Хуқуқ ва этика гуманитар журналистиканинг таркибий масалалари сифатида”, “Гуманитар таназзуллар жараёнида ОАВда учрайдиган стереотиплар, гуманитар таназзулларни манипуляция қилиш ва уларни ёритишда бирёқламалик масаласи”, “Гуманитар журналистика билан боғлиқ хавф-хатарлар” мавзуларини киритиш фан мазмунига янги жиҳатларни киритиш ва бунинг эвазига тегишли янги амалий кўникмаларни ҳосил қилишга имкон беради.

ЎзДЖТУ 5220100-Журналистика (халқаро журналистика) таълим йўналиши бўйича танлов фани доирасида “Экстремал журналистика” ўқитилади. Курс дастурига “Хуқуқ ва этика гуманитар журналистиканинг таркибий масалалари сифатида”, “Гуманитар таназзуллар жараёнида ОАВда учрайдиган стереотиплар, гуманитар таназзулларни манипуляция қилиш ва уларни ёритишда бирёқламалик масаласи”, “Гуманитар журналистика билан боғлиқ хавф-хатарлар” мавзуларни киритиш тавсия этилади. Шунингдек, “Журналистика ҳуқуқи ва этикаси” фани доирасида “Инсон ҳуқуқлари журналистикасининг тарихий ва концептуал асослари”, “Инсон ҳуқуқлари бўйича журналистик материал тайёрлашдан инсон ҳуқуқлари журналистикасига”, “Журналист инсон ҳуқуқларининг “қўриқчиси” сифатида”, “Журналист суриштируви ва гуманитар журналистика”, “Хуқуқ ва этика гуманитар журналистиканинг таркибий муаммолари сифатида” мавзусини 20 соат ҳажмида киритиш талабаларда муайян кўникмалар шаклланишида кўмак беради.

мактабдан ташқари таълим.

Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг ўзига хос хусусияти мустақил равишдаги тўққиз йиллик умумий ўрта ҳамда уч йиллик ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини жорий этишдан иборатдир. Бу эса, умумий таълим дастурларидан ўрта махсус, касб-ҳунар таълими дастурларига изчил ўтилишини таъминлайди.

Умумий таълим дастурлари: мактабгача таълим, бошланғич таълим (I-IV синфлар), умумий ўрта таълим (I–IX-синфлар), ўрта махсус, касб-ҳунар таълимини қамраб олади.

Касб-ҳунар таълими дастурларини ўрта махсус, касб-ҳунар таълими, олий (бакалаврият, магистратура) таълим ва олий ўқув юртидан кейинги таълимни, кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлашни қамраб олади.

МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ

Мактабгача таълим бола соғлом, ҳар томонлама камол топиб шаклланишини таъминлайди, унда ўқишга интилиш ҳиссини уйғотади, уни мунтазам таълим олишга тайёрлайди. Мактабгача таълим бола олти-етти ёшга етгунича давлат ва нодавлат мактабгача тарбия болалар муассасаларида ҳамда оилаларда амалга оширилади. Мактабгача таълим мақсади ва вазифаларини рўёбга чиқаришда маҳаллалар, жамоат ва хайрия ташкилотлари, халқаро фондлар фаол иштирок этади.

Мактабгача тарбияни ривожлантириш учун қуйидагиларни амалга ошириш лозим бўлади:

малакали тарбиячи ва педагог кадрларни устувор равишда тайёрлаш;

мактабгача таълимнинг самарали психологик-педагогик услубларини излаш ва жорий этиш;

болаларни оилада тарбиялашни ташкилий, психологик, педагогик ва услубий жиҳатдан таъминлаш;

замонавий ўқув-услубий қўлланмалар, техник воситалар, ўйинчоқлар ва ўйинлар яратиш ҳамда уларни ишлаб чиқариш;

мактабгача ёшдаги болаларни халқнинг бой маданий-тарихий мероси ва умумбашарий қадриятлар асосида маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш учун шарт-шароитлар яратиш;

мактабгача муассасаларнинг ҳар хил турлари учун турли вариантлардаги дастурларни танлаб олиш, мактабгача тарбиянинг барча массалари бўйича малакали консалтация хизмати кўрсатиш имкониятини яратиш;

мактабгача тарбия ва соғломлаштириш муассасалари тармоғини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш механизминини ишлаб чиқиш.

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ

Тўққиз йиллик (I–IX-синфлар) ўқишдан иборат умумий ўрта таълим мажбурийдир. Таълимнинг бу тури бошланғич таълимни (I–IV- синфлар) қамраб олади ҳамда ўқувчиларнинг фанлар асослари бўйича мунтазам билим олишларини, уларда билим ўзлаштириш эҳтиёжини, асосий ўқув-илмий ва умуммаданий билимларни, миллий ва умумбашарий қадриятларга асосланган маънавий-ахлоқий фазилатларни, меҳнат кўникмаларини, ижодий фикрлаш ва атроф-муҳитга онгли муносабатда бўлишни ва касб танлашни шакллантиради. Умумий ўрта таълим тугаллангандан кейин таълим фанлари ва улар бўйича олинган баҳолар кўрсатилган ҳолда давлат томонидан тасдиқланган намунадаги аттестат берилади.

Умумий ўрта таълимнинг янгича тизими ва мазмунини шакллантириш учун қуйидагилар зарур:

мактабнинг I–IX-синфлари доирасида сифатли умумий ўрта таълим олишни таъминловчи давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш, бунда академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларидан кейин олинган таълим дастурлари билан мантиқий боғлиқлик ҳисобга олиниши лозим;

юқори малакали педагог кадрлар тайёрлаш;

худудларнинг жуғрофий ва демографик хусусиятларига, шахс, жамият ва давлатнинг эҳтиёжларига мувофиқ равишда таълим муассасалари тармоқларини ривожлантириш;

бойитиш, таълимни миллий тараққиётнинг ўта муҳим омили сифатида эътироф этиш, бошқа халқларнинг тарихи ва маданиятини ҳурматлаш;

таълим ва тарбиянинг узвий боғлиқлиги, бу жараённинг ҳар томонлама камол топган инсонни шакллантиришга йўналтирилганлиги;

иктидорли ёшларни аниқлаш, уларга таълимнинг энг юқори даражасида, изчил равишда фундаментал ва махсус билим олишлари учун шарт-шароитлар яратиш.

3.3.2. Узлуксиз таълимни ислоҳ қилиш

Узлуксиз таълим соҳасидаги ислоҳотлар қуйидагиларни назарда тутди:

таълим тизимининг кадрлар салоҳиятини тубдан яхшилаш, тарбиячи, ўқитувчи, муаллим ва илмий ходимнинг касбий нуфузини ошириш;

давлат ва нодавлат таълим муассасаларининг ҳар хил турларини ривожлантириш;

таълим тизимини таркибий жиҳатдан қайта қуриш, таълим, фан, техника ва технологиянинг, иқтисодиёт ва маданиятнинг жаҳон миқёсидаги замонавий ютуқларини ҳисобга олган ҳолда таълим ва касб-ҳунар таълими дастурларини тубдан ўзгартириш;

мажбурий умумий ўрта таълимдан ўрта махсус, касб-ҳунар таълимига ўтилишини таъминлаш;

махсус, касб-ҳунар таълимининг марказлари сифатида фан ва ишлаб чиқариш интеграциялашган янги типдаги ўқув муассасаларини вужудга келтириш;

илғор технологияларни кенг ўзлаштириш, иқтисодиётдаги таркибий ўзгаришлар, чет эл инвестициялари кўламларининг кенгайиши, тадбиркорлик, кичик ва хусусий бизнесни ривожлантириш билан боғлиқ янги касб-ҳунар ва мутахассисликлар бўйича кадрлар, шу жумладан бошқарув тизими кадрларини тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш;

миллий мустақиллик принциплари ва халқнинг бой интеллектуал мероси ҳамда умумбашарий кадриятларнинг устуворлиги асосида таълимнинг барча даражалари ва бўғинларида таълим олувчиларнинг маънавий ва ахлоқий фазилатларини ривожлантириш;

таълимни бошқариш тизимини такомиллаштириш, жамоат бошқаруви шаклларини ривожлантириш, таълим муассасаларини минтақалаштириш;

таълим олишда, шунингдек болалар ва ёшларни маънавий-ахлоқий, интеллектуал ва жисмоний жиҳатдан тарбиялашда оила, ота-оналар, жамоат ташкилотлари, маҳаллалар, хайрия ва халқаро фондларнинг ролини кучайтириш юзасидан чора-тадбирлар ишлаб чиқиш ҳамда уларни амалга ошириш;

таълим жараёни ва кадрлар тайёрлаш сифатига холис баҳо бериш тизимини яратиш ва жорий этиш;

таълим тизимини молиявий, моддий-техника ва бошқа тарздаги ресурслар билан таъминлаш механизмларини шакллантириш;

узлуксиз таълимни фан ва ишлаб чиқариш билан интеграциялаштиришнинг пухта механизмларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

таълим ва илм-фан билан боғлиқ чет эл ҳамда халқаро ташкилотлар билан ҳамкорликни кенгайтириш ва ривожлантириш;

туб ерли миллатга мансуб бўлмаган шахслар зич яшайдиган жойларда улар ўз она тилларида таълим олишлари учун ташкилий ва педагогик шарт-шароитлар яратиш;

таълимнинг барча даражаларида таълим олувчиларнинг ҳуқуқий, иқтисодий, экологик ва санитария-гигиена таълими ҳамда тарбиясини такомиллаштириш.

3.3.3. Узлуксиз таълим тизими ва турлари

Узлуксиз таълим тизимининг фаолият олиб бориши давлат таълим стандартлари асосида, турли даражалардаги таълим дастурларининг изчиллиги асосида таъминланади ва қуйидаги таълим турларини ўз ичига олади:

мактабгача таълим;

умумий ўрта таълим;

ўрта махсус, касб-ҳунар таълими;

олий таълим;

олий ўқув юртидан кейинги таълим;

кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш;

ЖУРНАЛИСТ СУРИШТИРУВИ (ОАВда одам савдоси муаммосини ёритиш мисолида)

Кириш

Мазкур курс журналист суриштирувининг аҳамияти ва одам савдоси феномени, ушбу глобал таҳдидга қарши курашда ОАВ ўрнини очиб беришга қаратилган.

Фаннинг мақсад ва вазифалари

Ушбу фаннинг мақсади талабаларда одам савдоси (хьюман траффикинг) масалаларини ОАВда ёритишда, хусусан журналист суриштируви ўтказиш бўйича тегишли кўникма ва малакалар ҳосил қилишга қаратилган.

Фаннинг вазифалари талабаларга одам савдосининг тарихий илдизларини, назарий асосларини, ҳуқуқий жиҳатларини, кўринишларини, ушбу глобал таҳдидга қарши курашда ОАВнинг аҳамиятини, одам савдосига қарши курашнинг халқаро тизимини, ушбу мавзуни ёритишда журналист суриштируви имкониятларидан самарали фойдаланишни, бунда касбий одоб-ахлоқ аҳамиятини ўргатишдан иборат.

Фан бўйича талабаларнинг билимига, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

Ушбу фан доирасида талаба:

- хьюман траффикингнинг тарихий илдизлари, назарий асослари, ҳуқуқий таърифлари мазмунини, одам савдоси кўринишлари, ушбу муаммони ёритишда ОАВнинг роли, журналист суриштируви имкониятлари, траффикингга қарши курашнинг халқаро тизими, мавзуни ёритишда журналистнинг касбий одоб-ахлоқи масалалари ҳақида **масаввурларга эга бўлиши керак**;

- хьюман траффикингнинг тарихий илдизларини, назарий асосларини, ҳуқуқий таърифлари мазмунини, одам савдоси кўринишларини, ушбу муаммони ёритишда ОАВнинг ролини, журналист суриштируви имкониятларини, траффикингга қарши курашнинг халқаро тизимини, мавзуни ёритишда журналистнинг касбий одоб-ахлоқини **билиши ва улардан фойдалана олиши керак**;

- хьюман траффикингнинг тарихий илдизлари, назарий асосларини, ҳуқуқий таърифларини қўллаш олиш, одам савдоси кўринишларини аниқлай олиш, ушбу муаммони ОАВда ёритишда журналист суриштируви имкониятларини қўллаш олиш, траффикингга қарши курашнинг халқаро тизими фаолиятини таҳлил қила олиш, мавзуни ёритишда журналистнинг касбий одоб-ахлоқига риоя қила олиш **кўникмаларига эга бўлиши керак**;

- хьюман траффикингнинг тарихий илдизлари, назарий асосларини қўллаш, ҳуқуқий таърифларидан фойдаланиш, одам савдоси кўринишларини аниқлаш ва баҳолаш, ушбу муаммони ОАВда ёритишда журналист суриштируви ўтказиш, траффикингга қарши курашнинг халқаро тизими фаолиятини баҳолаш, мавзуни ёритишда журналистнинг касбий одоб-ахлоқига риоя қилиш **малакаларига эга бўлиши керак**.

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвийлиги

“Журналист суриштируви (ОАВда одам савдоси муаммосини ёритиш мисолида)” фани ихтисослик фани ҳисобланади. Мазкур дастурни амалга ошириш ЎзМУда 5220100 – Журналистика (фаолият турлари бўйича) бакалаврият таълим йўналиши ўқув режасидаги гуманитар ва ижтимоий иқтисодий (ҳуқуқшунослик), умумкасбий (замонавий журналистика назарияси ва усуллари), танлов (Интернет ва бошқа ОАВда сиёсий жараёнларнинг ёритилиши) фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлишлик талаб этилади.

5A220101-Журналистика (газета ва журналлар) магистратура мутахассислиги ўқув режасида режалаштирилган умумметодологик (психология), мутахассислик (ҳуқуқий журналистика) ва танлов (сиёсат ва журналистика) фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлишлик талаб этилади (ЎзДЖТУ халқаро журналистика ва ҚҚДУ журналистика бўлими бакалаврият таълим йўналиши ва магистратура мутахассисликлари ўқув режаларидаги тегишли фанлар ҳисобга олинади).

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни

“Журналист суриштируви (ОАВда одам савдоси муаммосини ёритиш мисолида)” фани бўлажак мутахассисда глобал тахдидлардан бирига айланган одам савдосига қарши кураш масалаларини ОАВда ёритиш бўйича зарур кўникма ва малакаларни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади. Шу боис ушбу курс ОАВ соҳасининг ажралмас бўғини ҳисобланади.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талаба “Журналист суриштируви (ОАВда одам савдоси муаммосини ёритиш мисолида)” фанини ўзлаштириши учун инновацион усуллардан фойдаланиши, янги педагогик, ахборот ва Интернет технологияларни татбиқ қилиши муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда ўқув-услубий таъминот (дарслик, ўқув ва услубий қўлланмалар, модуль топшириқлари, тарқатма материаллар, мультимедиа воситалари)дан фойдаланиш тавсия этилади. Маъруза ва амалий машғулотларда турли усул ва воситалардан, хусусан, баҳс-мунозара, лойиҳа тузиш, ролли ва дидактик ўйинлар, кейс-стади, кичик гуруҳларда ишлаш, тақдимот ўтказиш, шунингдек, компьютер дастурларидан, Интернет тизимларидан фойдаланиш кўзда тутилади.

Асосий қисм

Фаннинг назарий машғулоти мазмуни.

“Журналист суриштируви (ОАВда одам савдоси муаммосини ёритиш мисолида)”

фаннинг мазмуни, предмети ва методи

Фаннинг мазмуни. ОАВда одам савдоси муаммосига оид журналист суриштирувини ўрганиш зарурати. Фаннинг асосий масалалари. Фаннинг предмети ва объекти. Фаннинг методи ва унинг элементлари. “Журналист суриштируви (ОАВда одам савдоси муаммосини ёритиш мисолида)” фанида хусусий методларнинг қўлланиши.

Хьюман траффингга кириш

Одам савдоси тушунчаси моҳияти. Одам савдосига доир истилоҳларнинг қўлланиши. Одам савдосининг бошқа кўринишдаги жиноятлар билан чамбарчас боғлиқлиги. Одам савдосининг иқтисодий илдизлари, миграция, глобаллашув, жинсий вазият, инсон ҳуқуқлари поймол бўлиши билан шартланганлиги. Унинг сабаб ва оқибатлари, уюшган жиноятчилик билан боғлиқлиги. Одам савдоси индикаторлари.

Одам савдосининг ҳуқуқий дефиницияси

Одам савдоси концепциясининг ҳуқуқ жиҳатидан ривожланиши. Одам савдоси инсон ҳуқуқлари бузилиши кўриниши сифатида. Одам савдоси дефинициясининг таркибий унсурлари. Унинг амалиётда пайдо бўлишини аниқлаш муаммоси.

ОАВда суриштирув ва мониторинг

Одам савдосига оид суриштирув ўтказишда тадқиқот ўтказиш хусусиятлари, маълумотларни тўплаш ва таҳлил қилиш, мониторинг аҳамияти. Одам савдосига оид журналист суриштирувида тадқиқот усуллари. Тадқиқот ўтказишдаги тўсиқлар. Одам савдосига оид сифат ва сон кўрсаткичларини тадқиқ этиш.

Одам савдоси доирасида жинсий эксплуатация масалаларининг ОАВда ёритилиши

Жинсий эксплуатация моҳияти. Журналист суриштирувини ўтказиш жараёнида жинсий эксплуатациянинг глобал, минтақавий ва маҳаллий бозорлари таркибини таҳлил қилиш. Жинсий эксплуатация жараёнларидаги иштирокчилар фаолиятининг танқидий таҳлили. Жинсий эксплуатацияга нисбатан турли қарашлар таҳлили.

томонлама баркамол шахс фуқарони шакллантиришни назарда тутди. Шу тарзда фуқаронинг энг асосий конституциявий ҳуқуқларидан бири билим олиш, ижодий қобилиятни намоён этиш, интеллектуал жиҳатдан ривожланиш, касби бўйича меҳнат қилиш ҳуқуқи рўёбга чиқарилади.

«Таълим тўғрисида»ги Қонун умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-ҳунар таълими стандартлари орқали сифатли таълим олиш, шунингдек таълим ва касб-ҳунар жиҳатдан тайёргарликнинг шакллари ва турларини танлашни, узлуксиз малака ошириб бориш, зарурат тақозо этса, тегишли қайта тайёргарликдан ўтиш ҳуқуқини ва кенг имкониятларини назарда тутди.

Таълим хизматларининг истеъмолчиси сифатида шахсга давлат таълим стандартлари орқали сифатли таълим олиш ва касб-ҳунар тайёргарлиги кўриш кафолатланади. Таълим олиш жараёнида шахс давлат таълим стандартларида ифода этилган талабларни бажариши шарт.

Шахс таълим хизматларининг яратувчиси сифатида тегишли малака даражасини олгач, таълим, моддий ишлаб чиқариш, фан, маданият ва хизмат кўрсатиш соҳасида фаолият кўрсатади ва ўз билими ва тажрибасини ўргатишда иштирок этади.

3.2. ДАВЛАТ ВА ЖАМИЯТ

Давлат ва жамият кадрлар тайёрлаш тизими амал қилиши ва ривожланишининг кафиллари, юқори малакали рақобатбардош мутахассисларни тайёрлаш бўйича таълим муассасаларининг фаолиятини уйғунлаштирувчи сифатида фаолият кўрсатади.

Давлат ва жамият қуйидагиларга, чунончи:

Фуқароларнинг билим олиш, касб танлаш ва ўз малакасини ошириш ҳуқуқлари рўёбга чиқарилишига;

Мажбурий умумий ўрта таълим ҳамда академик лицей ёки касб-ҳунар коллежида таълим олиш йўналишини танлаш ҳуқуқи асосида мажбурий ўрта махсус, касб-ҳунар таълими олишга;

Давлат грантлари ёки пуллик-шартномавий асосда олий таълим ва олий ўқув юртидан кейинги таълим олиш ҳуқуқига;

Давлат таълим муассасаларини маблағ билан таъминлашга;

Таълим олувчиларнинг ўқиши, турмуши ва дам олиши учун шарт-шароитлар яратиш борасидаги вазифалар ҳал этилишида жамоатчилик бошқарувини ривожлантиришга;

Таълим жараёни қатнашчиларини ижтимоий жиҳатдан қўллаб-қувватлашга;

Соғлиқ ва ривожланишда нуқсонли бўлган шахслар таълим олишига кафолат берадилар.

3.3. УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМ

Узлуксиз таълим кадрлар тайёрлаш тизимининг асоси, Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий-иқтисодий тараққиётини таъминловчи, шахс, жамият ва давлатнинг иқтисодий, ижтимоий, илмий-техникавий ва маданий эҳтиёжларини қондирувчи устувор соҳадир.

Узлуксиз таълим ижодкор, ижтимоий фаол, маънавий бой шахс шаклланиши ва юқори малакали рақобатбардош кадрлар илдам тайёрланиши учун зарур шарт-шароитлар яратади.

3.3.1. Узлуксиз таълимни ташкил этиш ва ривожлантириш принциплари

Узлуксиз таълимнинг фаолият кўрсатиш принциплари қуйидагилардан иборат:

таълимнинг устуворлиги унинг ривожланишининг биринчи даражали аҳамиятга эга эканлиги, билим, таълим ва юксак интеллектнинг нуфузи;

таълимнинг демократлашуви таълим ва тарбия услубларини танлашда ўқув юртлари мустақиллигининг кенгайиши, таълимни бошқаришнинг давлат-жамият тизимига ўтилиши;

таълимнинг инсонпарварлашуви инсон қобилиятларининг очилиши ва унинг таълимга нисбатан бўлган турли-туман эҳтиёжларининг қондирилиши, миллий ва умумбашарий қадриятлар устуворлигининг таъминланиши, инсон, жамият ва атроф-муҳит ўзаро муносабатларининг уйғунлашуви;

таълимнинг ижтимоийлашуви таълим олувчиларда эстетик бой дунёқарашни ҳосил қилиш, уларда юксак маънавият, маданият ва ижодий фикрлашни шакллантириш;

таълимнинг миллий йўналтирилганлиги таълимнинг миллий тарих, халқ анъаналари ва урф-одатлари билан узвий уйғунлиги, Ўзбекистон халқларининг маданиятини сақлаб қолиш ва

Биринчи босқич бажарилишининг мониторинги асосида Миллий дастурни рўёбга чиқариш йўналишларига аниқликлар киритилади.

Иккинчи босқич (2001 – 2005-йиллар) Миллий дастурни тўлиқ рўёбга чиқариш, меҳнат бозорининг ривожланиши ва реал ижтимоий-иқтисодий шароитларни ҳисобга олган ҳолда унга аниқликлар киритиш.

Мажбурий умумий ўрта ва ўрта махсус, касб-хунар таълимига, шунингдек ўқувчиларнинг қобилиятлари ва имкониятларига қараб, табақалаштирилган таълимга ўтиш тўлиқ амалга оширилади.

Таълим муассасаларини махсус тайёрланган малакали педагог кадрлар билан тўлдириш таъминланади, уларнинг фаолиятида рақобатга асосланган муҳит вужудга келтирилади.

Таълим муассасаларининг моддий-техника ва ахборот базасини мустаҳкамлаш давом эттирилади, ўқув-тарбия жараёни юқори сифатли ўқув адабиётлари ва илғор педагогик технологиялар билан таъминланади. Узлуксиз таълим тизимини ахборотлаштириш амалга оширилади.

Таълим хизмат кўрсатиш бозорини шакллантириш механизмлари тўлиқ ишга солинади.

Учинчи босқич (2005 ва ундан кейинги йиллар) тўпланган тажрибани таҳлил этиш ва умумлаштириш асосида, мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш истиқболларига мувофиқ кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш ва янада ривожлантириш.

Таълим муассасаларининг ресурс, кадрлар ва ахборот базалари янада мустаҳкамланади, ўқув-тарбия жараёни янги ўқув-услугий мажмуалар, илғор педагогик технологиялар билан тўлиқ таъминланади.

Миллий (элита) олий таълим муассасаларини қарор топтириш ва ривожлантириш амалга оширилади. Касб-хунар таълими муассасаларининг мустақил фаолият юритиши ва ўзини ўзи бошқариши шакллари мустаҳкамланади.

Таълим жараёнини ахборотлаштириш, узлуксиз таълим тизими жаҳон ахборот тармоғига уланадиган компьютер ахборот тармоғи билан тўлиқ қамраб олинади.

3. КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШНИНГ МИЛЛИЙ МОДЕЛИ

Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг асосий таркибий қисмлари қуйидагилардан иборатдир:

шахс – кадрлар тайёрлаш тизимининг бош субъекти ва объекти, таълим соҳасидаги хизматларнинг истеъмолчиси ва уларни амалга оширувчи;

давлат ва жамият — таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимининг фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилишни амалга оширувчи кадрлар тайёрлаш ва уларни қабул қилиб олишнинг кафилилари;

узлуксиз таълим малакали рақобатбардош кадрлар тайёрлашнинг асоси бўлиб, таълимнинг барча турларини, давлат таълим стандартларини, кадрлар тайёрлаш тизими тузилмаси ва унинг фаолият кўрсатиш муҳитини ўз ичига олади;

фан юқори малакали мутахассислар тайёрловчи ва улардан фойдаланувчи, илғор педагогик ва ахборот технологияларини ишлаб чиқувчи;

ишлаб чиқариш кадрларга бўлган эҳтиёжни, шунингдек уларнинг тайёргарлик сифати ва савиясига нисбатан қўйиладиган талабларни белгиловчи асосий буюртмачи, кадрлар тайёрлаш тизимини молия ва моддий-техника жиҳатидан таъминлаш жараёнининг қатнашчиси.

Давлат ва жамият узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизими барча учун очиқ бўлишини ва ҳаёт ўзгаришларига мослашувчанлигини таъминлайди.

Ўзбекистон Республикаси томонидан инсон ҳуқуқлари, таълим, бола ҳуқуқи соҳасидаги шартномалар ва конвенцияларнинг бажарилиши, кадрлар тайёрлаш соҳасида жаҳон илғор тажрибасини ҳисобга олиш узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимининг барча жиҳатларига дахлдор бўлиб, унинг ривожланиши омилларидан биридир.

3.1. ШАХС

Кадрлар тайёрлаш соҳасидаги давлат сиёсати инсонни интеллектуал ва маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш билан узвий боғлиқ бўлган узлуксиз таълим тизими орқали ҳар

Халқаро меҳнат миграцияси ва меҳнат эксплуатациясига оид журналист суриштируви

Журналист суриштирувини ўтказишда халқаро меҳнат миграциясининг илдишларини тадқиқ этиш. Глобаллашув, меҳнат миграцияси ва одам савдосининг ўзаро боғлиқлиги. Меҳнат эксплуатацияси юзага келишида одам савдосининг ўрни.

ОАВ ва одам органларини олишга қаратилган хьюман траффинг

Одам органларини сотиш мақсадидаги траффик моҳияти. Органлар траффиги, трансплантациянинг тижоратлашуви, трансплантация туризмнинг занжирли ҳаракати. Трансплантациянинг тижоратлашуви ва трансплантация туризми алоқаларининг ижтимоий негизи. Бунда сиёсий жараёнлар чегараси. Органларнинг тижорат донорлиги масалалари бўйича баҳсларнинг чегараси. Умумжаҳон миқёсдаги органлар етишмовчилиги муаммоси.

ОАВ ва хьюман траффингга қарши курашнинг халқаро тизими

Одам савдосига қарши кураш халқаро тизимининг беш тамойили: олдини олиш, ҳимоя қилиш, фош этиш, жазолаш, ҳамкорлик. Одам савдосининг халқаро аспекти ва унга қарши курашда халқаро ҳамкорлик аҳамияти. Халқаро ҳамкорликнинг кўринишлари. Одам савдосига қарши халқаро миқёсдаги ҳаракатлар.

Одам савдосига қарши курашда ОАВнинг роли ва одоб-ахлоқ масалалари

Одам савдосига қарши курашда ОАВ салоҳияти. Одам савдосига оид суриштирув ўтказиётган журналист фаолиятида одоб ахлоқ дилеммалари.

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича тавсиялар

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда талабалар асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини амалий масалалар ечиш орқали янада бойитдилар. Шунингдек, дарслик ва ўқув кўлланмалар асосида талабалар билимларини мустаҳкамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш орқали талабалар билимини ошириш ва бошқалар тавсия этилади.

Бундан ташқари, амалий машғулотларда турли ОАВда одам савдосига доир суриштирув материалларини ўрганиш, ушбу йўналишда ижодий фаолият олиб бораётган таниқли суриштирувчи журналистлар маҳоратини ўрганиш асосида ўз ижодий материалларини тайёрлаш ва муҳокама қилиш кўзда тутилган.

Амалий машғулотларнинг тахминий рўйхати

1. Одам савдосининг иқтисодий илдишлари, миграция, глобаллашув, жинсий вазият, инсон ҳуқуқлари поймол бўлиши билан шартланганлиги. Одам савдоси индикаторлари.
2. Одам савдосига оид халқаро ташкилот (БМТ)ларнинг меъёрий ҳуқуқий ҳужжатлари. Одам савдоси кўринишлари.
3. Одам савдосига оид журналист суриштирувида тадқиқот усуллари. Суриштирув ўтказишдаги тўсиқлар.
4. Одам савдоси миқёси ва табиати. Жинсий эксплуатация жараёнларидаги иштирокчилар фаолиятининг танқидий таҳлили.
5. Глобаллашув, меҳнат миграцияси ва одам савдосининг ўзаро боғлиқлиги. Меҳнат миграцияси жараёнларида одам савдосининг юзага келиши механизми.
6. Органлар траффиги, трансплантациянинг тижоратлашуви, трансплантация туризми занжирининг ҳаракати. Трансплантациянинг тижоратлашуви ва трансплантация туризми алоқаларини ижтимоий негизи.
7. Одам савдосига қарши кураш халқаро тизимининг беш тамойили. Одам савдосининг халқаро аспекти ва унга қарши курашда халқаро ҳамкорлик аҳамияти.
8. Одам савдосига қарши курашда ОАВ салоҳияти. Одам савдосига оид суриштирув ўтказиётган журналист фаолиятида одоб ахлоқ дилеммалари.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан талаба 4-5-тасини ўзлаштириш шарт. Улардан амалий машғулотлар учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Мустақил таълимнинг шакли ва мазмуни

Мустақил ишни ташкил этишда унга мўлжалланган ҳар бир бўлим бўйича адабиётлар талаба томонидан ўрганилиши, мустақил иш учун мўлжалланган назарий ва амалий билим мавзуларини ўзлаштириш, ҳар бир бўлим бўйича берилган топшириқларнинг талаба томонидан бажарилиши талаб қилинади. Жараён ўқитувчи томонидан узлуксиз назорат қилинади.

Мустақил таълим куйидаги шаклларда ташкил этилади:

- мавзуларни норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- мавзулар бўйича реферат тайёрлаш;
- семинар ва амалий машғулотларга тайёргарлик кўриш;
- матбуот материаллари билан ишлаш, уларни таҳлил қилиш, шарҳлаш;
- фан доирасида ўз ижодий чиқишларини тайёрлаш;
- илмий мақола ва тезисларни тайёрлаш;
- фаннинг долзарб муаммоларини қамраб олувчи лойиҳалар тайёрлаш;
- назарий билимларни амалиётда қўллаш;
- амалиётдаги мавжуд муаммоларнинг ечимини топиш;
- ўрганилаётган мавзу бўйича асосий илмий адабиётларга аннотация ёзиш ва бошқалар.

Таълим жараёнида инновацион технологияларни, ўқитишнинг интерфаол усулларини қўллаш талаба томондан мустақил танланади. Талабаларнинг мустақил таълимини ташкил этиш тизимли тарзда, яъни узлуксиз ва узвий равишда амалга оширилади. Талаба олган назарий билиминини мустаҳкамлаш, шу билан бирга навбатдаги янги мавзунини пухта ўзлаштириши учун мустақил равишда тайёргарлик кўриши керак.

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулари

1. Фан бўйича ўқув адабиётларни ўрганиш, амалий машғулотларга тайёрланиш.
2. БМТнинг одам савдосига оид меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлари.
3. Ўзбекистонда одам савдосига қарши курашнинг ҳуқуқий асослари.
4. Одам савдосининг иқтисодий илдишлари, миграция, глобаллашув, жиноий вазият, инсон ҳуқуқлари поймол бўлиши билан шартланганлиги. Одам савдоси индикаторлари.
5. Одам савдосига оид журналист суриштирувида тадқиқот усуллари.
6. Жинсий эксплуатация жараёнларидаги одам савдоси.
7. Глобаллашув, меҳнат миграцияси ва одам савдосининг ўзаро боғлиқлиги.
8. Органлар траффиги, трансплантациянинг тижоратлашуви, трансплантация туризмнинг занжири.
9. Одам савдосига қарши курашнинг халқаро тизими.
10. Одам савдосига қарши курашда ОАВнинг салоҳияти. Одам савдосига оид суриштирув ўтказиётган журналист фаолиятида одоб ахлоқ-масалалари.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мустақил таълим учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Тавсия этилаётган адабиётлар:

1. African Union. 1981. African Charter on Human and Peoples' Rights.
2. Agustyn, L. M. 2008. Sexual commotion. Sex at the Margins: Migration, Labour Markets and the Rescue Industry. London/New York: Zed.
3. Ambagtsheer, F., Zaitch, D. and Weimar, W. 2013. The battle for human organs: organ trafficking and transplant tourism in a global context, Global Crime, Vol. 14, No. 1. <http://dx.doi.org/10.1080/17440572.2012.753323>

кадрлар тайёрлаш тизими ва мазмунини мамлакатнинг ижтимоий ва иқтисодий тараққиёти истикболларидан, жамият эҳтиёжларидан, фан, маданият, техника ва технологиянинг замонавий ютуқларидан келиб чиққан ҳолда қайта қуриш;

таълим олувчиларни маънавий-ахлоқий тарбиялашнинг ва маърифий ишларнинг самарали шакллари ҳамда услубларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

таълим ва кадрлар тайёрлаш, таълим муассасаларини аттестациядан ўтказиш ва аккредитация қилиш сифатига баҳо беришнинг ҳолис тизимини жорий қилиш;

янги ижтимоий-иқтисодий шароитларда таълимнинг талаб қилинадиган даражаси ва сифатини, кадрлар тайёрлаш тизимининг амалда фаолият кўрсатиши ва барқарор ривожланишининг кафолатларини, устуворлигини таъминловчи норматив, моддий-техника ва ахборот базасини яратиш;

таълим, фан ва ишлаб чиқариш самарали интеграциялашувини таъминлаш, тайёрланаётган кадрларнинг миқдори ва сифатига нисбатан давлатнинг талабларини, шунингдек нодавлат тузилмалари, корхоналар ва ташкилотларнинг буюртмаларини шакллантиришнинг механизмларини ишлаб чиқиш;

узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимига бюджетдан ташқари маблағлар, шу жумладан чет эл инвестициялари жалб этишнинг реал механизмларини ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этиш;

кадрлар тайёрлаш соҳасида ўзаро манфаатли халқаро ҳамкорликни ривожлантириш.

2.2. ДАСТУРНИ РЎЎБГА ЧИҚАРИШ БОСҚИЧЛАРИ

Миллий дастурнинг мақсад ва вазифалари босқичма-босқич рўёбга чиқарилади.

Биринчи босқич (1997 – 2001-йиллар) мавжуд кадрлар тайёрлаш тизимининг ижобий салоҳиятини сақлаб қолиш асосида ушбу тизимни ислоҳ қилиш ва ривожлантириш учун ҳуқуқий, кадрлар жиҳатидан, илмий-услубий, молиявий-моддий шарт-шароитлар яратиш.

Ушбу босқичда куйидагиларни амалга ошириш зарур:

«Таълим тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ таълим тизими мазмунини таркибий қайта қуриш ва тубдан янгилаш;

педагог ва илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ҳамда уларнинг малакасини оширишни замон талабларига жавоб берадиган даражада ташкил этиш;

таълим олувчиларнинг юксак тайёргарлилик даражаси, малакаси, маданий ва маънавий-ахлоқий савиясининг сифатига нисбатан қўйиладиган зарур талабларни белгилаб берувчи давлат таълим стандартларини яратиш ва жорий этиш;

ўқув-услубий мажмуаларнинг ҳамда таълим жараёни дидактик ва ахборот таъминотининг янги авлодини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

ўрта махсус, касб-ҳунар таълими учун зарур моддий-техника, ўқув-услубий ва кадрлар базасини тайёрлаш;

таълим ва кадрлар тайёрлашга бюджетдан ташқари маблағлар жалб этишнинг механизмларини такомиллаштириш, давлат таълим муассасалари билан бир қаторда нодавлат таълим муассасаларини ривожлантиришни ҳам назарда тутган ҳолда таълим хизмати кўрсатиш соҳасида рақобатга асосланган муҳитни вужудга келтириш;

таълим муассасалари фаолиятига баҳо беришнинг рейтинг тизимини, кадрлар тайёрлаш сифати ва уларга бўлган эҳтиёжнинг мониторингини олиб бориш тизимини ишлаб чиқиш ва жорий этиш;

халқаро алоқаларни кенгайтириш ва кучайтириш, кадрлар тайёрлашда халқаро донорлик ташкилотлари ва фондлари фаолиятига тегишли шароитлар яратиш, шунингдек республика таълим соҳасига чет эл инвестицияларини жалб этиш бўйича реал чора-тадбирлар ишлаб чиқиш ва уларни амалга ошириш;

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини рўёбга чиқаришнинг мониторингини олиб бориш.

Ушбу босқичда болаларни олти-етти ёшдан мактабга қабул қилиш, уларнинг жисмоний ва ақлий жиҳатдан ривожланганлигини эътиборга олган ҳолда амалга оширилади. Тақозо этилаётган ўқувчи ўринлари зарур моддий-техника шарт-шароитлари ва педагог кадрлар билан таъминланган ҳолда изчил тайёрланади.

Илмий муассасалар, ишлаб чиқариш ва ижтимоий институтлар кадрларни тайёрлаш жараёнига етарли даражада қўшилганлари йўқ. Давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш ва жорий этиш, таълим муассасаларини давлат аттестацияси ва аккредитациясидан ўтказиш вазифалари белгилаб олинмаган. ўқувчиларнинг билим даражасини баҳолаш тизими объективлик ва тезкорликни таъминламайди.

Касб-хунар таълимнинг обрўси ҳамда ўқитувчилар, тарбиячилар ва мураббийларнинг, илмий ва илмий-педагог кадрларнинг ижтимоий мақоми пасайиб бормоқда. Таълим хизмати кўрсатиш ва кадрлар тайёрлаш соҳасида маркетинг мавжуд эмас, таълим тизимини кўп вариантли молиялаш схемаси ишлаб чиқилмаган. Олий малакали кадрлардан самарали фойдаланилмаяпти. Кадрлар билими ва улар тайёргарлигининг сифатини назорат қилиш ҳамда баҳолаш тизими қониқарсиз ишламоқда.

Ўқитувчилар, педагоглар ва тарбиячиларнинг каттагина қисми яхши тайёргарлик кўрмаганлиги, уларнинг билим ва касб савияси пастлиги жиддий муаммо бўлиб қолмоқда, малакали педагог кадрлар етишмаслиги сезилмоқда. Мактабгача таълим соҳасидаги жами тарбиячи ва педагогларнинг атиги 20 фоизи олий маълумотлидир. Мактабларнинг ўқитувчилар билан таъминланганлиги ўртача 93 фоизни ташкил этгани ҳолда, бу кўрсаткич айрим вилоятларда 77-80 фоиздан, муайян фанлар бўйича эса 50 фоиздан ошмайди.

Илмий ва илмий-педагог кадрларнинг ўртача ёши «улғайиб» бормоқда. Республика олий ўқув юртларида 40 ёшга тўлмаган фан докторлари жами фан докторларининг 0,9 фоизини, 50 ва ундан катта ёшдагилари эса 79 фоизини ташкил этади. Фан докторлари илмий даражасига тасдиқланганлар ўртача 50, фан номзодлари эса 36 ёшдадир.

1.3. ИСЛОҲ ҚИЛИШ ОМИЛЛАРИ

Кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан ислоҳ қилишнинг муҳим омиллари қуйидагилардан иборат:

республиканинг демократик ҳуқуқий давлат ва адолатли фуқаролик жамияти қуриш йўлидан изчил илгарилаб бораётганлиги;

мамлакат иқтисодиётида туб ўзгартиришларнинг амалга оширилиши, республика иқтисодиёти асосан хом ашё йўналишидан рақобатбардош пировард маҳсулот ишлаб чиқариш йўлига изчил ўтаётганлиги, мамлакат экспорт салоҳиятининг кенгаётганлиги;

давлат ижтимоий сиёсатида шахс манфаати ва таълим устуворлиги қарор топганлиги;

миллий ўзликни англашнинг ўсиб бориши, ватанпарварлик, ўз ватани учун ифтихор туйғусининг шаклланаётганлиги, бой миллий маданий-тарихий анъаналарга ва халқимизнинг интеллектуал меросига хурмат;

Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятига интеграцияси, республиканинг жаҳондаги мавқеи ва обрў-эътиборининг мустаҳкамланиб бораётганлиги.

2. МИЛЛИЙ ДАСТУРНИНГ МАҚСАДИ, ВАЗИФАЛАРИ ВА УНИ РЎЎБГА ЧИҚАРИШ БОСҚИЧЛАРИ

2.1. ДАСТУРНИНГ МАҚСАД ВА ВАЗИФАЛАРИ

Мазкур дастурнинг мақсади таълим соҳасини тубдан ислоҳ қилиш, уни ўтмишдан қолган мафкуравий қарашлар ва сарқитлардан тўла халос этиш, ривожланган демократик давлатлар даражасида, юксак маънавий ва ахлоқий талабларга жавоб берувчи юқори малакали кадрлар тайёрлаш Миллий тизимини яратишдир.

Ушбу мақсадни рўёбга чиқариш қуйидаги вазифалар ҳал этилишини назарда тутаяди:

«Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ таълим тизимини ислоҳ қилиш, давлат ва нодавлат таълим муассасалари ҳамда таълим ва кадрлар тайёрлаш соҳасида рақобат муҳитини шакллантириш негизида таълим тизимини ягона ўқув-илмий-ишлаб чиқариш мажмуи сифатида изчил ривожлантиришни таъминлаш;

таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимини жамиятда амалга оширилаётган янгиланиш, ривожланган демократик ҳуқуқий давлат қурилиши жараёнларига мослаш;

кадрлар тайёрлаш тизими муассасаларини юқори малакали мутахассислар билан таъминлаш, педагогик фаолиятнинг нуфузи ва ижтимоий мақомини кўтариш;

4. Anderson, B. and Andrijasevic, R. 2008. Sex, slaves and citizens: the politics of anti-trafficking. A focus on the evils of trafficking is a way of depoliticising the debate on migration, Soundings, No. 40, pp. 135–45. www.statewatch.org/news/2009/feb/soundings.pdf

5. Aronowitz, A. A. 2009. Human Trafficking, Human Misery: The Global Trade in Human Beings. Westport, Conn.: Praeger.

6. Arthur, C. 2010. Analysing data is the future for journalists, says Tim Berners-Lee. Guardian, 22 November. www.guardian.co.uk/media/2010/nov/22/data-analysis-timberners-lee

7. Association of South East Asian Nations (ASEAN). 2004. Declaration against Trafficking in Persons, Particularly Women and Children (2004). www.nottrafficking.org/resources_laws_regional.html (Also available in Thai.)

8. Bales, K. 2007. What predicts human trafficking? International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice, Vol. 31, No. 2, pp. 269–79.

www.humansecuritygateway.com/documents/FTS_WhatPredictsHumanTrafficking.pdf

9. Bales, K. 2012. Disposable People: New Slavery in the Global Economy. Berkeley, Calif.: University of California Press.

10. Berglund, S. and Lundin, S. 2011. 'I had to leave'. Making sense of buying a kidney abroad. Martin Gunnarson and Fredrik Svenaeus (eds), The body as Gift, Resource, and Commodity: Exchanging Organs, Tissues, and Cells in the 21st Century. Stockholm: Södertörns högskola, pp. 321–42. <http://edit.info.lu.se/upload/Kulturvetenskap/dokument/TheBodyAsGift.pdf>

11. Brennan, D. 2005. Methodological challenges in research with trafficked persons: tales from the field. F. Laczko and E. Gozdzia (eds), Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey. Offprint of the Special Issue of International Migration, Vol. 43, No. 1/2, pp. 35–54. [http://lastradainternational.org/lisidocs/282_per_cent20IOM_per_cent20survey_per_cent20trafficking_per_cent20\(Global\).pdf#page=37](http://lastradainternational.org/lisidocs/282_per_cent20IOM_per_cent20survey_per_cent20trafficking_per_cent20(Global).pdf#page=37)

12. Brooks-Gordon, B. 2006. The Price of Sex: Prostitution, Policy and Society. Devon: Willan.

13. Bruch, Elizabeth M. 2004. Models wanted: the search for an effective response to human trafficking. Stanford Journal of International Law, Vol. 40, No. 1, pp. 1–45.

14. Brunovskis, A. and Surtees, R. 2012. Out of sight? Approaches and Challenges in the Identification of Trafficked Persons. Fafó/NEXUS Institute project: Improving services to trafficked persons.

15. Brusca, C. 2011. Palermo Protocol: the first ten years after adoption, Global Security Studies, Vol. 2, No. 3, p. 8–20. http://globalsecuritystudies.com/Brusca_per_cent20Palermo_per_cent20Final_per_cent20One.pdf

16. Buck, B. de. 2007. Joint investigation teams: the participation of Europol officials. ERA Forum, Vol. 8, No. 2, pp. 253–64. http://link.springer.com/article/10.1007_per_cent20Fs12027-007-0014-7?LI=true

17. Buckert, C. and Parent, C. 2002. Trafficking in Human Beings and Organized Crime: A Literature Review. Research and Evaluation Branch, Community, Contract and Aboriginal Policing Services Directorate.

18. Royal Canadian Mounted Police. <http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/22297/1/>

19. Trafficking per cent20In per cent20Human per cent20Beings per cent20and per cent20Organized per cent20Crime per cent20A per cent20Literature per cent20Review.pdf?1

20. Budiani-Saberi, D. A. and Karim, K. A. 2009. The social determinants of organ trafficking: reaction of social inequity. Social Medicine, Vol. 4, No. 1, pp. 48–51.

21. Cameron, S. 2008. Trafficking of women for prostitution. S. Cameron and E. Newman (eds), Trafficking in Humans: Social, Cultural and Political Dimensions. Tokyo, New York, Paris: United Nations University Press.

22. Centre for Investigative Journalism. n.d. Interviewing Techniques. http://tcij.org/sites/default/files/u4/Interviewing_per_cent20Techniques.pdf

23. Chandran, P. 2011. A commentary on interpreting human trafficking. P. Chandran et al. (eds), Human Trafficking Handbook: Recognizing Trafficking and Modern-Day Slavery in the UK. London: LexisNexis.

24. Cheng, S. 2008. Muckraking and stories untold: ethnography meets journalism on trafficked women and the U.S. military, *Sexuality Research and Social Policy*, Vol.5, No. 4, pp. 6–18.
25. Cho, S.-Y. 2012. Modelling for determinants of human trafficking. *Economics of Security Working Paper 70*. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2117838.
26. Choo, K., Jang, J. O. and Choi, K. 2010. Methodological and ethical challenges to conducting human trafficking studies: a case study of Korean trafficking and smuggling for sexual exploitation to the United States, *Women and Criminal Justice*, Vol. 20, No. 1–2, pp. 167–85.
27. Council of Arab Ministers of Justice. 2012. The Comprehensive Arab Strategy for Combating Trafficking in Human Beings. Adopted by the Council of Arab Ministers of Justice Resolution. No. 2012/2/15–27–879. General Secretariat Department of Legal Affairs, Technical Department.
28. Council of Europe. 1950. European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.
29. Council of Europe. 2005. Convention on Action against Trafficking in Human Beings. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/197.htm> (Also available in Albanian, Armenian, Azerbaijani, Bosnian, Bulgarian, Dutch, French, Georgian, German, Greek, Hungarian, Italian, Latvian, Macedonian, Norwegian, Polish, Portuguese, Romanian, Russian, Serbian, Slovakian, Slovenian, Spanish, Turkish, Ukrainian.)
30. Council of Europe. 2009. Trafficking in Organs, Tissues and Cells and Trafficking in Human Beings for the Purpose of the Removal of Organs. Joint Council of Europe/United Nations study. Strasbourg: Council of Europe.
31. Council of Europe. 2011. Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:101:0001:0011:EN:PDF> (Also available in Albanian, Armenian, Azerbaijani, Bosnian, Bulgarian, Dutch, French, Georgian, German, Greek, Hungarian, Italian, Latvian, Macedonian, Norwegian, Polish, Portuguese, Romanian, Russian, Serbian, Slovakian, Slovenian, Spanish, Turkish, Ukrainian.)
32. Dancing Boys of Afghanistan, The. 2010. (documentary). Frontline.
33. David, M. and Sutton, C. D. 2004. *Social Research: The Basics*. London/Thousand Oaks, Calif./New Delhi: Sage.
34. Delgado Wise, R. and M6rquez Covarrubias, H. 2012. Strategic dimensions of neoliberal globalization: the exporting of labor force and unequal exchange. *Advances in Applied Sociology*, Vol. 2, No. 2, pp. 127–34.
35. Entman, R. 1993. Towards clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, Vol. 43, No. 4, pp. 51–8. http://sotomo-ve.geo.uzh.ch/sotomo/ppp/lit/entman_93.pdf
36. European Committee on Crime Problems (ECCP). 2012. Draft Council of Europe Convention against Trafficking in Human Organs. Strasbourg: Council of Europe. www.coe.int/t/dghl/standardsetting/cdpc/CDPC
37. European Union. 2011. Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:101:0001:0011:EN:PDF>.
38. European Union and African States. 2006. Ouagadougou Action Plan to Combat Trafficking in Human Beings, especially Women and Children. http://ec.europa.eu/anti-trafficking/download.action;jsessionid=Z2J2RSrCV18Nx11J5mJLxmQBTsjGJLW3vnmwJ4shrjTsrqzJ184R!-656776111?nodePath=percent2FEU+Policypercent2FOuagadougou+Action+Plan+to+combat+trafficking_en.pdf&fileName=Ouagadougou+Action+Plan+to+combat+trafficking_en.pdf
39. Farley, M. 2003. *Prostitution, Trafficking, and Traumatic Stress*. New York: Haworth Maltreatment and Trauma Press.
40. Fredette, K. 2009. Revisiting the UN Protocol on human trafficking: striking balances for more effective legislation, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, No. 101. <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/cjic17&div=6&id=&page>

Шунга қарамай, содир этилган ўзгартиришлар кадрлар тайёрлаш сифатини ошириш, мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш талабларига мувофиқ бўлишини таъминлай олмади.

1.2. КАМЧИЛИКЛАР ВА МУАММОЛАР

Кадрлар тайёрлаш тизимининг демократик ўзгаришлар ва бозор ислохотлари талабларига мувофиқ эмаслиги, ўқув жараёнининг моддий-техника ва ахборот базаси етарли эмаслиги, юқори малакали педагог кадрларнинг етишмаслиги, сифатли ўқув-услубий ва илмий адабиёт ҳамда дидактик материалларнинг камлиги, таълим тизими, фан ва ишлаб чиқариш ўртасида пухта ўзаро ҳамкорлик ва ўзаро фойдали интеграциянинг йўқлиги кадрлар тайёрлашнинг мавжуд тизимидаги жиддий камчиликлар сирасига киради.

Таълим-тарбия ва ўқув жараёнларининг таркибини, босқичларини бир-бири билан узвий боғлаш, яъни узлуксиз таълим-тарбия тизимини ташкил қилиш муаммолари ҳал қилинган эмас. Амалдаги таълим тизими замонавий, тараққий топган демократик давлатлар талабларига жавоб бера олмайди.

Мутахассислар тайёрлаш, таълим-тарбия тизими жамиятда бўлаётган ислохот, янгиланиш жараёнлари талаблари билан боғланмаган.

Мактабгача таълим ва тарбия аҳволи қониқарсизлигича қолмоқда. Боғча ёшидаги болаларнинг 25 фоизигина мактабгача тарбия муассасаларига қамраб олинган, холос. Мактабгача болалар муассасаларидан ва оиладан мактабга келган болаларнинг тайёргарлик даражаси ўртасида сезиларли тафовут мавжуд.

Мактабларда ва бошқа ўқув юртларида таълим жараёнининг ўзидаги ва ўқитиш услубиятидаги ҳар хил камчиликлар оқибатида билим беришда юзага келган нодемократик ҳамда жамият учун зарарли муҳит шунга олиб келдики, ўқувчиларда мустақил фикрлаш ривожланмай қолаётти, оқилона ҳаётий ечимлар қабул қилиш учун етарли тайёргарлик йўқ. 9-11-синфларни тамомлаган ёшлар мустақил ҳаётда ўз ўрнини аниқлай олмайди. Уларда ўзларига ишонч шаклланиган эмас, ўрта мактаб битирувчиларининг 10 фоизигина олий ўқув юртларига ўқишга кирмоқда, холос.

Мажбурий тўққиз йиллик таълимга асосланган ўн бир йиллик умумий ўрта таълим илмий асосланмагандир, у ўқувчиларда касбга йўналтириш ва таълимнинг амалий йўналганлиги етарли даражада бўлиши ҳамда мустақил фикр юритиш, меҳнат фаолияти кўникмалари шаклланишини таъминламаётти. Ҳар йили таянч мактабларнинг 100 минг нафарга яқин битирувчиси ишлаб чиқариш соҳасида ҳамда касб-ҳунар таълимини давом эттириш учун талаб этилмай қолдирилмоқда.

Таълим тизимидаги мавжуд умумтаълим ва касб-ҳунар дастурлари ўртасида узвийлик ва ворисликнинг йўқлиги сабабли таянч ва ўрта мактаб битирувчиларида касбга йўналтирилганлик ва меҳнат фаолияти кўникмалари шаклланимай қолаётти. Натижада йигит ва қизлар ўз қобилиятлари, истаклари, ижодий ва меҳнат мойилликларига монанд ҳаёт йўлини белгилаб олишда жиддий қийинчиликлар сезмоқдалар.

Ўқув жараёни билим даражаси ўртача бўлган ўқувчиларга мўлжалланган бўлиб, таълимнинг иқтидорли ёшлар билан яқка тартибдаги ўқув дастурлари бўйича ишлаш каби механизмларидан яхши фойдаланилмаётти, ўқув дастурлари мафкуравий сарқитлардан тўлиқ ҳоли бўлганича йўқ, уларда маънавий ва ахлоқ асосларини ўргатувчи, иқтисодий ҳуқуқий, эстетик билимларни берувчи фанларга етарлича ўрин берилмаётти.

Ҳунар-техника билим юртларидан янги типдаги таълим муассасаларига ўтиш кўпроқ оғизда бўлиб, амалда эса уларда таълим эскириб қолган моддий-техника ва ўқув-услубий базасида, тегишли қайта тайёргарликдан ўтмаган ўқитувчи кадрлар билан амалга оширилмоқда.

Бир босқичли олий таълим меҳнат бозори эҳтиёжларини, ишлаб чиқаришдаги таркибий ўзгаришларни ва илғор халқаро тажрибани тўлиқ ҳажмда ҳисобга олмайди. ўқув-тарбия жараёнини ташкил этишда ўқув юртлари етарлича мустақилликка эга эмас, улар касбий меҳнат бозорининг ўзгарувчан шароитларига яхши мослашиб бормаяпти.

1. МУАММОЛАР ВА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ ТИЗИМИНИ ТУБДАН ИСЛОХ

ҚИЛИШ ОМИЛЛАРИ

1.1. РИВОЖЛАНИШНИНГ ЭРИШИЛГАН ДАРАЖАСИ

Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигига эришиб, иқтисодий ва ижтимоий ривожланишнинг ўзига хос йўлини танлаши кадрлар тайёрлаш тузилмаси ва мазмунини қайта ташкил этишни зарур қилиб қўйди ва қатор чора-тадбирлар кўришни: «Таълим тўғрисида»ги Қонунни жорий этишни (1992-йил); янги ўқув режалари, дастурлари, дарсликларини жорий этишни, замонавий дидактик таъминотни ишлаб чиқишни; ўқув юртлирини аттестациядан ўтказишни ва аккредитациялашни, янги типдаги таълим муассасаларини ташкил этишни тақозо этди.

Мақтабгача таълим соҳасида уйларда ташкил этиладиган болалар боғчалари ҳамда «болалар боғчаси-мақтаб» мажмуи тармоғи ривожланиб бормоқда. Болаларга чет тилларни, хореография, тасвирий ва мусиқа санъати, компьютер саводхонлиги асосларини ўргатувчи 800 дан ортиқ гуруҳ ташкил этилган.

Янги типдаги мақтаблар ва умумтаълим ўқув юртлири тармоғи ривожланиб бормоқда. Ҳозирги кунда 238 лицей ва 136 гимназия ишлаб турибди. «Соғлом авлод учун», «Маънавият ва маърифат», «Иқтисодий таълим», «Қишлоқ мақтаби», «Ривожланишда нуқсонли бўлган болаларни тиклаш» ва бошқа тармоқ дастурлари рўёбга чиқарилмоқда. Республика умумтаълим мақтабларида 435 мингдан ортиқ ўқитувчи ишламоқда, уларнинг 73 фоизи олий маълумотлидир.

Меҳнат бозорини, энг аввало қишлоқ жойларда меҳнат бозорини шакллантиришнинг худудий хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ҳунар-техника таълимини қайта ташкил этишга киришилди. Ҳозирги кунда бу тизимда жами 221 минг кишини таълим билан қамраб олган 442 ўқув юрти, шу жумладан, 209 касб-ҳунар мақтаби, 180 касб-ҳунар лицейи ва 53 бизнес-мақтаб ишлаб турибди. Бугунги кунда бошланғич касб-ҳунар таълими ўқув юртлирида қарийб 20 минг ўқитувчи ва малакали мутахассислар ишламоқда.

Республикада жами 197 минг киши таълим олаётган 258 ўрта касб-ҳунар таълими ўқув юрти ишлаб турибди. Уларда қарийб 16 минг ўқитувчи ва муҳандис-педагог ходимлар меҳнат қилмоқда.

Ўзбекистон олий мақтаби тизими 58 олий ўқув юртини, шу жумладан 16 университет ва 42 институтни ўз ичига олади, уларда 164 минг талаба таълим олмоқда; 16 университетнинг ўн иккитаси Ўзбекистон мустақилликка эришган дастлабки икки йилда ташкил топди. Олий ўқув юртлирида ишлаётган 18,5 минг ўқитувчининг 52 фоизи фан доктори ва фан номзодларидир. Олий таълимда кадрлар тайёрлашни марказлаштиришдан ҳуқуқий йўналишга ўтказиш иши олиб борилмоқда, ўқув юртлирининг тармоғи кенгаймоқда, университет таълими ривожланмоқда. Билимларнинг янги тармоқлари бўйича кадрлар тайёрлаш бошлаб юборилди, олий мақтабни кўп босқичли тизимга ўтказиш амалга оширилмоқда. Абитуриентлар ва талабаларнинг билим даражасини тест ва рейтинг асосида баҳолашнинг илғор усуллари жорий этилмоқда.

Олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар сифатига ошган талабларга мувофиқ аспирантура ва докторантурада кадрлар тайёрлаш иши кенгаймоқда. Олий аттестация комиссияси ташкил этилди. Республикада қарийб 4 минг аспирант бўлиб, улардан 69 фоизи олий таълим тизимида ва 31 фоизи илмий-тадқиқот институтларида таълим олмоқда. Жами илмий ва илмий-педагог кадрларнинг 8 фоизини фан докторлари ва 37 фоизини фан номзодлари ташкил этади.

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тизимида 23 институт, 16 факультет, 4 марказ ва 14 малака ошириш курслари ишлаб турибди.

Иқтидорли болалар ва ўқувчи ёшларни қўллаб-қувватлаш бўйича давлат сиёсати собитқадамлик билан олиб борилмоқда. Истеъдодли ўсмир ва қизларни излаб топиш, уларга кўмаклашиш, уларнинг қобилияти ва истеъдодини ўстириш бўйича махсус фондлар ташкил этилди, қобилиятли ёшларни чет эллардаги етакчи ўқув юртлири ва илмий марказларда ўқитиш ва стажировкадан ўтказиш йўлга қўйилди.

Фан ва таълим соҳасида халқаро алоқалар кенгайиб бормоқда.

41. Galusca, R. 2012. Slave hunters, brothel busters, and feminist interventions: investigative journalists as anti-sex-trafficking humanitarians, *Feminist Formations*, Vol. 24, No. 2, pp. 1–24.

42. Gekht, A. 2008. Shared but differentiated responsibility: integration of international obligations in fight against trafficking in human beings. *Denver Journal of International Law and Policy*, Vol. 37, pp. 29–62. <http://djilp.org/wp-content/uploads/2011/08/Shared-But-Differentiated-Responsibility-Integration-International-Obligations-Fight-c-Against.pdf>

43. Glasser, T. L. and Ettema, J. S. 1989. Investigative journalism and the moral order.

Critical Studies in Mass Communication, Vol. 6, No. 1, pp. 1–20.

44. Gomez, C. J., Raymond, J. G. and Hughes, D. M. 2001. Sex trafficking of women in the United States: international and domestic trends, March. www.uri.edu/artsci/wms/hughes/sex_traff_us.pdf

45. Goodey, J. 2008. Human trafficking: sketchy data and policy responses, *Criminology and Criminal Justice*, Vol. 8, pp. 421–42. http://combattrafficking.eu/sites/default/files/Human_per_cent20Trafficking_per_cent20- per_cent20Jo_per_cent20Goodey.pdf

46. Gould, A. J. 2010. From Pseudoscience to Protoscience: Estimating Human Trafficking and Modern Forms of Slavery. Second Annual Interdisciplinary Conference on Human Trafficking, 2010. Lincoln, Neb.: University of Nebraska. <http://digitalcommons.unl.edu/humtraffconf2/6>

47. Gozdzia, E. M. and Collett, E. A. 2005. Research on human trafficking in North America: a review of literature. F. Laczko and E. Gozdzia (eds), *Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey*. Geneva: IOM.

48. Gray, J., Chambers, L. and Bounegru, L. 2012. *The Data Journalism Handbook*. Sebastopol, Calif.: O'Reilly Media.

49. Gray, G., Cowl, H. and Snow, K. 2012. What's our responsibility? How individuals and organizations can proactively address human trafficking. *Journal of Applied Research on Children: Informing Policy for Children at Risk*, Vol. 3, No. 1.

http://digitalcommons.library.tmc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1073&context=childrenatrisk&seid=1&referer=http_per_cent3A_per_cent2F_per_cent2Fscholar.google.nl_per_cent2Fscholar_per_cent3Fas_ylo_per_cent3D2012_per_cent26q_per_cent3Dhuman_per_cent2Btrafficking_per_cent2Bhuman_per_cent2Brights_per_cent2Bapproach_per_cent26hl_per_cent3Den_per_cent26as_sdt_per_cent3D0_per_cent2C5#search=per_cent22human_per_cent20trafficking_per_cent20human_per_cent20rights_per_cent20approach_per_cent22

50. Grewcock, M. 2007. Shooting the passenger: Australia's war on illicit migrants. M. Lee, (ed.), *Human Trafficking*. Devon: Willan.

51. Grubb, D. and Bennett, K. 2012. The readiness of local law enforcement to engage in US anti-trafficking efforts: an assessment of human trafficking training and awareness of local, county, and state law enforcement agencies in the State of Georgia. *Police Practice and Research*, Vol. 13, No. 6, pp. 487–500.

52. Heinrich, K. 2010. Ten years after the Palermo Protocol: where are protections for human trafficking victims? *Human Rights Brief*, Vol. 18, No. 1, pp. 2–5.

<http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1145&context=hrbrief>

53. Helmsberg, M. 2007. Eurojust and joint investigation teams: how Eurojust can support JITs, *ERA Forum*, Vol. 8, No. 2, pp. 245–51. http://link.springer.com/article/10.1007_per_cent2Fs12027-007-0012-9?LI=true

54. , M. and Simkhada, P. 2004. Sex trafficking in Nepal: context and process. *Opportunities and Choices Working Paper No. 11*. http://eprints.soton.ac.uk/34733/1/Sex_per_cent20trafficking_per_cent20WP11.PDF

55. *Human Trafficking in India*. 2011. (short video) www.youtube.com/watch?v=9yJWvphsa3A

56. International Labour Organization (ILO). 2013. *Global Employment Trends 2013: Recovering from a Second Jobs Dip*. Geneva: ILO.

57. International Organization for Migration (IOM). *Counter-trafficking*. www.iom.int/cms/countertrafficking

58. International Summit on Transplant Tourism and Organ Trafficking Convened by the Transplantation Society and International Society of Nephrology. 2008. *The Declaration of Istanbul on Organ Trafficking and Transplant Tourism*. *Transplantation*, Vol. 88, No. 8, pp. 1013–18. <http://multivu.prnewswire.com/mnr/transplantationsociety/33914/docs/33914->

Declaration_of_Istanbul-Lancet.pdf (Also available in Arabic, Bosnian, Farsi, French, German, Hebrew, Italian, Japanese, Korean, Portuguese, Romanian, Russian and Spanish.)

59. Jansen, N. E., Haase-Kromwijk, B. J. J. M., McDonald, M. and Sque, M. 2013. Elements of the European jigsaw: the timing of the approach to bereaved families for consent to DBD or DCD donation and the implications for effective donation campaigns. *Public Engagement in Organ Donation and Transplantation*. Lengerich, Germany: Pabst Science, pp. 161–9.

60. , S. 2009. *The Industrial Vagina: The Political Economy of the Global Sex Trade*. New York: Routledge.

61. Johnston, A., Friedman, B. and Shafer, A. 2012. Framing the problem of sex trafficking: whose problem? What remedy? *Feminist Media Studies*, 11 December.

www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14680777.2012.740492

62. Jordan, A. D. 2002. Human rights or wrongs? The struggle for a rights-based response to trafficking in human beings, *Gender and Development*, Vol. 10, No. 1, pp. 28–37.

63. Joseph, N. and Boczkowski, P. 2012. From principle to practice: expanding the scope of scholarship on media ethics. *Ethical Space*, Vol. 9, No. 4. http://journals.communicationethics.net/free_article.php?id=00033

64. Laczko, F. 2005. Introduction. F. Laczko and E. M. Gozdzik (eds), *Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey*. Geneva: IOM.

65. Laczko, F. and Gramegna, M. A. 2003. Developing better indicators of human trafficking. *Brown Journal of World Affairs*, Vol. 10, No. 1, pp. 179–94.

66. League of Arab States. 2004. *Arab Charter on Human Rights*.

67. Lundin, S. 2012. Organ economy: organ trafficking in Moldova and Israel. *Public Understanding of Science*, Vol. 21, No. 2, pp. 226–41.

68. Malarek, V. 2009. *The Johns: Sex for Sale and the Men Who Buy It*. New York: Arcade.

69. Mattar, M. Y. 2005. State responsibilities in combating trafficking in persons in Central Asia. *International and Comparative Law Review*, Vol. 27, No. 2, pp. 101–84. www.protectionproject.org/wp-content/uploads/2011/10/STATE-RESPONSIBILITIES-IN-COMBATING-TRAFFICKING-IN-PERSONS-IN-CENTRAL-ASIA-Loyola.doc

70. Mattar, M. Y. 2008. Comparative models of reporting mechanisms on the status of trafficking in human being. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, Vol. 41, No. 5, pp. 1–62. www.protectionproject.org/wpcontent/uploads/2010/09/Vanderbiltreportingmechanismsarticle.pdf

71. Moazam, F., Zaman, R. F. and Jafarey, A. M. 2009. Conversations with kidney vendors in Pakistan: an ethnographic study. *Hastings Center Report*, Vol. 39, No. 3, pp. 29–44.

72. Moniruzzaman, M. 2012. ‘Living cadavers’ in Bangladesh: bioviolence in the human organ bazaar. *Medical Anthropology Quarterly*, Vol. 26, No. 1, pp. 69–91.

73. Narsee, Aarti J. and Cherney, Elyssa. 2013. Sex workers moving out of shadows – South Africa. *Times Live*, 17 May. www.timeslive.co.za/thetimes/2013/05/17/sex-workers-moving-out-of-shadows

74. National Rapporteur on Trafficking in Human Beings and Sexual Violence against Children. 2010. *Trafficking in Human Beings. Seventh Report of the Dutch National Rapporteur*. The Hague: Bureau of the Dutch National Rapporteur (BNRM).

75. National Rapporteur on Trafficking in Human Beings and Sexual Violence against Children. 2012. *Human Trafficking: Visible and Invisible. Quantitative report (2007–2011)*. The Hague: BNRM.

76. *Nefarious Merchant of Souls* (documentary). See: <http://nefariousdocumentary.com/>

77. O’Brien, E. 2010. Dark numbers: challenges in measuring human trafficking, *Dialogue E-Journal*, Vol. 7, No. 2. http://eprints.qut.edu.au/48257/1/dialogue_-_articleerin2.pdf

78. O’Connell Davidson, J. 2013. Troubling freedom: migration, debt, and modern slavery. *Migration Studies*, pp.1-20 <http://migration.oxfordjournals.org/content/early/2013/02/13/migration.mns002.full.pdf+html>

79. Obokota, T. 2010. Global governance and international migration: a case study of trafficking of human beings, *Refugee Survey Quarterly*, No. 1, pp. 120–36.

80. Okubo, S. and Shelly, L. (eds). 2011. *Human Security, Transnational Crime and Human Trafficking: Asian and Western Perspectives*. New York: Routledge.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING ҚОНУНИ

КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ МИЛЛИЙ ДАСТУРИ ТЎҒРИСИДА

(Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1997- й., 11-12-сон, 295-модда; Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2007- й., 15-сон, 150-модда; 2013- й., 41-сон, 543-модда)

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси қарор қилади:

1. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури тасдиқлансин.

2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини босқичма-босқич рўёбга чиқариш юзасидан комплекс тадбирлар режасини ишлаб чиқиш амалга оширсин. Давлат бюджетини тасдиқлашда миллий дастурнинг молиявий ва моддий таъминотиغا алоҳида эътибор берилсин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти И. КАРИМОВ

Тошкент ш.,
1997- йил 29- август,
463-І-сон

КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ МИЛЛИЙ ДАСТУРИ

(Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1997- й., 11-12-сон, 295-модда; Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2007- й., 15-сон, 150-модда; 2013- й., 41-сон, 543-модда)

УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

Ўзбекистон Республикаси инсон ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этилишини, жамиятнинг маънавий янгилигини, ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётини шакллантиришни, жаҳон ҳамжамиятига қўшилишни таъминлайдиган демократик ҳуқуқий давлат ва очиқ фуқаролик жамияти қурмоқда.

Инсон, унинг ҳар томонлама уйғун камол топиши ва фаровонлиги, шахс манфаатларини рўёбга чиқаришнинг шароитларини ва таъсирчан механизмларини яратиш, эскирган тафаккур ва ижтимоий ҳулқ-атворнинг андозаларини ўзгартириш республикада амалга оширилаётган ислохотларнинг асосий мақсади ва ҳаракатлантирувчи кучидир. Халқнинг бой интеллектуал мероси ва умумбашарий қадриятлар асосида, замонавий маданият, иқтисодиёт, фан, техника ва технологияларнинг ютуқлари асосида кадрлар тайёрлашнинг мукамал тизимини шакллантириш Ўзбекистон тараққиётининг муҳим шартидир.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастури «Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг қоидаларига мувофиқ ҳолда тайёрланган бўлиб, миллий тажрибанинг таҳлили ва таълим тизимидаги жаҳон миқёсидаги ютуқлар асосида тайёрланган ҳамда юксак умумий ва касб-ҳунар маданиятига, ижодий ва ижтимоий фаолликка, ижтимоий-сиёсий ҳаётда мустақил равишда мўлжални тўғри ола билиш маҳоратига эга бўлган, истиқбол вазифаларини илгари суриш ва ҳал этишга қодир кадрларнинг янги авлодини шакллантиришга йўналтирилгандир.

Дастур кадрлар тайёрлаш миллий моделини рўёбга чиқаришни, ҳар томонлама камол топган, жамиятда турмушга мослашган, таълим ва касб-ҳунар дастурларини онгли равишда танлаш ва кейинчалик пухта ўзлаштириш учун ижтимоий-сиёсий, ҳуқуқий, психологик-педагогик ва бошқа тарздаги шароитларни яратишни, жамият, давлат ва оила олдида ўз жавобгарлигини ҳис этадиган фуқароларни тарбиялашни назарда тутди.

Таълим муассасаларида қонун ҳужжатларига мувофиқ фаолият кўрсатадиган жамоат бошқаруви органлари ташкил этилиши мумкин.

29-модда. Таълим соҳасидаги давлат бошқаруви органлари билан нодавлат таълим муассасалари ўртасидаги ўзаро муносабатлар

Таълим соҳасидаги давлат бошқаруви органлари нодавлат таълим муассасаларида таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини назорат қилади.

Нодавлат таълим муассасалари таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузган тақдирда, аккредитация қилган органлар уларнинг фаолиятини қонун ҳужжатларига мувофиқ тўхтатиб қўйишга ҳақли.

[LexUZ шарҳи](#)

Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил-1-мартдаги 100-сон қарори билан тасдиқланган «Нодавлат таълим муассасалари фаолиятини лицензиялаш тўғрисида»ги низом ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006-йил 10-февралдаги 21-сон қарори билан тасдиқланган «Ўзбекистон Республикаси таълим муассасаларини давлат аккредитациясидан ўтказиш тартиби тўғрисида»ги низом.

Нодавлат таълим муассасаларига қабул давлат ўқув юртлари учун белгиланган тартибда ва муддатларда амалга оширилади.

[LexUZ шарҳи](#)

Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010-йил 7-июндаги 109-сонли «Умумтаълим мактабларининг 9-синф битирувчиларини академик лицейлар ва касб-хунар коллежларида ўқитиш билан қамраб олишни таъминлаш бўйича норматив-ҳуқуқий базани янада такомиллаштириш тўғрисида»ги қарори ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010-йил 18-июндаги 118-сонли «Олий таълим муассасаларига қабул қилиш, талабалар ўқишини кўчириш, қайта тиклаш ва ўқишдан четлаштириш тартиби тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш ҳақида»ги қарори.

V. ЯКУНЛОВЧИ ХУЛОСАЛАР

30-модда. Ота-оналар ёки қонуний вакилларнинг вазифалари

Вояга етмаган болаларнинг ота-оналари ёки қонуний вакиллари боланинг қонуний ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қилишлари шарт ҳамда уларнинг тарбияси, мактабгача, умумий ўрта, ўрта махсус, касб-хунар таълими олишлари учун жавобгардирлар.

31-модда. Таълимни молиялаш

Давлат таълим муассасаларини молиялаш республика ва маҳаллий бюджетлар маблағлари, шунингдек бюджетдан ташқари маблағлар ҳисобидан амалга оширилади.

32-модда. Таълимни ривожлантириш фондлари

Таълимни ривожлантириш фондлари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда юридик ва жисмоний шахсларнинг шу жумладан чет эллик юридик ва жисмоний шахсларнинг ихтиёрий бадаллари ҳисобидан ташкил этилиши мумкин.

33-модда. Халқаро ҳамкорлик

Таълим муассасалари таълим муаммолари юзасидан халқаро ҳамкорликда иштирок этадилар, чет давлатларнинг тегишли ўқув юртлари билан бевосита алоқалар ўрнатиш, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда улар билан кўшма ўқув юртлари ташкил этиш ҳуқуқига эга.

34-модда. Таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарлик

Таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузишда айбдор бўлган шахслар белгиланган тартибда жавобгар бўладилар.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И. КАРИМОВ

Тошкент ш.,
1997- йил 29- август,
464-И-сон

81. Oppong, S. H. 2012. Human trafficking through organized crime. International Journal of Humanities and Social Science, Vol. 2, No. 20, pp. 37–43.

www.ijhssnet.com/journals/Vol_2_No_20_Special_Issue_October_2012/4.pdf

82. Organization of American States. 1969. American Convention on Human Rights.

83. Organization for Security and Co-Operation in Europe (OSCE). 2008. Human Trafficking Manual for Journalists. Belgrade: ASTRA Anti-Trafficking Action. www.osce.org/serbia/36212

84. Padilla, B., Danovitch, G. M. and Lavee, J. 2013. Impact of legal measures prevent transplant tourism: the interrelated experience of the Philippines and Israel. Medicine, Health Care and Philosophy, Vol. 16, No. 1.

85. Parasić, S. and Dagival, E. 2012. Data-driven journalism and the public good: ‘computer-assisted-reporters’ and ‘programmer-journalists’ in Chicago, New Media Society, Vol. 0, No. 0, pp. 1–19. www.blogg.sh.se/datajournalistik/wp-content/uploads/2013/02/New-Media-Society-2012-Parasić-1461444812463345.pdf

86. Pieke, F., Nynri, P., Thuno, M. and Ceccagno, A. 2004. Transnational Chinese: Fujianese Migrants in Europe. Stanford, Calif.: Stanford University Press.

87. Protection Project. 2012. 100 Best Practices in Combating Trafficking in Persons: The Role of Civil Society. Baltimore, Md.: Protection Project at John Hopkins University/Paul H. Nitze School of Advanced International Studies. www.protectionproject.org/wp-content/uploads/2012/07/100-Best-Practices-in-Combating-TIP_Final-Doc1.pdf

88. Radio Free Asia. You Tube Channel on Human Trafficking (video). www.youtube.com/playlist?list=PL49056059CE4D0D6B

89. Randolph Beard, T., Kaserian, D. L. and Osterkamp, R. 2013. The Global Organ Shortage. Economic Causes, Human Consequences, Policy Responses. Stanford, Calif.: Stanford University Press.

90. Reynolds, J. 2011. Universal jurisdiction to prosecute human trafficking: analyzing the practical impact of a jurisdictional change in federal law, Hastings International and Comparative Law Review, No. 387.

91. Rijken, C. R. J. J. 2006. Joint investigation teams: principles, practice, and problems. Lessons learnt from the first efforts to establish a JIT. Utrecht Law Review, Vol. 2, No. 2, pp. 99–118. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=991103

92. Ritchie, J. and Lewis, J. 2009. Qualitative Research Practice: A Guide for Social Science Students and Researchers. London: Sage.

93. Salazar-Parrenas, R. 2011. Illicit Flirtations: Labor, Migration and Sex Trafficking in Tokyo. Stanford, Calif.: Stanford University Press.

94. Salt, J. 2000. Human trafficking and human smuggling: a European perspective, International Migration, Special Issue 2000/1, pp. 31–56. http://lastradainternational.org/lsidocs/538_percent20pdf.pdf

95. Saltmarsh, M. 2010. Migrant berry pickers complain of conditions in Sweden. New York Times, 7 September. www.nytimes.com/2010/09/08/business/global/08sweden.html?_r=0&adxnlnl=1&adxnlnx=1364382865-MYsoHF34hOOJr76L5F6Qtg

96. Scheper-Hughes, N. 2011. Mr Tati’s holiday and Joao’s safari: seeing the world through transplant tourism. Body and Society, Vol. 17, pp. 55–92.

97. Schicktanz, S. and Hoeyer, K. 2013. Constructing ‘the public’ attitudes toward nancial incentives for organ donation: methodological and ethical implications. G. Randhawa and S. Schicktanz (eds), Public Engagement in Organ Donation and Transplantation. Lengerich, Germany: Pabst Science, pp. 10–17.

98. Shamir, H. 2012. A labor paradigm for human trafficking. UCLA Law Review, Vol. 60, No. 1, pp. 76–136. <http://ssrn.com/abstract=2177914>

99. Shelley, S. 2010. Human Trafficking: A Global Perspective. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

100. Simmonds, H. K. 2012. Human trafficking 2.0: the intersection between human trafficking and new media in Canada. Graduate Major Research Papers and Multimedia Projects, Paper 16. Hamilton Canada: McMaster University. http://digitalcommons.mcmaster.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1015&context=cmst_grad_research

101. Smith, C. J. and Kangaspunta, K. 2011. Defining human trafficking and its nuances in a cultural context. J. Winterdyk, B. Perrin and P. Reichel (eds), Human Trafficking: Exploring the International Nature, Concerns, and Complexities. Boca Raton, Fla.: CRC Press. http://books.google.nl/books?hl=en&lr=&id=tLzN9AAoMLUC&oi=fnd&pg=PA19&dq=what+is+human+trafficking&ots=9qksar8GG7&sig=rjdB_NNDtilPTt-mlQdII2frco#v=onepage&q=what+is+human+trafficking&f=false
102. Stoyanova, V. 2013. The crisis of a definition: human trafficking in Bulgarian law. Amsterdam Law Forum, Vol. 5, No. 1, pp. 64–79.
103. Surtees, R. and Craggs, S. 2010. Beneath the Surface: Methodological Issues in Research and Data Collection with Assisted Trafficking Victims. Washington DC: NEXUS Institute. http://publications.iom.int/bookstore/free/beneath_the_surface.pdf
104. Sándor, J., Velyrevi, V., Demény, E., Tudor Florea, G. and Codreanu, N. 2013. Organ trafficking, organ trade. Recommendations for a more nuanced legal policy. F. Ambagtshee and W. Weimar, The EULOD
105. Project Living Organ Donation in Europe. Results and Recommendations. Lengerich. Germany: Pabst Science.
106. Taylor, L. R. and Sullivan, M. 2002. Raising the standard of ethics and human rights among anti-human trafficking responders in the Mekong region. Human Rights Education in Asia-Pacific, Vol. 3, pp. 55–69. www.hurights.or.jp/archives/asia-pacific/section1/pdf/3+Raising+the+Standard+of+Ethics+and+Human+Rights+among+Anti-human+Trafficking+Responders+in+the+Mekong+Region.pdf
107. TEDX. Talk by the Dutch Rapporteur on Trafficking in Human Beings and Sexual Violence against Children. www.youtube.com/watch?v=Fwo2OCw5zy0
108. Todres, J. 2011. Widening our lens: incorporating essential perspectives in the fight against human trafficking, Michigan Journal of International Law, Vol. 33, pp. 53–76. www.researchgate.net/publication/228166860_Widening_Our_Lens_Incorporating_Essential_Perspectives_in_the_Fight_Against_Human_Trafficking/file/32bfe50f1c84376f73.pdf
109. Against Human Trafficking/file/32bfe50f1c84376f73.pdf
110. Turner, J. and Kelly, L. 2009. Trade secrets. intersections between diasporas and crime groups in the constitution of the human trafficking chain. British Journal of Criminology, Vol. 49, No. 2, pp. 184–201. <http://bjc.oxfordjournals.org/content/49/2/184.abstract>
111. Two Little Girls (TLG) Campaign 2013, www.twolittlegirls.org/
112. Tyldum, G. 2010. Limitations in research on human trafficking, International Migration, Vol. 48, No. 5. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2435.2009.00597.x/pdf>
113. Tyldum, G. 2012. Ethics or access? Balancing informed consent against the application of institutional, economic or emotional pressures in recruiting respondents for research. International Journal of Social Research Methodology, Vol. 15, No. 3, pp. 199–210.
114. Tyldum, G. and Brunovskis, A. 2005. Describing the unobserved: methodological challenges in empirical studies on human trafficking. F. Laczko and E. M. Gozdzik, (eds), Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey. Geneva: IOM.
115. United Nations. 1948. Universal Declaration of Human Rights. <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?checktexts=checkbox&val=621039%3Acs&pos=1&page=1&lang=en&pgs=10&nbl=3&list=621039%3Acs%2C669307%3Acs&hwords=directive%2B2011%2B36%2Beu%2Bof%2Bthe%2Beuropean%2Bparliament%257E&action=GO&visu=%23texte> (Also available in Albanian, Armenian, Azerbaijani, Bosnian, Bulgarian, Dutch, French, Georgian, German, Greek, Hungarian, Italian, Latvian, Macedonian, Norwegian, Polish, Portuguese, Romanian, Russian, Serbian, Slovakian, Slovenian, Spanish, Turkish, Ukrainian.)
116. United Nations. 2000a. Protocol to prevent, suppress and punish trafficking in persons, especially women and children, supplementing the United Nations convention against transnational organized crime. www.uncjin.org/Documents/Conventions/dcatoc/final_documents_2/convention_per+cent20traff_eng.pdf (Also available in Arabic, Chinese, French, Russian and Spanish.)

Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010-йил 18 -июндаги 118-сонли «Олий таълим муассасаларига қабул қилиш, талабалар ўқишини кўчириш, қайта тиклаш ва ўқишдан четлаштириш тартиби тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш ҳақида»ги қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012-йил 29- декабрдаги 367-сонли «Ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасалари ўқувчилари ўқишини кўчириш, қайта тиклаш ва ўқишдан четлаштириш тартибини такомиллаштириш ҳақида»ги қарори, «Ўқувчиларни синфдан синфга ва бир умумий ўрта таълим муассасасидан бошқасига ўтказиш тартиби тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 2684, 17.06.2015-й.), «Жисмоний ёки психик ривожланишида нуқсонли бўлган ўқувчиларни бир ихтисослаштирилган таълим муассасасидан бошқа ихтисослаштирилган таълим муассасасига ёки инклюзив (уйғунлашган) шароитда таълим олиши учун умумтаълим муассасасига ўтказиш тартиби тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 2685, 17.06.2015- й.).

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатлар.

26-модда. Таълимни бошқариш бўйича махсус ваколат берилган давлат органларининг ҳуқуқ доираси

Таълимни бошқариш бўйича махсус ваколат берилган давлат органларининг ҳуқуқ доирасига куйидагилар киради:

таълим соҳасида ягона давлат сиёсатини рўёбга чиқариш;

таълим муассасалари фаолиятини мувофиқлаштириш ва услуб масалаларида уларга раҳбарлик қилиш;

давлат таълим стандартлари, мутахассисларнинг билим савияси ва касб тайёргарлигига бўлган талаблар бажарилишини таъминлаш;

ўқитишнинг илғор шакллари ва янги педагогик технологияларни, таълимнинг техник ва ахборот воситаларини ўқув жараёнига жорий этиш;

ўқув ва ўқув-услубият адабиётларини нашр этишни ташкил қилиш;

таълим олувчиларнинг якуний давлат аттестацияси ва давлат таълим муассасаларида экстернат тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш;

 LexUZ шарҳи

Қаранг: «Умумий ўрта таълим олувчиларнинг якуний давлат аттестацияси тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 1778, 20.03.2008-й.), «Ўрта махсус, касб-хунар таълими муассасаларида якуний давлат аттестациясини ўтказиш тартиби тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 2011, 06.10.2009-й.) ва «Ўзбекистон Республикаси олий таълим муассасалари битирувчиларининг якуний давлат аттестацияси тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 1963, 05.06.2009-й.), «Экстернат тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 2670, 11.05.2015-й.).

давлат олий таълим муассасасининг ректорини тайинлаш тўғрисида Вазирлар Маҳкамасига таклифлар киритиш;

педагог ходимларни тайёрлашни, уларнинг малакасини оширишни ва қайта тайёрлашни ташкил этиш;

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатлар.

27-модда. Маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг таълим соҳасидаги ваколатлари

Маҳаллий давлат ҳокимияти органлари:

таълим муассасалари фаолиятининг минтақаларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш эҳтиёжларига мувофиқлигини таъминлайдилар;

таълим муассасаларини ташкил этадилар, қайта ташкил этадилар ва тугатадилар (республика тасарруфида бўлган муассасалар бундан мустасно), уларнинг уставларини рўйхатга оладилар;

ўз ҳудудларидаги таълим муассасаларини ваколат доирасида молиялаш миқдорларини ва имтиёزلарни белгилайдилар;

таълим сифати ва даражасига, шунингдек педагог ходимларнинг касб фаолиятига бўлган давлат талабларига риоя этилишини таъминлайдилар;

қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ваколатларни ҳам амалга оширадилар.

28-модда. Таълим муассасасини бошқариш

Таълим муассасасини унинг раҳбари бошқаради.

муассасалар ва ташилотларда ишлаб чиқариш амалиётини ўташ тартиби тўғрисида»ги низом, 2016-йил 7-апрелдаги 107-сонли қарори билан тасдиқланган «Мактабгача, умумий ўрта, ўрта махсус, касб-ҳунар ва мактабдан таиқари давлат таълим муассасалари педагог кадрларини аттестациядан ўтказиш тартиби тўғрисида»гинизом.

бошқа давлатларнинг таълим муассасаларига Ўзбекистон Республикасининг худудида таълим фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқини берувчи рухсатномалар бериш;

қонун ҳужжатларига мувофиқ хорижий давлатларнинг таълим тўғрисидаги ҳужжатларини тан олиш ва ҳужжатларнинг эквивалент эканлигини қайд этиш тартибини белгилаш;

[LexUZ шарҳи](#)

Қўшимча маълумот учун қаранг: Вазирлар Маҳкамасининг 2000-йил 25-июлдаги 283-сон қарори билан тасдиқланган «Хорижий давлатларда таълим олганлик тўғрисидаги ҳужжатларни тан олиш ва нострификациялаш (эквивалентлигини қайд этиш) тартиби тўғрисида»ги низом ва «Хорижий давлатларда илмий даража олганлик тўғрисидаги ҳужжатларни тан олиш ва нострификациялаш (эквивалентлигини қайд этиш) тартиби тўғрисида»ги низом.

давлат таълим стандартларини тасдиқлаш;

[LexUZ шарҳи](#)

Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998-йил 5-январдаги 5-сонли қарори билан тасдиқланган «Давлат таълим стандартлари тўғрисида»ги низом, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999-йил 16-августдаги 390-сонли «Умумий ўрта таълимнинг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида»ги, 2000-йил 16-октябрдаги 400-сонли «Ўрта махсус, касб-ҳунар таълимининг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида»ги ва 2001-йил 16-августдаги 343-сонли «Олий таълимнинг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида»ги қарорлари.

давлат томонидан тасдиқланган намунадаги маълумот тўғрисидаги ҳужжатларни тасдиқлаш ва уларни бериш тартибини белгилаш;

[LexUZ шарҳи](#)

Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999-йил 2-июндаги 282-сонли «1999/2000-ўқув йилида Ўзбекистон Республикасининг олий таълим муассасаларига қабул тўғрисида»ги қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003-йил 2-июндаги 235-сонли «Умумий ўрта таълим тўғрисидаги шаҳодатноманинг давлат намунасини тасдиқлаш ҳақида»ги қарори.

давлат грантлари миқдори ва таълим муассасаларига қабул қилиш тартибини белгилаш;

[LexUZ шарҳи](#)

Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010-йил 7-июндаги 109-сонли «Умумтаълим мактабларининг 9-синф битирувчиларини академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларида ўқитиш билан қамраб олишни таъминлаш бўйича норматив-ҳуқуқий базани янада такомиллаштириш тўғрисида»ги қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010-йил 18-июндаги 118-сонли «Олий таълим муассасаларига қабул қилиш, талабалар ўқишини кўчириш, қайта тиклаш ва ўқишдан четлаштириш тартиби тўғрисидаги низомларни тасдиқлаш ҳақида»ги қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2014-йил 3-июндаги 141-сонли «Ўзбекистон Республикаси олий ҳарбий таълим муассасаларига танлаш тартиби ва қабул қилиш қоидалари тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида»ги қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2013-йил 23-июлдаги 206-сонли «Тошкент давлат юридик университети магистратурасига қабул қилиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида»ги қарори.

давлат олий таълим муассасасининг ректорларини тайинлаш;

таълим олувчиларни аккредитация қилинган бир таълим муассасасидан бошқасига ўтказиш тартибини белгилаш;

[LexUZ шарҳи](#)

117. United Nations. 2000b. Protocol against the smuggling of migrants by land, sea and air, supplementing the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime. www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC_per_cent20Convention/TOCebook-e.pdf (Also available in Arabic, Chinese, French, Russian and Spanish.)

118. United Nations Inter-Agency Project on Human Trafficking (UNIAP). 2008. Guide to Ethics and Human Rights in Counter-Trafficking: Ethical Standards for Counter-Trafficking Research and Programming. Bangkok:

119. UNIAP. www.no-trafficking.org/reports_docs/uniap_ethics_guidelines.pdf

120. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). 2012a. The concept in international law and policy. Issue Paper on Abuse of a Position of Vulnerability. [/www.unodc.org/documents/human-trafficking/2012/](http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2012/)

121. UNODC. 2012. [UNODC_2012_Issue_Paper_-_Abuse_of_a_Position_of_Vulnerability.pdf](http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2012/UNODC_2012_Issue_Paper_-_Abuse_of_a_Position_of_Vulnerability.pdf)

122. UNODC. 2012b. Guidance Note on 'abuse of a position of vulnerability' as a means of trafficking in persons in Article 3 of the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. www.unodc.org/documents/human-trafficking/2012/UNODC_2012_Guidance_Note_-_Abuse_of_a_Position_of_Vulnerability_E.pdf

123. UNODC. n.d.a. What is human trafficking? www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC_percent20Convention/TOCebook-e.pdf

124. UNODC. n.d.b. Global Report on Trafficking in Persons. http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/Trafficking_in_Persons_2012_web.pdf?bcsi_scan_B0A38A178AE5B708=0&bcsi_scan_filename=Trafficking_in_Persons_2012_web.pdf

125. UNODC. n.d.c. Ethical and Safe Interviewing Conduct. UNODC Tool 6.12. www.unodc.org/documents/human-trafficking/Toolkit-files/08-58296_tool_6-12.pdf (Available in Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish.)

126. US Department of State. Trafficking in Persons Report. www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/

127. Vance, C. S. 2012. Innocence and experience: melodramatic narratives of sex trafficking and their consequences for law and policy, History of the Present, Vol. 2, No. 2, pp. 200–18.

128. Wallinger, C. S. 2010. Media representation and human trafficking: how anti-trafficking discourse affects trafficked person. Second Annual Interdisciplinary Conference on Human Trafficking, Paper 4. <http://digitalcommons.unl.edu/humtrafconf2/4>

129. Weitzer, R. 2007. The social construction of sex trafficking: ideology and institutionalization of a moral crusade. Politics and Society, Vol. 35, pp. 447–75. [http://myweb.dal.ca/mgoodyea/Documents/Migration%20studies/The%20social%20construction%20of%20sex%20trafficking%20Weitzer%20Pol%20Soc%202007%20%2035\(3\)%20%20447-475.pdf](http://myweb.dal.ca/mgoodyea/Documents/Migration%20studies/The%20social%20construction%20of%20sex%20trafficking%20Weitzer%20Pol%20Soc%202007%20%2035(3)%20%20447-475.pdf)

130. Weitzer, R. 2012. Sex trafficking and the sex industry: the need for evidence-based theory and legislation. Journal of Criminal Law and Criminology, Vol. 101, No. 4, pp. 1137–70.

131. Whistleblower, The. 2010. (movie).

132. Women Trafficking. 2007. Documentary film (25 minutes): contains information on human trafficking in Southeast Europe, international and regional anti-trafficking initiatives, governmental and non-governmental involvement, and the role of international organizations. UNESCO. http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=24271&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

133. Woolfson, C., Thurnqvist, C. and Herzfeld Olsson, P. 2012. Forced Labour in Sweden? The Case of Migrant Berry Pickers. Report to the Council of Baltic Sea States Task Force on Trafficking in Human Beings: Forced Labour Exploitation and Counter Trafficking in the Baltic Sea Region. <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:528568/FULLTEXT01>

134. World Health Organization (WHO). 2009. Global glossary of terms and definitions on donation and transplantation. Geneva: WHO. www.who.int/transplantation/activities/GlobalGlossaryonDonationTransplantation.pdf

135. Yea, S. 2010. Trafficking in part(s): the commercial kidney market in a Manila slum, Philippines. *Global Social Policy*, Vol. 10, No. 3, pp. 358–76.
136. Young, R. 2009. *Data on Human Trafficking: A Consideration of Approaches*. Denver: Joseph Korbal School of International Studies, University of Denver. www.combathumantrafficking.org/LiteratureRetrieve.aspx?ID=40961
137. Zimmerman, C. 2003. *Ethical and Safety Recommendations for Interviewing Trafficked Women*. Geneva: WHO. www.who.int/gender/documents/en/final_per_cent20recommendations_per_cent2023_per_cent20oct.pdf
138. Mamatova Ya., Sulaymanova S. *Haqiqat izlab: O'zbekistonda jurnalist surishtiruvining samaradorligi omillari. O'quv qo'llanma. 2-chi nashr.*-T.:YUNESCO, 2017.

таъминотида бўлган етим ва ота-онасининг қаровисиз қолган болаларни моддий таъминлаш нормаларини тасдиқлаш тўғрисида»ги қарори.

23-модда. Жисмоний ёки руҳий ривожланишида нуқсонли бўлган болалар ва ўсмирларни ўқитиш

Жисмоний ёки руҳий ривожланишида нуқсонли бўлган, шунингдек узоқ вақт даволанишга муҳтож бўлган болалар ва ўсмирларни ўқитиш, уларни тарбиялаш ҳамда даволаш учун ихтисослаштирилган таълим муассасалари ташкил этилади. Болалар ва ўсмирларни ушбу таълим муассасаларига юбориш ва улардан чиқариш ота-оналарининг ёки бошқа қонуний вакиллари билан психологик-тиббий-педагогик комиссиянинг хулосасига биноан амалга оширилади.

Ихтисослаштирилган таълим муассасаларининг ўқувчилари қисман ёки тўла давлат таъминотида бўлади.

 LexUZ шарҳи

Қўшимча маълумот учун қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2007-йил 17-майдаги 100-сонли «Имкониятлари чекланган шахслар учун ихтисослаштирилган касб-хунар коллежлари фаолияти тўғрисида», 2011-йил 13-сентябрдаги 256-сонли «Имкониятлари чекланган болалар учун ихтисослаштирилган давлат таълим муассасалари тўғрисидаги меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларни тасдиқлаш ҳақида»ги қарорлари.

 LexUZ шарҳи

Шунингдек, қаранг: «Жисмоний ёки психик ривожланишида нуқсонли бўлган ҳамда узоқ вақт даволанишига муҳтож болаларнинг уйда якка тартибда таълим олишларини ташкил этиш тартиби тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 2691, 30.06.2015-й.).

24-модда. Ижтимоий ёрдамга ва тикланишга муҳтож бўлган шахслар учун ўқув-тарбия муассасалари

Алоҳида шароитларда тарбияланиш ва ўқишга муҳтож болалар ва ўспиринлар учун уларнинг билим олиши, касб тайёргарлиги ва ижтимоий тикланишини таъминлайдиган ихтисослаштирилган ўқув-тарбия муассасалари ташкил этилади.

Озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазони ўташ муассасаларида сақланаётган шахсларнинг таълим олиши ва мустақил билим олиши учун қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда шароитлар яратилади.

 LexUZ шарҳи

Ўзбекистон Республикаси Жиноят ижроия кодексининг 100-моддасида озодликдан маҳрум қилиш тариқасидаги жазони ўташга маҳкум қилинган шахсларнинг умумий таълим олиши бўйича асосий талаблар белгиланган.

IV. ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ БОШҚАРИШ

25-модда. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг таълим соҳасидаги ваколатлари

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг таълим соҳасидаги ваколатларига қуйидагилар киради:

- таълим соҳасида ягона давлат сиёсатини амалга ошириш;
- таълим соҳасидаги давлат бошқаруви органларига раҳбарлик қилиш;
- таълимни ривожлантириш дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;
- таълим муассасаларини ташкил этиш, қайта ташкил этиш ва тугатиш тартибини белгилаш;

таълим муассасаларини аккредитациядан, педагог, илмий кадрларни аттестациядан ўтказиш тартибини белгилаш;

 LexUZ шарҳи

Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006-йил 10-февралдаги 21-сон қарори билан тасдиқланган «Ўзбекистон Республикаси таълим муассасаларини давлат аккредитациясидан ўтказиш тартиби тўғрисида»ги низом, 2009-йил 11-февралдаги 40-сонли қарори билан тасдиқланган «Касб-хунар коллежлари ўқувчилари томонидан қорхоналар,

III. ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИ ҚАТНАШЧИЛАРИНИ ИЖТИМОЙ ҲИМОЯ ҚИЛИШ

20-модда. Таълим олувчиларни ижтимоий ҳимоя қилиш

Таълим муассасасида таълим олувчилар қонун ҳужжатларига ва норматив ҳужжатларга мувофиқ имтиёзлар, стипендия ва ётоқхонада жой билан таъминланади.

LexUZ шарҳи

Қўшимча маълумот учун қаралсин: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997-йил 20-августдаги «Ўқитувчилар ва ўқувчилар турмуши моддий шароитларини яхшилашга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги 409-сонли қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001-йил 17-августдаги «Олий ўқув юртлари талабаларига стипендиялар тўлаш тартиби ва миқдорлари тўғрисида»ги 344-сонли қарори, Олий таълим муассасалари талабаларига стипендиялар тайинлаш ва тўлаш тартиби тўғрисидаги Йўриқнома (рўйхат рақами 1339, 16.04.2004-й.).

21-модда. Таълим муассасалари ходимларини ижтимоий ҳимоя қилиш

Таълим муассасалари ходимларига иш вақтининг қисқартирилган муддати белгиланади, ҳақи тўланадиган йиллик узайтирилган таътилар ҳамда қонун ҳужжатларида назарда тутилган имтиёзлар берилади.

LexUZ шарҳи

Қўшимча маълумот учун қаралсин: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2002-йил 7-августдаги ПФ-3112-сонли «2002-йилнинг 1-сентябридан бошлаб ўқитувчилар ва ўқув юртлари муаллимларининг, илмий ходимларнинг иш ҳақи миқдорларини ошириш тўғрисида»ги Фармони, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2003-йил 27-мартдаги ПФ-3227-сонли «2003-йилнинг 1-апрелидан бошлаб уй-жой-коммунал хизматлар ҳақини тўлаш бўйича бериладиган имтиёзлар ўрнига компенсация пул тўловларини жорий этиш тўғрисида»ги Фармони, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997-йил 20-августдаги «Ўқитувчилар ва ўқувчилар турмуши моддий шароитларини яхшилашга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги 409-сонли қарори, Вазирлар Маҳкамасининг 2000-йил 21-августдаги «Академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежлари ходимлари меҳнатини рағбатлантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги 327-сонли қарори ва «Уй-жой-коммунал хизматлар ҳақини тўлаш бўйича компенсация пул тўловларининг механизми тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 2175, 30.12.2010-й.).

Таълим муассасалари иш ҳақига мўлжалланган мавжуд маблағлар доирасида мустақил равишда ставкалар, мансаб окладларига табақалаштирилган устама белгилашга ҳамда меҳнатга ҳақ тўлаш ва уни рағбатлантиришнинг турли шакллари қўллашга ҳақли.

22-модда. Етим болаларни ва ота-оналарининг ёки бошқа қонуний вакилларининг васийлигисиз қолган болаларни ўқитиш

Етим болаларни ва ота-оналарининг ёки бошқа қонуний вакилларининг васийлигисиз қолган болаларни ўқитиш ва уларни боқиш давлатнинг тўла таъминоти асосида қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

LexUZ шарҳи

Қўшимча маълумот учун қаралсин: Вазирлар Маҳкамасининг 2008-йил 17- октябрдаги 230-сонли қарори билан тасдиқланган «Меҳрибонлик уйи тўғрисида»ги низом, Вазирлар Маҳкамасининг 2002-йил 25-январдаги 33-сонли «Аҳолининг ижтимоий ҳимояга муҳтож қатламларини аниқ йўналтирилган тарзда қўллаб-қувватлашнинг 2002-2003-йилларда мўлжалланган дастурини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори, «Тўлиқ давлат таъминотидаги етим болаларни ва ота-она қаровисиз қолган болаларни пул нафақалари ҳамда кийим-бош, пойабзал ва анжомлар сотиб олиш учун нафақалар, шунингдек транспортда юриш карточкалари билан таъминлаш тартиби тўғрисида»ги низом(рўйхат рақами 1187, 11.11.2002-й.), «Тарбиялаш (патронат) учун оилаларга бериладиган етим болаларни кийим-бош, пойабзал билан таъминлаш ҳамда болани ўз тарбиясига олган тутинган ота-оналарга ҳар ойлик нафақа тўлаш тартиби тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 1189, 18.11.2002- й.) ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2007-йил 29-ноябрдаги 247-сонли «Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасаларида ўқиётган ҳамда тўлиқ давлат

Ўзбекистонда ушбу курснинг жорий этилишига оид услубий таклиф ва тавсиялар:

ЎЗМУ 5220100-Журналистика (фаолият турлари бўйича) бакалаврият таълим йўналиши ўқув режасидаги “Замонавий журналистика назарияси ва усуллари” (1,2,3-курсларда беш семестр ўқитилади, умумий соат ҳажми 300 с, маъруза – 88 с, амалий машғулот – 92 с, мустақил таълим – 120 с) фани таркибида “Журналист суриштируви” бўлими бир семестр давомида ўқитилади. Ушбу бўлим таркибига мазкур модулдан “Хьюман траффикингга кириш”, “Одам савдосининг ҳуқуқий дефиницияси”, “Одам савдоси доирасида жинсий эксплуатация масалаларининг ОАВда ёритилиши”, “Халқаро меҳнат миграцияси ва меҳнат эксплуатациясига оид журналист суриштируви”, “ОАВ ва одам органларини олишга қаратилган хьюман траффикинг” мавзуларини киритиш мумкин. Бунда бевосита одам савдосига оид суриштирувлар ўтказиш бўйича тегишли амалий кўникмалар ҳосил қилинади.

Ушбу модулдан “ОАВ: текширув ва мониторинг” мавзусини “Мультимедиа журналистикаси” (4- курсда, икки семестр ўқитилади, умумий ҳажми 164 с, маъруза – 34 с, амалий машғулот -50 с, мустақил таълим – 80 с) фани таркибига киритилса, Интернет-ОАВ форматида журналист суриштируви ўтказиш бўйича амалий кўникмалар ҳосил қилинади.

5А220103-Телевидение ва радиоэшиттириш магистратура мутахассислиги ўқув режасида “Телерадиожурналист суриштируви ва унинг ҳуқуқий асослари” мутахассислик фани таркибига мазкур модулдан “Одам савдоси доирасида жинсий эксплуатация масалаларининг ОАВда ёритилиши”, “Халқаро меҳнат миграцияси ва меҳнат эксплуатациясига оид журналист суриштируви”, “ОАВ ва одам органларини олишга қаратилган хьюман траффикинг”, “ОАВ ва хьюман траффикингга қарши курашнинг халқаро тизими” мавзуларини киритиш ва чуқурлаштириб ўқитиш мақсадга мувофиқ. Ушбу мавзуларни ўрганиш бўлажак телерадиожурналистда одам савдоси мавзусида суриштирув ўтказиш бўйича амалий кўникмаларни ҳосил қилади.

ЎзДЖТУ 5220100-Журналистика (халқаро журналистика) таълим йўналиши бўйича 2-курсда ўқитиладиган “Таҳлилий журналистика” фани доирасида “Журналистика суриштируви” модули кўринишида куйидаги “Хьюман траффикингга кириш”, “Одам савдоси доирасида жинсий эксплуатация масалаларининг ОАВда ёритилиши”, “Халқаро меҳнат миграцияси ва меҳнат эксплуатациясига оид журналист суриштируви” каби мавзуларни ўқитилиши мақсадга мувофиқ.

5А220104 - Халқаро журналистика (фаолият турлари бўйича) магистратура мутахассислиги доирасида “Халқаро шарҳ” фани ўқитилади. Мазкур фан доирасида “Одам савдоси доирасида жинсий эксплуатация масалаларининг ОАВда ёритилиши”, “Халқаро меҳнат миграцияси ва меҳнат эксплуатациясига оид журналист суриштируви”, “ОАВ ва одам органларини олишга қаратилган хьюман траффикинг”, “ОАВ ва хьюман траффикингга қарши курашнинг халқаро тизими” мавзуларини киритиш ва чуқурлаштириб ўқитиш ҳамда ёзишга ўргатиш мумкин.

ХАВФСИЗЛИК ВА ЖУРНАЛИСТИКА

Кириш

Ҳар қандай жамиятнинг ривожланиш асосларидан бири бу эркин сўзлаш ва ахборот олиш, ҳукумат ва бошқарув органлари фаолиятини назорат қилиш ҳамда улардан ҳисобот беришни талаб қилиш масаласи билан боғлиқдир. Шу боис журналистлар ўз фикрларини эркин билдириши уларнинг хавфсизлигини таъминлашнинг биринчи сабабларидан ҳисобланади.

Ушбу курс журналистика ва оммавий коммуникация муҳитининг хавфсизлиги масалаларини ўрганишга қаратилган бўлиб, унинг таркибидан журналистика ва оммавий коммуникация муҳитининг ҳуқуқий жиҳатлари, журналист хавфсизлиги даражасини белгиловчи омиллар, журналистларга нисбатан мумкин бўлган таҳдидлар, рақамли хавфсизлик каби мавзулар ўрин олган.

Фаннинг мақсади ва вазифалари

Фаннинг мақсади талабаларда журналист фаолияти хавфсизлигини таъминлаш бўйича зарурий кўникма ва малакаларни шакллантиришдан иборат.

Фаннинг мақсадлари талабаларга журналист фаолияти хавфсизлигининг ҳуқуқий жиҳатларини, журналист хавфсизлиги даражасини белгиловчи омилларни, журналистларга нисбатан юзага келадиган таҳдидлар, рақамли хавфсизликни таъминлашни ўргатишдан иборат.

Фан бўйича талабаларнинг билимига, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талаблар

Ушбу фан доирасида талаба:

– хавфсизликнинг ҳуқуқий жиҳатлари, журналист хавфсизлиги диагностикаси, журналистга бўладиган таҳдидлар мазмуни ва кўринишлари, сифатли журналистика амалиётида хавфсизликни таъминлаш омиллари, рақамли хавфсизлик мазмуни ҳақида **тасаввурларга эга бўлиши керак;**

– хавфсизликнинг ҳуқуқий жиҳатларини, журналист хавфсизлиги диагностикасини, журналистга бўладиган таҳдидлар мазмуни ва кўринишларини, сифатли журналистика амалиётида хавфсизликни таъминлаш омилларини, рақамли хавфсизлик мазмунини **билиши ва улардан фойдалана олиши керак;**

– хавфсизликнинг ҳуқуқий асосларини қўллаш олиш, журналист хавфсизлиги диагностикасини амалга ошириш, журналистга бўладиган таҳдидлар мазмуни ва кўринишларини аниқлаш олиш, касбий фаолиятда хавфсизликни таъминлаш омилларини қўллаш олиш, рақамли хавфсизликни таъминлай олиш **кўникмаларига эга бўлиши керак;**

– хавфсизликнинг ҳуқуқий асосларидан фойдаланиш, журналист хавфсизлиги диагностикасини амалга ошириш, журналистга бўладиган таҳдидлар ва уларнинг кўринишларини аниқлаш ва таҳлил қилиш, касбий фаолиятда хавфсизликни таъминлаш омилларини қўллаш, рақамли хавфсизликни таъминлаш **малакаларига эга бўлиши керак.**

Фаннинг ўқув режадаги бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги ва услубий жиҳатдан узвийлиги

“Хавфсизлик ва журналистика” фани ихтисослик фани ҳисобланади. Мазкур дастурни амалга ошириш ЎзМУ5220100-Журналистика (фаолият турлари бўйича) бакалавриат таълим йўналиши ўқув режасидаги гуманитар ва ижтимоий иқтисодий (педагогика, психология), умумкасбий фанлар (ахборот психологик хавфсизлик) ва танлов (янги Интернет технологиялари ва замонавий таҳдидлар) фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлиш талаб этилади.

5А220103 – Телевидение ва радиоэшиттириш магистратура мутахассислиги ўқув режасидаги (Миллий ғоя: Ўзбекистоннинг ижтимоий иқтисодий ривожланиш стратегияси, психология) мутахассислик (фавкулда вазиятларда телерадиожурналистика) ва танлов (махсус фанларни ўқитиш методикаси) фанларидан етарли билим ва кўникмаларга эга бўлиш талаб этилади. (ЎзДЖТУ халқаро журналистика ва ҚҚДУ журналистика бўлими

муассасаларининг дастурлари бўйича амалга оширилади. Таълим оловчиларга ваколатли давлат муассасалари томонидан услубий, маслаҳат ва бошқа йўсинда ёрдам кўрсатилади.

LexUZ шарҳи

Қаранг: «Жисмоний ёки психик ривожланишида нуқсонли бўлган ҳамда узоқ вақт довланишига муҳтож болаларнинг уйда якка тартибда таълим олишларини ташкил этиши тартиби тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 2691, 30.06.2015-й.).

19-модда. Таълим тўғрисидаги ҳужжатлар

Аккредитация қилинган таълим муассасаларининг битирувчиларига давлат томонидан тасдиқланган намунадаги маълумот тўғрисидаги ҳужжат (шаҳодатнома, диплом, сертификат, гувоҳнома) берилади. Давлат томонидан тасдиқланган намунадаги маълумот тўғрисидаги ҳужжат оилада таълим олган ёки мустақил равишда билим олган ва аккредитация қилинган таълим муассасаларининг тегишли таълим дастурлари бўйича экстерн тартибда имтиҳонлар топширган шахсларга ҳам берилади, давлат таълим муассасаларида ўқитилиши шарт бўлган ва рўйхати Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгилаб қўйиладиган мутахассисликлар бундан мустасно.

LexUZ шарҳи

Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2015-йил 29- январдаги 16-сонли «Давлат олий таълим муассасаларида экстернат асосида ўқиш амалга оширилмайдиган бакалавриат таълими йўналишлари рўйхатини тасдиқлаш тўғрисида»ги қарори.

Олий маълумот тўғрисидаги дипломга ўзлаштирилган фанлар рўйхати, уларнинг ҳажмлари ва фанларга қўйилган баҳолар ёзилган варақа илова қилинади.

Олдинги таҳрирга қаранг.

Диссертация ҳимоя қилган шахсларга белгиланган тартибда фан доктори илмий даражаси берилади ва давлат томонидан тасдиқланган намунадаги диплом топширилади.

(19-модданинг учинчи қисми Ўзбекистон Республикасининг 2013-йил 7- октябрдаги ЎРҚ-355-сонли Қонуни таҳририда — ЎР ҚХТ, 2013-й., 41-сон, 543-модда)

Давлат таълим стандартларига мос келган тақдирда Ўзбекистон Республикаси билан хорижий давлатларнинг ҳукуматлари ўртасидаги икки томонлама битимлар асосида ҳар икки томоннинг маълумот тўғрисидаги ҳужжатлари белгиланган тартибда ўзаро тан олинishi мумкин.

Тегишли босқичдаги таълимни тугалламаган шахсларга белгиланган намунадаги маълумотнома берилади.

Давлат тасдиқлаган намунадаги маълумот тўғрисидаги ҳужжат навбатдаги босқич таълим муассасаларида таълим олишни давом эттириш ёки тегишли ихтисослик бўйича ишлаш ҳуқуқини беради.

LexUZ шарҳи

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000-йил 25-июлдаги 283-сон қарори билан тасдиқланган «Расмий давлат ҳужжатларини тайёрлашга буюртма бериш, уларни тайёрлаш, ҳисобга олиш, сақлаш ва топшириш тартиби тўғрисида»ги Низом иловасининг («Расмий давлат ҳужжатлари») IV-бўлимига мувофиқ, 1) тўлиқсиз ўрта маълумот тўғрисида шаҳодатнома; 2) ўрта маълумот тўғрисида аттестат; 3) ўрта махсус ва касб-ҳунар маълумоти тўғрисида диплом; 4) олий маълумот тўғрисида диплом; 5) фан номзоди ёки доктори дипломи маълумот тўғрисидаги ҳужжатлар ҳисобланади.

LexUZ шарҳи

Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003-йил 2-июндаги 235-сонли «Умумий ўрта таълим тўғрисидаги шаҳодатноманинг давлат намунасини тасдиқлаш ҳақида»ги қарори.

Илмий ва илмий-педагогик кадрларни тайёрлаш, илмий даража ва илмий унвонлар бериш тартиби қонун ҳужжатларида белгиланади.

(15-модданинг иккинчи қисми Ўзбекистон Республикасининг 2013-йил 7- октябрдаги ЎРҚ-355-сонли Қонуни таҳририда — ЎР ҚХТ, 2013-й., 41-сон, 543-модда)

[LexUZ шарҳи](#)

Қўшимча маълумот учун қаралсин: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012-йил 24-июлдаги ПФ-4456-сонли «Олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар тайёрлаш ва аттестациядан ўтказиш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида»ги Фармони, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012-йил 28- декабрдаги 365-сонли «Олий ўқув юртидан кейинги таълим ҳамда олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрларни аттестациядан ўтказиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори, «Фан доктори илмий даражасини бериш тартиби тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 2795, 08.06.2016-й.), «Фан доктори илмий даражасини берувчи илмий кенгаши тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 2796, 08.06.2016- й.), «Малакавий имтиҳонларни ўтказиш тартиби тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 2764, 17.02.2016-й.), «Эксперт кенгаши тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 2443, 25.03.2013-й.), «Илмий унвонлар бериш тартиби тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 2793, 03.06.2016-й.).

16-модда. Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш касб билимлари ва кўникмаларини чуқурлаштириш ҳамда янгилашни таъминлайди.

Кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш тартиби Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади.

[LexUZ шарҳи](#)

анг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006- йил 16-февралдаги 25-сонли «Педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида»ги қарори.

[LexUZ шарҳи](#)

Қўшимча маълумот учун қаралсин: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2001-йил 4-октябрдаги 400-сонли «Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими муассасалари учун педагог кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори. Ушбу қарор билан ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тизими педагог ва муҳандис-педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини оширишга ихтисослаштирилган олий таълим муассасаларининг рўйхати тасдиқланган.

17-модда. Мактабдан ташқари таълим

Болалар ва ўсмирларнинг яқка тартибдаги эҳтиёжларини қондириш, уларнинг бўш вақти ва дам олишини ташкил этиш учун давлат органлари, жамоат бирлашмалари, шунингдек бошқа юридик ва жисмоний шахслар маданий-эстетик, илмий, техникавий, спорт ва бошқа йўналишларда мактабдан ташқари таълим муассасаларини ташкил этишлари мумкин.

Мактабдан ташқари таълим муассасаларига болалар, ўсмирлар ижодиёти саройлари, уйлари, клублари ва марказлари, болалар-ўсмирлар спорт мактаблари, санъат мактаблари, мусиқа мактаблари, студиялар, кутубхоналар, соғломлаштириш муассасалари ва бошқа муассасалар қиради.

Мактабдан ташқари таълим муассасаларини ташкил этиш ва уларнинг фаолият кўрсатиш тартиби қонун ҳужжатларида белгилаб қўйилади.

[LexUZ шарҳи](#)

Қўшимча маълумот учун қаралсин: Вазирлар Маҳкамасининг 1995-йил 18- февралдаги 59-сон қарори билан тасдиқланган «Мактабдан ташқари таълим муассасаси тўғрисида»ги низом.

18-модда. Оиладаги таълим ва мустақил равишда таълим олиш

Давлат оилада таълим олишга ва мустақил равишда таълим олишга кўмаклашади. Болаларни оилада ўқитиш ва мустақил равишда таълим олиш тегишли таълим

бакалаврият ва магистратура мутахассисликлари ўқув режаларидаги тегишли фанлар ҳисобга олинади).

Фаннинг ишлаб чиқаришдаги ўрни

“Хавфсизлик ва журналистика” фани бўлажак мутахассис ОАВда ҳам ижодий, ҳам технологик жиҳатдан хавфсиз фаолият олиб бориш бўйича зарур кўникма ва малакаларни шакллантиришда муҳим аҳамият касб этади. Шу боис ушбу курс ОАВ соҳасининг ажралмас бўғини ҳисобланади.

Фанни ўқитишда замонавий ахборот ва педагогик технологиялар

Талаба “Хавфсизлик ва журналистика” фанини ўзлаштириши учун инновацион усулларидан фойдаланиши, янги педагогик, ахборот ва Интернет технологияларни татбиқ қилиш муҳим аҳамиятга эгадир. Фанни ўзлаштиришда ўқув-услубий таъминот (дарслик, ўқув ва услубий кўланмалар, модуль топшириқлари, тарқатма материаллар, мультимедиа воситалари)дан фойдаланиш тавсия этилади. Маъруза ва амалий машғулотларда турли усул ва воситалардан, хусусан, баҳс-мунозара, ролли ва дидактик ўйинлар, кейс-стади, кичик гуруҳларда ишлаш, тақдимоғ ўтказиш, шунингдек, компьютер дастурларидан, Интернет тизимларидан фойдаланиш кўзда тутилади.

Асосий қисм

Фаннинг назарий машғулоти мазмуни.

“Хавфсизлик ва журналистика” фанининг мазмуни, предмети ва методи

Фаннинг мазмуни. ОАВда хавфсиз касбий фаолият юритишни ўрганиш зарурати. Хавфсиз журналистик фаолиятини олиб боришнинг долзарб масалалари. Фаннинг предмети ва объекти. Фаннинг методи ва унинг элементлари. “Хавфсизлик ва журналистика” фанида хусусий методларнинг қўлланиши.

Хавфсизликнинг ҳуқуқий жиҳатлари

Сўз эркинлиги ва журналист хавфсизлигининг ўзаро боғлиқлиги. Сўз эркинлиги ва ахборот олиш кафолатларининг халқаро ҳуқуқий негизлари. Ахборот фаолияти хавфсизлигининг ҳуқуқий асослари. Инсон ҳуқуқлари Умумжаҳон декларацияси ва хавфсизлик масалалари.

Журналистлар хавфсизлиги диагностикаси

Журналист хавфсизлигининг глобал, минтақавий ва маҳаллий даражалардаги чегаралари. Турли вазиятларда журналист хавфсизлигини такомиллаштиришнинг муҳимлиги. Турли минтақаларда журналист хавфсизлигини таъминлашга қаратилган меъёрий ҳужжатлар мазмуни.

Журналистларга бўладиган таҳдидлар

Журналистларга бўлган таҳдид кўринишлари. Таҳдид сабаблари. Аёл журналистларга бўлган таҳдидларнинг ўзига хослиги.

Таҳдидларни бартараф этишда сифатли журналистика усуллари

Таҳдидларга қарши кураш мазмуни. Таҳдидларни чеклаш усуллари. Сифатли журналистика доирасида журналистга бўлган таҳдидларни бартараф этиш.

Рақамли хавфсизликни таъминлаш

Интернет провайдер, электрон почта ёзишмаси, телефон ёзувлари, ёмон ахборот маҳсулотларини назорат қилиш. Журналист хавфли вазиятга тушишини англаш. Медиаконтентдаги маълумотларнинг хавфсизлиги.

Телефон ва электрон почтага бўладиган таҳдидлар. Ускуналар, серверга ва булутли технологияларга бўлган таҳдидлар. Вебсайт ва сезгир маълумотларга таҳдидлар. Таҳдидларга қарши ҳаракатлар: мониторинг, гигиена, ҳамжихатлик ва қонун доирасида фаолият юритиш.

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича тавсиялар

Амалий машғулотларни ташкил этиш бўйича кафедра профессор-ўқитувчилари томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда талабалар асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва кўникмаларини амалий масалалар ечиш орқали янада бойитадилар. Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмалар асосида талабалар билимларини мустақамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш орқали талабалар билимини ошириш ва бошқалар тавсия этилади.

Бундан ташқари, амалий машғулотларда турли ОАВда журналист касбий хавфсизлигини таъминловчи омилларни ўрганиш асосида амалий кўникмалар ҳосил қилиш, ўзлаштирилган билимлар асосида муайян таҳририятда журналист хавфсизлиги моделини ишлаб чиқиш ва муҳокама қилиш кўзда тутилган.

Амалий машғулотларнинг тахминий рўйхати

1. Сўз эркинлиги ва ахборот олиш кафолатларини таъминлайдиган халқаро меъёрий ҳужжатлар.
2. Ахборот фаолияти хавфсизлигининг ҳуқуқий асослари. Ахборот соҳасида қонунбузарликнинг жазоланмаслиги оқибатлари.
3. Журналист хавфсизлигининг глобал, минтақавий ва маҳаллий даражалардаги чегаралари.
4. Турли минтақаларда журналист хавфсизлигини таъминлашга қаратилган меъёрий ҳужжатларнинг мазмуни.
5. Журналистлар хавфсизлигини таъминлашда қонунчилик такомиллашувининг аҳамияти.
6. Жаҳоннинг турли минтақаларида журналистларга бўлган таҳдид кўринишлари. Ушбу таҳдидларнинг уруш ҳолати, наркотрафиклар, коррупция, сиёсатчилар фаолияти, ёмон таъминот билан боғлиқлиги.
7. Аёл журналистларга бўлган таҳдидлар мазмуни.
8. Сифатли журналистика доирасида журналистга бўлган таҳдидларни бартараф этиш. Бу борадаги жаҳон амалиёти таҳлили.
9. Рақамли хавфсизликнинг журналист ва коммуникаторлар фаолиятидаги аҳамияти. Таҳдидлар, кибер ҳужумлар ва рақамли ўғриликларни қамайтириш усуллари.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан талаба 5-6 тасини ўзлаштириши шарт. Улардан амалий машғулотлар учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Мустақил таълимнинг шакли ва мазмуни

Мустақил ишни ташкил этишда унга мўлжалланган ҳар бир бўлим бўйича адабиётлар талаба томонидан ўрганилиши, мустақил иш учун мўлжалланган назарий ва амалий билим мавзуларини ўзлаштириш, ҳар бир бўлим бўйича берилган топшириқларнинг талаба томонидан бажарилиши талаб қилинади. Жараён ўқитувчи томонидан узлуксиз назорат қилинади.

Мустақил таълим қуйидаги шаклларда ташкил этилади:

- мавзуларни норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар ва ўқув адабиётлари ёрдамида мустақил ўзлаштириш;
- мавзулар бўйича реферат тайёрлаш;
- семинар ва амалий машғулотларга тайёргарлик кўриш;
- матбуот материаллари билан ишлаш, уларни таҳлил қилиш, шарҳлаш;
- фан доирасида ўз ижодий чиқишларини тайёрлаш;

LexUZ шарҳи

Қўшимча маълумот учун қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2008-йил 7-августдаги 173-сонли «Айрим фанлар чуқур ўрганиладиган давлат ихтисослаштирилган умумтаълим муассасалари фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида»ги қарори.

13-модда. Ўрта махсус, касб-ҳунар таълими

Ўрта махсус, касб-ҳунар таълим олиш мақсадида ҳар ким умумий ўрта таълим асосида академик лицейда ёки касб-ҳунар коллежида ўқишнинг йўналишини ихтиёрий равишда танлаш ҳуқуқига эга.

Академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежлари эгалланган касб-ҳунар бўйича ишлаш ҳуқуқини берадиган ҳамда бундай иш ёки таълимни навбатдаги босқичда давом эттириш учун асос бўладиган ўрта махсус, касб-ҳунар таълими беради.

Академик лицей ўқувчиларнинг интеллектуал қобилиятларини жадал ўстиришни, уларнинг чуқур, табақалаштирилган ва касб-ҳунарга йўналтирилган билим олишларини таъминлайдиган уч йиллик ўрта махсус ўқув юртидир.

Касб-ҳунар коллежи ўқувчиларнинг касб-ҳунарга мойиллиги, маҳорат ва малакасини чуқур ривожлантиришни, танланган касблар бўйича бир ёки бир неча ихтисос олишни таъминлайдиган уч йиллик ўрта касб-ҳунар ўқув юртидир.

LexUZ шарҳи

Қўшимча маълумот учун қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2012-йил 6-июлдаги 200-сон қарори билан тасдиқланган «Ўзбекистон Республикасида ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тўғрисида»ги низом.

14-модда. Олий таълим

Олий таълим юқори малакали мутахассислар тайёрлашни таъминлайди.

Олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш олий ўқув юртларида (университетлар, академиялар, институтлар ва олий мактабнинг бошқа таълим муассасаларида) ўрта махсус, касб-ҳунар таълими асосида амалга оширилади.

Олий таълим икки босқичга: давлат томонидан тасдиқланган намунадаги олий маълумот тўғрисидаги ҳужжатлар билан далилланувчи бакалаврият ва магистратурага эга.

Бакалаврият олий таълим йўналишларидан бири бўйича пухта билим берадиган, ўқиш муддати камида тўрт йил бўлган таянч олий таълимдир.

Магистратура аниқ мутахассислик бўйича бакалаврият негизида камида икки йил давом этадиган олий таълимдир.

LexUZ шарҳи

Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2015-йил 2-мартдаги 36-сонли қарори билан тасдиқланган «Магистратура тўғрисида»ги низом.

Фуқаролар иккинчи ва ундан кейинги олий маълумотни шартнома асосида олишга ҳақлидирлар.

LexUZ шарҳи

Қўшимча маълумот учун қаранг: «Ўзбекистон Республикаси таълим муассасаларида иккинчи ва ундан кейинги таълимни олиш тартиби тўғрисида»ги низом (рўйхат рақами 1844, 21.08.2008-й.).

15-модда. Олий ўқув юртидан кейинги таълим

Олдинги таҳрирга қаранг.

Олий ўқув юртидан кейинги таълим жамиятнинг илмий ва илмий-педагогик кадрларга бўлган эҳтиёжларини таъминлашга қаратилгандир. Олий ўқув юртидан кейинги таълим олий ўқув юртлари ва илмий-тадқиқот муассасаларида (катта илмий ходим-изланувчилар институти, мустақил изланувчилик) олиниши мумкин.

(15-модданинг биринчи қисми Ўзбекистон Республикасининг 2013-йил 7- октябрдаги ЎРҚ-355-сонли Қонуни таҳририда — ЎР ҚХТ, 2013-й., 41-сон, 543-модда)

Олдинги таҳрирга қаранг.

Қўшимча маълумот учун қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998-йил 5-январдаги 5-сонли қарори билан тасдиқланган «Давлат таълим стандартлари тўғрисида»ги низом, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999-йил 16-августдаги 390-сонли «Умумий ўрта таълимнинг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида»ги, 2000-йил 16-октябрдаги 400-сонли «Ўрта махсус, касб-хунар таълимнинг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида»ги ва 2001-йил 16-августдаги 343-сонли «Олий таълимнинг давлат таълим стандартларини тасдиқлаш тўғрисида»ги қарорлари.

8-модда. Таълим бериш тили

Таълим муассасаларида таълим бериш тилидан фойдаланиш тартиби Давлат тили ҳақидаги Ўзбекистон Республикаси Қонуни билан тартибга солинади.

II. ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ВА ТУРЛАРИ

9-модда. Таълим тизими

Ўзбекистон Республикасининг таълим тизими қуйидагиларни ўз ичига олади:

давлат стандартларига мувофиқ таълим дастурларини амалга оширувчи давлат ва нодавлат таълим муассасалари;

таълим тизимининг фаолият кўрсатиши ва ривожланишини таъминлаш учун зарур бўлган тадқиқот ишларини бажарувчи илмий-педагогик муассасалар;

таълим соҳасидаги давлат бошқарув органлари, шунингдек уларга қарашли корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар.

Ўзбекистон Республикасининг таълим тизими ягона ва узлуксиздир.

10-модда. Таълим турлари

Ўзбекистон Республикасида таълим қуйидаги турларда амалга оширилади:

мактабгача таълим;

умумий ўрта таълим;

ўрта махсус, касб-хунар таълими;

олий таълим;

олий ўқув юртидан кейинги таълим;

кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш;

мактабдан ташқари таълим.

11-модда. Мактабгача таълим

Мактабгача таълим бола шахсини соғлом ва етук, мактабда ўқишга тайёрланган тарзда шакллантириш мақсадини кўзлайди. Бу таълим олти-етти ёшгача оилада, болалар боғчасида ва мулк шаклидан қатъи назар, бошқа таълим муассасаларида олиб борилади.

 LexUZ шарҳи

Қўшимча маълумот учун қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2007-йил 25-октябрдаги 225-сонли «Мактабгача таълим соҳасидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тасдиқлаш тўғрисида»ги қарори.

12-модда. Умумий ўрта таълим

Умумий ўрта таълим босқичлари қуйидагича:

бошланғич таълим (I–IV- синфлар);

умумий ўрта таълим (I–IX- синфлар).

Бошланғич таълим умумий ўрта таълим олиш учун зарур бўлган саводхонлик, билим ва кўникма асосларини шакллантиришга қаратилгандир. Мактабнинг биринчи синфига болалар олти-етти ёшидан қабул қилинади.

Умумий ўрта таълим билимларнинг зарур ҳажмини беради, мустақил фикрлаш, ташкилотчилик қобилияти ва амалий тажриба кўникмаларини ривожлантиради, дастлабки тарзда касбга йўналтиришга ва таълимнинг навбатдаги босқичини танлашга ёрдам беради.

Болаларнинг қобилияти, истеъдодини ривожлантириш учун ихтисослаштирилган мактаблар ташкил этилиши мумкин.

- илмий мақола ва тезисларни тайёрлаш;
- фаннинг долзарб муаммоларини қамраб олувчи лойиҳалар тайёрлаш;
- назарий билимларни амалиётда қўллаш;
- амалиётдаги мавжуд муаммоларнинг ечимини топиш;
- ўрганилаётган мавзу бўйича асосий илмий адабиётларга аннотация ёзиш ва бошқалар.

Таълим жараёнида инновацион технологияларни, ўқитишнинг интерфаол усулларини қўллаш талаба томондан мустақил танланади. Талабаларнинг мустақил таълимини ташкил этиш тизимли тарзда, яъни узлуксиз ва узвий равишда амалга оширилади. Талаба олган назарий билимини мустақамлаш, шу билан бирга навбатдаги янги мавзуни пухта ўзлаштириши учун мустақил равишда тайёргарлик кўриши керак.

Тавсия этилаётган мустақил ишларнинг мавзулари

1. Фан бўйича тавсия этилган адабиётларни ўрганиш. Амалий машғулотларга тайёрланиш.
2. Сўз эркинлиги ва ахборот олиш кафолатларининг халқаро ҳуқуқий негизлари.
3. Ахборот фаолияти хавфсизлигининг ҳуқуқий асослари.
4. Журналист хавфсизлигининг глобал, минтақавий ва маҳаллий даражалардаги чегаралари.
5. Турли минтақаларда журналист хавфсизлигини таъминлашга қаратилган меъёрий ҳужжатлар мазмуни.
6. Журналистларга бўлган таҳдид кўринишлари. Аёл журналистларга бўлган таҳдидларнинг ўзига хослиги.
7. Таҳдидларни чеклаш усуллари. Сифатли журналистика доирасида журналистга бўлган таҳдидларни бартараф этиш.
8. Рақамли хавфсизликни таъминлаш омиллари. Телефон ва электрон почтага, ускуналар, серверга ва булутли технологияларга, вебсайт ва сезгир маълумотларга бўладиган таҳдидларга қарши кураш.

Изоҳ: Мазкур рўйхатдаги мавзулардан мустақил таълим учун ажратилган соатлар ҳажмига мос ҳолда фойдаланиш тавсия этилади.

Тавсия этилаётган адабиётлар:

1. Universal Declaration of Human Rights: www.un.org/en/documents/udhr/index.shtml
2. International Covenant on Civil and Political Rights: [http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume per cent20999/volume-999-I-14668-English.pdf](http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20per%20cent20999/volume-999-I-14668-English.pdf)
3. African Charter on Human and Peoples' Rights: www.unhcr.org/refworld/type,MULTILATERALTREATY,OAU,,3ae6b3630,0.html
4. American Convention on Human Rights: www.oas.org/dil/treaties_B32_American_Convention_on_Human_Rights.pdf
5. American Declaration of the Rights and Duties of Man: [www.cidh.oas.org/Basicos/English/Basic2.american per cent20Declaration.htm](http://www.cidh.oas.org/Basicos/English/Basic2.american%20Declaration.htm)
6. European Convention on Human Rights: www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/D5CC24A7-DC13-4318-B457-5C9014916D7A/0/Convention_ENG.pdf
7. SAFETY AND JOURNALISM200
8. Arab Charter on Human Rights: www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b38540.html
9. Constitutions of the world: www.constitution.org/cons/natlcons.htm
Access to information laws: overview and statutory goals: http://right2info.org/access-to-information-laws/access-to-information-laws-overview-and-statutory#_ftnref7
10. Committee to Protect Journalists (CPJ). 2012. Getting away with murder: CPJ's 2012 Impunity Index. <http://cpj.org/reports/CPJ.2012.Impunity.Index.pdf>

11. Reporters Without Borders. Press Freedom Index 2011/2012. http://en.rsf.org/IMG/CLASSEMENT_2012/C_GENERAL_ANG.pdf
12. United Nations. General Assembly. Human Rights Council. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue, A/HRC/20/17, 4 June 2012.
13. <http://daccess-ddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G12/137/87/PDF/G1213787.pdf?OpenElement>
14. UNESCO. Media Development Indicators: a framework for assessing media development. <http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001631/163102e.pdf>
15. UNESCO. Report of UNESCO's Director-General on the Safety of Journalists and the Danger of Impunity.
16. www.unesco.org/new/ru/leadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/images/Themes/Freedom_of_expression/Safety_Report_by_per_cent20DG_2012.pdf
17. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). Human trafficking indicators. www.unodc.org/pdf/HT_indicators_E_LOWRES.pdf
18. Committee to Protect Journalists. Journalist security guide. <http://cpj.org/security/guide.pdf>
19. International Federation of Journalists. Live News: A Survival Guide for Journalists. www.ifj.org/assets/docs/130/082/d325b82-f8ef152.pdf
20. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). Safety of Journalists Guidebook. <http://www.osce.org/fom/85777>
21. UNESCO-Reporters Without Borders. Handbooks for Journalists. http://issuu.com/rsf_webmaster/docs/handbookissuu?mode=window&backgroundcolor=percent23222222
22. UNESCO. The Global Casebook of Investigative Journalism. <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002176/217636e.pdf>
23. UNESCO. Story-Based Inquiry: a Manual for Investigative Journalists. <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001930/193078e.pdf>
24. Digital and Mobile Security for Mexican Journalists and Bloggers www.icfj.org/sites/default/files/Digital_and_Mobile_Security_English.pdf
25. Digital Security and Journalists: A Snap Shot of Awareness and Practice in Pakistan: www.internews.org/sites/default/files/resources/Internews_PK_Secure_Journalist_2012-08.pdf
26. https://securityinabox.org/www.frontlinedefenders.org/files/en/eseaman.en_.pdf

Ўзбекистонда ушбу курснинг жорий этилишига оид услубий таклиф ва тавсиялар:

ЎзМУ 5220100-Журналистика (фаолият турлари бўйича) бакалаврият таълим йўналиши ўқув режасидаги “Янги Интернет технологиялари ва замонавий таҳдидлар” (3- курсда бир семестр ўқитилади, умумий соат ҳажми 66 с. Маъруза – 16 с, амалий машғулот – 20 с, мустақил таълим – 30 с) фани таркибига мазкур модулдан “Рақамли хавфсизлик” мавзусини киритиш рақамли хавфсизликни таъминлашга оид талабаларда тегишли амалий кўникмалар ҳосил қилинади.

5A220103 – Телевидение ва радиоэшиттириш магистратура мутахассислиги ўқув режасидаги “Фавкулда вазиятларда телерадиожурналистика” (1-семестрда ўқитилади, умумий ҳажми 76 с, маъруза -20 с, амалий машғулот -20 с, мустақил таълим -36 с) фани таркибига “Журналистлар хавфсизлиги диагностикаси”, “Журналистларга бўладиган таҳдидлар” мавзуларини киритиш фан мазмунига янги жиҳатларни киритиш ва бунинг асосида тегишли янги амалий кўникмаларни ҳосил қилишга имкон беради.

ЎзДЖТУ халқаро журналистика факультети бакалаврият 2-босқичида ўқитиладиган “Очиқ ахборот тизимларида ахборий-психологик хавфсизлик” курсининг жами соати 64 соат (18 соат маъруза, 20 соат семинар, 26 соат мустақил таълим)ни ташкил этади. Курс таркибига алоҳида модул сифатида “Рақамли хавфсизлик”, “Журналистлар хавфсизлиги диагностикаси”, “Журналистларга бўладиган таҳдидлар” мавзуларини киритиш мақсадга мувофиқ.

оилада ёки ўзи мустақил равишда билим олган фуқароларга аккредитациядан ўтган таълим муассасаларида экстернат тартибда аттестациядан ўтиш ҳуқуқини бериш орқали таъминланади.

Бошқа давлатларнинг фуқаролари Ўзбекистон Республикасида халқаро шартномаларга мувофиқ билим олиш ҳуқуқига эга.

Республикада истиқомат қилаётган фуқаролиги бўлмаган шахслар билим олишда Ўзбекистон Республикаси фуқаролари билан тенг ҳуқуқларга эга.

5-модда. Педагогик фаолият билан шуғулланиш ҳуқуқи

Тегишли маълумоти, касб тайёргарлиги бор ва юксак ахлоқий фазилатларга эга бўлган шахслар педагогик фаолият билан шуғулланиш ҳуқуқига эга.

Педагог ходимларни олий ўқув юртлигига ишга қабул қилиш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси тасдиқлаган Низомга мувофиқ танлов асосида амалга оширилади.

Педагогик фаолият билан шуғулланиш суд ҳукмига асосан ман этилган шахсларнинг таълим муассасаларида бу фаолият билан шуғулланишига йўл қўйилмайди.

6-модда. Таълим муассасасининг ҳуқуқий мақоми

Таълим муассасасини аккредитациялаш ваколатли давлат органи томонидан аттестацияга асосан амалга оширилади.

LexUZ шарҳи

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004-йил 24- июндаги 293-сон қарори билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест маркази тўғрисидаги Низомга мувофиқ, таълим муассасаларини аттестациядан ва давлат аккредитациясидан ўтказишни ташкил этиши ва амалга ошириши, таълим муассасалари рейтингини аниқлаш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат тест марказининг асосий вазифаларидан бири ҳисобланади.

Таълим муассасаси юридик шахс бўлиб, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда барпо этилади. Нодавлат таълим муассасаси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси белгиланган тартибда давлат аккредитациясидан ўтган пайтдан бошлаб юридик шахс ҳуқуқлари ва таълим фаолияти билан шуғулланиш ҳуқуқига эга бўлади.

LexUZ шарҳи

Қаранг: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2006-йил 10- февралдаги 21-сон қарори билан тасдиқланган «Ўзбекистон Республикаси таълим муассасаларини давлат аккредитациясидан ўтказиш тартиби тўғрисида»ги низом.

Таълим муассасаси қонун ҳужжатларига мувофиқ ишлаб чиқилган устав асосида фаолият кўрсатади.

LexUZ шарҳи

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1998-йил 5-январдаги 5-сонли қарори билан таълим муассасалари уставини ишлаб чиқиш Тартиби тасдиқланган.

Таълим муассасаси аттестация натижаларига биноан давлат аккредитациясидан маҳрум этилиши мумкин.

Таълим муассасалари ўқув-тарбия мажмуиларига ҳамда ўқув-илмий-ишлаб чиқариш бирлашмалари ва уюшмаларига бирлашишга ҳақли.

Таълим муассасалари уставда белгиланган вазифаларига мувофиқ пулли таълим хизматлари кўрсатиш, шунингдек тадбиркорлик фаолиятининг бошқа турлари билан шуғулланишга ҳақли.

7-модда. Давлат таълим стандартлари

Давлат таълим стандартлари умумий ўрта, ўрта махсус, касб-ҳунар ва олий таълим мазмунига ҳамда сифатига қўйиладиган талабларни белгилайди.

Давлат таълим стандартларини бажариш Ўзбекистон Республикасининг барча таълим муассасалари учун мажбурийдир.

LexUZ шарҳи

ИЛОВАЛАР

ЎЗБЕКИСТОНДА ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ҲАМДА ОММАВИЙ АХБОРОТ ВОСИТАЛАРИ ФАОЛИЯТИГА ОИД ҲУЖЖАТЛАР ВА МАЪЛУМОТЛАР

ИЛОВА 1.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНING ҚОНУНИ ТАЪЛИМ ТЎҒРИСИДА

(Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1997-й., 9-сон, 225-модда; 2013-й., 41-сон, 543-модда)

I. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1-модда. Ушбу Қонуннинг мақсади

Ушбу Қонун фуқароларга таълим, тарбия бериш, касб-хунар ўргатишнинг ҳуқуқий асосларини белгилайди ҳамда ҳар кимнинг билим олишдан иборат конституциявий ҳуқуқини таъминлашга қаратилган.

2-модда. Таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатлари

Таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ушбу Қонундан ҳамда бошқа қонун ҳужжатларидан иборат.

Қорақалпоғистон Республикасида таълим соҳасидаги муносабатлар Қорақалпоғистон Республикасининг қонун ҳужжатлари билан ҳам тартибга солинади.

Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида таълим тўғрисидаги қонун ҳужжатларидагидан ўзгача қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартнома қоидалари қўлланилади.

3-модда. Таълим соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий принциплари

Таълим Ўзбекистон Республикаси ижтимоий тараққиёти соҳасида устувор деб эълон қилинади.

Таълим соҳасидаги давлат сиёсатининг асосий принциплари қуйидагилардан иборат:

таълим ва тарбиянинг инсонпарвар, демократик характерда эканлиги;

таълимнинг узлуксизлиги ва изчиллиги;

умумий ўрта, шунингдек ўрта махсус, касб-хунар таълимининг мажбурийлиги;

ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналишини: академик лицейда ёки касб-хунар

коллежида ўқишни танлашнинг ихтиёрийлиги;

таълим тизимининг дунёвий характерда эканлиги;

давлат таълим стандартлари доирасида таълим олишнинг ҳамма учун очиклиги;

таълим дастурларини танлашга ягона ва табақалаштирилган ёндашув;

билимли бўлишни ва истеъдодни рағбатлантириш;

таълим тизимида давлат ва жамоат бошқарувини уйғунлаштириш.

4-модда. Билим олиш ҳуқуқи

Жинси, тили, ёши, ирқий, миллий мансублиги, этникоди, динга муносабати, ижтимоий келиб чиқиши, хизмат тури, ижтимоий мавқеи, турар жойи, Ўзбекистон Республикаси ҳудудида қанча вақт яшаётганлигидан қатъи назар, ҳар кимга билим олишда тенг ҳуқуқлар кафолатланади.

Билим олиш ҳуқуқи:

давлат ва нодавлат таълим муассасаларини ривожлантириш;

ишлаб чиқаришдан ажралган ва ажралмаган ҳолда таълим олишни ташкил этиш;

таълим ва кадрлар тайёрлаш давлат дастурлари асосида бепул ўқитиш, шунингдек

таълим муассасаларида шартнома асосида тўлов эвазига касб-хунар ўргатиш;

барча турдаги таълим муассасаларининг битирувчилари кейинги босқичдаги ўқув юртларига киришда тенг ҳуқуқларга эга бўлиши;

ЎЗМУ, ҚДУ ВА ЎЗДЖТУ да журналистларни тайёрлаш бўйича янги ўқув дастурлари моделларини жорий этишга доир лойиҳалар

Мирзо Улугбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети журналистика факультети ва Бердақ номидаги Қорақалпоқ Давлат университети журналистика бўлимида ЮНЕСКО дастурларини мослаштириш имкониятлари

№	ЮНЕСКО дастури	Курс	Юклама ҳажми, соат	ЎЗМУ ва ҚҚДУ даги ўқув модуллари таркибига ўзгартириш ва қўшимчалар	Танланган мавзулар	Курс	Юклама ҳажми, соат
1	Медиа барқарорлик	Бак-г, 4-курс	24	“ОАВ иқтисодиёти ва менежменти асослари” фани таркибига мазкур дастурдан алоҳида мавзуларни киритиш мумкин	Медиа барқарорлик Бизнес-моделлар ва молиявий манбаларнинг аҳамияти	Бак-г, 4-чи курс	3
2	Дата журналистика	Бак-г, 2 ёки 3-курс	50	“Оммавий ахборот воситалари социологияси ва психологияси” фани таркибига мазкур дастурдан алоҳида мавзуларни киритиш	Тадқиқотлар ва статистика тамойиллари Электрон жадваллар билан ишлаш Маълумотлар таҳлили: синов ўтказиш ва хулосалар Веб-воситалар ёрдамида инфографика тайёрлаш	4 4 4 4	4

3	Маданиятлар-аро журналистика	Бакалав-рият, 3 курс ёки магистратура, 1-курс	48	Ўқув жараёнига "ОАВ ва маданиятларо коммуникация" номли махсус курс киритиш	ЮНЕСКО барча киритиш мувофиқ	36
4	Глобал журналистика	Бакалав-рият, 4- босқич	45 ёки 90	5A220101-Журналистика (газета ва журналлар) магистратура мутахассислиги "Ахборот жамияти назарияси" фани таркибига мазкур дастурнинг алохида мавзуларини киритиш мақсадга мувофиқ	Медиа тизимлар (турли миллий тизимлар)нинг киёсий тахлили Журналистика таълими моделлари (танлов хафтаси – минтақадаги шароит ва ўқитувчининг қарорига мувофиқ)	4
5	Илмий журналистика, инкорпоратив биоэтика	ихтисослашув доираси-да	аниқ эмас	5A220101-Журналистика (газета ва журналлар) магистратура мутахассислиги «Матбуотда экология талқини» фани таркибига мазкур дастурнинг 2та мавзусини киритиш	Биоэтика Олимлар ва ОАВ ўртасидаги муносабатлар Соғлиқни сақлаш мавзуида материаллар тайёрлаш (Health reporting) Фан ва "сохта фан" (pseudoscience)	4 2 4 2

ХУЛОСА

Ўзбекистондаги ОАВ қиёфаси, фаолияти мазмуни кун сайин ўзгариб бормоқда. Миллий давлат ва нодавлат телерадиоканаллар эфирида, газета ва журналлар саҳифаларида, ошқоралик, Интернет ОАВ муҳитида тахлилий ва танқидий чиқишларнинг ҳиссаси ўсиши яққол кўзга ташланмоқда. Миллий журналистика жамиятнинг мустақил ижтимоий-сиёсий институти сифатида ўз овозини мустаҳкамлаши, мамлакатнинг туб янгиланиши жараёнларида фаол иштирок этиши учун бугун ҳуқуқий асосларининг такомиллашуви билан биргаликда жаҳон масс-медияларининг тўплаган ижобий тажрибаларини ўзлаштириши ҳам ўз самарасини кўрсатмоқда.

ЮНЕСКО экспертлари томонидан охириги ўн йилликда журналистика ва оммавий коммуникация соҳасининг турли йўналишлари бўйича ишлаб чиқилган ва тавсия этилаётган ўқув модуллари ҳам Ўзбекистон каби ёш мустақил давлатлар журналистикаси ва ахборот соҳаси учун олий тоифадаги мутахассисларни тайёрлаш жараёнининг тараққий этишига жиддий услубий кўмак бериши шубҳасиз. Чунки ҳозирги замон жаҳон журналистикасининг турли жабҳаларида тўпланган касбий амалиёт, нафақат глобал таҳдид-муаммоларни минтақа ва миллий миқёсдаги ОАВ чиқишлари орқали ҳал этилишига таъсир кўрсатишига, балки миллий ОАВнинг ҳам глобал ахборот майдонидаги мавқеини мустаҳкамлашга замин яратади. Бу эса ЮНЕСКО нинг ягона, лекин кўп овозли дунёни, маданиятлараро мулоқотни таъминлаш ва ривожлантириш бўйича саъй-ҳаракатлари ҳаётга татбиқ этилаётганининг яна бир ифодасидир.

Ушбу услубий қўлланма Ўзбекистон олий журналистика таълим марказлари профессор-ўқитувчиларига янги авлод таълим стандартлари, малака талабалари, ўқув режа ва ўқув дастурлари ҳамда дарслик ва ўқув қўлланмаларининг яратилишида амалий ёрдам кўрсатишига тузувчилар умид қиладилар.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича ҲАРАКАТЛАР СТРАТЕГИЯСИ. 2017 йил 7 февралда қабул қилинган.// Халқ сўзи, 2017, 8-феврал.
2. Преобразование нашего мира: Повестка дня в области устойчивого развития на период до 2030 года. Принята 25 сентября 2015 года на 70-м юбилейном саммите Генеральной Ассамблеи ООН.// www.unesco.org.
3. Матбуот ва оммавий ахборот воситалари ходимларига.// Халқ сўзи, 2016, 28-июнь.
4. Тартуская декларация Европейской ассоциации подготовки журналистов. Тарту, Эстония, 10 июня 2006 г. <http://ejta.nl/>
5. Модель учебной программы по журналистике. Серия ЮНЕСКО по образованию для журналистов. Кластерное бюро ЮНЕСКО в Алматы по Казахстану, Кыргызстану, Таджикистану и Узбекистану. – Алматы, 2009.
6. Модели учебной программы по журналистике. Серия ЮНЕСКО по образованию для журналистов- 2013

**Ўзбекистон Давлат асхон тиллари университетини
халқаро журналистика факультетини
ЮНЕСКО дастурларини мослаштириш имкониятлари**

№	ЎЗДЖТУ халқаро журналистика факультетини ўқув дастурлари	Курс	Юклама ҳажми, соат	ЮНЕСКО дастурлари	Танланган мавзулар	Юклама ҳажми, соат
1.	Журналистикада АКТ	4	76	Дата журналистика	дастурнинг барча мавзулари киритилади (дастур номи билан)	76
2.	Медиа менежмент ва медиа маркетинг	3	256	Медиа барқарорлик	Дастур мавжуд ўқув дастурининг алоҳида бўлими сифатида киритилади	36
3.	Танлов фан	4	38	Маданиятлараро журналистика	Миллий хусусиятларга мослаштирилган ҳолда дастурнинг барча мавзулари номи билан камраб олинади	48
4.	Танлов фан	4	38	Илмий журналистика	Дастурнинг алоҳида мавзулари киритилади(Олимлар ва оммавий ахборот воситалари ўртасидаги муносабатлар	70
5.	Экожурналистика	3	38	Илмий журналистика, бирлаштирувчи биоэтика	Дастурнинг алоҳида мавзулари мавжуд ўқув дастурига киритилади (биоэтика, саломатлик масалалари, атроф-муҳит ва иқлим ўзгариши)	70
6	Қўшимча фан + Одам савдоси (8 соат)	2	56	Гуманитар журналистика	Дастур номи билан тўлақон тарзда “Одам савдосига оид материал тайёрлаш” дастурининг 4та мавзуси қўшимчаси билан киритилади	44 + 8
7	Қўшимча фан	2	38	Хавфсизлик журналистика	Дастур тўлақон ва «Очиқ ахборот тизимларида ахборот психологик хавфсизлик» фанининг мавзулари билан қўшилган тарзда киритилади	18

Изоҳ: ЮНЕСКО таклиф этаётган ушбу дастурлари бўйича Ўзбекистонда амалга киритиладиган 220 000 – Журналистика ва ахборот таълим соҳасининг Давлат таълим стандарти, журналистика таълим йўналишлари ва мутахассисликлари бўйича малака талабларининг тегишли бандларига бакалавр ва магистрларнинг билим, кўникма ва малакаларига қўйиладиган талабларнинг киритилиши ва улар асосида намунавий ўқув дастурларининг мазмунига ҳам қўшимча ва ўзгартришлар киритилиши назарда тутилади.

6	Гендер журналистика	Бакалавр-риат ёки магистратура доирасидаги курс	Аник эмас	Мазкур модулни алоҳида ихтисослик фани сифатида ўқув режасига киритиш	ЮНЕСКО модулидаги барча мавзуларни танлов фан таркибига киритиш мақсадга мувофиқ	20
7	Гуманитар журналистика	Бакалавр-риат, 4-курс	44	5A220101-Журналистика (газета ва журналлар) магистратура мутахассислиги «Хуқуқий журналистика» фани таркибига мазкур дастурнинг мавзулари алоҳида бўлим сифатида киритиш	Инсон хуқуқлари журналистикаси-нинг тарихий ва концептуал асослари Инсон хуқуқларига мавзуда журналист материални тайёрлаш ва инсон хуқуқлари журналистикаси Журналистика ва инсон инсон БМТнинг хуқуқлари бўйича Хартияси Журналист инсон хуқуқларининг “қўриқчиси” сифатида Журналист суриштируви ва гуманитар журналистика	4 2 4 2 4
					Журналист нейтрал ёки маънавий гувоҳ сифатида Хуқук ва этика гуманитар журналистика-нинг таркибий муаммолари сифатида	2 4

						Гуманитар таназзуллардаги стереотиплар. Гуманитар таназзулларни манипуляция қилиш ва уларни ёритишда бирёқ-ламалик муаммо-си. Гуманитар журналистика билан боғлиқ хавф-хатарлар	-/-	4
8	Журналист суриштируви(ОА Вда одам савдоси муаммосини ёритиш мисолида)	Бакалав-рият, 4-курс	48	5A220101-Журналистика (газета ва журналлар) магистратура мутахассислиги «Хуқуқий журналистика» фани таркибига мазкур дастурнинг мавзулари алоҳида бўлим сифатида киритиш	Хьюман траффикингга кириш.Одам савдосининг ҳуқуқий дефиницияси. Суриштирув мониторинг	Магистрату-ра, 1-курс	4	
					Одам савдоси доирасида жинсий эксплуатация масалаларининг ОАВда ёритилиши		2	
					Халқаро меҳнат миграцияси ва меҳнат эксплуатацияси оид журналист суриштируви		2	
					ОАВ ва одам органларини олишга қаратилган хьюман траффикинг		2	

					ОАВ ва хьюман траффикингга қурашнинг халқаро тизими		2
9	Хавфсизлик ва журналистика	Бакалав-рият тизимида	17	5220100-Журналистика (фаолият турлари бўйича) бакалаврият таълим йўналиши ўқув режасидаги “Янги Интернет технологиялари ва замонавий таҳдидлар” фанига ЮНЕСКО дастуридан битта мавзун и киритиш	Рақамли хавфсизлик	Бакалаврият, 3- босқич	4
				5A220103 – Телевидение ва радиоэшиттириш магистратура мутахассислиги ўқув режасидаги “Фавқулодда вазиятларда телерадиожурна-листика” фани таркибига иккита мавзун и киритиш	“Журналистлар хавфсизлиги диагностикаси”	Магистрату-ра, 1- босқич	4
					“Журналистларга бўладиган таҳдидлар”		4

Бундан ташқари Қорақалпоқ Давлат университети журналистика бўлими мутахассислари ўз ўқув режасига яна “Медиаасаводхонлик” дастурини киритишни мақсадга мувофиқ деб ҳисоблайдилар.